AFRIKAI-MAGYAR EGYESÜLET
AFRICAN-HUNGARIAN UNION

AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR
AHU HUNGARIAN AFRICA-KNOWLEDGE DATABASE

GÖMBÖS Ervin szerk. / ed.
Nemzetközi Fejlesztési Együttműködés a XXI. században. ENSZ-Akadémia 2004/2005
Eredeti közlés/Original publication:
2005, Budapest, Magyar Ensz Társaság, 368 old.
Elektronikus újraközlés/Electronic republication:
AHU MAGYAR AFRIKA-TUDÁS TÁR – 000.000.710
Dátum/Date: 2014. január 5. / January 5.
Az elektronikus újraközlést előkészítette
/The electronic republication prepared by:
B. WALLNER, Erika és/and BIERNACZKY, Szilárd
Hivatkozás erre a dokumentumra/Cite this document
Gömbös Ervin szerk.: Nemzetközi Fejlesztési Együttműködés a XXI. században. ENSZ-Akadémia 2004/2005, *AHU MATT*, 2013, **pp. 1–370. old.**, No. 000.000.710, http://afrikatudastar.hu
Eredeti forrás megtalálható/The original source is available:
nagyobb könyvtárakban

Kulcsszavak/Key words
magyar Afrika-kutatás, az ENSZ nemzetközi fejlesztés stratégiája és összefüggései, az ENSZ és a globális fejlődési folyamat, ENSZ és szervezetei, ILO, FAU, UNIDO képviselőinek előadásai, millenniumi fejlesztési célok, Magyarország részvétele a segítségnyújtásban
Africa studies in Hungary, strategy of the international development policy and its contexts, UN and global development process, lectures and studies by the represents of Un and its organizations as IL, FAU, UNIDO, millennium development, goals, participation of Hungary in assistance

---

AZ ELSŐ MAGYAR, SZABAD FELHASZNÁLÁSÚ, ELEKTRONIKUS, ÁGAZATI SZAKMAI KÖNYV-, TANULMÁNY-, CIKK- DOKUMENTUM- és ADAT-TÁR/THE FIRST HUNGARIAN FREE ELECTRONIC SECTORAL PROFESSIONAL DATABASE FOR BOOKS, STUDIES, COMMUNICATIONS, DOCUMENTS AND INFORMATIONS

* magyar és idegen – angol, francia, német, orosz, spanyol, olasz és szükség szerint más – nyelveken készült publikációk elektronikus könyvtára/ writings in Hungarian and foreign – English, French, German, Russian, Spanish, Italian and other – languages
* az adattárban elhelyezett tartalmak szabad megközelítésűek, de olvasásuk vagy letöltésük regisztrációhoz kötött/the materials in the database are free but access or downloading are subject to registration
* Az Afrikai Magyar Egyesület non-profit civil szervezet, amely az oktatók, kutatók, diákok és érdeklődők számára hozta létre ezt az elektronikus adattári szolgáltatását, amelynek célja kettős, mindenekelőtt sokoldalú és gazdag anyagú ismeretekkel elősegíteni a magyar afrikanisztikai kutatásokat, illetve ismeret-igényt, másrészt feltárni az afrikai témájú hazai publikációs tevékenységet teljes dimenziójában a kezdetektől máig./The African-Hungarian Union is a non-profit organisation that has created this electronic database for lecturers, researchers, students and for those interested. The purpose of this database is twofold; on the one hand, we want to enrich the research of Hungarian Africa studies with versatile and plentiful information, on the other hand, we are planning to discover Hungarian publications with African themes in its entirety from the beginning until the present day.

A NEMZETKÖZI FEJLESZTÉSI EGYÜTTMŰKÖDÉS A XXI. SZÁZADBAN

ENSZ-AKADÉMIA 2004/2005

Szerkesztette:
Dr. Gömbös Ervin

MAGYAR ENSZ TÁRSASÁG
HUNIDA Kht
2005

A Külügyminisztérium és az ENSZ Fejlesztési Programja támogatásával került megrendezésre az ENSZ-AKADÉMIA, valamint e szervezetek hozzájárultak e kiadvány nyomdai kivitelezéséhez is.

The Ministry for Foreign Affairs of Hungary and UNDP have supported the UN ACADEMY and contributed to the publication of this book.

© Magyar ENSZ Társaság
© HUNIDA Kht.
ISBN 963 86322 2 4

Borító: **VIRTUART Kreatív Stúdió Kft.**
Borító fotó: **Venczel Zoltán**

Kiadta
a Magyar ENSZ Társaság
és a HUNIDA Kht.

A kiadásért felelős
Dr. Gömbös Ervin,
a Magyar ENSZ Társaság főtitkára és
Bárány Ibolya**,**
és a HUNIDA Kht. ügyvezető igazgatója

TARTALOMJEGYZÉK

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE 5
ELŐSZÓ 11
„ENSZ60 - ALKALOM A MEGÚJULÁSRA" (MEGNYITÓ)
Dr. Gömbös Ervin, főtitkár, Magyar ENSZ Társaság 15
MAGYARORSZÁG NEMZETKÖZI FEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA ÉS ÖSSZEFÜGGÉSEI
Boros Jenő, helyettes államtitkár, Külügyminisztérium 21
FEJLŐDÉS ÉS SEGÉLYEZÉSI POLITIKA A FELGYORSULT GLOBALIZÁCIÓ ÉS REGIONALIZÁLÓDÁS KORÁBAN
Szentes Tamás akadémikus, BCE 29
THE UN AND THE GLOBAL DEVELOPMENT PROCESS (Retrospect and prospects)
Prof. Mihály Simai, VKI 55
DEVELOPMENT POLICY OF INDIA SINGH Manbir, Ambassador of India 69
EC CONTRIBUTION TOWARDS THE MDGs
PETIT Bernard, Director, European Commission 77
THE MDGs AND THE THREE Cs
O'NEILL Helen professor 83
ASYLUM-SEEKERS AND REFUGEES: A DEVELOPMENT CHALLENGE
DAKIN Lloyd, UNHCR Representative in Hungary 97
FAO AND THE INTERNATIONAL DEVELOPMENT COOPERATION
KADLEČIKOVA Maria, FAO Sub-regional Representative 103
ILO's CONTRIBUTION TO A FAIR GLOBALIZATION THROUGH THE DECENT WORK AGENDA
ULSHOEFER Petra, Director ILO Budapest 107
FEJLŐDÉSELMÉLETEK ÉS REALITÁSOK
Simai Mihály akadémikus, VKI 111
A TÁVOL-KELET FEJLŐDŐ ORSZÁGAI
Bassa Zoltán, tudományos munkatárs, VKI 125
A FEJLŐDŐ ORSZÁGOK FŐBB TÉRSÉGEI ÉS EZEK SAJÁTOSSÁGAI
Farkas Péter, tudományos főmunkatárs, VKI 135
A SZEGÉNYSÉG GLOBÁLIS PROBLÉMÁI ÉS A FEJLESZTÉSI EGYÜTTMŰKÖDÉS
Simai Mihály akadémikus, VKI 145
A VILÁGKERESKEDELEM, A NEMZETKÖZI PÉNZÜGYEK ÉS A FEJLŐDŐ ORSZÁGOK
Dr. Kiss Judit, kutatási igazgató, VKI 159
A NEMZETKÖZI ÉS MAGYAR HUMANITÁRIUS SEGÉLYPOLITIKA ALAKULÁSA
Dr. Fodor Erika, főtanácsadó, Külügyminisztérium 183

THE CIVIL SOCIETY AND THE DEVELOPMENT PROCESS
Prof. Mihaly Simai, VKI 189
AZ EGYHÁZAK ÉS A XXI. SZÁZAD VILÁGÁNAK SZOCIÁLIS KIHÍVÁSAI
Simai Mihály akadémikus, VKI 205
NEMZETKÖZI FEJLESZTÉSI EGYÜTTMŰKÖDÉS AFRIKÁBAN
Surányi Sándor egyetemi tanár, BCE 235
MULTILATERAL DEVELOPMENT PROGRAMMES (UNIDO)
GROOT Adrie de, Section Head, UNIDO 249
MAGYARORSZÁG RÉSZVÉTELE A FEJLESZTÉSI SEGÍTSÉGNYÚJTÁSBAN
Jakab Péter, főosztályvezető-helyettes, Külügyminisztérium 255
FÜGGELÉKEK 261
MILLENNIUMI FEJLESZTÉSI CÉLOK 262
EUROPEAN COMMISSION REPORT ON MILLENNIUM DEVELOPMENT GOALS 2000 – 2004 265
1. Introduction 267
2. Focus of development policy and instruments on MDGs 268
3. EC Contribution to the MDGs 1-7 276
4. Implementation of MDGs 7 & 8 commitments 298
5. Priorities and action on the way towards 2015 320
6. Conclusion 324
ÖSSZEFOGLALÓK 326
ABSTRACTS 338
A SZERZŐK 350
THE AUTHORS 358
A HUN-IDA KHT. 366
A MAGYAR ENSZ TÁRSASÁG KIADVÁNYAI 368

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

ACP	African, Caribbean and Pacific Countries (afrikai, karib-tengeri és csendes-óceáni országok)
ADB	Asian Development Bank (Ázsiai Fejlesztési Bank)
AFTA	ASEAN Free Trade Area (ASEAN Szabadkereskedelmi Térség)
AIDS	Acquired Immune Deficiency Syndrome (szerzett immunhiányos szindróma (tünetcsoport))
ASEAN	Association of Southeast Asian Nations (Dél-Kelet-Ázsiai Nemzetek Szövetsége)
AU	African Union (formerly Organization of African Unity) (Afrikai Unió – korábban Afrikai Egységszervezet – OAU)
BCE	Budapesti Corvinus Egyetem
BWIs	Bretton Woods institutions (Bretton Woods-i Intézmények – WB, IMF)
CAP	Common Agricultural Policy (közös agrárpolitika - EU)
CFP	Common Fisheries Policy (közös halászatpolitika – EU)
CIDA	Canadian International Development Agency (Kanadai Nemzetközi Fejlesztési Ügynökség)
CIS	Commonwealth of Independent States (lásd FÁK)
CSP	country strategy paper (nemzeti stratégiai tanulmány)
DAC	Lásd OECD DAC
DAR	Development Assistance for Refugees (menekültek fejlesztési segélyezése)
DCs	Developing Countries (fejlődő országok)
DDA	Doha Development Agenda (dohai fejlesztési napirend)
DLI	Development through Local Integration (fejlesztés helyi integráció révén)
DTI	Development Triangle Initiative (háromoldalú fejlesztési kezdeményezés, Kambodzsa, Laosz és Vietnam)
DW	Decent Work (tisztességes munka - ILO)
EADI	European Association of Development Research and Training Institutes (Európai Fejlődési Kutató és Oktató Intézmények Szövetsége)
EBA	Everything But Arms (fegyveren kívül bármi)
EC	European Commission (Európai Bizottság)
ECA	Lásd UNECA
ECDPM	European Centre for Development Policy Management (Fejlesztéspolitika Menedzsment Európai Központja)
ECHO	European Commossion Humanitarian Aid Office (Európai Bizottság Humanitárius Segélykoordinációs Iroda)

ECOSOC	Economic and Social Council (Gazdasági és Szociális Tanács)
ECS	Economic Cooperation Strategy (gazdasági együttműködési stratégia - Dél-Kelet-Ázsiában)
EDF	European Development Fund (Európai Fejlesztési Alap)
EFA-FTI	Education for All Fast-Track Initiative (Oktatás mindenki számára, gyors követő kezdeményezés).
EGK	Európai Gazdasági Közösség
EK	Európai Közösség
ENSZ	Egyesült Nemzetek Szervezete (UNO - United Nations Organisation)
EPAs	Economic Partnership Agreements (gazdasági társulási megállapodások)
EU	Európai Unió (European Union)
EUEI	EU Energy Initiative for poverty eradication and sustainable development (Az EU energia kezdeményezése a szegénység megszüntetése és a fenntartható fejlődés érdekében)
EVT	Egyházak Világtanácsa
FÁK	Független Államok Közössége (lásd CIS)
FAO	Food and Agricultural Organisation of the United Nations (ENSZ Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezete)
FfD	Finance for Development (fejlesztés finanszírozása)
FTI	Lásd EFA-FTI
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade (Általános Vámtarifa és Kereskedelmi Egyezmény)
GCP	Government Cooperative Programmes (kormányzati együttműködési program - FAO)
GDP	Gross Domestic Product (brutto hazai termék)
GKM	Gazdasági és Közlekedési Minisztérium
GNI	Gross National Income (bruttó nemzeti jövedelem)
GNP	Gross National Product (nemzeti össztermék)
GSP	Generalised System of Preferences (kedvezmények általános rendszere)
HABITAT	Lásd UNCHS
HDI	Human Development Index (emberi fejlődés mutató – UNDP)
HIP	Harmonisation in Practice (harmonizáció a gyakorlatban)
HIPCs	Heavily Indebted Poor Countries (súlyosan eladósodott szegény országok)
HIV	Human Immunodeficiency Virus (az emberi immunrendszert megtámadó vírus)
ICPD	International Conference on Population and Development (Népesedési és fejlesztési nemzetközi konferencia)
ICT	Information and Communication(s) Technology (Információ és kommunikációs technológia

ICs	Industrialised Countries (iparilag fejlett országok)
ICSU	International Council of Science (Nemzetközi Tudományos Tanács)
IDC	(Hungarian) International Development Cooperation (Magyar Nemzetközi Fejlesztési Együttműködés)
IDG	International Development Goals (Nemzetközi Fejlesztési Célok)
IFAD	International Fund for Agricultural Development (Nemzetközi Mezőgazdaság- fejlesztési Alap)
IFIs	International Financial Institutions (Nemzetküzi Pénzügyi Intézmények – WB, IMF etc.)
IGO	Inter-Governmental Organization (kormányközi szervezet)
IKSZ	Iszlám Konferencia Szervezete
ILO	International Labour Organisation (Nemzetközi Munkaügyi Szervezet)
IMF	International Monetary Fund (Nemzetközi Valutaalap)
INGO	International Non Governmental Organization (nemzetközi nem kormányzati szervezet)
iQSG	Inter-Service Quality Support Group (Közös Szolgáltatási Minőségtámogató Csoport)
ISPA	Instrument for Structural Policies for Pre-Accession (csatlakozás előtti struktúra-politikai eszköz)
ITC	International Trade Centre (UNCTAD/WTO Nemzetközi Kereskedelmi Központ)
KÜM	Külügyminisztérium
LDCs	Least Developed Countries (legkevésbé fejlett országok)
LICs	Low Income Countries (alacsony jövedelmű országok)
MAP	Millennium Partnership for the African Recovery Programme (millenniumi társulás az afrikai újjáépítési programért)
MDGs	Millennium Development Goals (Millenniumi Fejlesztési Célok)
MED	Mediterranean Region (Mediterrán Térség)
MENSZT	Magyar ENSZ Társaság (United Nations Association of Hungary)
MINEX	elsődleges ásványanyagok piaci mechanizmusának kiigazítása (Lomé II.)
MRTP Act	Monopolistic and Restrictive Trade Practices Act (Törvény a monopolisztikus és korlátozó kereskedelmi gyakorlatról – India)
NDK	Német Demokratikus Köztársaság
NEFE TB	Nemzetközi Fejlesztési Együttműködési Tárcaközi Bizottság
NEFE	Nemzetközi Fejlesztési Együttműködés
NEFEFO	Nemzetközi Fejlesztési Együttműködési Főosztály (Külügyminisztérium)
NEPAD	New Partnership for Africa's Development (új társulás Afrika fejlesztéséért)
NGDO	Non-Governmental Development Organisation (nem kormányzati fejlesztési szervezet)

NGO	Non Governmental Organization (nem kormányzati szervezet)
NIEO	New International Economic Order (új nemzetközi gazdasági rend)
NPOs	Non-Profit Organisations (közhasznú szervezetek)
NSZK	Német Szövetségi Köztársaság
OA	Official Aid (Hivatalos Segély)
OCHA	Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (ENSZ Humanitárius Ügyek Koordinációs Hivatala)
ODA	Official Development Assistance (Hivatalos Fejlesztési Segély)
OECD DAC	OECD Development Assistance Committee (OECD Fejlesztési Segély Bizottsága)
OECD	Organisation of Economic Co-operation and Development (Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet)
OHA	Official Humanitarian Aid (hivatalos humanitárius segély)
PPP	Public Private Partnership (állami és magán társulás)
PRSP	Poverty Reduction Strategy Paper (szegénység-csökkentési startégiai tanulmány)
QUAD	EU, USA, Japán és Kanada négyese
R&D	Research and Development (kutatás és fejlesztés)
SAARC	South Asian Association for Regional Cooperation (Dél-ázsiai Regionális Együttműködési Társulás)
SAP	Structural Adjustemnt Policy (szerkezetváltási politika)
SAPARD	Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development (European Commission) (Speciális mezőgazdasági és vidékfejlesztési csatlakozási program – Európai Bizottság)
SPFS	Special Programme for Food Security (élelmiszerbiztonsági külön program)
TACIS	Technical Assistance for the Commonwealth of Independent States and Georgia (technikai segítségnyújtás a FÁK és Grúzia számára)
TB	Lásd NEFE TB
TBC	tuberkulózis
TCP	Technical Cooperation Programme (technikai együttműködési program - FAO)
TESCO	Technical Scientific Cooperation (műszaki-tudományos együttműködéssel foglalkozó magyar vállalat)
TNC	Transnational Corporation (transznacionális vállalat)
TRIAD	a világgazdaság három legfejlettebb pólusa: Észak-Amerika, Nyugat-Európa és Japán
TRIP	Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights (a szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásai)
TSE	Total Support Estimate (a teljes mezőgazdasági szektor össz állami támogatásának a becslése)
UK	United Kingdom (Egyesült Királyság – Nagy-Britannia és Észak-Írország)
UN	United Nations (Egyesült Nemzetek)

UNA	United Nations Association (ENSZ-társaság)
UNCHS	United Nations Centre for Human Settlements - Habitat (ENSZ Emberi Települések Központja)
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development (ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferenciája)
UNDG	United Nations Development Group (ENSZ Fejlesztési Csoport)
UNDP	United Nations Development Programme (ENSZ Fejlesztési Programja)
UNECA	United Nations Economic Commission for Africa (ENSZ Afrikai Gazdasági Bizottsága)
UNEP	United Nations Environment Programme (ENSZ Környezetvédelmi Programja)
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (ENSZ Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezete)
UNFPA	United Nations Population Fund (ENSZ Népesedési Alapja)
UNHCR	Office of the United Nations High Commissioner for Refugees (ENSZ Menekültügyi Főbiztossága)
UNICEF	United Nations Children's Fund (ENSZ Gyermekalapja)
UNIDO	United Nations Industrial Development Organization (ENSZ Iparfejlesztési Szervezete)
UNITAR	United Nations Institute for Training and Research (ENSZ Továbbképző és Kutató Intézete)
UNODC	UN Office on Drugs and Crime (ENSZ Kábítószer-ügyi és Bűnügyi Hivatala)
UNRISD	United Nations Institute for Social Development (ENSZ Társadalmi Fejlődési Kutató Intézet)
UNT	Unilateral Trust Fund (egyoldalú bizalmi letéti pénzalap – FAO)
UNU/WIDER	United Nations University/World Institute for Development Economics Research (ENSZ Egyetem/Világgazdasági Fejlesztési Kutatóintézet)
USA	United States of America (Amerikai Egyesült Államok)
USD	United States Dollar (amerikai dollár)
VKI	MTA Világgazdasági Kutató Intézet
WB	World Bank (Világbank)
WFP	World Food Programme (Világélelmezési Program)
WFUNA	World Federation of United Nations Associations (ENSZ Társaságok Világszövetsége)
WHO	World Health Organization (Egészségügyi Világszervezet)
WIDER	Lásd UNU/WIDER
WSSD	World Summit on Sustainable Development (csúcstalálkozó a fenntartható fejlődésről)
WTO	World Trade Organisation (Kereskedelmi Világszervezet)

ELŐSZÓ

A XXI. században, hatalmas mértékben kiéleződtek az államok közötti és az államok keretei közötti egyenlőtlenségek. Ugyanakkor rendkívül kicsi az az összeg, amit a fejlett világ ad a fejlődőknek, és messze elmarad a 0,7%-os kötelezettség vállalástól. Jelenleg a GDP 0,2%-a körül van, és ennek egy jelentős része is csak néhány országnak jut. Ugyanakkor a nemzetközi kereskedelem és a magán pénzügyi szféra sem segíti kellő mértékben a fejlődést.

Magyarországnak az ENSZ-, az EU- és az OECD-tagságából adódóan is kötelezettsége a nemzetközi fejlesztési együttműködésben való részvétel, vagyis a fejlődő (nálunk fejletlenebb) országok fejlődésének elősegítése, felzárkóztatásuk meggyorsítása. (Az említett nemzetközi szervezetek programjában ezt a tevékenységet magas fokú prioritásként kezelik.)

Az elmúlt másfél évtizedben az ENSZ által szervezett nagy nemzetközi konferenciák – többek közt a fenntartható fejlődésről, a fejlődés finanszírozásáról – határozatainak, valamint az ENSZ Millenniumi Fejlesztési Céljainak (lásd a függelékben) az integrált és koordinált megvalósítása mellett az EU és az OECD is elkötelezte magát. Az EU 2001-ben politikai állásfoglalást (kommunikációt) adott közre a témában a „Hatékony partnerség építése az ENSZ-szel a fejlődés és a humanitárius ügyek területén" címmel, az Európai Bizottság 2004-ben pedig jelentést készített a Millenniumi Fejlesztési Célok végrehajtásáról (lásd a függelékben).

Az EU a fejlesztési programok hatékony végrehajtása fontos feltételének tartja a projekteket tervező, irányító és végrehajtó „területi szakértők" közös képzését az ENSZ-szel és a fejlesztésben részt vevő más nemzetközi szervezetekkel, továbbá a személyzet cseréjét, közös toborzási szabványok kialakítását. Ez az egyik feltétele a hatékony ország-szintű segélyezés (tevékenységek szinkronizálása, szakértői szintű párbeszéd, koordinált akció a célországokban, a célországok meghatározása) megvalósításának. Az EU által megfogalmazott fejlesztési segítségnyújtás pénzügyi, gazdasági és gazdaságpolitikai feladatai mellett nagy hangsúlyt helyez az intézményi kapacitásépítés, a jó kormányzás és a törvényesség magvalósítására is. A Cotonou-i Egyezmény kiemeli az országonkénti megközelítést, és a fejlesztés fontos elemeinek tartja: a békeépítést, konfliktus-megelőzést, menekültügyet, emberi jogokat, törvényességet, demokráciát stb. E feladatokat hatékonyan csak speciálisan, erre a célra képzett szakemberek tudják ellátni.

Magyarországnak a nemzetközi donor közösséghez történt kapcsolódásával elkezdődött az ENSZ és az EU fejlesztési stratégiájához illeszkedő fejlesztési együttműködési politika kialakítása, figyelembe véve a hazai sajátosságokat, és az e téren korábban szerzett tapasztalatokat (például műszaki-tudományos kormányközi együttműködés). A jelenlegi feltételrendszer azonban alapjaiban eltér a korábbiaktól. Egyrészt más a megközelítés, továbbá a civil

szervezetek, és a magánszféra (az adott országban érdekelt vállalatok) is fontos támogatási tevékenységet fejtenek ki.

Az fejlesztési együttműködésre történő felkészülés fontos része a tájékoztatás és képzés. Az új rendszerű fejlesztési támogatás 2003-ban gyakorlatilag beindult, intézményrendszere kialakulóban van, azonban a segélyek tervezésében, menedzselésében és továbbításában résztvevők (állami szervek, civil szervezetek, vállalatok és a magyar társadalom más résztvevői) felkészítése – a fejlesztési kapacitások kialakítása - terén még sok a teendő. A források hatékony felhasználását is lehetővé tevő képességek kifejlesztése első rendű feladat, különösen a civil szervezetek és a magánszféra terén, amelyek elsősorban megbízást kapnak a programok végrehajtására. Szakmai felkészítő programokon keresztül, sokoldalúan kell segíteni ezeket a szervezeteket.

A személyi feltételek kialakítása rendkívül fontos, hogy a magyar fejlesztési szakértők mielőbb be tudjanak kapcsolódni az EU szakmai munkájába, a nemzetközi donor együttműködésbe.

Nemzetközi norma, hogy a költségvetésből finanszírozandó fejlesztési együttműködési programokat széles társadalmi részvétellel, a nyilvánosság bevonásával és az elszámoltathatóság biztosításával kell megvalósítani. A közvélemény ismerete a nemzetközi fejlesztési együttműködésről, a fejlesztési segélyről elenyésző (kivéve a katasztrófák esetén nyújtott humanitárius segélyezést). A társadalom számára ismertebbé kell tenni azt, hogy a nemzetközi szolidaritás, ezen belül a fejlesztési és humanitárius tevékenység az európai értékrend fontos eleme és az egész nemzetközi közösség, benne a donor és a támogatott országok érdekeit is szolgálja. Fontos feladat a nemzetközi fejlesztési együttműködés céljainak megismertetése, társadalmi elfogadottságának a növelése, a minél szélesebb körű társadalmi támogatottság elérése a nyilvánosság jegyében.

Fontos, hogy hazánk megismerje és átvegye az EU közösségi és tagállami elvárásait és módszereit, és a magyar érdekeknek megfelelően aktívan kapcsolódjon be a nemzetközi fejlesztési együttműködési politika formálásába, és a közösségi és tagállami projektekbe.

A Külügyminisztériummal 2002. decemberében kötött megállapodás értelmében a UNDP segíti hazánk felkészülését a donor szerepre. Ennek keretében megvalósuló program végrehajtója a HUN-IDA magyar közhasznú társaság.

Magyarország donorrá válása, amely egyelőre szimbolikus jelentőségű, a jövőben elkerülhetetlenül kell, hogy számoljon az Európai Unió kötelezettségvállalásával. Szerepe alapján a nemzetközi multilaterális szervezetek közül mindenek előtt a UNDP-vel fontos az együttműködés.

A Magyar ENSZ Társaságnak a HUN-IDÁ-val közösen szervezett programja, az ENSZ-AKADÉMIA azt a célt szolgálja, hogy segítsen

1) a kapacitásépítésben
2) a személyi feltételek kialakításában
3) a közvélemény tájékoztatásában és megnyerésében
4) a hazai üzleti szféra érdeklődésének felkeltésében.

Az *ENSZ alapításának 60. és hazánk ENSZ-tagságának 50. évfordulója* alkalmából a Magyar ENSZ Társaság és a HUN-IDA Kht. (a Külügyminisztérium nemzetközi fejlesztési együttműködési programjának végrehajtó szakintézménye) az ENSZ Fejlesztési Program (UNDP) és a Külügyminisztérium támogatásával széles körű programot indított, amelynek célja: a nemzetközi fejlesztési együttműködés céljainak megismertetése, társadalmi elfogadottságának a növelése, valamint szakmai felkészítő programok (képzés) szervezése az állami szervek, civil szervezetek, vállalatok és a magyar társadalom más résztvevői részére. A program kiemelkedő eseménye volt az ENSZ-AKADÉMIA a nemzetközi fejlesztési segítségnyújtásról *"A nemzetközi fejlesztési együttműködés a XXI. században"* címmel. (2004. november 19-én egész napos konferencia, november 25-től 2005. március 10-ig - a felsőoktatási vizsgaidőszakot kivéve - minden csütörtökön 16.00 és 17.30 között előadás és konzultáció. 2005. március 21-én egész napos konferencia a Magyar Tudományos Akadémián.) Az ENSZ-AKADÉMIÁRA több mint 300 fő jelentkezett, az előadásokat rendszeresen mintegy 150 fő látogatta, akik a záró konferencián oklevelet kaptak. (Részéletes tájékoztató a Magyar ENSZ Társaság honlapján (www.menszt.hu/magyar/akademia.htm) és a HUNIDA honlapján (www.hunida.hu) található. A nyitó konferencia fővédnöke Mádl Ferenc, köztársasági elnök volt.

Jelen kötetben tesszük közzé az ENSZ-AKADÉMIÁN elhangzottakat, ezúton is köszönetet mondva az előadóknak odaadó és színvonalas munkájukért. Nem szándékunk nevek felsorolása, de nem tehetjük meg, hogy külön ne említsük meg *Simai Mihály akadémikust*, aki öt – kiemelkedő színvonalú – előadást tartott, és oroszlán része volt a szakmai program összeállításában. Az ENSZ-AKADÉMIA vendége volt *Mizsei Kálmán*, a UNDP ENSZ-főtitkár-helyettesi rangban lévő helyettes vezetője, *Gerald Noone* professzor, (Egyesült Királyság, Royal Geographic Society) és *Ray Kirkland*, a regionális USAID iroda igazgatója is, előadásaikat – a rendezőkkel történt megállapodás szerint - írásban azonban nem adták le.

Az előadásokat – anyagi okok miatt - azon a nyelven tesszük közzé, amelyen elhangzottak. A függelékben viszont valamennyi előadás rövid összefoglalója megtalálható mind magyarul, mind angolul. Ugyanígy találja meg az olvasó az előadók (szerzők) rövid szakmai életrajzát.

Köszönetet kell mondanunk a rendező szervezetek (Magyar ENSZ Társaság, HUN-IDA Kht.), valamint a támogatók (Külügyminisztérium, UNDP) munkatársainak, akik jelentős mértékben hozzájárultak az ENSZ-AKADÉMIA sikeréhez.

Külön köszönet illeti meg *Bárány Ibolyát*, a HUN-IDA Kht. ügyvezető igazgatóját, aki kezdeményezte az ENSZ-AKADÉMIÁT, és szakadatlanul, nagy lelkesedéssel dolgozott megvalósításáért. Ugyancsak itt kell megemlítenünk *Vizi László*t, a Külügyminisztérium Nemzetközi Fejlesztési Együttműködési Főosztályának vezetőjét, akinek a támogatása nélkül nem valósulhatott volna meg e sikeres program.

A szerkesztő

„ENSZ60 - ALKALOM A MEGÚJULÁSRA” (MEGNYITÓ)

Dr. Gömbös Ervin[1], főtitkár, Magyar ENSZ Társaság

Az ENSZ helyzete a XXI. század elején

Az új millennium hajnalán a tagállamok újra elkötelezték magukat az ENSZ céljai és elvei mellett. A 2000. szeptember 6-8. között New Yorkban tartott **Millenniumi Csúcstalálkozó** 189 tagállam képviselőivel, 147 állam- és kormányfő (magyar részről *Mádl Ferenc* köztársasági elnök) részvételével, elfogadta a **Millenniumi Nyilatkozatot**. Ebben a tagállamok megerősítik kollektív felelősségüket az emberi méltóság, egyenlőség és igazságosság mellett globális szinten.

Korunk egyik alapigazsága, hogy egyetlen ország sem képes arra, hogy a mai kölcsönösen függő világ politikai, gazdasági, környezeti és technológiai kihívásait egyedül kezelje. Az olyan problémák, mint a terrorizmus, a menekültek tömeges áramlása, a HIV/AIDS, a túlnépesedés, a környezet pusztulása és szennyezése átlépik a nemzeti határokat, és nemzetközi megoldást igényelnek. A globális megoldást igénylő globális problémák száma folyamatosan növekszik. Valamennyi nemzetnek haszna származik abból a konstruktív változásból, valamint azokból a megoldásokból, amelyeket a multilateralizmus tesz lehetővé. Emellett számos esetben csak a multilaterális akció lehetséges, míg az egyoldalú beavatkozás lehetetlen vagy nem kívánatos.

Egyetemes szervezetként szerepét betöltve, az ENSZ hozzájárult a multilateralizmus elveinek és gyakorlatának kifejlesztéséhez. A Világszervezet egyedülálló eszköz a világ számára a súlyos globális problémák kezelésére, amelyek kollektív erőforrásokat és valamennyi nemzet együttműködését igénylik. Közös struktúrákat és intézményeket jelent, amelyekkel előmozdíthatók mélyreható egyetemes emberi érdekek.

Az ENSZ fő tevékenységi területei fontosak minden nemzet számára, és sokféleképp befolyásolják az egyszerű emberek életét az egész világon. Az ENSZ napirendjén rengeteg feladat szerepel: a béke és biztonság megvalósítása, küzdelem a szegénység ellen, a humanitárius kötelezettségek teljesítése, a fejlődés előmozdítása, a nemzetközi jog és az emberi jogok kiterjesztése, és partnerség a civil társadalom széles rétegeivel. Ezek a kérdések tükrözik a nemzetközi ügyek változó természetét és növekvő bonyolultságát.

Az ENSZ nem egy tökéletes intézmény, vannak korlátai. Azonban minden tagállam érdekelt annak biztosításában, hogy a Világszervezet folytassa törekvéseit céljai elérése érdekében. Az előttünk álló választás világos: fokozzuk

[1] A szerzők rövid szakmai életrajza magyarul és angolul a függelékben található.

erőfeszítéseinket a nemzetközi rend és igazságosság megvalósítása érdekében tárgyalásokon és konszenzuson keresztül, vagy az országok közötti érdekellentéteket más eszközökkel oldják meg.

Az ENSZ számára az elmúlt évek különösen nagy kihívásokat jelentettek. A Biztonsági Tanácsnak foglalkoznia kellett az iraki válságot körülvevő vitákkal, valamint a Világszervezetnek a háború utáni szerepével. Heves konfliktusokból kilábaló számos országban jelentősen nőtt a békefenntartó műveletek iránti igény. A nemzetközi terrorizmus és a tömegpusztító fegyverek használatának a veszélye árnyékot vetett a világ valamennyi népére. Ezzel egyidejűleg az ENSZ-nek szembe kellett néznie olyan problémákkal, mint a fertőző betegségek újabb hulláma, valamint a nagyon súlyos szegénység és éhínség, környezeti pusztulás, emberi jogok megsértése és humanitárius vészhelyzetek folytonos kihívásai. Ezek miatt a főtitkár 2003. novemberében kinevezte a *veszélyekkel, kihívásokkal és változásokkal foglalkozó magas szintű panelt*, hogy vizsgálja meg azokat a fenyegető veszélyeket, amelyekkel szembesülünk, értékelje a jelenlegi politikát, folyamatokat és intézményeket, és tegyen bátor és megvalósítható javaslatokat.

Az ENSZ Alapokmánya elvárja, hogy az ENSZ javítsa a gazdasági és szociális viszonyokat, ösztönözze a nemzetközi gazdasági, egészségügyi és kapcsolódó problémák megoldását. A világ népeinek többségét legközvetlenebbül fenyegető veszélyek a szegénység, az éhínség, a nem biztonságos ivóvíz, a környezeti pusztulás, továbbá a járványos vagy fertőző betegségek. Az ENSZ e területen végzett fontos munkája a **Millenniumi Fejlesztési Célok** megvalósítására összpontosít. A nyolc cél között található a szegénység és az éhínség felére történő csökkentése, az egyetemes elemi oktatás biztosítása, valamint a HIV/AIDS és más jelentős betegségek terjedésének visszafordítása 2015-ig.

Meg kell jegyezni, hogy bizonyos változások történtek, de a Millenniumi Fejlesztési Célok elérésében nem egyértelmű az előrehaladás. A célok megvalósításának feltétele a szilárd gazdaság- és szociálpolitika, a jó kormányzás, az erőforrások mobilizálása, és a fejlett és a fejlődő nemzetek közötti igazi partnerség.

A növekvő igények és a korlátozott erőforrások közötti szakadék még nyilvánvalóbb és sürgetőbb, amikor a természeti katasztrófákról, a menekültek helyzetéről és más humanitárius vészhelyzetekről van szó. Az ENSZ által kibocsátott felhívásokra rendszeresen kevesebb adomány érkezik a szükségesnél, amely korlátozza a szolgáltatásokat. A fejlesztés és a humanitárius ügyek megfelelő finanszírozása biztos befektetés lenne, továbbá költség hatékony is, figyelembe véve a béke és biztonság tekintetében jelentkező valószínű hasznot.

A válságos afrikai helyzet és Afrika népeinek nehéz helyzete az egyik legfontosabb kérdés. Szudán nyugati részén lévő Darfurban lezajló fegyveres konfliktus zord emlékeztetője a kontinensen folyó tartós halálos konfliktusnak. Az afrikaiak fele nyomorban él, ez az egyetlen régió, ahol a gyermekek alultápláltsága egyre rosszabbá válik, nem pedig javul. A HIV/AIDS mintegy 15 millió afrikai életébe került.

Az ENSZ békefenntartó műveletei iránti igény drámaian megnőtt az elmúlt időszakban. Jelenleg 97 országból több mint 56 ezer egyenruhás és mintegy 11 ezer polgári személy szolgál 16 misszióban világszerte. Ezeknek a műveleteknek a többsége több dimenziójú. Nemcsak biztonsági kérdésekkel foglalkozik, hanem politikai problémákkal is, a jogrenddel, emberi jogokkal, humanitárius problémákkal és gazdasági újjáépítéssel. Ez rendkívüli módon igénybe veszi a Világszervezet erőforrásait, valamint a műveletek tervezési, felvonultatási és menedzselési kapacitásait. A mai békefenntartó műveletek sikere a tagállamok kitartó politikai támogatásán és elkötelezettségén, valamint a megfelelő erőforrásokon múlik.

Szükségszerű, hogy az ENSZ részt vegyen a nemzetközi terrorizmus elleni harcban, mivel a hatékony ellenintézkedések széles körű nemzetközi együttműködést igényelnek. A *Terrorizmusellenes Bizottságot* megerősíti a létrehozandó *Terrorizmusellenes Adminisztratív Igazgatóság***.**

Lehetőséget kell teremteni arra, hogy a magánszektor, a nem kormányzati szervezetek és általában a civil társadalom hozzájárulhassanak a Világszervezet céljainak megvalósításához.

Az ENSZ közel hatvanéves történetében ritkán fordultak elő olyan szörnyű előrejelzések a jövőjét illetően, mint napjainkban. Az ENSZ megerősödve kerülhet ki ebből, ha pontosan felmérik, mi történt, gondolkodnak azon, hogy milyen Világszervezetet akarnak a jövőben, és elkezdik a szükséges változtatásokat.

A Nobel Békedíjat odaítélő bizottság 2002-ben döntését többek közt így indokolta: *„az egyetlen járható út a globális békéhez és együttműködéshez az ENSZ-en keresztül vezet”*.

Remélhetőleg a Millenniumi Nyilatkozat ötéves áttekintése és az ENSZ 60. évfordulója lendületet ad a Világszervezet megújításához, és olyan pozitív változásokhoz vezet, amelyekre az ENSZ-nek és a világnak is szüksége van.

A 60. évforduló jelmondata: ***„ENSZ60 - alkalom a megújulásra”***

A Magyar ENSZ Társaság és az ENSZ Társaságok Világszövetsége (WFUNA)

A **nem kormányzati szervezetek** jelentősége, közvélemény formáló, illetve a népek akaratát valamilyen formában közvetítő szerepe, s ez által részvétele a politikai folyamatokban nagymértékben növekedett. Az elmúlt évtized világkonferenciáin *(oktatás, gyermekcsúcs, kereskedelem és fejlődés, környezet és fejlődés, emberi jogok, népesedés és fejlődés, társadalmi csúcs, bűnmegelőzés, nők ügye, emberi települések, élelmezés, a fejlődés finanszírozása, fenntartható fejlődés, fajüldözés, a faji megkülönböztetés, az idegengyűlölet és a kapcsolódó türelmetlenség stb.)* figyelemre méltó e szervezetek aktivitása. Ehhez kapcsolódóan a hazai szakmai és tudományos körök, valamint a közvélemény is fokozott érdeklődést tanúsít.

Az ENSZ részvétele azonban a globális és regionális, de esetenként a helyi problémák megoldásában is nélkülözhetetlen. Nemcsak számos kormány, de a világ népei (közvéleménye) is az ENSZ-től várnak választ mindennapi gondjaiknak *(a környezet pusztulása, nemzeti kisebbségek helyzete és jogai, kábítószerügy, munkanélküliség és szegénység, bűnözés, terrorizmus, egészségügy, nemzetközi gazdasági, tudományos és kulturális együttműködés, konfliktusok és békefenntartás stb.)* megoldására. Ez növeli a feladatait és fokozza a felelősségét az olyan szervezeteknek is, mint a Magyar ENSZ Társaság, amelynek kizárólagos rendeltetése az ENSZ Alapokmányába foglalt célok és értékek megvalósításának előmozdítása.

A Magyar ENSZ Társaságnak azokra a kihívásokra kell válaszolnia, amelyek a röviden vázolt helyzetből adódnak, s ezek mind több feladatot jelentenek a Társaság számára.

Az 1947-ben alakult Magyar ENSZ Társaság (MENSZT) kizárólagos rendeltetése az ENSZ Alapokmányába foglalt célok és értékek megvalósításának előmozdítása, illetőleg a világszervezet tevékenységének népszerűsítése és támogatása. A Társaság az egyetlen olyan hazai társadalmi szervezet, amely az ENSZ keretei közötti sokoldalú (politikai, gazdasági, környezetvédelmi, szociális, tudományos, kulturális, humanitárius stb.) együttműködést ösztönzi, társadalmi eszközökkel (kiadványok, előadások, szemináriumok, szakértői konferenciák) segíti és népszerűsíti.

A Magyar ENSZ Társaság integráns része az ENSZ Társaságok Világszövetségének (WFUNA), nemzetközi tevékenységét jórészt ezen keresztül, valamint az ENSZ különböző rendezvényeihez kapcsolódó társadalmi fórumokon fejti ki. A Világszövetség háromévente tart közgyűlést, a közbeeső években pedig regionális konferenciákat a világ főbb térségeiben, azok ENSZ-társaságainak részvételével.

Az 1946-ban alakult WFUNA ma már több mint 100 tagszervezettel számol, és jelentős részt vállal a világszervezet tevékenységének hatékonyságát elősegítő javaslatok kidolgozásában. Első osztályú konzultatív státuszban van az ENSZ-szel a Gazdasági és Szociális Tanácson keresztül. Az ENSZ szerepével és jövőjével, valamint globális problémákkal foglalkozó szimpóziumai nemcsak az ENSZ-ben váltottak ki nagy elismerést, hanem a nemzetközi tudományos életben is. Az ENSZ Társaságok Világszövetségében ***Simai Mihály***, a Társaság elnöke örökös tiszteletbeli elnök, ***Gömbös Ervin*** főtitkár pedig vb tag (korábban alelnök).

A WFUNA sokban hasonlít más nem kormányközi szervezetekhez, de több sajátos vonása is van. A legfontosabb az, hogy "létezésének jogalapja" az ENSZ-hez kapcsolódik. Ezt tükrözi az is, hogy az ENSZ Közgyűlés 41. ülésszaka A41/680 sz. határozata felkéri a tagállamokat, hogy a nemzeti ENSZ-társaságok anyagi és erkölcsi támogatásával erősítsék a Világszövetséget, így is járulnak hozzá az ENSZ-tagsággal járó feladataik végrehajtásához. (A határozat az egyetlen, amelyet az ENSZ Közgyűlése nemzetközi nem kormányközi szervezetről valaha is hozott.) A gyakorlatban az egyes országok kormányai anyagi támogatást adnak a nemzeti ENSZ-társaságnak és biztosítják működésük helyi feltételeit.

Kofi Annan, az ENSZ főtitkára a Világszövetség egyik összejövetelén így fogalmazott: „A WFUNA rendkívül fontos partnerünk azokban az erőfeszítéseinkben, amelyek célja az, hogy közelebb hozzuk azokat a népeket az ENSZ-hez, akiket szolgálunk. Fokozza szervezetünk jelenlétét, fontosabbá és értékesebbé teszi azt a világ népei számára. Munkájukon, hálózatukon, pártfogásukon és fáradhatatlan támogatásukon keresztül megújítják az ENSZ-t, és biztosítják, hogy erőt merítsünk tagságunk széles köréből.....Köszönet az állhatatos elkötelezettségért, és különösen azért, hogy figyelmet fordítanak arra, hogy a fiatalok számára vonzóvá tegyék ezt az ügyet."

A Magyar ENSZ Társaságnak több évtizedes tapasztalata van az ENSZ-hez kapcsolódó globális problémák ismertetésében, hazai bemutatásában. A Társaság az elmúlt években több mint harminc könyvet jelentetett meg az ENSZ-rendszerről, céljairól, tevékenységéről és elért eredményeiről. A kiadványok valamennyi egyetem és főiskola könyvtárában, valamint az egyéb jelentős könyvtárakban is megtalálhatók. (A kiadványok listája a függelékben megtalálható.) A Társaság egyik népszerű tudományos-oktatási-tájékoztatási programja az ENSZ-AKADÉMIA. A legutóbbi témája „Az ENSZ-család és Magyarország" volt (több mint 200 résztvevővel). Hasonlóképp nagy sikere volt a múlt évben rendezett előadássorozatnak "Az ENSZ és az EU együttműködése" címmel, vagy az azt megelőző "Az ENSZ és a NATO" programnak. Mind az ENSZ-AKADÉMIA, mind az egyéb előadássorozatok anyagait a Társaság könyvben jelenteti meg.

A HUNIDA Kht. gyakorlati tapasztalata a nemzetközi fejlesztési együttműködésben párosulva az ENSZ Társaság ismeretterjesztési hagyományaival bizonyára megfelelő biztosítékot nyújt az ENSZ-AKADÉMIA sikeréhez. Ezt mutatja a nagy érdeklődés is, mintegy 350 fő jelentkezet az előadás-sorozatra, amely jelen esetben, figyelembe véve a téma fontosságát, ezzel az egy egynapos konferenciával („A fejlődés problémái a XXI. század elején") kezdődik, neves hazai és külföldi előadók részvételével. Ezt követi egy 10 előadásból álló előadássorozat, majd egy záró konferencia.

Sok sikert kívánok a konferencia előadóinak és hallgatóinak egyaránt.

MAGYARORSZÁG NEMZETKÖZI FEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA ÉS ÖSSZEFÜGGÉSEI

Boros Jenő, helyettes államtitkár, Külügyminisztérium

Engedjék meg, hogy a Külügyminisztérium nevében üdvözöljem a Magyar ENSZ Társaság és a HUN-IDA kezdeményezését, a „Nemzetközi Fejlesztési Együttműködés a XXI. Században" címmel ma induló előadássorozatot, amely az ENSZ alapításának 60. évfordulója és hazánk ENSZ-tagságának 50. évfordulója alkalmából a Külügyminisztérium és az ENSZ Fejlesztési Program támogatásával kerül megrendezésre.

Megtiszteltetés számomra, hogy a mai napi előadók között a Külügyminisztérium nevében üdvözölhetem:

Bernard Petit főigazgató urat, az Európai Unió Fejlesztési Főigazgatóságának vezetőjét;
Helen O'Neill professzor-asszonyt, Írországból;
Lloyd Dakin urat, az ENSZ Menekültügyi Hivatala magyarországi képviselőjét;
Manbir Singh urat, India magyarországi nagykövetét,
Mária Kadlečikova asszonyt, a FAO regionális képviselőjét és
Petra Ulshöfer asszonyt, az ILO regionális igazgatóját.

Külön köszöntöm *Szentes Tamás* akadémikust, akinek tudományos és oktatói munkássága elősegítette, hogy generációk sora, közte sok magyar diplomata tanulta meg az elmaradottság természetrajzát, a fejlődés tudományát, éppen azt, amiről ma szó lesz.

A kerek évfordulók megünnepléséhez ennél méltóbb és aktuálisabb témát nem is választhattunk volna, hiszen napjainkban, a XXI: század elején a növekvő globális kihívások újrafogalmaztatják velünk a fejlődés problémáit és láthatjuk, hogy a megoldáshoz vezető utak is változóban vannak.

Engedjék meg, hogy a Külügyminisztérium részéről a mai napon elhangzó előadások sorában arról beszéljek, milyen gyakorlati lépések, intézményi átalakulások történtek minisztériumunkban annak érdekében, hogy a közelmúltban Európai Uniós taggá vált Magyarország az újrafogalmazott nemzetközi irányú fejlesztési politikáját megvalósítsa, mi jellemzi fejlesztési politikánkat és milyen eredményeket értünk el eddig a fejlesztési programok megvalósítása során.

Nézzük először a nemzetközi vonatkozásokat:

A nemzetközi segélypolitika sokat változott az elmúlt évtizedekben, s mint ahogyan a névbeli változás is mutatja a nemzetközi fejlesztési együttműködés, -a

development cooperation- a nemzetközi viszonyok önálló külkapcsolati formájává vált, amelynek jól látható jellemzői, megkülönböztető jegyei, kritériumai vannak.

A nemzetközi fejlesztési együttműködés, amely magába foglalja a hivatalos fejlesztési támogatás (Official Development Assistance - ODA) és a hivatalos segély (Official Aid – OA) kategóriákat, a fejlett, demokratikus országok értékrendjének, politikai gondolkodásának természetes eleme, amely kifejezi, és konkrét segítségnyújtásban megjeleníti a szegény országokkal vállalt szolidaritást.

Az OECD Fejlesztési Támogatási Bizottság a donorországok tevékenységét az ODA/GNI (Gross National Income - bruttó nemzeti jövedelem) aránymutató szerint hasonlítja össze. Ezzel méri, hogy az adományozó (donor) államok mennyi vissza nem térítendő támogatást nyújtanak különböző fejlesztési programokra, amelyek alapvetően a támogatott ország fejlesztési stratégiája támaszkodnak.

A cél a szegénység csökkentése, a demokratikus átalakulás, a béke és biztonság előmozdítása, a stabil és fenntartható fejlődés feltételeinek megteremtése, a szegény országok felzárkóztatása.

Mi a fejlett országok érdeke?

A fejlett országok szempontjából is fontos, hogy segítik a fejletlen társadalmak demokratizálását, a gazdasági felzárkózást, a konfliktusok megelőzését, a terrorizmus elleni harcot, válságok rendezését, és az azt követő újjáépítést.

A nemzetközi fejlesztési együttműködés tehát egyaránt szolgálja a segélyt fogadó és az adományozó országok nemzeti és közös érdekeit.

A donorok 2002-ben kb. 58 milliárd USD-t, 2003-ban kb. 68 milliárd USD-t költöttek a szegény országok megsegítésére, ennek 95%-át az OECD tagországok adták.

Az EU-ban a fejlődő, szegény országok megsegítése az Unió egyik legfontosabb alapelvére, a szolidaritásra épül. Az Európai Unió és tagállamai 2003-ban kb. 30 milliárd eurót fordítottak hivatalos fejlesztési támogatásra. Az új tagállamok belépésével, bár szerényen, de tovább nő ez az összeg, s napjainkban az Európai Unió a legnagyobb donor a világon.

Az Unió és a tagállamok nagy hangsúlyt helyeznek a tagállami és a közösségi segélyezés harmonizálására, a kül- és biztonságpolitikai, kereskedelemi célok és a fejlesztési támogatás összehangolására, azaz az ún. koherencia megteremtésére.

Nézzük a hazai vonatkozásokat:

Hazánknak is részt vállal a világ szegény országainak megsegítésében. Ez fakad belső erkölcsi megfontolásainkból és az EU-n belül vállalt közös értékrendből egyaránt.

Magyarországnak fejlett segélypolitikája volt a rendszerváltás előtt is, amelynek során főleg szakemberképzést, segély-hitelezést folytatott és

humanitárius segítséget nyújtott, alapvetően politikai-ideológiai alapon kiválasztott országoknak.

1990 és 1996 között, az OECD tagságunkig a nemzetközi segélyezésünkre a határainkon túl élő magyar közösségek támogatása volt a jellemző.

1996-tól kezdődően, az EU tagságunkra készülés részeként alakítottuk ki fejlesztési politikánkat, hogy az átmeneti státuszból, - amikor mi is kaptunk támogatást, de már adtunk is-, folyamatosan a nemzetközi normákhoz igazodó donor országgá váljunk.

A magyar kormány 2001-ben fogadta el a nemzetközi fejlesztési együttműködési politika kialakítására vonatkozó koncepcióját. Ennek alapján kezdődött el a NEFE-t,- ahogyan mi rövidítjük a nemzetközi fejlesztési együttműködést - működtető jogi szabályozás megteremtése és a szükséges intézmények kiépítése.

Külkapcsolataink kibővítése a nemzetközi fejlesztési együttműködéssel egyben magyar érdek is, mert bővíti kül- és biztonságpolitikai és külgazdasági mozgásterünket, erősíti céljaink érvényesítésének lehetőségeit az EU-n kívüli térségekben, és növeli presztízsünket a világban.

Fontos szempont az is, hogy a magyar társadalom nyitottá válik a globális problémák iránt s a kifelé megnyilvánuló szolidaritás jótékonyan hat vissza a hazai, belső szolidaritás erősítésére is.

A magyar NEFE célja az OECD által hivatalos fejlesztési támogatásra jogosult országok köréből kiválasztott, a magyar érdekek szempontjából fontos országok megsegítése, fenntartható fejlődésük, demokratizálódásuk, stabilitásuk előmozdítása.

A kormánykoncepció megszületését követően Kormányrendelet és Kormányhatározatok születettek a Külügyminisztérium mandátumáról, a tervezés és végrehajtás terén egyaránt szoros minisztériumközi koordinációról, a tevékenység célországainak kiválasztási módjáról stb.

2002-ben külön főosztály jött létre a KÜM-ben, a NEFEFO, amely ma már az érdekelt társosztályokkal együttműködve végzi a tervezést, majd végrehajtó szakintézményével együtt a programozást, végrehajtást és ellenőrzést.

A külügyminiszter elnökletével megalakult a Nemzetközi Fejlesztési Együttműködési Tárcaközi Bizottság, amely első ülésén 2003-július 29.-én, kijelölte a NEFE partnerországokat a preferált együttműködési területeket és a NEFE politika és intézményrendszer fejlesztésének irányait. A TB mellett Társadalmi Tanácsadó Testület működik. Rangját jól mutatja, hogy elnöke a volt köztársasági elnök, Göncz Árpád, tagjai parlamenti politikai pártok képviselői, közéleti személyiségek, tudósok, gazdasági érdekképviseleti szervezetek és NGO-k képviselői.

A magyar fejlesztési együttműködés elsősorban azokra a területekre összpontosít, ahol hazánk komparatív előnyökkel rendelkezik:

- a magyar gazdasági és politikai átalakulással kapcsolatos ismeretek, tapasztalatok átadása, oktatás és szakemberképzés, kutatás és fejlesztés,

egészségügy, mezőgazdaság, vízgazdálkodás, környezetvédelem, információs társadalom fejlesztése.

- NEFE tevékenység keretében teszünk eleget biztonságerősítő nemzetközi kötelezettség-vállalásoknak,
- támogatunk fejlesztéssel foglalkozó nemzetközi szervezeteket,
- részt veszünk Nemzetközi Valutaalap és a Világbank által kezdeményezett, a legszegényebb országokat érintő adósság elengedési programban,
- nyújtunk kedvezményes hiteleket magyar cégek külpiaci tevékenységének bizonyos elemeihez és
- humanitárius segítségnyújtást folytatunk.

A magyar NEFE elsődleges célterülete a Nyugat-Balkán

Szerbia és Montenegró, valamint Bosznia-Hercegovina kiemelt NEFE partnerünk, míg Macedónia az egyéb partnerországok kategóriájába került. A KÜM-höz rendelt NEFE források nagyobb részét ebben a régióban használjuk fel.

Vietnam, a Palesztin Hatóság - kiemelt partnerként - Kína, Mongólia megjelenítése egy-egy projekt erejéig kapcsolódik a magyar NEFÉ-hez, kapcsolódik a magyar külpolitika és külgazdaság azon törekvéséhez, hogy diverzifikálja kapcsolatrendszerét és az Európán kívüli térségekben is erősítse együttműködését néhány kiemelt partnerrel. Olyan súlypontok ezek, ahol kapcsolatainknak vannak nemcsak gazdasági perspektívái, hanem olyan sajátos vonásai is, amelyek hozzáadott értéket jelentenek az uniós szinten.

Fentieken kívül olyan országokat támogatunk, ahol nemzetközi vállalások alapján biztonságerősítő tevékenységet végzünk (Afganisztán, Irak), vagy a Millenniumi Fejlesztési Célok teljesítése jegyében a legszegényebb országokat segítjük, ilyen a célországok között: Etiópia, Laosz, Kambodzsa, Jemen.

Nemzetközi fejlesztési együttműködésünk másik súlypontja a költséghatékony technikai segítségnyújtási, azaz képzési programok, amelyek elsősorban a gazdasági és társadalmi átmenet tapasztalatainak átadására összpontosítanak.

Az uniós NEFE politika szegénységcsökkentési fókuszát és a Millenniumi Fejlesztési Célok teljesítésének igényét szem előtt tartva megvalósítottunk néhány, a partnerország lakosságának közvetlen életkörülményeit javító, hagyományos fejlesztési projektet.

A kiemelt partnerországokkal kormányközi vagy tárcaközi Nemzetközi Fejlesztési Együttműködési Megállapodást kötünk. A nemzetközi fejlesztési együttműködés multilaterális keretekben főleg az ENSZ szakosított intézményein keresztül valósul meg.

A magyar bilaterális fejlesztési együttműködés végrehajtói a magyar gazdálkodó szervezetek, civil szervezetek, állami és magán intézmények és a KÜM NEFE Végrehajtó Szakintézménye, a HUN-IDA.

A nemzetközi fejlesztési együttműködés sajátossága, hogy számos ágazatot, szakmai területet ölel fel, az állami, a magán- és civil szféra egyaránt részt vesz benne, és a kormányzat irányításával alapvetően külföldön, ottani partnerrel együttműködve valósul meg. Ezáltal a NEFE politika irányítói és végrehajtói hasznos információkhoz jutnak a segélyt fogadó országról, a gazdasági lehetőségekről, a NEFE projektek későbbi üzleti kapcsolatokat alapozhatnak meg.

A NEFE nem kereskedelemfejlesztő tevékenység, nem az az elsődleges célja, hogy a nemzeti vállalatok állami megrendelésekhez jussanak, hanem a kormány külföldre irányuló szegénység csökkentési programjainak sikeres végrehajtása a támogatott ország saját stratégiája alapján.

A magyar NEFE politikánkban az EU fejlesztési politikájához igazodva a belső koherencia megteremtésére törekszünk.

A NEFE tevékenység összetettsége, sokszereplős jellege miatt nehéz feladat a különböző csoportok érdekeit összehangolni a magyar külpolitikai célokkal és biztosítani, hogy tevékenységüket a nemzetközi fejlesztési politika végrehajtására vonatkozó speciális szabályok alapján végezzék.

A NEFE tervezését és végrehajtását irányító Külügyminisztérium folyamatosan párbeszédet folytat a végrehajtásban résztvevő partnerekkel, a gazdasági szereplőkkel, az NGO-kal, a szakmai intézményekkel, a tudományos élet szereplőivel stb.

A magyar donorpolitika része a humanitárius segítségnyújtás is.

A természeti katasztrófák, ember által előidézett válsághelyzetek során nyújtott sürgős humanitárius segítség és az azt követő rehabilitációs tevékenység egységes kormányzati megjelenítése és kommunikációja korábban nem volt megfelelő. A KÜM javaslatára a NEFE TB úgy határozott, hogy a humanitárius segítséget nyújtó tárcák bevonásával Humanitárius Segélykoordinációs Szakértői Munkacsoport alakul, amelynek feladata lesz a kormányzati humanitárius segítségnyújtás összehangolása a civil és gazdálkodó szervezetek hasonló tevékenységével, valamint a tevékenység egységes kormányzati kommunikálása.

Fejlesztési finanszírozás, kommunikálás – feladataink

Hazánk, mint OECD és EU tagország, követi az OECD Fejlesztési Támogatási Bizottságának (DAC) előírásait és ajánlásait a nemzetközi fejlesztési politika kereteinek és végrehajtási módozatainak kialakításánál. Magyarország az OECD DAC-nak nem tagja, megfigyelői státusza van a bizottságban. (A taggá válás feltétele, hogy a donor ország a GNI-jának legalább 0,2%-át fordítsa ODA-ra két éven keresztül.)

Az Európai Unió és az OECD 2003-tól rendszeresen kér adatokat a magyar fejlesztési támogatási tevékenységről. A jelentések a fejlett országok donor tevékenységéről készített nemzetközi összeállításokban jelennek meg. Az adatszolgáltatás a KÜM feladata.

Az EU globális szereplője a nemzetközi közösségnek, tagországaival együtt több, mint felét adja a világ fejlesztési támogatásainak.

Az EU, mint globális tényező érthető módon szeretné nemzetközi vezető pozícióit a bővítést követően is megőrizni, megerősíteni és következetesen teljesíteni a 2002-es monterrey-i fejlesztésfinanszírozási csúcsértekezleten tett vállalásait: nevezetesen azt, hogy az EU tagállamoknak 2006-ra átlagban a GNI 0,39%-át kell ODA célokra fordítaniuk, és ehhez a tagállami minimumnak legalább 0,33%-nak kell lennie.

2003-ban a kormányszervek kötelezettségvállalással együtt megközelítőleg 5,3 milliárd forintot költöttek bilaterális és multilaterális NEFÉ-re, ami a GNI hozzávetőleg 0,3 %-a. Becsléseink szerint 2004-ben kb. 0,056 % lesz az ODA/GNI arány, kb. 10 milliárd Ft. értékben.

Magyarországnak a hazai intézményi, szabályozási rendszer továbbfejlesztésével és finanszírozási menetrend felállításával kell felgyorsítania az integrálódást az EU fejlesztési politikájába.

Tudatában vagyunk annak, hogy a nemzetközi fejlesztési együttműködésünk jövője szempontjából sarkalatos kérdés a finanszírozás. A magyar NEFE tekintetében ara törekszünk, hogy 2006-ra elérjük a 0,1 %-os ODA/GNI arányt. (Ez az adat a 2004. november 17-i TB ülésen módosulhat.)

Összegezve feladatainkat:

A nemzetközi normáknak megfelelő magyar NEFE 2003-as indulása miatt a tapasztalatgyűjtés, a mechanizmusok kialakításának fázisában vagyunk, és a pénzügyi lehetőségek is erősen korlátozottak.

Ezért arra kell törekednünk, hogy a NEFE források minél nagyobb részét a bilaterális NEFE kapcsolatokban használjuk fel, a KÜM által működtetett – EU szabályokkal összhangban lévő – pályáztatási, monitoring és értékelő rendszerének megfelelően.

A NEFE, mint külpolitikánk új eleme kevésbé ismert a magyar közvélemény előtt, ezért fontosnak tartjuk, hogy a döntéshozók, vélemény-formálók, a társadalmi és gazdasági szereplők minél szélesebb körben ismerjék meg és támogassák a nemzetközi fejlesztési együttműködést.

Sikeres NEFE politika csak úgy hajtható végre, ha az a parlamenti pártok konszenzusán alapul.

A kommunikáció másik fontos területe a közvélemény tájékoztatása a NEFE tartalmáról, céljáról, úgy, hogy elfogadható legyen a közvélemény számára: miért támogatunk külföldi országokat a szegénység leküzdésében, amikor Magyarországon is jelentkezik ez a probléma.

A felvilágosító munkában a külföldi segélyezési tevékenységet folytató civil szervezetekkel együttműködve érhetünk el gyors eredményt.

Úgy gondolom a hazai munkát ez az előadássorozat is nagyban segíti,

mivel bővíti ismereteinket, a meghívott külföldi előadóik segítségével pedig megismerkedhetünk a fejlesztési együttműködés különböző nemzetközi aspektusaival.

Még egyszer köszönöm az előadóknak, szervezőknek és résztvevőknek az ENSZ – Akadémia programját és jó munkát kívánok.

FEJLŐDÉS ÉS SEGÉLYEZÉSI POLITIKA A FELGYORSULT GLOBALIZÁCIÓ ÉS REGIONALIZÁLÓDÁS KORÁBAN

Szentes Tamás akadémikus, BCE

Pályafutásom során – a jelenlegit nem számítva - már három alkalommal is felkérést kaptam arra, hogy a fejlesztési segélyezés tárgyában, illetve a magyar segélyezési gyakorlat vonatkozásában fejtsem ki írásban és szóban véleményemet.

(1) Legelőször a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet, az ILO részéről ért e megtiszteltetés még a hetvenes évek közepén, amikor is egy hosszú (több íves) tanulmányban adtam áttekintést és értékelést a fejlődő országoknak, elsősorban Afrikának nyújtott magyar segélyekről, illetve a magyar segélyezési elvekről és gyakorlatról.

E tanulmány elkészítése során igyekeztem – amennyire lehetett – a vonatkozó adatokhoz hozzájutni és – ugyancsak: amennyire az akkori hazai politikai viszonyok között az megengedhető volt – kritikai megjegyzéseket is fűzni a pozitív eredmények kiemelése mellett a tények tükrözte gyakorlathoz. Így különösen akkor éltem a bírálat eszközével, amikor a meghirdetett elvek és a gyakorlat között nyilvánvaló ellentmondás mutatkozott.

Bár a szabadon felhasználható pénzügyi segélyek vonatkozásában nem sok pozitívum volt megállapítható sem azok nagyságrendjét, sem pedig az összegek növekedésének tendenciáját illetően, ez könnyen magyarázható volt az ország krónikus deviza-hiányával és nemzeti valutánk nem konvertibilis voltával. Azt a szovjet blokkhoz tartozó országok diplomáciája részéről akkoriban sokat hangoztatott tételt azonban soha nem fogadtam el, hogy ti. a hivatalos fejlesztési segélyekre (ODA) az ENSZ által megállapított norma, illetve „célkitűzés" csak a Nyugatra nézve lehet kötelezettség, lévén, hogy –úgymond - csak a Nyugat vett részt a gyarmatosításban, vagyis csak a Nyugatot terheli a felelősség a fejlődő országoknak a gyarmatosítás okozta fejlődésbeli lemaradásáért. (Ezt a nemcsak hatástalan, de ostoba érvet írásaimban ki is figuráztam, utalva egyrészt arra, hogy ilyen alapon aligha lehet az NDK-t és az NSZK-t külön csoportba sorolni, másrészt pedig arra, hogy a világgazdaság vezető hatalma, az USA valaha maga is gyarmat volt.)

Ami viszont az elkészült tanulmányban, illetve jelentésben indokoltan volt pozitív eredményként kiemelhető, az a magyar „technikai segélyek" keretében végzett szakértői és oktatói tevékenység gyakorlata volt. Minthogy 1967 és 1971 között, amikor a tanzániai egyetem meghívására tanszékvezető professzorként Dar es Salaam-ban dolgoztam, az egyetemmel, és a szakember-export lebonyolítására felhatalmazott állami monopol-vállalattal, a TESCO-val is szerződést kötöttem, így a részben hivatalos, részben személyes kapcsolat révén engedélyt kaptam a TESCO

által fejlődő országokba tartós külszolgálatra kiküldött szakemberek (meghatározott időszakonként és külszolgálatuk befejezésekor kötelező) írásbeli jelentéseit átolvasni. Ezekben beszámoltak szakmai tevékenységük részleteiről és eredményeiről, valamint problémáiról is, és többnyire javaslatokat is tettek a gazdasági és technikai, illetve kulturális és oktatási kapcsolatok fejlesztésére. Miközben semmiféle nyomát nem találtam annak, hogy e jelentések tanulságainak és javaslatainak bármilyen hivatalos összegzésére sor került volna, számomra az olvasottak számos meglepetést okoztak, és jó néhány szakemberünk lelkes és eredményes munkája őszinte elismerésre késztetett.

A jelentésekből és a segélyezett országok hivatalos szervei, illetve vezetői által írt köszönőlevelekből még a vártnál is kedvezőbb kép bontakozott ki szakértőink zömének munkásságáról. Ez nemcsak azzal volt magyarázható, hogy egy olyan ország, mint a miénk, amely pénzforrásokban mindig is szűkölködött, szellemi tőkében viszont nem, eleve eredményesebb lehet és kell is, hogy legyen a technikai segélyek terén. Ezenfelül azzal is, hogy – ellentétben a nyugati országok esetével – nálunk az akkori körülmények között még a legképzettebb, legkvalifikáltabb szakemberek számára is vonzó lehetett a TESCO által nyújtott külszolgálati tevékenység a külföldre utazás és deviza-szerzés lehetőségére és többnyire (bár nem általában) a hazainál magasabb jövedelemre való tekintettel. Ehhez járult sok esetben még az a körülmény is, hogy szakembereink egy része a befogadó fejlődő országban olyan nagyszabású, komplex és nagy felelősséggel járó feladatkört kaphatott, amely az itthoni rutinszerű részfeladatokkal szemben ambíciójukat serkentette és szakmai önbecsülésüket növelte.

A „technikai segélyek" másik nagy területén, a külföldi ösztöndíjasok magyarországi képzése terén is sok pozitívum volt kimutatható, bár inkább az ösztöndíjasok létszáma alakulásának tendenciája és a képzésükben résztvevő oktatók szakmai kvalitása, mint sem a képzés eredményessége vonatkozásában. Ez utóbbi tekintetben a negatívumok (a lemorzsolódások, bukások nagy száma, főként pedig a követelményeknek a „diplomáciai liberalizmus" vagy a rosszul értelmezett „nemzetközi szolidaritás" jegyében történt leszállítása) nem utolsósorban a nem megfelelő szelekció tényével, illetve az azt is befolyásoló politikai beavatkozásokkal függött össze. Mindamellett a fejlődő országok fiataljainak nyújtott ösztöndíjas képzés terén Magyarország annak idején és még jó ideig meglehetősen jó nemzetközi reputációnak örvendhetett.

(2) A következő felkérés a South Commission-tól, vagyis a Dél Bizottságtól érkezett, immár a rendszerváltást követően, 1990-ben. Éspedig a Bizottság híres jelentésének előkészületi fázisában azzal az igénnyel, hogy adjak képet, illetve véleményt és egyfajta előrejelzést arról, hogy milyen hatással van, illetve lesz a kelet- és közép-európai volt „szocialista" országok rendszer-váltása a Dél nemzetközi helyzetére, gazdaságára, fejlődésére és főként segélyezésére nézve (különös tekintettel a tőkék, pénzügyi és technikai segélyek várható irányváltozására).

Az a tanulmány, amelyet ez alkalommal írtam, és amely a Dél Bizottság Jelentésének egyik háttér-tanulmányaként könyveltetett el, némileg talán

mérsékelte a Dél képviselőinek azt az aggodalmát, hogy az ún. „szocialista blokk" szétesése a fejlődő országok csoportja számára egyértelműen kedvezőtlen hatású. Meg kellett ugyan állapítanom, hogy a rendszer-váltás következtében, vagy legalábbis annak folyamán a szóban forgó országok gyakorlatilag beszüntették a fejlődő országok segélyezését. Sőt, arra is rá kellett mutatnom, hogy kialakult, illetve felerősödött a verseny a volt „szocialista" és a fejlődő országok között a nyugati tőkékért, technológiákért, piacokért és segélyekért is, miközben a Dél alkupozícióját a két-pólusú világrend megszűnte amúgy is lerontotta. Másfelől viszont annak a részletes elemzése révén, hogy egyrészt maga a kétpólusú világrend, a kelet-nyugati hidegháború és fegyverkezési verseny milyen módon korlátozta a fejlődő országok útválasztási lehetőségét, békés célra fordítható fejlesztési forrásait, külgazdasági kapcsolataik ésszerű orientálódását, a regionális együttműködést és a nemzetközi segélyezés multilaterális alapokra és a sajátos erőforrások szerinti hozzájárulásokra helyeződését, és másrészt, hogy valójában milyen is volt a fejlődő országok irányában a volt „szocialista" országok nemzetközi és külgazdasági politikája, bizonyára sikerült bizonyos, a múlthoz fűződő illúziókat és a jövőre vonatkozó aggodalmakat is eloszlatni.

Csupán zárójelben jegyzem meg, hogy amikor a rendszer-váltás nyomán hazánk is beszűntette a korábbi segélyezést, és gyakorlatilag megszűnt az ösztöndíjas-képzés is, az akkori holland kormány kezdeményezte az utóbbinak egy olyan együttműködés révén való „megmentését", amelyben egy ideig az általa biztosított pénzforrások felhasználásával tarthatnánk fenn a legkevésbé fejlett országokból érkező fiatalok ösztöndíjas képzésének rendszerét és színvonalát. Bár a külügyminisztérium ad hoc bizottságot állított fel az együttműködési program kidolgozására (mely bizottságnak én is tagja voltam), sajnálatos módon a hazai politikai vezetés érdektelensége és részben a Hollandiában is megjelenő „aid fatigue" következtében a kezdeményezés végül is elvetélt.

(3) A harmadik alkalom azzal volt kapcsolatos, hogy az Egyesült Nemzetek Egyeteme, illetve annak Helsinkiben működő intézete, az annak idején Simai Mihály akadémikus által igazgatott WIDER, szakértői értekezletet hívott össze a nemzetközi fejlesztési segélyezés tárgyában, és miként más résztvevőktől, úgy tőlem is egy tanulmányt vártak el.

Ebben a tanulmányban egyrészt igyekeztem azt bizonygatni, hogy a megváltozott nemzetközi körülményekre és a fejlődő országok zömének drámai helyzetére való tekintettel ideje lenni a jótékonysági jellegű és nem kötelező segélyezés amúgy sem túl hatékony nemzetközi gyakorlatáról áttérni a globálisan szabályozott, adó-jellegű jövedelem-újraelosztás gyakorlatára és világszinten is törekedni egyfajta jóléti rendszer és szociális védőháló megteremtésére. Másrészt ezúttal is áttekintést adtam a volt „szocialista" országok, közelebbről a „Visegrádi négyek" és a fejlődő országok közötti gazdasági kapcsolatok alakulásáról a rendszer-váltás előtti és azt követő időszak vonatkozásában, kimutatva az előző korszak olyan kedvezőtlen jelenségeinek hatását, mint a globális fegyverkezési verseny és militarizáció, valamint a kereskedelem-eltérítés, stb., és kritikusan vizsgáltam a volt „szocialista" országok korábbi segélyezési gyakorlatát és

diplomáciai magatartását, majd ezek nagy részének, mint segélyezőből segélyre szoruló országoknak a sajátos, többé-kevésbé átmeneti nehézségeit. Egyszersmind kitértem a nemzetközi intézmények által nyújtott segélyek kondicionalitásainak problémájára is.

(4) E mostani felkérés kapcsán némileg zavarban vagyok. Nem tudom, van-e értelme akárcsak összefoglalva is megismételni e korábbi tanulmányok főbb mondanivalóját, vagy legalábbis azt, ami belőlük ma is aktuálisnak tűnik. Hiszen aligha mondanék újat, ha ezúttal is megállapítanám, hogy Magyarországnak – ha segélyezési kötelezettségének, miként remélem, eleget kíván és tud tenni – elsősorban és zömmel csakis a „technikai segélyek" területén, azon belül pedig ma már, a megváltozott és rohamosan változó körülmények között, főként az ösztöndíjasok fogadása és képzése terén lehet „komparatív előnye".

Mindezeken túl szeretnék néhány általános megjegyzést tenni – egyfelől a fejlődő országok helyzete és segélyezési igénye, másfelől segélyezési lehetőségeink és a segélyezési politikánk javasolható iránya vonatkozásában.

(A) Változások a világgazdaságban és a fejlődő országok helyzetében

Az elmúlt négy évtized folyamán, különösen a legutóbbi másfél évtizedben igen jelentős változások történtek mind a világgazdaság és a nemzetközi politika rendszerében, mind pedig a fejlődő országok csoportjának, az ún. „Délnek" a helyzetében. Anélkül, hogy a változások sokaságának vagy akárcsak egy-egy jelentősebb változásnak a részletezésére ehelyütt[2] kitérnék, csupán az alábbi tíz változásra kívánok utalni és azok egyikének-másokának a tartalmát, illetve irányát és hatását felvázolni:

(1) A világgazdaság globalizációs folyamatának felgyorsulása
(2) Az annak hajtóerejét jelentő technológiai forradalom
(3) A globalizáció legfőbb „hordozói", a transznacionális társaságok tevékenységének világméretekben való kiterjedése és globális szintű allokációs politikájának mind rugalmasabbá válása
(4) A Szovjetunió és az általa vezetett blokk szétesése, a volt „szocialista" országok rendszer-váltást követő világgazdasági nyitása és ezáltal a tőkés világgazdaság egyetlen globális rendszerének a kiteljesedése
(5) A neo-liberális és monetarista közgazdasági elméletre hivatkozó gazdaságpolitikai ideológia nemzetközi expanziója, illetve az annak jegyében született és a „Washingtoni konszenzusnak" megfelelő liberalizációs hullám
(6) A regionális integráció tendenciájának felerősödése, regionális blokkok képződése és kiszélesedése
(7) A világgazdaság „gravitációs centrumának" további eltolódása

[2] Bár korántsem teljes, de mindenképpen részletesebb áttekintés található a világgazdaságban végbemenő változásokról és a fejlődő országokat ért hatásokról a 2002-ben a Savaria University Press-nél és a 2003-ban az Akadémiai Kiadónál megjelent könyvemben. – Lásd Szentes, T. (2002) és (2003).

(8) A nemzetközi fejlődés-szakadék további mélyülése
(9) Az annak talaján felerősödött terrorizmus globalizálódása
(10) A fejlődő országok csoportjának, a „Délnek" felgyorsult differenciálódása, az „újonnan iparosodott országok" előretörése és a „legkevésbé fejlettek" növekvő lemaradása, marginalizálódása

Témánk szempontjából nyilvánvalóan a fejlődő országok világgazdasági pozíciójának változása, differenciálódásuk felerősödése és a fejlődésüket előrelendítő, illetve akadályozó „külső" és „belső" tényezőknek, körülményeknek a problematikája állítandó a vizsgálódás középpontjába. Minthogy azonban a felsoroltak mind érintik így vagy úgy a fejlődő országok helyzetének alakulását, indokolt röviden mindegyikről szólni.

(1) A világgazdaság globalizációja – amely egyáltalán nem új jelenség, hanem már egy évszázadokkal ezelőtt megindult folyamat - egyszerre jelenti

(a) a világgazdaságnak (a "glóbusz" gazdaságának) valamennyi ország gazdaságát átfogó kiteljesedését, "horizontális kitágulását" és ugyanakkor
(b) "szerves rendszerré" válásának előrehaladását, újabb és újabb szintjét és minőségét, a részei között kibontakozó (aszimmetrikus) interdependenciák "vertikális mélyülését".

Az előbbit (a), vagyis a "horizontális kitágulást" illetően meghatározó jelentőségű a volt "szocialista" országok világgazdasági nyitása, "reintegrálódása", amely a rendszerváltással párhuzamosan indult meg és halad előre. Ezzel az országok e csoportjának meglehetősen hosszú ideig, évtizedekig tartó elzárkózása, egyedi, illetve kollektív autarkiás vagy legalábbis a tőkés világgazdasággal csupán marginális, "közvetett" és "szervetlen" kapcsolatokra[3] korlátozott gyakorlata szűnt meg.

Az utóbbi (b), vagyis a "vertikális mélyülés", a világgazdaság szereplői közötti *interdependenciák*, kölcsönös függőségek intenzívebbé válása a különféle gazdasági kapcsolatok és alapvető gazdasági viszonyok előrehaladó transznacionalizálódásának a következménye.

A gazdasági globalizálódás folyamatának mindenkori „motorja" a technológia fejlődése, legfőbb „hordozója" pedig a nemzetközi tevékenységet folytató, külföldi beruházásokban megtestesülő tőke. Előrehaladása függ a

[3] Általában véve "közvetettnek" az olyan világgazdasági kapcsolódást nevezzük, amelynek esetében a nemzetgazdaság, illetve belső piac szereplői, a hazai termelők és fogyasztók csupán az államilag közbeiktatott (a külkereskedelem és devizaforgalom fölötti állami monopólium alapján működő) intézmények közvetítésével kerülhetnek kapcsolatba a világpiaccal, annak szereplőivel. "Szervetlennek" pedig a világgazdasággal való kapcsolatnak azt a változatát hívjuk, amely csak a kereskedelemre (a termékek és az ellenértékként funkcionáló pénz forgalmára) és legfeljebb bizonyos (az előbbivel összefüggő vagy például a külképviseletek működéséhez, a többnyire szórványos jellegű és ellenőrzött idegenforgalomhoz stb. kapcsolódó) szolgáltatásokra és esetleg kormányzati hitelfelvételekre, illetve -nyújtásra korlátozódik, de nem terjed ki a beruházási tőkék és a munkaerő nemzetközi áramlására, vagyis együtt jár a külföldi tőkeberuházásoknak (mind a külföldi tőke hazai beruházásainak, mind a hazai tőke külföldi beruházásainak) és a külföldi munkavállalásnak (mind a külföldiek hazai munkavállalásának, mind a hazai munkaerő külföldi munkavállalásának) a tilalmával. - Lásd bővebben: Szentes, T. (1999).

nemzetközi gazdasági kapcsolatok liberalizálódásának mértékétől és a világgazdaságba bekapcsolódó országok számától és bekapcsolódásuk mikéntjétől is.

Így a globalizációs folyamatnak a legutóbbi évtizedekben tapasztalt felgyorsulása mindenekelőtt összefügg

(1) a kommunikációs és információs technológia rohamos fejlődésével, „forradalmával" és
(2) a reálszférában és monetáris szférában egyaránt megjelenő, számban és tőkeerőben is gyarapodó transznacionális társaságok, az ún. "multik" tevékenységével; továbbá
(3) az ún. „szocialista" rendszerek bukása, illetve átalakulása nyomán a korábban többé-kevésbé elszigetelődő országok világgazdasági „nyitásával", valamint
(4) a liberális gazdaságpolitika nemzetközi terjedésével, mindinkább általánossá válásával, a "dereguláció" mind szélesebb körben alkalmazott gyakorlatával is, vagyis a "dirigizmusnak", a gazdaságot szabályozni törekvő állami beavatkozásoknak, a keynesiánus "anticiklikus" gazdaságpolitikának a visszaszorulásával és (ebben az összefüggésben is) a "szocialista tervgazdasági rendszer" teljes bukásával; végül, de nem utolsósorban
(5) a nemzetközi pénzpiacok fokozódó összefonódásával is.

A globalizálódás (és integrálódás) folyamata és annak két fő hajtóereje: a technológiai forradalom és a transznacionális társaságok tevékenysége nemcsak új kihívást és veszélyeket, hanem új lehetőségeket és kedvező feltételeket is jelenthet az egyes országok nemzeti fejlődése számára.

A globalizáció egyik legvitatottabb és (a nemzeti „szuverenitást és a nemzeti kultúrákat érő hatások mellett) talán a leginkább bírált hatásai közé a szociális jólét és biztonság terén tapasztalt hatások, illetve a globalizációnak tulajdonított kedvezőtlen következmények tartoznak.

Ezek sorában szokták említeni:

- a nemzetközi és az országokon belüli egyenlőtlenségek növekedését és a fokozódó elszegényedés tendenciáját,
- a szegényebb rétegeknek és népeknek a gazdasági és technológiai fejlődés eredményeiből való kizártságát,
- a munkanélküliség terjedését,
- a "szociális védőháló" szétszakadását, a fejlett országokban korábban kialakult "jóléti intézmények" elsorvadását, illetve fenntartásuk növekvő nehézségeit, a volt "szocialista" országokban a szociális "jogosultságok" nagy részének elvesztését, a fejlődő országokban a szociális (egészségügyi és oktatási) programok háttérbe szorulását, általában a szociális költségvetések lefaragását,
- az egyes államok önálló, szuverén szociálpolitika folytatására való képességének markáns csökkenését,

- a jóléti szolgáltatások fokozódó piacosítását és nemzetközi forgalomba kerülését, stb.

A felgyorsult globalizáció (és a már említett liberalizációs hullám) nyomán kiéleződő világpiaci, illetve világgazdasági verseny kétségkívül kikezdte a fejlett nyugati országokban a II. világháború után kifejlődött „jóléti állam" és „szociális piacgazdaság" vívmányait, sőt egész rendszerét is. A volt „szocialista" országokban pedig a rendszer-váltás folytán teljességgel összeomlott a társadalombiztosítás korábbi rendje, és egy szűk társadalmi réteg történelmileg páratlan gyorsaságú meggazdagodása mellett újra megjelent a tömeges szegénység, munkanélküliség és hajléktalanság. Mindezek következtében a gazdagság és szegénység, a jólét és a nyomor, a fejlettség és elmaradottság, a centrum és a periféria dichotómiája, kettőssége éppúgy jellemzőjévé vált a fejlett nyugati és a volt „szocialista" országok társadalmának, mint a világgazdaság egészének. Ez a tény is új problémák és nehézségek elé állítja a nemzetközi segélyezés és fejlesztési együttműködés politikáját, illetve gyakorlatát.

A gazdasági globalizálódásnak a szociális viszonyokra és szociálpolitikákra gyakorolt hatása azonban minden bizonnyal éppúgy kettős és ellentétes irányú lehet, mint sok más hatása is. Amennyiben a világpiaci verseny globalizálódása, a globális folyamatokhoz és nemzetközi normákhoz igazodás kényszere bizonyos nivellálódási tendenciát eredményez a jóléti ellátásban a gazdag és a szegény társadalmak, illetve a fejlett jóléti rendszerrel bíró és az ilyent nélkülöző országok között, úgy ez nyilvánvalóan az utóbbiak számára kedvező, az előbbiek számára viszont kedvezőtlen hatást jelent. Ugyanakkor differenciáltan változhat a szociális ellátásnak az egyes országokon belüli színvonala, minősége és a megfelelő ellátásban részesülők köre.

Általában a lakosságnak az a (kisebb vagy nagyobb) része, amely a gazdaságnak a transznacionális társaságok által működtetett, illetve ellenőrzött szektorához tartozik, élvezheti az utóbbiak által nyújtott (és azok globális gyakorlatához igazodó) juttatásokat és a magasabb jövedelmekből szerzett magánbiztosítási ellátás előnyeit. (Bizonyos fokig ugyancsak privilegizált helyzetben lehetnek sok országban az állami, illetve közalkalmazottak is, amennyiben egy jól kifejlett és államilag is finanszírozott társadalombiztosítási rendszernek lehetnek a tagjai.) Ugyanakkor, és különösen a gazdaságilag gyengén-fejlett országokban (valamint a volt "szocialista" országok többségében, a korábbi társadalombiztosítási rendszer összeomlása nyomán) a társadalom túlnyomó része kimarad a nivellálódás folyamatából, sőt, kieshet a szociális ellátottak és biztosítottak köréből is.

A globalizáció szociális hatásai szempontjából azonban mindenképpen pozitív fejleményként említendő az a tény, hogy kibontakozóban van (igaz, egyelőre inkább csak a retorikában) egyfajta globális szociális tudat és felelősségérzet.

A globalizációs folyamatban felerősödő verseny - különösen a liberalizáló és a transznacionális társaságok becsalogatását célzó politikák terjedése nyomán - fokozza a munkaerőpiacokon (még a képzett munkaerő piacán is) a nyomást (a

szakszervezetek ellenállásával szemben) a bérek lefelé is rugalmasabbá tételére, különösen a kevésbé képzett munka bérszínvonalának csökkentésére. A korábban már jól kifejlett (nyugat-, illetve észak-európiai) társadalombiztosítási rendszerekben is eltolódás figyelhető meg a rezidualizációval (vagyis a költségvetési "maradvány"-elvvel), individualizációval (magánbiztosítási eljárásokkal) és privatizációval (magán-nyugdíjpénztárakkal) jellemezhető szociálpolitika felé, ugyanakkor fokozódik az erkölcsi nyomás is az alacsony jövedelmű rétegek nagyobb támogatása, a jövedelmeknek a gazdagok rovására való újraelosztása és a szociális célú költségvetési kiadások növelése érdekében. Nem kétséges, hogy bizonyos változás tapasztalható ma már a neo-liberalizmus és monetarizmus "fellegvárainak" tekintett nemzetközi intézmények (különösen a Világbank) állásfoglalásaiban is.

(2) A kommunikációs és információs technológiák „forradalma" a gazdasági folyamatok és nemzetközi kapcsolatok térbeli és időbeli dimenzióinak radikális csökkenését eredményezi, megkönnyítve a nagy távolságra történő utazásokat, szállításokat, tőkeberuházásokat, a távoli gazdasági egységek közötti együttműködést, valamint a világ távoli pontjairól is szinte egyszerre, egyazon időben szerezhető tájékozódást. Mindez az elzárkózási politikát, a fejlődő országok egyes nacionalista vagy ultra-baloldali politikusai által olykor még ma is ajánlott „de-linking" politikáját nemcsak kudarcra ítéli, hanem eleve lehetetlenné is teszi.

Aligha vitatható, hogy az új kommunikációs és információs technikák egyenlőtlen terjedése és egy újfajta "analfabétizmus" kialakulása (ti. a számítógépek "nyelvének" nem ismerése) a szóban forgó technikák tömeges átvételére nem képes országok további és még nagyobb fokú lemaradásával fenyeget. Ugyanakkor viszont a nemzetközi telekommunikáció és elektronikus adatáramlás új eszközeinek (E-mail, Internet-, videó-konferencia, távközlési műholdak, stb.) meghonosítása, illetve felhasználása és az ilyen globális hálózatokba való bekapcsolódás gyorsabb felzárkózást, a világpiaci változásokra való rugalmasabb reagáló-képességet, a hazai vállalatok versenyképességének javulását ígéri azoknak az országoknak, amelyek kellően felkészítik erre társadalmukat (a közoktatásban és tanfolyamok révén). Sőt, a távoktatás és távfoglalkoztatás lehetőségeinek kihasználását is biztosítja számukra.

(3) A transznacionális társaságok a termelés, a szolgáltatások (különösen a kommunikáció, az információ, valamint a bank- és biztosítási szolgáltatások) és az értékesítés területén működve és e területeket többnyire egyszerre behálózva - külföldi közvetlen beruházásaik, alvállalkozókkal és bedolgozókkal kötött szerződéseik, vállalatfelvásárlásaik, nemzetközi áru-, tőke- és technika-transzferjeik, licenceladásaik, "stratégiai szövetségeik", stb. révén - mindinkább "globális" üzletpolitikát folytatnak

Maga a nemzetközi kereskedelem is egyre inkább a transznacionális tőkeáramlások és beruházások függvényévé vált, vagyis a világgazdaság globalizálódásának a nemzetközi árucsere kiterjedésében és bővülésében való megnyilvánulása is mindinkább a nemzetközi tőkeberuházások alakulásától függ[4].

[4] A világ összesített bruttó hazai termékének értékéhez viszonyítva, ez utóbbit 100%-nak véve, a külföldön végzett összes közvetlen tőkeberuházások állománya 1997-ben már 21%-ot ért el,

Nem utolsósorban a vállalat-összevonások és felvásárlások révén egy egyre kisebb számú transznacionális óriásvállalat ellenőrzi a világpiac egyre nagyobb hányadát, a nyerstermékek, iparcikkek és szolgáltatások nemzetközi forgalmát.[5]

A transznacionális társaságok mindinkább globális méretű tevékenysége és üzletpolitikája révén nemcsak (a gazdasági hatalom koncentrálódásában kifejeződő) új veszélyek állnak elő, hanem új lehetőségek is megnyílnak a kevésbé fejlett országok számára. E társaságok ugyanis készek a termelési és szolgáltatási tevékenységek összefüggő láncolatának szinte bármelyik "láncszemét" és a termékek "életciklusának" is bármelyik fázisát, még akár a nemzeti fejlődés és világpiaci versenyképesség szempontjából leginkább meghatározó kutatási és fejlesztési kapacitásokat, illetve a gyártmány- és technológiafejlesztés fázisát is korporációs rendszerükön belül rugalmasan áttelepíteni. Mégpedig olyan országokba, ahol a meglévő, illetve a kormányzat által megteremtett lokációs előnyök kihasználása a társasági össztőke hozamát, az összesített profitrátát és a társasági összvagyon nagyságát a leginkább növelheti.

A nemzeti fejlődés, versenyképesség és felzárkózás ma, a huszonegyedik század elején a nem utolsósorban a TNC-k nemzetközi hálózatába való beépüléstől és az új kompetitív előnyök céltudatos megteremtésétől függ. Ezért nem meglepő, hogy a „multikat" szidalmazó, a hatvanas-hetvenes évekre jellemző politikát, illetve divatos demagógiát[6] mára inkább a velük való együttműködésre, a becsalogatásukra törekvő politika váltotta fel a fejlődő országok zömében is.

A nemzetközi nagyvállalatok, a "multik" birtokolják a legkorszerűbb technikát, a know how-t és a fejlesztési kapacitásokat, a legkiterjedtebb nemzetközi értékesítési és információs hálózatokat, a legnagyobb tőkeerőt és önfinanszírozási képességet, stb. Ezért az egyes nemzetgazdaságok fejlődése szempontjából kulcskérdés az, hogy utóbbiak miként képesek nemcsak már meglévő "lokációs előnyeik" kihasználásával, hanem ilyenek céltudatos megteremtésével, alakításával transznacionális vállalatok "szülőhazájává", illetve áttelepítés révén a másutt létrejött "multik" újonnan választott hazai bázisává válni.

(4) A Szovjetunió és az általa vezetett katonai blokk szétesése, a szóban forgó országokban végbement rendszer-váltás nemcsak a nemzetközi politika és a világgazdaság, hanem a „Dél" helyzetének alakulása szempontjából is óriási

---

és a transznacionális társaságok külföldi leányvállalatainak összexportja a világexport kb. egyharmadát tette ki.

Jellemző, hogy az ázsiai pénzpiacok zavarai, illetve válságjelenségei ellenére a közvetlen tőkeberuházások céljából folyó tőkeexport továbbra is jelentős növekedést mutat, és 1997-ben egy új rekordszintet ért el, meghaladván a 400 milliárd dollárt. - Lásd United Nations (1998), p. xvii.

[5] "A listavezető 200 globális társaság 1982-ben 3.046 milliárd értékű forgalmat bonyolított le, ami a világ (12.600 milliárd dollár értékű) össztermelésének 24 %-ával volt egyenértékű. 1992-re eladásaik értéke elérte az 5.862 milliárdot, ami a világ (21.900 milliárd dollár értékű_) össztermelésének már 26.8 %-ával egyenértékű szintre emelkedett." - Khor, M. (2000), p.4.

[6] Erről lásd Szentes, T. (1982).

változást hozott.

Egyfelől megszűnt a két blokk közötti fegyverkezési verseny, másfelől viszont nem realizálódott a „peace dividend" (a fegyverkezési kiadások csökkenéséből adódó fejlesztési-forrástöbblet). Megszűnt a kölcsönös nukleáris fenyegetettség, de nem vált biztonságosabbá a világ. A „Dél" belső konfliktusai, országok közötti, illetve azokon belüli feszültségei, regionális háborúskodásai és belpolitikai robbanásai már kikerültek a kelet-nyugati hidegháborús szembenállás kontextusa és hatása alól, de nem váltak könnyebben megoldhatóvá és ritkábbá. A nemzetközi segélyezés is felszabadult a hidegháborús légkör és befolyásoltság alól, és megnyílt a szélesebb körű, multilaterális segélyprogramok előtt az út, de ez még nem adott lökést a segélyek nagyságrendi gyarapodásának és hatékonyságának. Sőt, gyakorlatilag megszűnt vagy minimálisra csökkent a volt „szocialista" országok részéről a fejlődő országoknak nyújtott segélyezés, és (egyes, volt „szocialista" országok felszínre került gazdasági elmaradottsága, illetve többé vagy kevésbé átmeneti jellegű gazdasági válsága folytán) megnőtt a nemzetközi segélyezésre szorulók száma. Miközben a nyugati országok hangsúlyozták az „additionality" elvét, vagyis megígérték, hogy a volt „szocialista" országoknak nyújtott pénzügyi segélyek nem csökkentik a „Délnek" jutó összegeket, a szóban forgó országoknak a segélyekért és nyugati tőkéért folyó versenybe való bekapcsolódása mindenképpen hátrányosan érintette a fejlődő országokat, különösen a korábban a szovjet blokk által segélyezett ún. „szocialista orientációjú" országokat. A bipoláris világrend megszűnte pedig kétségkívül lerontotta a „Dél" alkupozícióját és manőverezési lehetőségét.

(5) A liberalizációs hullám, konkrétan a kereskedelmi és tőkeforgalmi liberalizálásnak főként a GATT, illetve a WTO és az IMF, illetve a WB által – a korábbi „Washington konszenzus" szellemében – a fejlődő országokra is ráerőszakolt gazdaságpolitikája különösen a „legkevésbé fejlett" (zömmel afrikai) országok esetében volt káros hatású. A liberalizálás és a piaci spontaneitás egyébként is mindig az erősebbnek, fejlettebbnek kedvez, a gazdasági egyensúly helyreállítását célzó ún. „stabilizációs programoknak" az az összetétele pedig, amelyet főként az IMF írt elő (az egyébként különböző elméleti iskolákból eredő „fizetési-mérleg-kiigazítási" receptek keverékeként) egyenesen katasztrofális következményekkel járt egész sor országban.

(6) A regionalizálódás, illetve regionális integráció nem új jelenség. A nagyobb területi és gazdasági egységek létrehozása mindig is célja volt és maradt a politikának és a gazdaság vezető szereplőinek.

Az ilyen célú törekvések nyomán bekövetkező integrációknak, beleértve a nagyobb államalakulatok, szövetségi államszervezetek létrehozatalát is (akár a partnerek megállapodására, akár hatalmi erőszak alkalmazására épültek is azok) a jellegét és funkcióját a múltban elsősorban vagy politikai, illetve katonai, vagy pedig kereskedelmi szempontok határozták meg. (Így például a perszonális uniók, szövetségi köztársaságok, sőt, voltaképp a gyarmatbirodalmak esetében is, vagy mint a preferenciális, illetve szabadkereskedelmi megállapodások és vámuniók esetében). A második világháború utáni európai és más integrációs

kezdeményezések és tendenciák mögött is jól fellelhetők egyrészt a politikai és katonai, másrészt a kereskedelmi szempontok. (Így például az Európai Gazdasági Közösség esetében, illetve annak létrejöttekor a szovjet terjeszkedés és befolyás elleni védekezés szempontja, sőt, annak keretei között a hagyományos német-francia ellentét feloldásának, illetve kezelhetőségének szempontja is szerepet játszott. Emellett persze a tagországok közötti szabad kereskedelem és tényező-áramlás biztosítása volt a cél.)

Az újabb-kori integrációs folyamatok azonban, főként a közös piac és a gazdasági unió formájában megvalósuló regionális integrációk (miként az EGK és annak továbbfejlődése, az EU esetében) már nagyobbrészt új fejlemények és tendenciák hatása alá is kerültek. Éspedig a technológiai forradalom keltette új kihívások és lehetőségek hatása, a transznacionális vállalat-szerveződések mikro-integrációt serkentő hatása, valamint és általában a globalizáció felgyorsulásának és a kiéleződő globális versenyben való helytállás kényszerének a hatása alá. Végső soron és némi leegyszerűsítéssel úgy is értelmezhetők, mint a felgyorsult globalizáció kihívásaira adott válaszok.

(a) A technológiai forradalom vívmányainak alkalmazása és a vállalati versenyképesség biztosítása (különösen amíg elsősorban a méretgazdaságosság, az economies of scale jelentette a fő előnyt) a nagyobb tőkeigény, a nagyobb vállalati méretek és a nagyobb piac szükséglete nyomán a mikro-integrációt tette meg az integrációs folyamat legfőbb hajtóerejévé, legalábbis a fejlett nyugat-európai országok közötti gazdasági együttműködésben. Ez egyszersmind a nagyvállalatok transznacionális tevékenységét, illetve transznacionális társaságok szerveződését serkentette (az USA-bázisú TNC-k európai terjeszkedése és versenye közepette).

(b) Ugyanitt, Nyugat-Európában, az integráció a szociális és politikai biztonság, a jóléti állam működtetése számára is megfelelő bázist és hátteret ígért.

(c) Ugyanakkor az integrációs tendencia Európában éppúgy, mint másutt, a felgyorsult globalizálódásra és az azzal összefüggő fejlemények hatására (illetve "kihívásaira" adott válaszként) is felerősödött.

A kevésbé fejlett országok esetében azonban az integrációs tendenciák inkább a "gyengék" összefogásának jegyében és az integráció kezdetlegesebb formáival, valamint jóval inkább felülről szerveződve és kevésbé a vállalati szféra spontán együttműködése (a mikro-integráció) alapján fejlődtek ki. Mindamellett a továbbfejlődés szándékolt iránya azonos, sőt, egyes esetekben már az integrálódás magasabb fokára jellemző vonások, együttműködési intézmények és mikro-integrációs fejlemények is megfigyelhetők.[7]

Azok a fejlődő országok viszont, elsősorban a „legkevésbé fejlett” országok, amelyeknek a múltból örökölt gazdasági szerkezete, vagyis az egyoldalúan nyerstermék-termelésre szakosodás még változatlanul meghatározója maradt külgazdasági helyzetüknek, vagy amelyek a megindult iparosodásban párhuzamos

[7] Példa erre a latin-amerikai Southern Cone Common Market (MERCOSUR) és a felélesztett Andesi paktum (Andean Pact), amely 2005-re ugyancsak közös piaccá fejlődik, valamint a közös infrastrukturális projekteket megvalósító Central American Common Market.

struktúrákat alakítottak ki, még az egymás közötti kereskedelem fejlesztése terén sem igen tudtak előrehaladást elkönyvelni.

(7) A II. világháborút követő évtizedekben a világgazdaság gravitációs centrumának az Atlanti térség felől mindinkább a Csendes Óceáni térség felé történt eltolódása, amely ugyancsak összefügg a technológiai forradalom hatásaival, az általa keltett új, dinamikus ipari és egyéb tevékenységek megváltozott munkaerő-igényével, infrastrukturális követelményeivel és az új szállítási és kommunikációs lehetőségekkel, igen kedvezően érintette ez utóbbi térséghez tartozó országok fejlődési lehetőségeit. Ugyanakkor persze ezek gyors fejlődése is hozzájárult a nemzetközi gazdasági tranzakcióknak e térségben való fokozódó koncentrálódásához.

(8) A nemzetközi fejlődés-szakadék – néhány „újonnan iparosodott" fejlődő ország gyors gazdasági növekedése és a szinte valamennyi fejlődő országban így vagy úgy megindult iparosodás ellenére – tovább mélyült, és a fennálló világgazdasági rend legsúlyosabb problémájává vált. Mégpedig nemcsak humanitárius szempontból (a világnépesség túlnyomó többségének nyomora, éhezése, romló egészségügyi állapota és kilátástalan helyzete tekintetében) és nem is csupán a világgazdaság egyensúlytalanságának olyan markáns megnyilvánulásai folytán, mint a kumulatív eladósodás és a ciklikusan visszatérő túltermelési vagy pénzügyi válságok. Ezeken túlmenően a mind nagyobb mérteket öltő menekült-áradat (a „march from the South") következtében is, amely az „emberi jogok" tiszteletben tartását hirdető, magukat demokratikusnak valló nyugati államok immigrációs politikáját egyre nagyobb nyomás alá helyezi, főként pedig és általában az egyéni, nemzeti és világtársadalmi biztonságot aláásó hatása révén.

(9) A terrorizmus globalizálódása maga is elsősorban a nemzetközi fejlődés-szakadék következménye, amely annak valódi táptalaját adja. Tökéletesen téves vagy inkább politikai, sőt, esetleg üzleti célból manipulált az a feltevés, amely a terrorizmusnak katonai eszközökkel való leküzdhetőségére vonatkozik. Az erőszak ugyanis csak újabb erőszakot szül, és ráadásul a terrorizmus egy olyan „sokfejű sárkány", amely ellen nem is lehet úgy harcolni, mint egy valóságos háborúban világosan meghatározható ellenség ellen. Kiszolgáltatott sorsú, reménytelen helyzetben lévő és többnyire tanulatlan vagy fanatikus ideológiák hatása alatt álló embertömegek köréből mindig is könnyű a hatalmi célokat követő, bő pénzforrásokkal bíró és cinikusan eszes „vezérek" részéről terrorista akciókra, akár öngyilkos merényletek végrehajtására is kész embereket toborozni. De aligha vezethet eredményre pusztán az ilyen, újra meg újra feltűnő „vezérek" elfogása – a valóságos okok, a bajok orvoslása nélkül. El kellene gondolkozni azon, hogy vajon bekövetkezett volna-e a terrorizmusnak ilyen mértékű elterjedése, globalizálódása akkor is, ha a hetvenes évek közepén az ENSZ-ben napirendre került reformprogram egy Új Nemzetközi Gazdasági Rend megteremtésére vonatkozóan vagy éppen a Brandt Bizottság jelentésében és más korábbi dokumentumokban szereplő reform-javaslat nem megy hamarosan teljes feledésbe. Ha a fejlett tőkés államok hajlandók lettek volna kompromisszumos alapon olyan nemzetközi reformok bevezetésére, amelyek – a „hivatalos fejlesztési segélyek" csupán „cél"-ként („target"-ként) elfogadott, de általában nem teljesített normája és felemásan nyújtott kereskedelmi

kedvezmények helyett - rendszeres és számon kérhető jövedelem-átcsoportosítást tesznek lehetővé a szegény országok javára és elősegítik azokban a munkanélküliség leküzdését, a gazdaság szerkezetének modernizálását és a technikai fejlődést.

(10) A fejlődő országok csoportjának differenciálódása az elmúlt évtizedekben rendkívüli módon és ütemben felgyorsult. Ez, a világnépesség túlnyomó többségét felölelő csoport persze sohasem volt egységes, homogén (hiszen a kőolaj-exportőr közel-keleti országok jövedelmi helyzete mindig is, már az első olajár-robbanást megelőzően is, messze jobb volt, mint a többi fejlődő országé, a latin-amerikai országok iparosodása pedig jóval korábban kezdődött, mint az ún. „újonnan iparosodottaké".) Az utóbbi két évtizedben azonban egyfelől egy látványos gazdasági növekedés és modernizáció nyomán mind több délkelet-ázsiai ország emelkedik az „újonnan iparosodottak" közé, követve a „négy kistigris" példáját, másfelől viszont mind nagyobb mértékű a Szaharától délre eső afrikai országok lemaradása. Ez kifejeződésre jut az előbbiek esetében nemcsak a GDP és annak egy főre eső nagysága növekedési rátájában, hanem az ipari export rohamosan emelkedő mértékében és összetételének javulásában, vagyis az export áruösszetételében is, valamint a világexporton belüli részesedésben[8], míg az utóbbiak esetében a stagnálás, sőt esetenként negatív növekedési ráta, a csaknem változatlan nyerstermék-exportra szakosodás, valamint és nem utolsósorban a súlyosbodó élelmezési, egészségügyi, foglalkoztatási és oktatási helyzet jelenségeiben.

A felgyorsult differenciálódás okai között – miként általában a nemzetközi fejlődés-szakadék kialakulását és mélyülését kiváltó, a gazdasági elmaradottságot magyarázó okok között is – éppúgy találunk „belső", az adott országok körülményeivel, adottságaival, társadalmi és kormányzati viselkedésével kapcsolatos, mint „külső", illetve nemzetközi körülményekkel, változásokkal és hatásokkal összefüggő okokat.

Ez utóbbiak között említhetők a globalizációs folyamat felgyorsulása, a regionalizáció, a világgazdaság szerkezeti és intézményi változásai, gravitációs centrumának eltolódása, továbbá a világgazdaságban mindinkább meghatározó tényezővé vált transznacionális társaságok tevékenysége, üzleti politikája, a külföldi tőkeberuházások alakulása, a fejlett országok kereskedelmi, illetve külgazdasági politikája, a nemzetközi gazdasági szervezetek, illetve intézmények (főként az IMF, WB és WTO) befolyása, és persze nem utolsósorban a technológiai fejlődés és új dinamikus ágazatok, illetve tevékenységek megjelenése, a fogyasztói kereslet változásai, stb.

Valójában persze a „belső" és a „külső" okok együttesen, egymással összefüggésben és kölcsönhatásban, vagyis interaktív módon fejtik ki hatásukat.

[8] Illusztrációképpen említésre méltó, hogy a világ összexportjában Kína (6.1 %-kal) a negyedik helyet érte el 2000-ben (az USA, Németország és Japán után), Taiwan a 10-et, Korea a 12-et, Malaysia a 15-et, Szinagup a 17-et Thaiföld a 20-at. A modern információs technológia exportjában pedig India szerzett vezető szerepet, a gyógyszerek és biotechnológiák exportjában pedig Brazíliával és Dél-Afrikával együtt élvezi a vezető szerepet. – UNCTAD (2002), p. 144.

Egyfelől ugyanis maguknak az egyedi, illetve helyi adottságoknak és képességeknek a ténylegesen kedvező vagy kedvezőtlen jellege, illetve a belőlük származó előnyöknek vagy hátrányoknak a mindenkori mértéke többnyire erősen függ a külső viszonyoknak és kapcsolatoknak a fejlődésétől, az ezeket átfogó rendszer egésze történelmi fejlődésének konkrét szakaszától.

Így a világgazdaság más-más fejlődés-szakaszában, a termelési és kommunikációs technikák különböző korszakaiban ugyanazok az adottságok, illetve képességek is másként értékelődtek. Mihelyt valamely egyed az ilyen kapcsolatok és viszonyok rendszerének részévé válik, egyéni fejlődése többé nem független az utóbbiétól, amelynek ellentétes hatásai nagymértékben leronthatják az önmagában véve egyébként kiemelkedő teljesítményét is. (Bőven akad példa arra, hogyan tettek tönkre vagy éppen gazdaggá radikális világpiaci árváltozások egyes országokat, továbbá hogy hogyan emelt fel, majd ejtett vissza valamely technológiai változás, új nyersanyagokat igénylő termelési eljárás egy-egy ahhoz igazodva szakosodó országot.)

Másfelől viszont az, hogy a külső kapcsolatok, a nagyobb rendszer viszonyai végül is serkentő vagy fojtó, nivelláló vagy differenciáló hatásokat fejtenek-e ki az egyik, illetve a másik irányban, vagyis hogy mely egyedek számára bizonyulnak előnyösnek és melyek számára nem, illetve kevésbé, nem utolsósorban attól is függ: milyen ezeknek az egyedeknek (az adott országok gazdaságának, illetve társadalmának) a fejlődési és reagáló képessége.

A világgazdaság egyenlőtlenségeinek alakulását tehát egyaránt meghatározzák a részek, vagyis az egyes nemzetgazdaságok, illetve gazdasági régiók fejlődésének egymásétól eltérő "belső" adottságai, feltételei, módozatai, valamint az ezeket "kívülről" befolyásoló, serkentő vagy gátló, a világgazdasági rendszer egészének mozgásából fakadó hatások - miközben a globális interdependenciák, vagyis a világméreteket öltő kölcsönös függések egyre erősebbé és szövevényesebbé válása a részek viszonylagos autonómiáját mindinkább korlátozza.

A világgazdaságban kialakult, terjedő és mélyülő interdependenciák, amelyek éppúgy fellelhetők a nemzetközi kereskedelem és munkamegosztás, mint a nemzetközi tőke-, technológia-, munkaerő- és információ-áramlás, valamint az adós-hitelezői és a monetáris viszonyok terén, igen aszimmetrikus szerkezetűek, vagyis nem egyenlő partnerek közötti kölcsönös függőségek.

Az áruk és szolgáltatások, sőt a technológiák, "szellemi tőkék" és információk nemzetközi áramlásának szerkezeti és relációs aszimmetriáinak hátterében és általuk kifejeződve voltaképp a nemzetközi munkamegosztás szerkezeti aszimmetriája húzódik. Ez persze a különböző természeti adottságokon kívül az egyes nemzetgazdaságok fejlettségi színvonalában mutatkozó különbségeket tükrözi, tehát azok természetes következményeként is felfogható. Másfelől viszont maga a fejlődés iránya és üteme az egyes országokban a szakosodás mikéntjétől, a nemzetközi munkamegosztáson belül elfoglalt, illetve megszerzett strukturális pozíciótól is függ.

A gazdasági és technológiai fejlődés nemcsak azzal a következménnyel jár, hogy sokasodnak az újratermelési folyamat horizontális szférái és vertikális láncszemei, és annak előrehaladó transznacionalizálódása, a nemzetközi

munkamegosztás kiszélesedése és mélyülése nyomán egyre több "hiányzó láncszem" képződik - a természeti adottságoktól függetlenül is - még a legnagyobb és legfejlettebb gazdaságokban is, hanem ezzel együtt azt is magával hozza, hogy változnak az újratermelés vertikumának csomópontjai, láncolatának "döntő láncszemei". A nemzetközi munkamegosztás rendszerében az erősebb vagy gyengébb "strukturális pozíció" (és ezzel a specializációból származó előnyök realizálhatósága, illetve nagyobb vagy kisebb mértéke) attól függ, hogy az adott nemzetgazdaságban hol (mely ágazatokban és milyen széles területen) találhatók a "hiányzó láncszemek", és hogy kialakultak-e (és milyen mértékben) a korra jellemző, illetve dinamikus értelemben vett, vagyis a változások (a tudományos és technológiai fejlemények, a fogyasztási kultúra korszerűsödése stb.) szerint értelmezett "döntő láncszemek".

Valaha (a 18. és 19. században) ilyen "döntő láncszemnek" és dinamikus iparágnak minősülhetett egy-egy alapvető fogyasztási cikk tömegtermelését végző gyáripar (mint például a brit textilipar, a francia és japán selyemipar), majd később a távolsági közlekedés és szállítás eszközeit és a fegyvereket gyártó nehézipar, illetve a vas- és acélgyártás (mint például Németország felzárkózása idején), hogy azután (a 20. század első felében) egyebek mellett a robbanómotorok és elektromotorok technikájával az autó- és repülőgépipar kerüljön az élre, a "húzóágak" sorába (mint ahogy ez az USA-ban történt).

A II. világháború óta kibontakozó tudományos-technológiai forradalom korában, illetve annak újabb (a hetvenes évek közepétől megindult) hulláma nyomán már nemcsak a dinamikus iparágak rangsora és a "döntő láncszemeknek" az anyagi termelés vertikumán belüli helye változik. A széles értelemben vett (vagyis az elosztás és fogyasztás megismétlődését és a vonatkozó információk áramlását is magában foglaló) újratermelési folyamat technológiájának kutatási és fejlesztési kapacitásai válnak mindinkább és általában is a strukturális pozíciót és a fejlődési ütemet is meghatározó "döntő láncszemekké", illetve tényezőkké. Az ezen a téren mutatkozó és minden másnál markánsabb[9] aszimmetriának a csökkentése a termelési struktúrák módosításánál is nagyobb és hosszabb távú feladatot, a szellemi erőforrások, a képzés, oktatás és kutatóhálózat fejlesztését és a modern információs technológia széleskörű alkalmazását írja elő.

[9] A kutatási és fejlesztési kapacitások tényleges megoszlását pontosan mérni nem lehet. Némi tájékoztatást nyújtanak azonban azok az adatok, amelyek a K+F (kutatási és fejlesztési) kiadások, valamint a kutatási és fejlesztési területeken dolgozó tudósok és mérnökök megoszlását mutatják. Ezek szerint a hetvenes években, illetve 1983-ban a fejlett piacgazdaságú országok csoportjára esett a világ összes K+F kiadásainak több mint 70, 1983-ban 73 százaléka, valamint a tudós- és mérnök-munkaerők számának több mint egyharmada, míg a fejlődő országok csoportjára a K+F kiadások kevesebb, illetve 1983-ban alig több, mint 3 százaléka, a tudományos munkaerő-létszámnak pedig kb. 7 százaléka. Ez utóbbit az össznépesség arányában számítva még nagyobb aszimmetriát érzékelhetünk: A fejlett piacgazdaságú országokban 1 millió lakosra átlag 2986 tudományos munkaerő esett 1980-ban, míg a fejlődő országokban csak 127. -- Lásd UNCTAD (1987).

A tudományos-technológiai forradalom újabb hulláma (a természetes nyersanyag- és energiamegtakarító, illetve helyettesítő technológiák fejlesztésével, továbbá az elektronika, illetve elektronizáció újabb fejleményeivel, valamint a biotechnológia új vívmányaival) már nemcsak a természeti feltételek és földrajzi helyzet nyújtotta viszonylagos előnyöket szorította háttérbe, hanem az alacsonyabb bérszínvonal által szerezhető komparatív előnyöket is. Sőt, egyre inkább másodlagossá teszi a relatív bérdifferenciáknak (vagyis a termelékenységben mutatkozó kisebb eltéréshez viszonyított nagyobb bérköltség-különbségeknek) a termékciklus későbbi szakaszában, a szabványosított tömegtermelésben, illetve az alkatrészgyártásban vagy összeszerelésben a kevésbé fejlett országok számára komparatív előnyöket biztosító szerepét is -- azokkal a további fejlődést és a világgazdasági pozíciót is meghatározó előnyökkel szemben, amelyeket a szellemi erőforrások birtoklása és az azokhoz kapcsolódó mikroelektronika fejlettsége jelent. Ez utóbbi, mely eleve tudás-intenzív, sőt állandó továbbképzést és kutatást feltételez, biztosítja azt a jelentős adatfeldolgozó képességet és információ-áramlást, valamint az ezáltal lehetővé vált rugalmas reagáló képességnek azt a mértékét, továbbá a termelési és az azt megelőző, illetve követő szolgáltatási folyamatoknak azt az összekapcsolódását, amely a világpiaci versenyképesség mindinkább meghatározó tényezőjévé válik.

A II. Világháború óta lezajlott tudományos és technológiai fejlődés, illetve „forradalom" hullámai, valamint a gazdasági fejlődés dinamikus centrumainak azokkal összefüggő módosulásai, a „húzó"-ágazatok, illetve tevékenységek jellegének és helyének változásai természetesen módosították és újra módosíthatják a világgazdaságban vezető szerepet játszó országoknak, illetve (és ma már inkább ez mondható:) transznacionális társaságoknak az üzleti érdekeit és politikáját. Egyszersmind változásokat idéztek elő a világgazdaság gravitációs centrumának földrajzi elhelyezkedésében is.

Azelőtt, a II. Világháború előtt a fejlett ipari országok és külföldi beruházásokat végző társaságaik érdeke még a „gyarmati" típusú nemzetközi munkamegosztás fenntartásához fűződött, amennyiben olyan (birodalmon belüli vagy azon kívüli) külgazdasági „partnerekre" volt szükségük, amelyek olcsó nyerstermékekkel látják el őket, és védett piacokat biztosítanak ipari exportjuk és tőkeberuházásaik számára. Egy ilyen munkamegosztás és az ahhoz fűződő érdekek számára az afrikai „partnerek", az ottani termelési és piaci lehetőségek és az ottani olcsó munkaerő minősége is megfelelőnek bizonyulhatott. A világgazdaság gravitációs centruma egyébként is hosszú időn át az Atlanti térség volt.

Az iparágak közötti és mindinkább iparágakon belüli nemzetközi munkamegosztásnak a gyors kibontakozása és a már elsősorban modern technológiát, sőt, technológiai ismereteket értékesítő, a „high-tech" iparágakban érdekelt és nemzetközi termelési rendszereket létesítő transznacionális társaságok módosult érdekrendszere és üzleti politikája drámai elfordulást idézett elő a nemzetközi gazdasági kapcsolatok rendszerében. Mégpedig általában a nyerstermék-termelésre szakosodásban megragadt országok, különösen az afrikai országok rovására (kivéve, bizonyos fokig, illetve ideig, a kőolaj-termelőket).

Maga az ún. TRIAD, vagyis a világgazdaság három legfejlettebb pólusának, Észak-Amerikának, Nyugat-Európának és (eredetileg csak) Japánnak a világkereskedelem és tőke-áramlás zömét egymás között lebonyolító „hármasa" is lényeges eltolódást okozott a világgazdaság gravitációs centrumát illetően.

Ellentétben az afrikai gazdaságokkal, a kelet-ázsiai, főként délkelet-ázsiai gazdaságok a megváltozott körülmények és érdekek szempontjából lényegesen kedvezőbb helyzetben vannak. Afrikában a munkaerő zömének ma még túlnyomórészt képzetlen és (a gazdaság és társadalom duális szerkezete folytán) nagy arányú migrációja miatt kevéssé megbízható, illetve megtartható jellege, valamint a belső területek fejletlen infrastruktúrája nemigen felelhet meg a transznacionális társaságok üzleti politikája által megkövetelt feltételeknek, nem is szólva az afrikai országok közötti háborús konfliktusok és azokon belüli polgárháborúk, államcsínyek, törzsi és vallási villongások sokaságáról.[10] Ezzel szemben nemcsak a japán, hanem általában is az ázsiai, főként a kínai, koreai és vietnami munkaerő minősége (képzett vagy könnyen betanítható, képezhető és fegyelmezett, valamint team-munkára, kooperációra alkalmasabb jellege), valamint a délkelet-ázsiai országok fejlettebb infrastruktúrája és ma már biztonságosabb befektetési lehetőségeket nyújtó körülményei is vonzó feltételeket biztosítanak a transznacionális társaságok tevékenysége és a nyugati fejlett piacgazdaságokkal folytatott külgazdasági kapcsolatok számára. A világgazdaság gravitációs centrumának mindezekből is következő eltolódása a Csendes Óceán térsége felé egyszersmind a földrajzi közelség előnyét is biztosítja e térség országai számára.

Mindezek tükrében érthető, hogy miért nőtt a szakadék nemcsak a fejlett és a fejlődő országok között, hanem a fejlődő országok csoportján belül is. Ez a nemzetközi segélyezés politikája és gyakorlata szempontjából is fontos körülmény. Nemcsak annyiban, ami már régóta megállapított tény és szempont, hogy tudniillik a pénzügyi és technikai segélyek, valamint a kereskedelmi kedvezmények terén is elsőbbséget kell adni a „legkevésbé fejlett" országoknak. (Ezek zöme amúgy is afrikai ország.) Ezen, vagyis a segélyezés irányában indokolt prioritáson túlmenően annyiban is, hogy a segélyezés szerkezetének is illeszkednie kell a segélyezendő országok helyzetében mutatkozó különbségekhez, más és más erőforrásokra való rászorultságához.

(B) A fejlődő országok fejlesztési és segélyezési szükségletei

A világgazdaságban kialakult "nemzetközi fejlődési szakadék" és annak

[10] Jellemző, hogy az Afrikába beáramló összes tőke (beleértve a közvetlen és a portfolió-beruházásokat, a kölcsönöket és a hivatalos fejlesztési segélyeket is) kevesebb, mint 30 milliárd dollárt tett ki 2001-ben, addig Kina egyedül 47 milliárd, Hong Kong-gal együtt 71 milliárd, Brazília 22, Mexikó 25 milliárd, Szingapúr 11 milliárd dollár összegű tőkebeáramlást könyvelhetett el. 2002-ben a világ összes külföldi közvetlen beruházásainak összege több, mint 651 milliárd dollárt tett ki, de ebből Afrikának csak kevesebb, mint 11 milliárd dollár jutott, míg Kelet- és Délkelet-Ázsiának 88,6 milliárd, (egyedül Kínának 52,7, Hong Konggal együtt több, mint 66 milliárd) dollár. – UNCTAD (2003), pp. 35, 41, 54, 249-252).

fennmaradása nyilvánvalóan összefügg magának a világgazdaságnak az egyenlőtlen, sőt egyenlőtlenítő fejlődésével, az abból következő hatalmi, illetve függőségi viszonyokkal, a nem szimmetrikus szerkezetű interdependenciákkal és azok következményeivel, vagyis az országok közötti gazdasági együttműködésből, munkamegosztásból, kereskedelmi, pénzügyi, technológiai és egyéb kapcsolatokból származó előnyök egyenlőtlen megoszlásával. Mindezeken felül azonban nagyon is összefügg az egyes országokon belüli társadalmi-gazdasági viszonyokkal, gazdasági szerkezettel és mechanizmusokkal, társadalmi szokásokkal és reagálásokkal, kulturális és politikai tényezőkkel, a megválasztott, illetve követett fejlődési úttal és politikával is.

Következésképpen a fejlődő országok gazdasági növekedésének meggyorsítása általában nemcsak

(a) a nemzetközi segélyezés fokozását, vagyis anyagi és szellemi erőforrásoknak a már fejlett országokból a fejlődőkbe történő nagyobb mértékű átáramoltatását, valamint
(b) a világgazdaság mozgásából utóbbiakat ért veszteségek csökkentését, vagyis az ellenkező irányú erőforrás-lecsapolások megszüntetését tételezi fel, hanem
(c) a fejlődő országok potenciális erőforrásainak belső mozgósítását is.

A már fejlett tőkés országok gazdasági fejlődésében történelmileg a fő és meghatározó szerepet éppen ez a belső mobilizáció játszotta, és növekedésük előmozdításába is csak később - a belső önfejlődésnek már bizonyos szintjén - kapcsolódott be számottevő tényezőként a kívülről származó, (főként a kolonizáció révén) idegen országokból lecsapolt erőforrás-mennyiség. A mai fejlődő országok többségében azonban a belső mobilizáció a gazdasági növekedésnek csak egyik tényezője lehet, amely a kedvezőtlen világgazdasági hatások kiszűrése és a nemzetközi segélyezés fokozása, sőt, a világgazdaság fennálló rendjének mélyreható reformja nélkül nem kecsegtet gyors és a demográfiai helyzet szempontjából elfogadható eredményekkel. Ennek oka az, hogy ezek az országok előbb lettek a világgazdaság részeivé, pontosabban függelékeivé, mielőtt még saját nemzetgazdaságuk belső vérkeringése és önmagát generáló növekedése megindult volna.

A fejlődő országok gazdasági növekedését korlátozó, illetve akadályozó belső tényezőknek (mint amilyen a sokat emlegetett tőkehiány, a szakképzett munkaerő hiánya, a belső piac elégtelensége, a tradicionális társadalmi magatartás stb.) széleskörű nemzetközi irodalma van. Ezek a tényezők azonban éppúgy, mint a növekedés potenciális belső forrásai (mint például a még kihasználatlan természeti kincsek, energiaforrások), nem egyenlő mértékben és arányban találhatók meg, nem azonos hatékonysággal bírnak az egyes országokban. Ezzel szemben többé-kevésbé valamennyi fejlődő ország közös vonása a gazdaság (és társadalom) belső integráltságának hiánya, a gazdasági (és társadalmi) organizmus belső vérkeringésének elégtelensége.

(1) A gazdaság és társadalom belső integráltságának a fejlődő országok többségét jellemző hiánya annak az említett ténynek a következménye, hogy ezek az országok többnyire nem gazdaságuk belső fejlődésének előrehaladása folytán váltak a világgazdaság szerves részeivé. Éppenséggel fordítva: a világgazdaságba való (sajátos jellegű) bekapcsolódásuk indított el gazdaságuk bizonyos szektoraiban növekedést, és így a korszerűbb termelési mód (és társadalom) elemei kívülről - többnyire gyarmati keretek között és gyakran erőszakosan - plántálódtak be a tradicionális gazdaság (és társadalom) testébe, idegen elemekként, elszigetelten. Ezek a jól ismert "enklávék" eleve külső orientációjúak voltak és maradtak. Részben azért, mert létrejöttük és működésük idegen érdekekhez, a gyarmatosító hatalmakéhoz, illetve általában a külföldi tőkéhez főződött, részben pedig azért, mert olyan spontán gazdasági erők hatása alatt állt, amelyek még a hazai beruházókat is - ahol ilyenek már korábban is voltak - általában az exportra termelő ágazatok felé irányították.

Ezek az "enklávék" nyilvánvalóan nem válhattak a belső gazdasági fejlődés motorjaivá. Egy olyan nemzetközi munkamegosztásnak voltak ugyanis a megtestesítői, amely még virágzásában is számos hátrányos következménnyel (egyoldalú gazdasági struktúra, különféle jövedelem-lecsapolások stb.) járt a szóban forgó országok számára. Amióta pedig működésében krónikus zavarok jelentkeznek (a technológiai "forradalom" és egy újabb fajta nemzetközi munkamegosztás kibontakozása nyomán), ezek az enklávé-szektorok többnyire elveszítették kezdeti dinamizmusukat is. De másrészt nem válhattak azzá azért sem, mert környezetükkel, az adott ország gazdaságának (és társadalmának) többi részével vajmi kevéssé kerültek kapcsolatba. Így e kívülről indukált modern szektorok mellett többé-kevésbé fennmaradtak a gazdálkodás (és társadalmi berendezkedés) tradicionális formái is.

A fejlődő országok gazdaságának (és társadalmának) ez a belsőleg nem integrálódott jellege mindenekelőtt megnyilvánul

(a) a modern és a tradicionális gazdasági-társadalmi szektor tartós együttlétezésében, a gazdasági szerkezet dualizmusában, kettősségében,
(b) a közvetlenül világpiacra termelő szektor és a többnyire csak önfenntartásra termelő szektor egymásmellettiségében,
(c) a torz ágazati struktúrában és az ágazati kapcsolatok elégtelenségében.

Kétségtelen tény, hogy a fejlődő országok zömének, főként az afrikai országoknak a gazdaságára (és társadalmára) jellemző dezintegrált, kettős szerkezet a legutóbbi évtizedek belső és világgazdasági változásai nyomán, főként a szinte minden fejlődő országban megindult iparosodás hatására nagyobb vagy kisebb mértékben módosult, sőt, néhány "újonnan iparosodott országban" eltűnőben is van. Ennek ellenére nemcsak azért indokolt a belső integráció hiányának, vagyis a világgazdasági integrálódás belső dezintegráló hatásának a következményeit figyelembe venni, mert a kettős szerkezet számos hatása ma is érvényesül, hanem mert a fejlődő országok többsége az előrehaladó

ipari fejlődés mellett is még túlnyomórészt megmaradt nyerstermék-exportra szakosodottnak. Vagyis "modern" szektoruknak továbbra is jellegzetes és meghatározó eleme a nyerstermék-termelés, ami a tradicionális szektor fennmaradását, illetve átalakulásának akadályát is jelenti. Ráadásul a megindult és előrehaladó iparfejlődés a fejlődő országok nagy részében inkább csak afféle új, ipari enklávék megjelenését eredményezte, mint sem a nemzetgazdaság iparosodását (pontosabban szólva: az ország gazdaságának teljes átalakulását, modernizálódását, egy valóságos, kifejlett nemzeti piaccal bíró tőkés nemzetgazdaság megszületését a tradicionális szektornak a beolvasztásával és megszűntével együtt).

Az iparfejlődésnek az a változata ugyanis, amely mint "importhelyettesítő" iparosítás a helyi elitrétegek importált luxuscikkek iránti kereslete alapján és kielégítésére teremtett - a fejlett országokból behozott technológiák, gépek, berendezések, know-how-k, sőt, gyakran alapanyagok és szakemberek igénybevételével - feldolgozóipari üzemeket (mint például dohány- és drogériacikkek, márkás italok, személyautók vagy azok alkatrészei, stb. gyártásával foglalkozó gyárakat), nem válhatott a belső integrálódás előmozdítójává. Nemcsak és nem is elsősorban "tőke-intenzív" technikára alapozottsága miatt, hanem és főként a gazdaság többi része felé csak igen csekély input-output-kapcsolódásokat gerjesztő jellege folytán. Sőt, mint "import-helyettesítés" is önrombolónak bizonyult, hiszen a végtermékek importját helyettesítendő csaknem minden jelentős inputelemnek az importjára kényszerült. Hamarosan a termelt luxuscikkek iránti belső kereslet korlátozottságával is szembesült, miközben a szóban forgó termékek exportlehetősége a fejlettebb országokban termelt jobb minőségű és régóta bevezetett eredeti hasonmásaik versenye folytán igencsak korlátozott.

A világgazdasági integrálódásnak a belső dezintegráló hatásai és nem utolsósorban a múltból örökölt kettős szerkezetű gazdaság (és társadalom) működésének sajátosságai tehát nagyon is fontos és időszerű kérdései maradtak a globalizáció keretei között megvalósítható nemzeti fejlődésnek a gazdaságilag gyengén-fejlett, fejlődő országokban. Ezt a nemzetközi fejlesztési segélyezés, illetve együttműködés gyakorlatában ugyancsak indokolt figyelembe venni. Vagyis olyan fejlesztési programok, illetve projektek támogatását célszerű előnyben részesíteni, amelyek révén a gazdaság és társadalom belső integrálódása lendületet vehet.

(2) A nemzetek, országok gazdasági fejlődése és világgazdasági pozíciója ma, a felgyorsult globalizálódás korában nemcsak és nem is elsősorban a már meglévő adottságaiktól (természeti erőforrásaiktól, tényezőellátottságuktól) és adott "komparatív előnyeiktől" függ, hanem mind nagyobb mértékben azoktól a „megteremthető kompetitív előnyöktől”, amelyeket maguk a kormányzatok és a társadalom tagjai (vagy ezek közreműködésével és hatására a transznacionális cégek) hoznak létre.

A nemzetgazdaság összhatékonyságának alakulását illetően és a külföldi tőkeberuházások szempontjából is elsőrendű fontosságú az ország emberi erőforrásainak minősége. Emellett mind a nemzetgazdaság, mind az azt hazai bázisul választó transznacionális cégek számára nagyon fontos az egymáshoz kapcsolódó, egymást kiegészítő tevékenységek, vagyis az input-output kapcsolatok sokasága (az "értéklánc"-nak nevezett rendszer). A külföldi beruházókat, különösen a "multikat" nem a helyi munkaerő "abszolút" olcsósága, hanem a relatív nemzetközi bérdifferencia, vagyis a munka termelékenységében mutatkozó (lehetőleg minimális) különbséghez viszonyított (nagyobb) bérköltség-különbség vonzhatja. Tehát nem a tanulatlan, képzetlen, fegyelmezetlen és kulturálatlan munkaerőtömeg, hanem a jól képzett, kulturált és fegyelmezett munkaerő (amelyet érdemes jól meg is fizetni) és a humán tőke fejlettsége, beleértve a képzés és oktatás színvonalát, valamint a kutatási és fejlesztési kapacitásokat.

A humán tőke fejlődése, a munkaerő képzettségének és minőségének javulása szempontjából éppúgy, mint a belső piac bővülése, az input-output kapcsolatok (az "értéklánc") alakulása szempontjából nagy a jelentősége a specializáció megválasztásának, a fejlesztésre, támogatásra kiválasztott ágazat, iparág, illetve exporttermék ("fizikai") jellegének. A különböző természetű termékek, illetve ágazatok ugyanis távolról sem biztosítanak azonos mértékben ösztönzést, illetve lehetőséget, közel sem támasztanak egyaránt sürgető követelményeket a munkaerő minőségének javítására, a humán tőke fejlesztésére, továbbá a technikai fejlesztésre sem, és nem is teszik egyaránt lehetővé a belső keresleti és kínálati ösztönzőknek a gyarapodását, az input-output kapcsolatok sokasodása révén a belső piac bővülését. Nem véletlen, hogy a tartósan csupán nyerstermékekre szakosodott országok közül még egynek sem sikerült felküzdenie magát a fejlett országok sorába.

Mindezek figyelembevételével elmondható, hogy a humán tőke fejlődését elősegítő, az oktatást és szakember-képzést célzó „technikai segélyek” és az annak fejlesztését előmozdító ágazatok, illetve projektumok kiválasztásához nyújtott szakértői tanácsadó tevékenységek jelentős hozzájárulások lehetnek a nemzetközi fejlesztési együttműködés keretében.

(3) A fejlődő országok zömének, különösen a legkevésbé fejlett afrikai országoknak a hátránya a technológia-fejlesztés terén, sőt a megfelelő technika, illetve technológia kiválasztása, átvétele és alkalmazása vonatkozásában is, valamint a nemzetközi technológia-áramlás, illetve műszaki-tudományos együttműködés által kialakuló interdependenciák rendszerében nemcsak a fejlesztéshez szükséges pénzügyi források és a megfelelően képzett, magasan kvalifikált munkaerő hiányából fakad. Ezenfelül következik annak az ipari, illetve termelői bázisnak a gyengeségéből is, amely a kísérletezés, az újítások és a kutatási eredményeknek a gyakorlati kipróbálása és megvalósítása számára nélkülözhetetlen terepet és természetes ösztönzőt jelent, valamint többnyire összefügg a társadalom és gazdaság intézményi rendszerének és mechanizmusainak nagyfokú rugalmatlanságával, a változásokkal szembeni ellenállásával is. Az ilyen országokban általában gyengék azok az ösztönzők,

amelyeknek az "összjátéka", egymást kölcsönösen erősítő hatása oly fontos szerepet játszik a technológiafejlesztés mai folyamataiban.

Mindez ugyancsak azt emeli ki, hogy a fejletlenebb gazdaságok technológiai fejlődését a technológia-transzfer, illetve a műszaki-tudományos együttműködés és a "technikai segély"-nyújtás gyakorlata kétségkívül elősegítheti.

Ez utóbbi a technológia-átvitel legismertebb nem-kereskedelmi formája (amely azonban a materializált technológián kívül vagy anélkül főként "szellemi tőke", szakismeretek, illetve szakemberek átadását foglalja magában). Amíg a technikai segélyek keretében történő technológia-transzferben a kedvezményezett többnyire passzív szerepet játszik, a műszaki-tudományos együttműködés, amelynek ugyancsak lehet lényeges segélytartalma még technológiák és műszaki berendezkedések ingyenes és egyirányú átengedése formájában is (nem is szólva a kutatási eredmények átadásáról), általában feltételezi mindkét fél aktív közreműködését. Ezért, illetve annak okán, hogy az így átkerülő technológia megválasztásába a kedvezményezettnek is van beleszólása, kedvezőbb változatnak tekinthető -- legalábbis ott, ahol feltételei megvannak.

(C) Néhány összefoglaló következtetés, illetve javasolható szempont a magyar segélyezési és együttműködési politika számára

A nemzetközi segélyezés vonatkozásában, illetve a fejlődő országok fejlődését, felzárkózását elősegítő, a nemzetközi fejlődés-szakadék csökkentését célzó fejlesztési együttműködés tekintetében az egyes országok, illetve kormányaik és állampolgáraik magatartását voltaképpen három (egymást nem kizáró) tényező motiválhatja. Ezek:

(a) a humanitárius megfontolás, a szerencsétlen embertársaink iránti szolidaritás érzése,
(b) az önérdek felismerése és
(c) valamilyen kényszerítő körülmény, illetve külső nyomás.

(a) Bár a globalizáció felgyorsulása, különösen pedig a telekommunikáció forradalmi fejlődése elősegít(het)i egyfajta globális társadalmi tudat és felelősség kifejlődését, a világ távoli részein nyomor és betegség sújtotta embertársaink iránti együttérzés felerősödését, ennek inkább csak akkor lenne, lehetne érdemleges hatása a segélyezésnek a mértékére és alakulására, ha a segélyezés vagy annak egy része a közvetlen emberi kapcsolatok, illetve a civil szervezetek közötti nemzetközi együttműködés keretében realizálódna. Nem pedig csak az államok, illetve kormányzatok és államközi nemzetközi szervezetek költségvetési politikáján keresztül és attól függően.

Az „aid fatigue” sokat emlegetett jelensége jól példázza, hogy a gazdag országok tehetős állampolgárai sem veszik szívesen azt, ha befizetett adóik egy részét saját kormányuk olyan államok rendelkezésére bocsátja, amelyek kétes vagy legalábbis ellenőrízhetetlen módon használják azt fel.

(b) Az önérdek felismerésének és (c) a kényszerítő nyomásnak viszont minden bizonnyal nő a szerepe a közeljövőben. Nemcsak és nem is elsősorban a gazdasági önérdek felismeréséről van szó, amely pedig már a híres Brandt Bizottság jelentésében is kifejezésre jutott. Vagyis az az érdeke a már fejlett ipari országoknak is, hogy gyorsan bővülő és megújuló ipari terméktömegeik és új technológiáik számára megfelelően bővülő piacot találjanak, ami a fejlődő országok gazdasági fejlődését, az ottani fogyasztók és termelők vásárlóerejének is a növekedését tételezi fel. Sokkal inkább az a nem-gazdasági önérdek és kényszerítő nyomás kap szerepet, amely a már említett menekült-áradat, főként pedig a terrorizmus globalizálódása nyomán előállt általános és szociális biztonság-hiány leküzdésére, hatékony preventív intézkedésekre késztet.

Ami a fejlesztési együttműködési politika irányát és eszközeit illeti, mindenekelőtt és általánosságban megállapítható, hogy

(a) szelektív orientációra és eszköz-rendszerre van szükség a fejlődő országok közötti nagy eltérésekre, a felgyorsult differenciálódásra való tekintettel,
(b) másrészt a multilaterális együttműködési lehetőségek és kompelementaritások kihasználására, valamint és nem utolsósorban
(c) a segélyezők saját gazdasági fejlődését nem korlátozó, külgazdasági érdekeit nem sértő együttműködési formák alkalmazására, vagyis (egy „zéró összegű játék" helyett a „pozitív összegű játéknak" megfelelő) kölcsönösen előnyös megoldásokra.

A fentieken kívül és konkrétan a magyar fejlesztési együttműködési politika vonatkozásában indokolt figyelembe venni az alábbi körülményeket:

(a) A pénzügyi segélyek vonatkozásában már nem lehet ellenérv a konvertibilis valuta hiánya.
(b) A szakember-küldés terén az utazási lehetőségek kitágulása és részben (bár kevésbé) a bérek és fizetések szintjének változása nagymértékben redukálta azt a korábbi időszakot jellemző - a kiutazások korlátozottságával és a képzett munkaerő alacsonyan tartott bérszínvonalával összefüggő - (egyébként számunkra hátrányos) „komparatív előnyt", amely a nyugati fejlett országokból származó szakember-exporttal szemben mutatkozott, és ami a szakértő kiküldési tevékenységet könnyítette.
(c) Amíg a korábban kiküldött szakemberek és tanácsadók többsége azért lehetett igen eredményes a fejlődő országokban végzett munka terén, mert a magasan kvalifikáltak közül került ki, kellően nagy áttekintő készséggel bírt és többnyire megfelelő empátiával viseltetett a nem európai népek irányában, addig a ma kiküldetést vállalók alighanem a kevésbé képzett munkaerő-gárdából kerülhetnek ki, ráadásul a többnyire leromlott oktatási színvonal termékeiként és félő, hogy a kialakult kedvezőtlen hazai társadalmi légkör által megfertőzött szellemiséggel.

(d) Mindezeket figyelembe véve is a fejlesztési együttműködés leginkább ígéretes és kedvező területe minden bizonnyal a fejlődő országokból jött fiatalok hazai ösztöndíjas képzése lehet.

(e) A fejlesztési együttműködés iránya tekintetében egyrészt az érintett országok különböző igényeinek, szükségleteinek a figyelembevételére van szükség. (Ez például a „legkevésbé fejlett országok", különösen az afrikai országok esetében főként orvosok, gyógyszerészek, vízügyi szakértők és tanítók képzését, illetve küldését sugallja, a gyorsan fejlődő „újonnan iparosodók" esetében pedig nem utolsósorban közgazdászok, mérnökök képzését és nem csak ösztöndíjas rendszerben.). Másrészt persze indokolt saját gazdasági, diplomáciai és biztonsági érdekeink figyelembevétele is, ami főként a közelünkben lévő, segélyezésre szoruló országok és a gyorsan fejlődő térségek felé orientálódást sugallja[11].

(f) A fejlesztési együttműködésben nyilvánvalóan igazodni kell a DAC irányelveihez és az EU intézményi és jogi keretei által megszabott lehetőségekhez és a vonatkozó kötelezettségekhez, illetve irányelvekhez.

(g) Minthogy a nemzetközi segélyezés általános céljai között szerepelnek nemcsak a szegénység, nyomor és tömegbetegségek leküzdésének humanitárius céljai, továbbá a gazdaságfejlesztésének, így különösen az emberi erőforrások fejlesztésének, az oktatás kiszélesítésének és színvonala emelésének, az infrastruktúra fejlesztésének, stb. gazdasági céljai, hanem olyan politikai célok is, mint a szabadságjogok védelme, illetve kiterjesztése, a demokratizálódás elősegítése, valamint és ezzel összefüggésben biztonságpolitikai célok is, így nem utolsósorban a terrorizmus megfékezése, társadalmi talajának gyengítése, továbbá a természetvédelemmel kapcsolatos ökológiai célok is, ezért az együttműködési politikában, illetve stratégiájának kidolgozásában indokolt e különböző (bár összefüggő) célok követésének feladatát az egyébként is szelektíve kiválasztandó reláció sajátos helyzete és problémái szerint ugyancsak szelektíve meghatározni.

(h) Talán nem túlzás mindehhez hozzátenni, hogy a fejlesztési segélyezésben, illetve együttműködésben való részvétel egyrészt jobban javíthatja az „országimázst", mint sok más, többnyire költségesebb akció vagy közvetlen propaganda-tevékenység, másrészt a külföldi ösztöndíjas hallgatók képzése a gazdasági kapcsolatok későbbi (tovább-)fejlesztésének egyik leghatékonyabb eszköze.

[11] Az együttműködés fejlesztése irányának jó megválasztására találunk példát a közgazdasági egyetem (Corvinus) *International Studies Center* újabban kialakult gyakorlatában, amely – miközben szép számmal fogad hallgatókat a környező államokból is, mind nagyobb súlyt ad a gyorsan fejlődő ázsiai országokkal, különösen Kínával és Koreával fejlesztendő kapcsolatoknak, és hallgatóinak zöme már ezekből az országokból érkezik. Még nagyobb lendületet és népszerűséget adna e gyakorlatnak, ha a tandíjat fizető hallgatókon kívül ösztöndíjban részesülő hallgatók is jöhetnének ebből a térségből is. A későbbi gazdasági kapcsolatok alakulásában bőven megtérülne az ösztöndíjakra fordított költség.

Referenciák

- Khor, M. (2000), “Globalization and the South: Some Critical Issues”, UNCTAD Discussion Papers, No. 147. Geneva
- Szentes, T. (1982), "The TNC Issue: Naive Illusions or Exorcism and Lip-Service?", Review. Fernand Braudel Center. SAGE publ. New York. Vol. IV. No. 2. Fall. pp. 229-252.
- Szentes, T.(1999), Világgazdaságtan I. Elméleti és módszertani alapok. Aula, Budapest
- Szentes, T. (2002), Globalizáció, regionális integrációk és nemzeti fejlődés korunk világgazdaságában. Savaria University Press
- Szentes, T. (2003), World Economics II. The Political Economy of Development, Globalisation and System Transformation. Akadémiai Kiadó, Budapest
- UNCTAD (1987), Trade and Development Report, 1987. UN. New York and Geneva
- United Nations (1998), World Investment Report 1998. Trends and Determinants. New York and Geneva
- UNCTAD (2002), World Investment Report 2002. UN, New York and Geneva

THE UN AND THE GLOBAL DEVELOPMENT PROCESS
(Retrospect and prospects)

Prof. Mihály Simai[12], VKI

The UN General Assembly Resolution 54/254 that authorized the Millennium Summit stated that it would "provide an opportunity to strengthen the role of the United Nations in meeting the challenges of the twenty-first century." The General Assembly requested the Secretary-General "to seek the views of Member States, members of the specialized agencies and observers and to propose, after a process of intergovernmental consultation, a number of forward-looking and widely relevant topics that could help focus the Millennium Summit within the context of an overall theme, for consideration by the Assembly at its resumed fifty-third session". The UN Secretary-General states the purpose of the Millennium Summit in the conclusion of his 10 May 1999 report: The Millennium Assembly of the United Nations: Thematic framework for the Millennium Summit:

Firstly, that the occasion of the third millennium presents a timely opportunity for the only global organization, in terms of its membership as much as of its areas of work, to identify the challenges that it will face in the future and to engage in an imaginative exercise to enhance and strengthen a unique institution; secondly, that the Millennium Summit will prove to be more than merely a celebratory event. It is essential that it should provide an opportunity for a moral recommitment to the purposes and principles laid down in the Charter of the United Nations and spur new political momentum for the international cooperation and solidarity that the peoples of the world increasingly demand.

The Millennium Summit has been in harmony with the traditions of the UN in dealing with development issues, and it has also opened a new chapter in the history of the World Organization.

Global development is a multidimensional change and while international cooperation plays a key role, it is taking place within the framework of about 200 political units, out of which 191 are members of the UN. In the final analysis, the outcome of the development efforts must be related to human security. The concept of human security is certainly not new, but still its definition is the subject of different debates. For some, it may sound too broad and rather utopian. Its meaning, in my view, is not just the material needs essential for survival but includes dignity, opportunity, and empowerment, for a still fast growing number of people who will have to share this finite globe. The nationally compartmentalised

[12] Draft, for the Hungarian National Conference on Development Cooperation.

character of the development process, its different components and implications, involved practically all the existing international organizations and contributed to the establishment of a number of new structures. The growth of the international organizations during the past 60 years has been, to a large extent, the consequence of the perceived needs of, and the international bargaining about, development issues.

The division of labour which developed and prevailed between the international organizations placed them on separate and diverging tracks. The focus of the UN was on development "with a human face" and more specifically on the linkages between social, economic and environmentally sustainable development. The approach of the BWIs, GATT and its successor organization WTO was to promote the globalization of the world economy through market based trade and investment policies as means to achieve higher levels of welfare.

Past Experiences

International multilateral organizations influenced the failures and/or successes in the development process in the past in many ways. In fact, in almost all areas which were important in the development process, there has been international institutional contribution. Offering information and analysis, building up education and skills (human capital) , creating an effective and secure financial system, (savings, investments) , responsible macroeconomic management making allocations more efficient, helping adaptations, helping in emergencies Promoting productivity helping technology imports, promoting specific industries, exalting and recommending strategies, external orientation, promoting regional cooperation, sustainability, drawing attention to social factors, involved practically all the existing international organizations and contributed to the establishment of a number of new structures.

Historically, the UN was the very first international intergovernmental organization which put the intolerable and illegitimate character of colonialism and the global anti-colonial crusade onto its agenda as vitally important international issues. The UN became the central forum for the process of decolonization. Similarly, while recognizing that the principal responsibility for promoting development of a country lies with the country itself, the UN system revealed the international interconnectedness of the development process and put it on the international agenda as an integral component of collective global responsibilities and cooperation, together with the issues of peace and human rights. This was, of course, primarily the consequences of the legitimate demands of its new members, especially after the 1960s. It is well known that the less developed participants of the wartime negotiations about the UN pressed for an effective international machinery to accelerate their economic development through external financial assistance, and favourable trade policies for their industrialization.

The growth of the network and activities of international organizations during the past 50 years has been, to a large extent, the consequence of the perceived needs of, and the international bargaining about, development issues.

The emergence of systematic, multi-purpose and harmonized development policies and the practices of development planning (as instruments for large-scale and long-term socio-economic modernization) have been considered as quite valuable contributions of development economics to the practical solution of redistributing and mobilizing resources for the acceleration of economic growth, the restructuring of society and the economy, for the achievement of major institutional changes. The United Nations system has been playing a major part in the dissemination of the practical experiences of development policies and improving the practices of development planning. .It reflected the dominating views, ideas and theories of development economics. The United Nations system approached development issues in a number of ways; declarations, conventions, development decades, strategic conferences, the initiatives, related to a possible new international economic order (NIEO), economic and humanitarian assistance, development cooperation projects, analyses of the social and economic factors and processes. The contribution of the U.N. has been substantial and valuable in the emergence of systematic, multi-purpose and harmonized development policies and the practices of development planning (as instruments for large-scale and long-term socio-economic modernization) While development has been on the agenda of the international organizations during the past decades, the approaches have changed radically since the late 1970s, and early 1980s.

The most comprehensive global programs of the UN system in the development process have been the development decades. On the 19th of December 1961, the UN General Assembly adopted its historical Resolution 1710 (XVI), entitled "United Nations Development Decade: A Programme for International Economic Cooperation". For the first time in world history, nation states agreed on what must be termed the first International Charter on Global Progress. The Resolution designated the decade of the 1960s as the UN Development Decade.[13] [14] The resolution about The Second UN Development

[13] There are several points which are remarkable about Resolution 1710 - or DD-I. They are worth noting because the First Development Decade Programme set the style for its followers.

First, while the decade was concerned with "development", its subtitle "A Programme for International Economic Cooperation" mentioned only "economics". The word "social" was noticeably absent. Second, the world "social" as mentioned only twice in the six preambular paragraphs, and that was always as part of a composite phrase: "economic and social development", or "economic and social progress". Third, in the first 22 operative paragraphs, and sub-paragraphs, it is mentioned only once, almost as an afterthought; placed there perhaps upon the insistence of some delegation whose conscience might have been concerned with so much exclusive concentration on economic issues. These were, indeed, heady days for growth economists. Fourth, there were, to be fair, two operational sub-paragraphs - (4.)(d.) and (4.)(e.) - which dealt with social issues. They may be quoted in full for they were indeed the fountainhead of what followed later:

(4.)(d.) Measures to accelerate the elimination of illiteracy, hunger and disease, which seriously affect the productivity of people of the less developed countries;

(4.)(e.) The need to adopt new measures, and to improve existing measures, for further promoting education in general and vocational and technical training in the developing countries with the cooperation, where appropriate, of specialized agencies and States which can provide assistance in these fields, and for training competent national personnel in the field of public administration, education, engineering, health and agronomy.

[14] In the early 1960s, the UN Secretary-General's proposals for action: 1962 was an other major step, influencing future approaches.

The Resolution 1710 (XVI) had requested the UN Secretary-General to present his proposals for a programme of action on "principles of international cooperation directed toward the improvement of world economic relations and the stimulation of international cooperation" (operative paragraphs 6 and 7).

U. Thant, still the Acting Secretary-General, submitted a report in 1962 containing his proposals for action. In his foreword, the social goals were given much stronger emphasis. Of the nine new approaches he outlined, he placed refreshing emphasis on the importance of issues of development.

> *(2.) There is now greater insight into the importance of the human factor in development, and the urgent need to mobilize human resources. Economic growth in the advanced countries appears to be attributed in larger part than was previously supposed to human skills rather than to capital. Moreover, the widening of man's horizons through education and training, and the lifting of his vitality through better health, are not only essential pre-conditions for development, they are also among its major objectives. It is estimated that the total number of trained people in the developing countries must be increased by at least 10 percent a year if the other objectives of the decade are to be achieved.*

The importance of social development, of the human factor, was forcefully stressed in the very opening chapter of the report, "Setting and Problems for the Development Decade". The chapter summarized ten major pillars of development which had by then "won general acceptance". Its point (vi) underlined "the importance of the human factor in economic development" and concluded that "the contribution of physical capital alone is by no means as dominant as had at one time been imagined". The ideas were further developed in the next point (vii.) which also was considered as having gained worldwide acceptance. It stated:

> *(vii.) It was also increasingly recognized that social reform and economic strategy are two sides of the same coin, the single strategy of development. This realization came about through several intermediate stages in which an original opposition of these two ideas was replaced by a parallelism expressed in such terms as "balanced economic and social development". This ultimate identity can best be expressed by saying that the problem of the under-developed countries is not just growth, but development. Development is growth plus change; change, in turn is social and cultural as well as economic, and qualitative as well as quantitative.* ***It should no longer be necessary to speak of "economic and social development", since development - as distinct from growth - should automatically include both.*** *A direct corollary of this new approach to development was that the purely economic indicators of progress were seen to provide only limited insight and might conceal as much as they indicated.*

This was a clear, bold and succinct statement of synthesis of the issue of growth versus development. That was in the spring of 1962. Since much heat was to be generated in development economics on the conflict between growth and development in the late 1960s and 1970s, it is pertinent as an act of historical justice to restore primacy to the birth of this ideas to the UN as early as 1962.

Decade: 1970-80, adopted by the General Assembly was a much more elaborated document. It was based on long preparatory work, including the first global projection exercise ever undertaken by the UN.

The Second Development Decade was greatly influenced by the price explosion of food, raw materials and by the first oil crisis, which slowed down the growth of the world economy, and resulted in an important change in global income distribution in favour of the oil producers. While the decade failed to achieve its goals, the developing countries (organised into the Group of 77) - encouraged by the example of the OPEC countries and with the partial support of certain other countries - initiated a major international effort for the transformation of the prevailing patterns of the international division of labour and the system of economic cooperation. A special session of the UN General Assembly adopted The Third Development Decade: 1981-90, which had more detailed goals than the second. It was strongly influenced by the ideas of the NIEO which failed from the very beginning, to achieve its goals. The declarations and the program of action did not influence directly politics. The developing countries in economic terms, in fact, never had common interests and globally a real collective bargaining power. Even in the case of OPEC the North regained the upper hand rather soon. The developing countries were also divided in many important economic issues and could not sustain that unity in economic terms which they had achieved in the UN resolution on the NIEO. The only noticeable result of the NIEO has been the restructuring of the UN Secretariat, which resulted in a major increase in the staff and in the programs, without the necessary political and financial support from a number of important member states. The economic crises, begun in the closing years of the 1970s, obliterated basically all the goals of the third decade. It was buried under the debt crisis, the growing social and economic difficulties, and the adjustment programmes.

On the basis of the past experiences, one can draw certain conclusions also for any future agenda of global program for development.

- If the rhetoric based on political interests have the strongest role in shaping the compromises the in the UN, instead of the real needs and pragmatic approaches, the failures will be more or less inevitable.
- Any global approach must take into account the changing socio-economic conditions, the "realities", the great diversity of the countries, the asymmetries of interdependence and the character of interconnectedness of global economic processes.
- Goals should not be formulated on the basis of wishful thinking, without taking into account the different interests and the instruments available. Goals set for economic development were generally over-optimistic. The First Decade target of 5 percent was mostly met. The targets of the Second and Third Decades, of 6 and 7 percent respectively, were not. Growth in manufacturing output, in agricultural output, and ODA, all tended to lag behind targets.

- The analysis of the past policy and institutional experiences as a source of learning should always be the starting point of agenda setting or for the formulation of the programs.
- The global "strategic" conferences played and important but not always clearly defined role. The setting of internationally agreed targets at the strategic conferences organised by UN, raised theoretical and practical recommendations and often suggested conflicting priorities. By the 1990s they have been looked at a new and more pragmatic way. They have become more realistic and less voluntaristic in their approaches.

The New Realities

At the early years of the 21st century the interaction of different old and new factors and forces define the "new realities", opportunities and constraints for all the countries. The Millennium Program adopted by the UN General Assembly in 2000 has been in many ways a collective response to the growing concern caused by the new interactions, the new sources of risks.

- The world and in many respects the developing world at the beginning of the 21st century differs from the past. There are at the same time new challenges and needs. The combined GDP of the developing countries increased more than six times and in per capita terms close to three times between 1950-1990.The industrial output of the developing countries in 2004 is many times higher than it was in the middle of the 20th century. The share of the South in global industrial output increased from 10 per cent in 1953 to about 32 per cent by 2003.Industry became the leading sector in the economy of a large number of developing countries. Enrollment in higher education was more than 30 times higher in 2000 than in 1950.There has been a less spectacular growth in R and D infrastructure. The social changes in the developing world during the past decades were much more intensive, than during comparable periods in the development of the industrial countries. The profound structural changes which took place in their economies and societies reflected the fact that the capabilities of many developing countries to cope with difficult economic and social problems improved. Those changes however were far from universal. The speed and scope of the changes of the different components, sectors and regions differed and asymmetries increased. These problems have been raised also in the Millennium Assembly .The delegates from the developing world underlined that the ever increasing economic success of the developed countries (which globalization has facilitated) has left many in the developing countries with the opinion that they are viewed as second class citizens, or as pupils in the classroom of the developed countries. The unstated assumption is that, since economic success is all that matters, those who wish to achieve it should learn from those who have achieved it. In addition, many speakers from the developing countries felt that the large multinational corporations represent a

political power over which they have no control. The vulnerability of their economies to large movements of capital or to low commodity prices undermines their sense of being the political power within their borders. As the delegate of India said in his speech at the Millennium Assembly: *nearly a quarter of the people this Assembly represents have neither prospered nor gained from these developments. Often, they find themselves further marginalized and more vulnerable as development economics gives way to unbridled market economics and social objectives are erased by profit motives.*

- The new global political processes have major influence on the international environment of development in many ways. The cold war and the global arms race have been considered in the past as major constraints and obstacles for development, wasting the resources of the developed world and the developing countries. It was expected, that in the post cold war era, there will be a peace dividend, which will accelerate global development. These expectations have not been realized so far. There are however some other changes. With the disintegration of the bipolar system of the global power structure, the South is not needed any more as an ally or proxy in different East-West conflicts. It is not just the development demagogy of the Cold War which lost its political ground, there is also dwindling political support for development as a key issue on the international agenda. Non-alignment has, by and large, lost its old meaning and cohesive force and with that an important political component of the Southern solidarity became substantially weaker or was completely lost. The developing world has also lost a large part of its political bargaining power.
- In economic terms, the world the developing countries are facing is characterized by increasing globalization of the markets, fast technological changes resulting in high performance systems in production and services. The countries on the lower level of development cannot compete any more only on the basis of cheap labour or abundant natural resources. More sophisticated and efficient production systems must be developed in order to be able to produce tradable goods and services in a competitive manner, including capacities to sustain and control quality and manage flexible, information based systems. This requires more educated labour force highly skilled technicians and managers.
- Technological and structural changes in the global economy, together with the problems of economic growth weakened further the position of many primary products and created new difficulties in the market for many countries, particularly for those heavily dependent on the production or exports of a few commodities. It is of course true that there are fewer countries at the early stage of the 21st century which depend only on raw material exports. Still the terms of trade of these countries is influenced to a large extent by the price movements of commodities. The division between the "needies" and the "speedies" in economic performance made the developing world more diverse. On this basis some experts question the relevance of using the traditional terms. The idea, that the ongoing differentiation of the developing countries in industrial development, R and D capabilities, policy options, domestic administrative and managerial capabilities, possibilities in

international trade and capital markets, etc., made the traditional North-South approaches irrelevant is only one true for a handful countries. The global inequalities in incomes, competitiveness, and the quality of life, between the developed and developing countries and within the countries have been on the increase particularly since the 1970s.

- The limitation of trade policies of the industrial countries to take into account the global structural changes, the new needs and problems of the developing countries and their actions to determine new global social and environmental standards in trade, have become increasingly acute problems in the evolving new global trading system. They are in the center of the Doha round.
- The phasing out of the "cold war factors" from North South relations, the disillusionment with past experiences in foreign aid, and the new domestic problems of the industrial countries resulted in an "aid fatigue" of the public and the declining interest of decision maker in international assistance programs during the later part of the past century. Even humanitarian assistance became more difficult. The new conditionalities became also delicate issues. At the beginning of the 21st century there have been efforts to start a new dialogue and make new commitments. The Millennium Development Goals and the increasing role of the European Union have been particularly important factors in the new initiatives.
- One of the important consequences of the recent changes, the global spread of democratization opened the road for increasing participation of the masses, the decentralization of responsibilities and authority. It has also facilitated the greater articulation of conflicting interests, but often without promoting tolerance and institutional guarantees for the different minorities, ethnic or religious groups. The accountability of the local elite in the developing countries for the appropriate management of domestic economic and social problems has become clearer and more articulated. The issue of good governance became a centrally important task.
- The domestic issues related to the role of the state and the character of governance in the developing countries moved even further into the international limelight. The debate about the role of the state (the role of the governments) in society which emerged, or re-emerges from time to time in social sciences and especially in economics with a number of ramifications, came into the forefront again in the context of the development process. In the past, it oscillated between ideologies; one extreme of which had been the totalitarian etatism, and the other the dogmatic liberalism. By end of the 1990s, the debate has become intense again, but also broader, enriched by theories, by empirical experiences, by new issues raised in global politics and economics, including the consequences of the systemic changes in the former socialist countries, and the collapse of the central planning experience. The representative of Singapore in the Millennium Assembly stressed the essence of the problems from the perspective of the developing countries. "*The power within states is flowing downwards and being localized in provinces and cities. At the same time, state sovereignty is being circumscribed by regional and multilateral organizations. Furthermore, new actors, for example, global corporations, some of whom have larger outputs than the GDPs of some member*

states, and NGOs, some of whom have more international clout than some governments, are now a prominent and integral part of international life. How do we engage these new power players in a constructive way in the United Nations? What balance can we find between the national role of sovereign states and the international mandate of multilateral organizations?"

On the basis of the Millennium Development Goals and the speeches of the Assembly one could trace the emergence of a global intellectual consensus on certain areas.

1. There is a broad recognition that growing mass poverty, unemployment and inequality, social disintegration and environmental degradation should not be allowed on the globe. A more responsible and comprehensive approach would be needed to population growth, employment creation, anti poverty measures and environmental sustainability. It is also better understood, even by the Bretton Woods institutions, that the goals of macro-economic stability alone are not sufficient and conducive for the moderation of the present problems.
2. It is has been re-emphasized, that the ultimate purpose of development should be to provide increasing opportunities to all people for a better life. Empowerment through education and training, improvement of health, housing, access to livelihood through employment, entrepreneurship and other forms, such essentials as to bring about a more equitable distribution of income and wealth for promoting both social justice and efficiency have been some of the main the suggested components of policies in the new era. The qualitative and structural changes in the society should go hand in hand with the environmental sustainability of economic development.
3. In the era of globalization, a new approach, in practical terms, a new partnership is needed for international cooperation and especially cooperation between the industrial countries and the rest of the world. The progress within the regional blocks and the establishment of new regional blocks cooperation structures should be conceived in such a way which takes into account, more than in the past, the interests of the developing countries in general and especially of those traditionally involved in trade and other relations with the countries of those regions. At this stage it has become even more indispensable to deal with demographic, socio-economic, technological and ecological processes in an integrated global framework, based on long term commitments and effective harmonized actions.

The emerging intellectual consensus, however, is not based as yet on a greater compatibility of interests and objectives. It is not supported by a political consensus and even less, by new collective actions, required by the new realities.

One can anticipate, with a high degree of probability that decades of the 21st century for the majority of the population of the world will continue to be a turbulent and difficult era, full of political uncertainties and unsettled economic and social problems. Many of the trends, policies, approaches and modes of understanding which presently shape the coming decade do not allow optimistic

conclusions. There will be more problems connected with the asymmetries of interdependence, globalisation, regionalisation and domestic socio-economic preferences. The resolution of the conflict between economic growth and sustainability is entering into a critical stage. The reconciliation of economic interests of the main actors will be more difficult in an era of more intense competition. The alleviation of disparities between the North and South will become an even more critical issue. The intellectual and institutional capacities of the countries and IGOs are behind the needs of the new era. There will be, at the same time, more intensive and deliberate efforts for the solution of many problems within the countries and in the international system of cooperation, which will have to take into account the increasing diversity and complexity of the world through ethnic regions, states, institutions and subcultures. In the era of globalization, with actors having predominantly short-term views, there is a growing need for a longer-term vision on the global development process, on its different alternatives in an internationalized world with strong forces of unilateral universalism and conformity.

International cooperation in the development process has never been a single task, handed over to the UN, World Bank, IMF or WTO. It has involved, first and foremost, the policies of those governments who have been major actors in the global economy, and also in shaping the policies of any given organization.

It goes without saying that every presently functioning international organization could work more efficiently; there are many overlapping activities which could be eliminated. One must make here two important qualifications.

During the past decades the different international organizations have developed certain comparative advantages in dealing with development issues. The UN has been more responsive to the needs of the countries, offered more objective diagnoses and policy advice, and less biased technical assistance, than the Bretton Woods institutions. In this context, the proven comparative advantage of the UN lies in its comprehensive mandate, which cuts across political, economic, social and cultural concerns, in its experiences and role in the global policy dialogue and consensus building on the key issues of development where there are or may be conflicting interests. It can also raise the normative goals and standards of development and mobilization of international support for primary human needs. The UN system proved its potential for helping national governance capacity building in democratization, sustainable development, and poverty alleviation. The UN agencies have also extensive experiences in international emergency assistance, post-conflict, rehabilitation, and a multidimensional capacity for ground responses.[15]

Global multilateral cooperation has of course never been the only form of the international interaction of countries. Bilateralism and different unilateral approaches have always been present even in the years of the global honeymoon with the multilateral organizations of the post Second World War era. At this point,

[15]UNDP for example has a number of offices globally which are working with central governments, municipalities, and NGOs.

the role of regional organizations, other than the regional structure of the UN system is on the increase. The European Union represents a particularly important example for the impact of redistribution of functions, related to trade policies, regulations, and norms, and is taking place between the regional and global structures.

It is still an important problem that many of the existing international organization have gone over and beyond their mandates, and the often inadequate performances of the multilateral organizations are in most cases are rooted outside their boundaries. It reflects first and foremost the past results of political bargaining, the "shopping list" approach of the member states, the pressure of the governments related to the staffing and the propensity and capacity of governments to work together. The Millennium Assembly of the UN and the Millennium Development Goals wanted to avoid the shopping list approach and the past shortcomings of the UN system in setting goals without instruments or basing resolutions on empty rhetoric. In this context its intention was to open a new era for the global development policies and institutions.

The Millennium Development Goals represent the most comprehensive framework for the development process in the beginning of the 21st century. These goals which are derived from the UN's Millennium Declaration are focusing on a few, but crucially important areas. The first seven goals refer specifically to the alleviation of poverty and its causes, and to six closely related objectives. They are all linked to goal 8 – partnership for development – which commits governments to develop further an open trading and financial system that is rule-based, predictable and non-discriminatory and to more generous official development assistance for countries committed to poverty reduction.

Achieving any one of the eight goals requires that all the other goals be reached as well. Each country is required to define its own approach and responsibilities for achieving the goals.

The MDGs are proving very dynamic as an instrument of political impetus and integration.

- They are based in a Declaration adopted at the highest level of governments.
- They are a positive expression of a people-centered multilateralism.
- They involve unprecedented cooperation between the UN and its many agencies (UNDP, UNICEF, WHO, FAO), the World Bank, the International Monetary Fund (IMF), the World Trade Organization (WTO), regional development banks, governments, business and civil society.
- They state broad but measurable goals and targets, and set specific time lines.

The UN Secretary-General, Kofi Annan has been asked to present annual global reports on implementing the Millennium Declaration, which include a chapter on the MDGs and summary statistics for all the MDGs, aggregated at the global and

regional levels. The first report was presented to the General Assembly in October 2002.

The UN is helping to integrate the MDGs into all aspects of its work at the country level, in response to the priorities identified by each country.

The MDG include the reforming global institutions

The UN and other multilateral organizations do require significant reforms.

The reform of the international intergovernmental structure should be conceived as a multilevel democratic exercise, reacting more strongly also to the needs of the less privileged members of the international community. Especially in today's world - when there are many question marks and nagging doubts about certain national policies and capacities related to the future level and intensity of multilateral cooperation - it is vital to have more multidimensional dialogue and collaboration to assist the reform process.

The reform should be conceived in such a way which creates institutional guarantees for coordination and cooperation, between the different levels and structures of national governments, between international organizations and national governments, between national governments and between international organizations. An additional important dimension of the reform should be the development of new institutional forms for the dialogue and interactions between the intergovernmental organizations and the different NGOs, on all the key issues of development. Many important elements of suggested institutional changes have been elaborated by non-governmental bodies.

It is evident that in the developed world a key future issue will be to win the necessary political acceptance for deepening the global dialogue, coordination and cooperation. In this context, much more attention should be paid to the new balance of interests, to the value of the accumulated experiences and human resources that now exist in the different organizations.

In order to gain more support in the developing countries it is necessary to prove, that the international organizations are not becoming instruments of the developed world in the context of the North-South issues for imposing new conditionalities and unilateral commitments through collective pressures. The weaker countries must be equal partners in all efforts for the improvement of the institutional, policy, and procedural responses in the light of the new challenges. The outcome of the UN System-wide special initiative on Africa could be an important proof for the potential role of intergovernmental organisations. This initiative is a comprehensive, longer term program of IGOs and government for promoting African recovery.

The future of the world depends on the collective capacity and readiness of people to develop efficient cooperation in different forms, in all those issues which require multilateral approaches. The vitality of the multilateral organizations, and their ability to serve more efficiently the community, will depend on the responses, and on the outcome of the reform process. A multiple approach to the reform dialogue would not only create better foundations for multilateral cooperation in

the 21st century, but it could improve also the coherence of national policies in many areas related also to a number of internationally important domestic issues.

Half-way through the first five years of the Millennium, the entire UN system and all the other international organizations are mobilized towards the analysis of the global trends in realization of the MDGs. Reports highlighting progress (or lack of progress) toward their achievement are due to the General Assembly and can be expected to build pressures for further change. Meanwhile, the structured engagement of business organizations and NGOs continues as planned within the GA and ECOSOC. “Dialogues” and “Hearings are organized and are planned for the coming year. This may give further impetus to a process that requires a greater degree of accountability by all parties concerned to the extent that they all claim to have adopted poverty eradication as a normative goal and accepted the notion that the economic, social an financial dimensions of development must be dealt in an integrated manner.

DEVELOPMENT POLICY OF INDIA

SINGH Manbir, Ambassador of India

1. I am indeed very privileged for being given this opportunity to speak on the "Development Policy of India" at this august gathering of the United Nations Association of Hungary. I am particularly grateful to Professor Dr. Mihaly Simai, President of the Association and to Dr. Ervin Gömbös, Secretary General for inviting me here today.

2. Lot has been written on the subject of development as well on the issue of the policy mix that would lead to it. Most of the problems confronting mankind today stem from lack of development and the resultant paucity of economic opportunities. Some of today's conflicts flow out of a perceived sense of deprivation, inaccessibility to education, health, shelter, food and gainful employment. In this background, it is interesting to see how a country of more than a billion strong emerging into a free world after a history of colonialism and consequent underdevelopment seeks to raise the living standards of its people and give them the benefits of a reasonable standard of living.

The story of India's development policy has unfolded over the last 57 years. It has its ups and downs. It is the story of how a people speaking a large number of different languages, professing a wide variety of religions are progressing in a democratic polity under the rule of law and a free press.

3. As Independence drew near, the Indian National Congress Party which spearheaded the independence movement in India along with the leading Indian entrepreneurs came up with several different plans of how the country's development was to be brought about. These planners felt that the State must emerge as a mobiliser of savings as well as an important investor and owner of capital. The State was viewed as the main instrument that would bring about the economic change through the policy of regulation and control of economic activity. In this thinking the Indian planners were greatly influenced by the Soviet experience and they believed that the saving rate in the economy as well as the growth rate could be increased by investing heavily in the capital goods and heavy industries at the expense of the consumer goods sector. As the private sector neither had the technical skills, nor the capital for such heavy industries and also since the gestation period for such industries is long, it was felt necessary that the investment would have to be undertaken by the State.

4. India also followed the policy of import substitution and gave a low priority to foreign trade. This thinking mainly stemmed from the belief that the terms of trade were loaded against the developing countries and primary producers and that their export prospects were severely limited. It was felt that the prices of exports depended upon world factors and were therefore given to large variations. The pessimism associated with the export led growth was shared by the development economists of that time. These economists felt that there was a

tendency for exports of primary producing countries to lag behind the rate of increase in international trade in general.

5. The early development policy was also deficient by not laying enough emphasis on public investment in agriculture. This was the result of the prevailing view then that a growing labour force in developing countries could only be absorbed in industries and that in the early stages of industrialization it was necessary for agriculture to contribute to the building up of a modern industry by providing cheap labour. The main objective seemed to be a faster development of the industrial sector. Therefore, India's development policy in the early years according to Professor Bimal Jalan suffered from a neglect of exports and trade opportunities, excessive protectionism and import substitution, undue reliance on fiscal controls and the inefficiency of the public sector. The fall in India's share of world trade was dramatic. It fell from 2.4 per cent in 1947 to only 0.4 per cent in 1980s. The rate of growth achieved during the period 1951 – 1984 was about 3.8 per cent per annum and 4 per cent between 1989 and1990.

6. Most development economists in the 1940s and the 50s believed that it was not possible to overcome under-development without State intervention. Paul Kuznets showed that the process of economic development was always accompanied by shift in the labour force from low productivity agriculture to high productivity manufacturing. Such a shift required higher degree of capital accumulation. Similarly, NURKSE expressed that poor societies remain poor because they could not save enough in view of their low per capita incomes. Therefore, it was necessary to have large investments in social overhead capital areas such as transport, communications, power and urban infrastructure. Such investments could only be made by the State by mobilizing and investing resources. The success of Keynesian activism during the great depression in the Western countries and the success of the Marshall plan in the quick reconstruction of the war damaged economies of Western Europe also suggested State activism. In India, the state thus emerged as a planner, saver, investor and Manager in order to quicken the pace of development.

7. The development strategy followed by India from Independence to 1990 can be debated. While on the one hand India was able to build reasonable infrastructure of road, ports, power generation and irrigation as well as outstanding educational institutions, its growth started falling below that of some of the countries of East Asia. It became self-sufficient in agriculture, which was a far cry from the middle 1960s when it had to import substantial amount of food grains to feed its people. It emerged as an exporter of rice, wheat and sugar. But the denial of foreign investment and a share in the expansion of the world trade as well as access to cutting edge technology, Indian industry and agriculture did not come up to the full potential of development.

8. This became particularly notable as India approached the last decade of the 20th century. It entered the last decade with severe macro economic and balance of payment crisis. The gross fiscal deficit of its central and State Governments in 1990-91 was as high as 9.4 per cent of GDP and current account deficit was 3.1 per

cent of GDP. The inflation rate exceeded 10 per cent and by the summer of 1991 foreign exchange reserves were below two weeks worth of imports. The debt led growth of the 1980s could no longer be sustained, the industrial growth was a paltry 0.7 per cent and the growth of the GDP was 1.3 per cent. This forced the then new Government led by Prime Minister Narasimha Rao and his Finance Minister Manmohan Singh to have a fresh look at the development strategy of India. Government then decided to take a series of initiatives in respect of policies relating to the following areas:

a) Industrial licensing
b) Foreign Investment
c) Foreign technology agreements
d) Public sector policy
e) Monopolies and Restrictive Trade Practices Act and
f) Aligning India's tariff structure with rest of the world.

Industrial Licensing Policy

9. The Government felt that in order to achieve the objective of industrial development post 1990, it would have to allow entrepreneurs to make investment decisions on the basis of their own commercial judgment. The attainment of technological competence and international competitiveness would make it necessary to allow the private sector an enabling environment where it would be able to swiftly respond to fast changing external conditions which characterize today's manufacture and trade. The Government moved from exercising control to one that would provide help and guidance to entrepreneurship. The industrial licensing system moved away from the concept of capacity licensing. The areas reserved solely for the public sector were opened for the private sector. The industrial licensing was abolished for all industries except some specific areas such as petroleum, alcoholic drinks, tobacco, coal, paper, hazardous chemicals as well as drugs and pharmaceuticals.

Foreign Investment

10. An effort was made to establish a closer relationship between the domestic and foreign industry so that foreign investment could be invited in high priority areas requiring large investments and advance technology.

Indian entrepreneurs were also encouraged to acquire technological capability from abroad where required without having to go through laborious permission processes from the Government. Similarly, they could hire foreign technicians as well as get into agreements for foreign testing of indigenously developed technologies without requiring prior clearance.

The policy on the public sector saw very substantial changes. It was felt that the public sector had shown insufficient growth and productivity, poor project

management, over-manning, lack of continuous technological upgradation and inadequate attention to R&D and human resource development. In addition, it had shown a very low rate of return on the capital invested. Therefore, public sector units were given greater degree of management autonomy. Also Government explored disinvestment for those public sector units which served no public purpose and were incurring heavy losses. It specified that in future public investment in this sector would only be made in infrastructure, mineral resources, on strategy considerations or where private sector investment was adequate.

Monopolies and Restrictive Trade Practices Act

11. Indian entrepreneurs had found themselves handicapped in enjoying the economies of scale as per the MRTP Act they were prevented from doing so to prevent concentration of economic power and due to prohibition of monopolistic and unfair trade practices. The government now felt that its interference in the MRTP Act in investment decisions of large companies had become deleterious and had adversely affected the industrial growth. The thrust of future policy would only be on controlling unfair or restrictive business practices.

12. These decisions have resulted in great acceleration in the GDP growth of the country. While India recorded an average growth rate of 3.5 per cent from 1972 to 1982 and 5.2 per cent from 1982 to 1992, during the period 1992-2002, it recorded an average growth rate of 6 per cent which accelerated to 8.9 per cent and beyond in the quarter ended 31st December, 2003. On the basis of the purchasing power parity India has shot up to be the fourth largest economy after US, China and Japan. This has been achieved in spite of the international financial crisis out of which India came out unscathed, adverse security environment, two major earthquakes, cyclones and the worst drought in four decades. India is at present implementing the world's largest single highway project by building a four-lane highway, a total of 13,000 kms linking its various major commercial centres. Similarly, efforts to further develop the infrastructure are taking place as well as incentives for improvements in information technology, communications and bio-technology.

13. The new Government which took over in May, 2004 along with coalition partners has come out with a Common Minimum Programme for economic and social development. The programme has seven clear objectives:

i) Maintaining a growth rate of 7 to 8 per cent per year for a sustained period;
ii) Providing universal access to quality, basic education and health;
iii) Generating gainful employment in agriculture, manufacturing and services and promoting investment;
iv) Assuring 100 days employment to the bread winner in each family at the minimum wage;
v) Focusing on agriculture and infrastructure;

vi) Accelerating fiscal consolidation and reform;
vii) Ensuring higher and more efficient fiscal devolution.

14. The Government feels that one of the greatest assets of the country is the human resources. Therefore, empowering the people, specially poor with universal access to education and health and facilitating their full participation in the growth process through gainful employment will enhance people's welfare. The Planning Commission, accordingly, has given priority to education for the children so that each child obtains at least eight years of education in school. Allocations have also been made for mid-day meal for children, drinking water as well as medicines at fair prices and a Doctor within a reasonable distance. The other thrust areas that have been outlined are:

a) Doubling agriculture credit in three years, accelerating the completion of irrigation projects and investing in rural infrastructure.
b) Providing farm insurance and livestock insurance.
c) Improving agricultural product markets and promoting agri-businesses.
d) Adequate drinking water
e) Expanding water harvesting, watershed development and minor irrigation and micro irrigation schemes
f) Enhancing public and private domestic and foreign investment in industry to create new jobs
g) Greater space for small scale industries to thrive and grow
h) Augmentation of electricity generation
i) Universal access to telecommunication facilities, more housing for the poor
j) Access to medical care through health insurance and
k) Encouraging savings and protecting the savings of senior citizens.

15. With regard to education, the Government intends to upgrade 500 technology institutes over the next five years. In the health sector, the universal health insurance would be redesigned so that it can become more affordable. In the agriculture and rural economy, the emphasis would be on flow of credit, irrigation and rural infrastructure, restoration of old water bodies, water harvesting, flood control, diversification into areas such as horticulture, floriculture and oilseeds. As we are already self-sufficient in wheat and rice, emphasis will be laid on agricultural research and development, the setting up of small farmers' agricultural business consortiums and an Agricultural Insurance Company would help mitigate risk in the agriculture sector.

With regard to development of infrastructure, the government will remove the inadequacies through a mix of policy and fiscal measures. The Government would set up inter-institutional groups to see that power projects go in for speedy

execution. Similarly, emphasis is also being laid on container transport terminals as well as rural housing.

16. In the industrial sector, in order to make investment climate attractive to investors, a proposal to establish an **Investment Commission** has been made. The commission would have a broad authority of the Government to engage, discuss and invite domestic and foreign businesses to invest in India. **National Manufacturing Competitiveness Council** will become a Forum for policy dialogue to energise and sustain the growth of manufacturing industries. The council will be asked to suggest measures for enhancing competitiveness.

17. The Government is committed to the orderly development and functioning of a capital market, a number of steps have been taken to broaden and deepen the capital markets as well as to strengthen their regulatory regime. It is further proposed that the procedures and operations would be made simpler and quicker for FIIs (Foreign Institutional Investors). Investment ceilings for FIIs in debt funds have been raised. Banks with strong risk management systems and greater latitude in their exposure to the capital market will be encouraged. Other steps mooted are alternative trading platform for small and medium entrepreneurs to raise equity and debt from the capital market and initiate steps to integrate the commodities' markets and the securities market.

18. The Finance Minister intends to establish a Board for reconstruction of public sector enterprises. The Board will advise the Government on the measures to be taken to restructure public sector enterprises including cases where disinvestment, closure or sale is justified.

The Government intends to introduce Value Added Tax from 1st April, 2005.

19. As part of the development policy, the Government has always felt the necessity of encouraging science and technology. Over the last 2000 years, India's contribution to astronomy, mathematics and to medicine is well known. India's first Prime Minister Pandit Nehru had a deep faith in science and technology as a powerful tool of socio-economic transformation. Sustained investments made in higher education and science and technology have helped build premier institutions of learning which have contributed engineers, architects, doctors, software engineers for the country. Parts of India are now becoming providers of human capital for global research. Some of the areas where there have been substantial achievements are pharmaceuticals, agriculture, remote sensing satellites, and contribution to the "connectivity revolution". Most of the Indian technology is focused on how to get more from less. This would be relevant to other developing countries also. The State Governments are committed to providing conducive policy environment to promote entrepreneurship, a culture of innovation and access to technology. India would also like to achieve ideal regime of intellectual property rights which strikes a balance between private incentives for innovators and the public interest of maximizing access to the fruits of innovation.

With the progressing shifting of the research and development centres from the developed to the scientifically advanced developing nations such as India, we

are likely to see more fruits of techno-globalization percolate in the urban and rural areas which will have strong implications for social, cultural, political and economic development.

20. The rise in India's share in the world exports of non-factor services along with the increasing importance of these exports in India's current account suggests the possibility that India would become a leading exporter of non-factor services. Software exports have been a very promising area. Commencing from a very low pace of US $ 126 million in 1990, software exports have experienced an annual growth rate of more than 50% to reach US $ 6.32 billion in 2001. Software is a case of rapid growth in an export oriented industry largely driven by market forces.

21. Other services where India could enjoy competitive advantage are travel and tourism. India, at present attracts a mere 2.2 million tourists. But realizing the potential that exists in this sector would necessitate a larger investment both in infrastructure and transportation.

A large number of Indian institutes of higher education are of world standards. These pertain to information technology, business management, engineering and medicine. Increasing number of students from India's neighbouring countries are seeking admissions in these institutions. To fully gain from the demand for studying in these institutions from foreign students, India will have to market these better as well as come up with a fee structure that reflects the costs of running these institutes which are presently highly subsidized by the Government.

Third area is healthcare. Over the last decade, a large number of private hospitals with the latest technology and wherewithal for healthcare have opened in India. A large number of patients not only from the Gulf and South East Asia but from Europe and America come for seeking their healthcare here at a fraction of the cost at what such services would be available in their own countries. This is an area where India is earning substantial foreign exchange as well as rapidly upgrading its services and opening up avenues of employment. To this is linked the alternative systems of medicines such as Ayurveda which are becoming increasingly popular.

- Since July 2003, India has become a net creditor to IMF, after having been a borrower in the past.
- The Government has written off debts of US $ 30 million due from seven heavily indebted countries as part of the "India Development Initiative" announced in February 2003. The external debt to GDP ratio has improved significantly from 38.7% in 1992 to 20% in 2003. This is one of the lowest among developing economies. External debt in September 2003 was US $ 112.5 billion. Of this long-term NRI deposits is $ 27 billion, commercial borrowings $ 24 billion, multilateral debt $ 31 billion, and bilateral debt $ 18 billion.
- One of the world's largest food producers (600 million tons).
- World's largest producer of milk, sugarcane and tea.

- Second largest exporter of rice, wheat, fruits and vegetables. India produces 30 million tons of fruits and 59 million tons vegetables.
- Food grain production expected to reach 220 million tons in 2003-04. The buffer stock of food grains had reached a record volume of 59 million tons in December, 2001 and stood at 25 million tons in December 2003.

22. To sustain the present growth rate and to further develop the country, there are certain key areas which are receiving attention of Indian economists and the Government. These are a) further lowering the import tariffs; b) reform of the labour laws; c) privatization of enterprises that have no compelling social rationale to be in the public sector; and d) finally reform of laws of bankruptcy.

India's development in the first 40 years of its independence has been slow but steady. India has built up technical expertise as well as reasonable infrastructure to accelerate its development. From 1990 to 2004 the growth rate has been round 6 per cent. With the kind of liberal and forward looking economic policies that are now being pursued by the Government aimed at integrating India in the globalised trading system, there is no doubt that the Indian economy will develop at a faster pace is well set to realize its potential.

EC CONTRIBUTION TOWARDS THE MDGs

PETIT Bernard, Director, European Commission

Thank you very much for providing me with this opportunity to present the Commission's point of view on one of the main challenges for the future of development policies: how to achieve the MDGs and what is the role of the Commission in this respect.

As Europeans, we share core values such as the respect for human dignity, liberty, democracy, equality, the rule of law, human rights.

A Europe of 25 Members states should be inspired by these core values and play a coherent and real role as a global partner, in assuming regional responsibilities, promoting sustainable development and contributing to world peace and security.

With more than 450 millions inhabitants and a quarter of world output, an EU of 25 members should have a considerable influence over the long term political and economic choices determining prosperity and stability in the world, which in turn, influence the well-being and security of European.

We must realize that new interdependences are developing between the North and the South, which have a major importance for the management of international relations: globalization of commercial and financial systems, with its positive and negative consequences, population growth and poverty, with their repercussion on migratory pressure, ecological disorder and insecurity.

The obvious increase of this tensions call for additional efforts from the industrialized countries in order to avoid the appearance of irreversible gaps and antagonism, and development cooperation must play here an essential role.

This means two things:

1. That development cooperation is not only about moral values and solidarity. Long term development cooperation is also *the best structural solution* to address the root causes linked to poverty, of potentially violent conflicts, migratory pressure and insecurity.

2. But it means also that development cooperation must be a policy on its own rights and cannot be subordinated to short term security imperatives.

Actually, the two agendas are complementary. There cannot be no development without peace and no peace without development.

As you know, over the past ten years, reflection on development issues has undergone a remarkable evolution. A series of international conferences dedicated to specific issues have taken place (Cairo, Rio, Monterrey, Johannesburg) which sought to respond to the major challenges facing developing countries and which culminated in the adoption of the MDGs. This was an outstanding result. For the first time, the international community agreed on a set of universal development objectives which were linked to a specific timeframe and aimed at poverty

reduction on a global scale. Remember that to day, half of the population of the world live with less than 2 $ a day, and nearly 1,5 billions with an income of 1 $ a day.

It was the first time in the history of development cooperation, that, despite a lot of difficulties, we all agreed on the objectives and we all took on commitments in this respect.

We have no other choice *but* to use the MDGs and their objective of poverty reduction as a framework for our strategies and action on development cooperation.

This is what we have decided clearly within the Commission, which, you will recall, disburses 6 billion Euros per year, represents 10 % of global aid and has become the third donor in terms of volume.

* *
*

What does that mean in concrete terms?

First, that we have made poverty reduction the central objective of our development policy. This is reflected in the OPS of November 2000, with its 6 priorities and its 3 cross-cutting issues.

And when I say reduce poverty and contribute to the MDGs, this does not mean only focusing on health and education – as some parties sometimes believe.
It means improving the revenue of a country and its population and, by doing this, contributing to the MDGs. Macroeconomic reform, trade liberalisation, development of the private sector and policy coherence are all essential elements of the policies and strategies to be implemented in order to achieve the MDGs.

Second, that, since 2000, we have put in place specific policies, guidelines and initiatives to assist developing countries to achieve MDG 1 to 7.

We have anchored our strategies on PRSP of the countries concerned.

We have developed a food security strategy to overcome problems of food shortages and address structural food security problems.
We have been particular active in supporting primary education and health, at national and global level.
In particular, you know the priority we have attached to sexual and reproductive health since the decision taken by the Bush administration.
You know the focus we have put on confronting HIV/AIDs, Malaria and tuberculosis.
Our annual average resources have increased threefold compared to the 10 years period before 2002. Our contribution for the period 2003-2006 is close to 1,2 billions €.
You are certainly aware also of the initiatives we have taken on water and sanitation in Johannesburg followed by the ACP-EU water facility of 500 millions euros.

It means finally, that, on the basis of the MDGs, we drew up 10 results-oriented indicators which we take into account systematically, not only in our

country cooperation strategies and the periodic reviews, but also, in the budgetary support which we provide to a certain number of countries.

In this context, we use these indicators to measure the performance of countries and to spend our aid depending on results achieved rather than on the condition of measures and actions to be implemented a priori.

The indicators which we have retained are indicators which measure impact and results (for example, the ratio of registration in primary education, the amount of births assisted by health staff, or the proportion of the population with access to drinking water).

This choice was made based on the relevance of these indicators in terms of the poverty situation, but also based on the availability of statistical data in this regard.

But, while useful as a measuring tool, indicators do not tell the full story.

MDGs are closely interrelated and development strategies rarely target just one objective. To give just a few examples: combating HIV/AIDS is impossible without addressing women's empowerment as a central concern. Reducing the proportion of people leaving in absolute poverty or suffering from hunger requires sustainable water use in agriculture and combating land degradation. Lack of access to clean water and sanitation has a major impact on health, notably child mortality.

Moreover, it should be underlined that many Community interventions contribute to creating a conclusive climate for achieving the MDGs, although they are not reflected in any indicator.

This is typically the case for budget support, which allows the financing of recurrent costs, or transport which is the basis for trade, economic development and effective delivery of basic services.

If I have mentioned all these initiatives, it is not to be part of a kind of beauty contest.

It is to illustrate that we have been serious in implementing MDGs. It doesn't mean that we have been perfect. And we have failed on some issues. In particular, we have not been very good in mainstreaming gender equality or environment in our strategies.

So there is still a lot to do.

* *
*

It was against this background that, in a meeting at the end of April, the EU Council of Ministers on Foreign Affairs decided that the European Union should assume a leadership role in the UN Event on the MDGs, due to take place in September 2005. The Council invited the Commission to prepare a consolidated European Union report in order to highlight the role of Member States and the Commission in the contribution to achieving the MDGs. This consolidated report will be based on the individual reports prepared by the Member States and the Commission which has just finalised its own.

As the main ODA donor in the world and the principal trading partner for the majority of developing regions, it is clear that, at the UN Event, the Union must make an unambiguous demonstration of its weight, its commitment, its capacity to influence, its visibility and of the essential role it plays in the contributions to the MDGs.

This report will underline first of all how the European Union contributed to the different MDGs in terms of strategies, policies, action and financing, with a particular focus on MDG 8 which foresees specific commitments for developed countries. I am talking about *contribution* and not *attribution*, which would not make any sense. It is widely recognised that attempts to attribute the evolution of MDG 1-7 indicators to particular donor inputs would be artificial and contrary to the principle of ownership and partnership.

However, beyond this 'reporting' exercise, an important aspect of the report will be the suggestions for the 'way forward' in order to accelerate progress towards the MDGs.

Unfortunately, a clear message has been emerging from each report published over the past few months on the MDGs: No doubt the world as a whole will reach the objective of halving poverty by 2015. However, this progress is due almost exclusively to the progress made by India and China. By contrast, the situation in Africa is extremely worrying.

The EU is Africa's largest trading partner and the most important donor on the continent. Over the next 10 years, it is, therefore, imperative that the Union takes the initiative to propose a series of measures to give Africa a reasonable chance of achieving the MDGs.

There is no doubt that the Africans themselves shoulder a large part of the responsibility in this situation: conflicts, corruption, weak institutions and human resources, inadequate infrastructure, vulnerability to exogenous shocks etc.

Yet, beyond the routine 'bla bla' on economic growth, institutional support, governance or the legal or fiscal framework favouring private sector and investment, at the level of the international community, there is a pressing need to seriously reconsider the way in which we support this continent.

In this context, I would like to share 4 thoughts with you.

First, a significant increase in public aid is an absolute necessity. It is a question of survival for this continent. It is a question of credibility for the donors who took on commitments at Monterrey – they must respect them.

The European Union will exceed the level of commitments it had set itself for 2006. But what about after 2006? A Monterrey II is crucial.

At the same time, when I see the figures put forward by certain parties - Jeffrey Sachs in particular - in order to achieve the MDGs, I feel somewhat light-headed (depending on the estimates, the figures vary from 40 – 100 billion dollars per year).

Putting forward such figures obviously creates absorption capacity problems for the country concerned as well as problems of realism and of raising the beneficiaries' expectations…..this makes it difficult for us to manage.

Second, regardless of the level of resources which will ultimately be decided, we must ask ourselves if we possess the appropriate instruments for implementation.

For example, in order to address the question of Aids, the governments of the countries concerned must be committed to providing the necessary therapy over a period of a number of years. This implies that, in their budget, these governments should dispose of guaranteed resources which are neither volatile nor unpredictable.

We do not yet have mobilisation mechanisms at our disposal which would respond to this demand: budgetary support is volatile due to the conditionalities attached to it whereas project-aid entails infamous problems of transaction costs, investment budget limitations etc.

We must reflect on those instruments which can reconcile the predictability needed by governments, the incitement sought by donors and the checks and balances required by our Parliaments.

My third reflection is what we call 'alignment and harmonisation'.

I have talked about all of these major international conferences which have taken place on global development questions as well as on more specific areas.

Rio, Monterrey, Johannesburg, Marrakech…..

The list of high level events is impressive: nice places, nice words magnificent ideas. But what is really happening on the ground?

On the ground, we continue to absorb the time and energy of Ministers and high level officials for our own *individual* donor missions and multiple requests.

We arrive at different times, without any connection to the national agendas of the countries concerned, sometimes with teams of 80 people.

We continue to demand words and texts on development policy as well as conditions and indicators which go well beyond what was agreed in the PRSP.

Sometimes I have the feeling that we are much more demanding on Africa and impose more conditions here than with any other continent.

If we are serious about the concept of ownership and about the necessity of reducing transaction costs, we must align our processes with the PRSP process (including its reviews) and with the budgetary cycle of the countries concerned.

Moreover, I am also convinced that nobody is today in a position to manage neither the large quantity of donors, nor the large number of areas which make up development policy. Everything occurs as if we were facing a huge puzzle and no-one were in a position to put together the different parts and piece together, to reframe the picture or the usual setting.

Coordination has not proven to be an adequate instrument in dealing with this situation. We need to go further and to make a firm commitment to the division of tasks and harmonisation.

In my final reflection, I would like to stress that, over and beyond an increase in aid and a profound revision of its modalities for mobilisation, there will not be sufficient progress towards achieving the MDGs if the countries of the North do not open up their markets to exports from the South and if they do not

abolish, progressively, their trade distorting subsidies which undermine and discourage local production in the South.

The European Union has set the example by implementing its 'EBA' initiative which allows all LDCs free access to the Community market for all their exports except arms, but also by starting to reform its common agricultural policy.

It is necessary for Japan and the United States to follow this example.

At the same time, the Union has to manage its own contradictions and it must ensure that its internal policies on agriculture (even if some progress has been made); trade and fish do not undermine the efforts of developing countries in the South.

In conclusion, I would like to highlight that the ideas I have just elaborated upon, form the basis of a basic reflection which has emerged over time and through experience. And I presented these thoughts to you with all the humility they require. Nobody can claim 'the truth' when it comes to development. We have been wrong in the past, and we will certainly be wrong again today from time to time.

So, let us be ambitious on the objective we want to achieve but modest in the best way to achieve them.

But let us, acknowledge too that modesty does not necessarily lead to weakness. Indeed it often brings lucidity and clarity.

THE MDGs AND THE THREE Cs

O'NEILL Helen[16] professor

Some Quantitative and Qualitative Aspects of UN and EU Development Goals

Two of the most important development goals that have been articulated by the United Nations are, first, the goal for official development assistance (ODA) amounting to 0.7% of gross national product or income (GNP/GNI) and, second, the set of eight Millennium Development Goals (MDGs). The ODA goal dates back to 1970 when it was adopted at the 25th General Assembly and accepted in principle by nearly all its member states. The MDGs originated in a set of goals first articulated in the OECD in the early 1990s and published by it in its seminal document Shaping the 21st Century in 1996.[17] At the UN Millennium Summit held in New York in 2000, the goals were accepted by all the member states and then became known as the Millennium Development Goals (Box 1). The first seven Goals are aimed at developing countries. In the words of Malloch Brown, Administrator of the United Nations Development Programme, 'To maximize the impact of rich country assistance and complete their side of the deal, poor countries must undertake nationally-owned, good faith, political, economic and social reforms such as combating corruption, encouraging entrepreneurship, and improving basic services, especially in health and education.' He adds: 'Meaningful achievement of the first seven Goals will require …redoubling global commitment to the "partnership for development" called for in the eighth Goal: the promise by rich countries to support the efforts of developing countries through trade, aid and debt relief.'[18]

By 2002, only five countries (Denmark, Luxembourg, Netherlands, Norway and Sweden) had met or exceeded the UN target for ODA. In an effort to re-energize donors, the Finance for Development (FfD) conference was held in Monterrey, Mexico in March 2002. Its objective was to mobilise resources for development from all possible sources including domestic savings, ODA, debt relief, foreign direct investment and international trade. The fact that it was jointly organised by the UN, the World Bank, the International Monetary Fund (IMF), and the WTO attested to a new determination to develop a global partnership for development by strengthening the coherence of the international monetary, financial and trading systems (Goal 8). The 'Monterrey Consensus' included

---

[16] Professor Helen O'Neill is a member of Commissioner Louis Michel's Expert Group on the future of European Community development policy

[17] OECD/DAC (1996), *Shaping the 21st Century: the contribution of development cooperation*, OECD, Paris.

[18] Mark Malloch Brown (2003), 'Domestic Needs, Foreign Support', *Choices*, New York, United Nations, September.

commitments on the part of the industrialised countries (ICs) to increase their ODA, to improve market access for exports from developing countries (DCs) and, in cooperation with the World Bank and IMF, to help speed up the exit of heavily indebted poor countries (HIPCs) from unsustainable debt.

The most up-to-date ODA data available from the OECD's Development Assistance Committee (DAC) during the preparatory stage of the Monterrey conference related to 2000 when the average ODA/GNI ratio for all DAC donors was 0.22%. The EU average at that date was 0.33% (total EU ODA divided by total EU GNI). The official EU proposal at the FfD conference was that this ratio should be attained by each individual member state by 2006. This would have lifted the EU average to 0.39% at that date. At the FfD conference, the EU committed itself to the 0.39% target by 2006 'as a significant step toward reaching the UN target of 0.7%'. This would have resulted in additional aid of around €8 billion a year or €22 billion by 2006 and an extra €9 billion a year from 2006 onwards. As noted below, such levels of growth in ODA would fall far short of what is needed to meet the MDGs.

Box 1. Millennium Development Goals

1. Eradicate extreme poverty and hunger
2. Achieve universal primary education
3. Promote gender equality and empower women
4. Reduce child mortality
5. Improve maternal health
6. Combat HIV/AIDS, malaria, and other diseases
7. Ensure environmental sustainability
8. Develop a global partnership for development

Current Situation and Prospects regarding ODA targets and MDGs

The most recently published estimates of ODA in 2004 show that total flows amounted to US$78.6 billion in 2004.[19] As regards the ODA/GNI target of 0.7%, the average figure for all donors in 2004 was 0.25%. The EU ODA/GNI

[19] OECD/DAC (2005), News Release, 11 April, available at oecd.org/dac/stats, accessed 12 April 2005.

average was significantly higher in 2004 at 0.36% suggesting good prospects for reaching the Monterrey target of 0.39% by 2006.

On 24 May 2005, a major step was taken by the foreign and development ministers of the EU when the 15 'older' member states agreed to meet the UN target by 2015 and to meet an interim target of 0.51% by 2010. The ten new members states from Central and Eastern Europe that joined the EU in 2004, promised to try to meet targets of 0.17% of GNI by 2010 and 0.33% by 2015. If the latter target is met, it would mean that ODA from the EU would more than double within a decade, with about half of it going to sub-Saharan Africa. Total EU aid would rise by €20 billion a year from 2010. Unfortunately, not all of the 'older' 15 member states have committed themselves to the 2015 target. Germany, Italy and Portugal expressed reservations because of national budgetary difficulties. Herein lies one of the concerns regarding the new EU targets: some member states may use the excuse of budgetary constraints imposed by the EU's Stability and Growth Pact to avoid meeting the softer targets in their national budgets. Nevertheless, the May 2005 promises are the most substantial and time-bound that have been made to date.

If the United States and Japan – the biggest donors – were to follow the EU example of setting new suit, would total ODA flows be sufficient to fund the MDGs? As Sachs points out, it is difficult to determine the amount that the rich donors should provide in order to meet the MDGs.[20] He cites a number of studies that attempted to estimate total ODA requirements. All of them, including Sachs' own estimates, suggest that aid needs to double between 2004 and 2010 (from US$78.6 billion to US$152 billion) and to increase to around US$195 billion by 2015 if the MDGs are to be achieved.

By the end of 2004, it was already past the halfway mark for the goals set in the early 1990s. Progress toward reaching the MDGs is to be evaluated in 2005. The outlook is not good. Assessments by a range of international organisations paint a rather gloomy picture.

The International Fund for Agricultural Development (IFAD) was even more pessimistic in its 2001 report: 'The goal to halve extreme poverty is 'doomed to fail' because of decline in aid to agriculture and rural areas where most poor people live'.[21]

In its 2003 Human Development Report, the UNDP bluntly stated that unless progress accelerates, the MDGs will simply not be reached by 2015. In its opinion, some goals may be reached but overall prospects are bleak because 'in many countries poverty grew in the 1990s, life expectancy fell due to HIV/AIDS and access to basic health and school enrolments fell due to conflicts.'[22]

---

[20] Jeffrey Sachs (2005), *The End of Poverty: How we can make it happen in our lifetime*, Penguin Press, pp296-304.
[21] IFAD (2001), *Rural Poverty Report*
[22] UNDP (2003), *Human Development Report 2003*, New York, Oxford University Press

The World Bank/IMF Global Monitoring Report 2004, describes the prospects for reaching the MDGs as 'bleak'.[23] According to that report: 'If present trends continue, only one (halving the number living below $1 a day) will be met. Even that one will be due to successes in China and India. Sub-Saharan Africa will fall well short'. It adds: Among the priorities for donors, is a big increase in ODA. At least an extra $30 billion p.a. could be absorbed by DCs. If their policies and governance were improved, they could absorb an extra $50 billion p.a.' The Global Monitoring Report 2005 reiterates the warning that 'sub-Saharan Africa is in danger of not meeting any of the MDGs'.[24]

Finally, the views of the OECD/DAC are pertinent since, in its words, the MDGs mark 'a major endorsement of the earlier work in the DAC to select seven international development goals'. In a report published in 2003, the OECD/DAC suggested that, at global level, the only targets that are on course for achievement are halving the proportions of people living in poverty and hunger and without access to safe water and sanitation. It concluded that: 'In sub-Saharan Africa, none of the targets are on track. It would be 2050 before the targets for primary schooling and access to safe water were met. None of the other targets will be achieved in the 21st century if past trends continue.'[25]

Motivations for providing ODA

In addition to the 'quantitative' side of ODA, that is, achieving a significant increase in the volume of total flows, equally important is the 'qualitative' issue of improving the effectiveness of ODA. For example, how is the EU to deliver the new resources in a way that gives the right incentives and the right accountability? On being appointed the new Commissioner for Development at the end of 2004, Louis Michel immediately began preliminary work on drafting a new Development Policy Statement to replace the current Statement published in 2000. A major problem underlying the difficulty of improving aid effectiveness is the complexity inherent in the motivations of ODA donors. Although all donors claim that their main objective is improving the lives of poor people in poor countries, in fact their motivations are mixed and include many objectives aimed at attaining their own national interests.

Briefly, the motivations of donors can be categorised under three main headings:

- Humanitarian/moral
- Economic

[23] World Bank/IMF (2004), *Global Monitoring Report*, Washington, DC
[24] World Bank/IMF (2005), *Global Monitoring Report*, Washington, DC.
[25] OECD/DAC (2003), *Millennium Development Goals: Progress during the 1990s,* derived from a working paper prepared by the United Nations statistics Division based on the Report of the Inter-agency Expert Group on Millennium Development Goals Data and Trends 2002 (http://www.unstats.un.org/unsd/mi/mdg_report.pdf).

- Political/security

The humanitarian/moral motivation is unambiguously aimed at alleviating poverty in poor countries. It is based on the belief that rich countries have a moral imperative to help people less well off than themselves. The economic motivation is more complex. On the one hand, donors claim that ODA is aimed at promoting economic development in DCs. On the other hand, if ODA is 'tied', it may be provided in order to promote flows of investment and exports to DCs from the donor countries – and thus to promote their economic interests. Political motivations have always been important for the more powerful donors, especially those with past colonial links with DCs. In more recent years, the issue of 'security' – both global and national - has risen to the fore and further complicated the motivations behind aid provision.

Different motivational mixes underlie the ODA objectives of different donors. Many of the problems that prevent or constrain aid from being more effective as a cure for poverty and an instrument for achieving the MDGs are to be found in the confused mix of motivations that imbue the aid policies of donor countries. When the motivations of individual donors are mixed with those of multilateral donors and financial institutions to which they make financial and policy contributions, the potential for contradiction and competition is as least as great as the potential for coherence, complementarity and coordination.

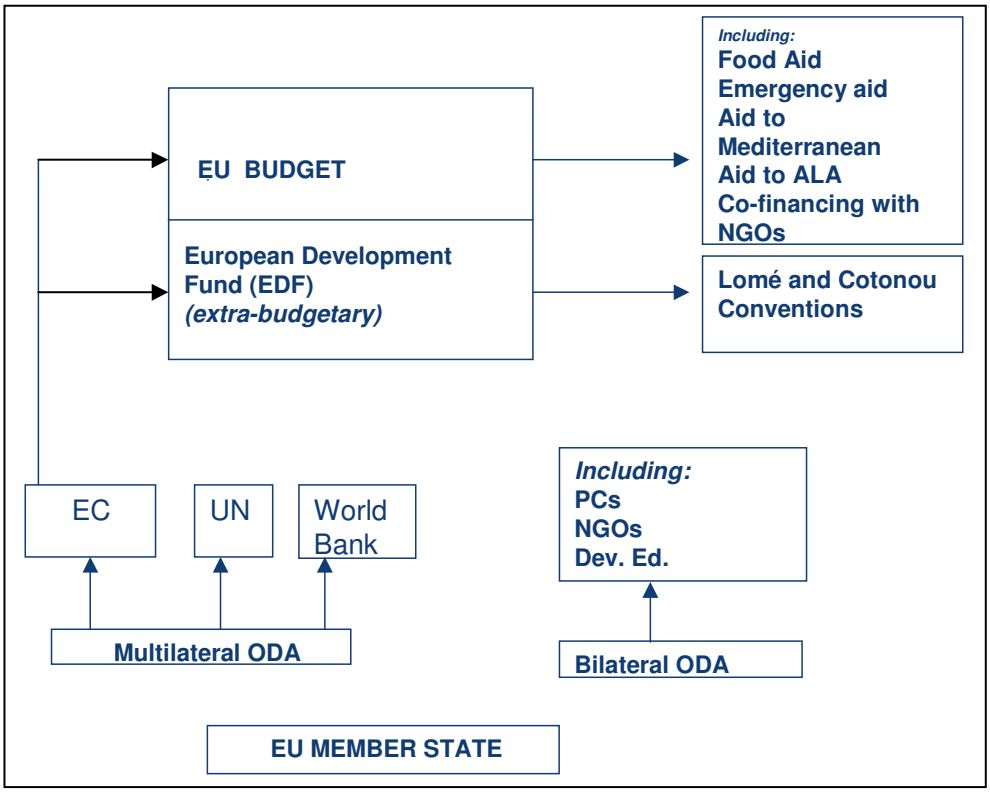

The last-named 'three Cs' have been identified by the European Commission (EC) as key qualitative aspects of EU aid programmes. They are aimed at improving aid effectiveness. Before analysing them, however, it is appropriate to present a brief overview of the links between the ODA programmes of individual EU member states and that of the European Commission (Box 2).

Box 2. Links between aid programmes of EU member states and that of the EC

The three Cs as qualitative aspects of EU development policy

According to the EC, the three Cs (coordination, complementarity and coherence) are necessary preconditions for effective EU aid.

Legal Basis of the 3 Cs within the EC

The legal basis of the 3 Cs is to be found in the treaties of Maastricht and Amsterdam and the new Treaty establishing a Constitution for Europe. The key Articles in the Maastricht Treaty 1992 (Articles 130u-130y) and the Amsterdam Treaty 1999 (Articles 177-181) set out the following obligations:

- The EC and Member States shall co-ordinate their policies
- EC development cooperation policy, which shall be complementary to Member States' policies, shall foster; sustainable development, integration of DCs into the global economy, and the campaign against poverty
- The EC shall take account of the above objectives in policies likely to affect DCs (coherence)
- The key Articles of the Treaty establishing a Constitution for Europe (Title V: The Union's External Action: Chapter IV: Cooperation with third countries and humanitarian aid) read as follows:

Article 111-292

- The Union shall ensure consistency between the different areas of its external action and between these and its other policies. The Council and the Commission, assisted by the Union Minister for Foreign Affairs, shall ensure that consistency and shall cooperate to that effect (coherence).

Article 111-316)

- The Union's development cooperation policy and that of the Member States shall complement and reinforce each other (complementarity).

Article 111-318

- In order to promote the complementarity and efficiency of their action, the Union and the Member States shall coordinate their policies on development cooperation and shall consult each other on their aid programmes, including in international organisations and during international conferences. They may undertake joint action. Member States shall contribute if necessary to the implementation of Union aid programmes (coordination).

Article 111-319

- Without prejudice to the other provisions of the Constitution, and in particular Articles 111-316 to 111-318, the Union shall carry out economic, financial and technical cooperation measures, including assistance, in particular financial assistance, with third countries other than developing countries. Such measures shall be consistent with the development policy of the Union and shall be carried out within the framework of the principles and objectives of its external action (coherence).

Article 111-321

- The Union shall ensure that its humanitarian operations are coordinated and consistent with those of international organisations and bodies, in particular those forming part of the United Nations system (coordination and coherence).

Types of Coordination

To promote aid effectiveness, coordination is necessary at a number of different levels. These include:

Donor-partner coordination: this involves coordination between the EC and the partner DC as well as coordination between Member States and the partner DC.

Donor-donor coordination: this involves coordination between the aid programmes of the EC and that of each Member State; between the programmes of Member States; and coordination between the programmes of the EC and the Member States and those of other donors

Donor-international organization coordination: this involves coordination between the aid programmes of the EC and those of the Member States with the programmes of the UN and the World Bank

Among international organizations: this involves coordination between the World Bank and the IMF; between the World Bank, the IMF and the World Trade Organisation; and among UN agencies.

Why is coordination necessary?

Lack of coordination among donors and between them and international financial institutions (IFIs) such as the World Bank and IMF imposes unnecessary burdens on aid recipients. According to the OECD/DAC**, these burdens include:**

- Donor-driven priorities and systems
- Difficulties with donor procedures
- Uncoordinated donor practices
- Excessive demands on time
- Delays in disbursements
- Lack of information

Demands beyond national capacity[26]

Despite improved coordination among donors and between them and the IFIs, further improvements are still necessary under the following headings:

- Simplification of procedures
- Harmonisation of procedures
- Alignment of procedures on partners' systems
- Sharing of information
- Untying of aid
- Respect for national priorities and strategies
- Strengthening of local capacities
- Movement toward budget support and sector-wide approaches

Has coordination improved?

A number of improvements have taken place at UN level as a result of reforms already introduced within the UN system. However, co-ordination among the UN agencies still leaves much room for improvement. Moreover, the UN Development Assistance Framework (UNDAF), which is supposed to bring all UN funds together inside DCs, remains to be fully implemented. However, coordination between bilateral donors and UN agencies should improve in the medium term as individual donors increasingly coordinate the consultations they conduct with the various UN agencies to which they make multilateral contributions and with whom they work inside the DCs.

At OECD level, the 2003 'Rome Declaration' on aid coordination provides a blueprint for improved coordination at all levels and between all actors.

Cooperation between the World Bank, the IMF and the World Trade Organisation has improved since the end of the Uruguay Round of multilateral trade negotiations and the establishment of the WTO in 1995. An Agreement on Coordination was signed between the IMF and the WTO in 1996 and one was signed between the World Bank and the WTO in 1997. Since 2003, the World Bank and the IMF have been attending the WTO General Council on Coherence.

Specific examples of cooperation among these three organisations include

[26] OECD (2003), *Guidelines on Harmonising Donor Practices*, Paris, OECD/DAC

the IMF's Trade Integration Mechanism, the Sectoral Cotton Initiative and cooperation in relation to Trade Facilitation.

As regards coordination between the World Bank, the IMF and the EU, studies by the World Bank and by the European Centre for Development Policy Management (ECDPM) report some positive results in relation to the design and implementation of Poverty Reduction Strategy Papers.[27]

At EU level, some improvements in terms of coordination have followed the 1999 EC reforms; the signing of the Cotonou Agreement; the 2000 Joint Statement on Development Policy; and the simplification of the Financial Regulation. Although the EU provides around 55% of global ODA, it is not considered an aid 'leader' since it does not speak with one voice in all international meetings. However, some improvement has occurred in recent years: the EU spoke with one voice at two international conferences held in 2002: the Financing for Development Conference in Monterrey, Mexico and the World Summit on Sustainable Development in Johannesburg, South Africa.

Another positive sign of improved efforts at coordination and harmonisation at a wider European level is the creation of the Nordic plus (Nordic+) group. This group includes the four Nordic countries, plus Ireland and the UK. The initiative, which is called Harmonisation in Practice (HIP), is being implemented in two phases. The first phase is aimed at aligning the donors' country strategy papers (CSPs) with the poverty reduction strategy papers (PRSPs) of the partner countries. The second phase is aimed at reducing unnecessary overlap between their individual aid strategies within partner countries and at reducing the burden on the latter's line ministries. Inefficiencies can arise if a number of donors are providing assistance to the same sector within a partner country. A memorandum aimed at promoting greater coordination and harmonisation of aid practices within Zambia was signed recently by eleven bilateral donors (the Nordic+ group and five others). While the process is mainly aspirational at this stage, it was agreed that each of the donors should align their CSPs with the PRSPs of the partner countries; carry out combined evaluations and audits; endeavour to reduce the number of sectors in which each donor is engaged; and reduce the number of missions sent to partner countries.

What is Complementarity at EU level?

Complementarity refers to the relationship between the aid programme of the EC and those of the Member States. It entails sharing of competences. It is neither the 'Europeanisation' of EU aid, nor the 're-nationalisation' of EU aid. Rather, it is related to the notions of comparative advantage, value added, leadership, and concentration. It is also related to the role of the DC partner country which should be 'in the driver's seat'.

[27] World Bank (2004), 'PRSP, coordination and donor harmonisation in Southern Africa: the case of Zambia', preliminary draft, Zambia donor workshop version, September 2004; 'PRSP-related coordination challenges in Europe: the case of Albania', preliminary draft, Tirana donor workshop version, May 2004; ECDPM (2003), 'The Coordination of European Development Cooperation in the Field: Myth or Reality?', Discussion Paper 43, March.

Why is complementarity necessary?

The 2000 Statement on Community Development Policy[28], jointly produced by the Council and the Commission, stated that the main objective of Community development policy 'must be to reduce and, eventually, to eradicate poverty'. This objective, it stated, entails support for sustainable economic and social and environmental development, promotion of the gradual integration of the developing countries into the world economy and a determination to combat inequality. It emphasized the principle of the primacy of the role of the DCs in terms of the ownership of development strategies. While Member States are free to design their individual development programmes, the Statement identified six areas on which the EC's own development activities should concentrate. These were: the link between trade and development; regional integration and cooperation; support for macroeconomic policies; transport; food security and sustainable rural development; institutional capacity-building and cross-cutting issues including human rights, gender equality, and environmental dimensions. Strengthening complementarity is, in the words of the Statement, 'a response to the need for a better division of labour between the Community and the Member States.' One of the issues that is being considered in the preparation of the new Statement, due in 2005, is the continued appropriateness of the six areas in the above list. Moreover, given the complexity of today's global reality as well as the new complexity of EU external relations policy, other issues include the continued relevance of poverty reduction as the overarching objective of EU development policy as well as ways to improve the effectiveness and impact of EU aid flows so as to improve the likelihood of achieving the MDGs.

Is Complementarity improving within the EU?

As noted already, the EU provides over 50% of global aid but is not perceived as an 'aid leader' because it tends to speak with many voices on aid. There is much overlap and duplication of activities. Moreover, the perception by individual Member States of their 'place in the world' often conflicts with the overall perception in Brussels of the EU's 'place in the world'.

Country Strategy Papers (CSPs) are seen as a mechanism for promoting complementarity. However, it is generally acknowledged that information exchange between the Member States and the Commission is still weak

What is Coherence?

The aim of policy coherence is to ensure that all policies of bilateral donors and of international organisations that are likely to affect DCs do not run contrary to what they are trying to achieve with their direct development cooperation policies and development assistance. It applies at all levels, UN, IFIs, OECD, EU, and individual donor levels.

[28] European Commission (2000), *The European Community's Development Policy – Statement by the Council and the Commission*, Brussels, EC

Coherence and Consistency

As already noted, Article 130u of the Maastricht Treaty states that EC development cooperation policy shall foster sustainable socio-economic development of DCs; smooth and gradual integration of DCs into the global economy; and the campaign against poverty in DCs. Article 130v states that the EC shall take account of those objectives in the policies it implements that are likely to affect DCs. Article 130v (177 of Amsterdam) is the 'coherence Article. However, Article 3, as amended by the Nice Treaty, states that: 'The Union shall in particular ensure the consistency of its external activities as a whole in the context of its external relations, security, economic and development policies'. It does not say which policy takes precedence over the others. The 2000 Statement on the EC's Development Policy puts it this way: 'There must be greater coherence between the various Community policies focused on sustainable development. Efforts must be made to ensure that Community development policy objectives are taken into account in the formulations and implementation of other policies affecting the DCs.'

What types of policy incoherence currently exists within the EU?

One type is 'internal' to development policy. An example is food aid which can create problems for farmers within DCs if delivered in inappropriate ways and at inappropriate times.

Other types are also 'internal' but at wider EU policy levels. Examples are the EU's common agricultural policy (CAP), its common fisheries policy (CFP), and its policies on environment, consumer protection and immigration.

Other examples of policy incoherence can arise at an 'external' level. These result from incoherence and lack of coordination between EC and Member States' policies; between policies of the EC and the Member States with those of the DCs; and lack of coherence between the policies of the EC and the Member States with those of the World Bank and IMF and the WTO. Finally, policy incoherence can arise at the level of EU trade policy, its general external relations policy and its Common Foreign and Security policy.

Is policy coherence improving within the EU?

A number of attempts are underway to improve policy coherence within the EU. Since the early 2000s, impact assessment systems are increasingly being used to identify potential economic, social and environmental impacts of all major policy proposals.

Since 2001, the Inter-Service Quality Support Group (IQSG) examines all CSPs with respect to, inter alia, the three Cs. However, while the iQSG includes representatives of all services involved in external relations with DCs, it does not include representatives from those dealing with the CAP, the CFP or consumer protection.

On a more positive note, in a March 2004 EC Working Paper, all Member States and most of the acceding countries agreed to a shared C3 analysis. Moreover, a number of Member States, including Ireland, have established

Coherence Units within their national development cooperation departments/agencies.

OECD views on EU coherence

An examination of recent DAC Peer Reviews of development cooperation programmes of the EC and of EU Member States reveals continued concerns in relation to policy incoherence.

In the peer reviews of the Member States' programmes, all are urged to improve. Indeed, some are described as 'regressing' as a result of promoting national interests.

In its 2002 peer review of the EC programme, the OECD/DAC commented on 'weak coherence' between the CAP, the CFP and development policies. It also described procedures as 'complex' and analytical capacity as 'weak'.[29] In its 1998 peer review of the EC programme, the OECD/DAC declared that, while it is impossible to be consistent in all matters at all times, 'it is necessary to avoid contradictory policies and to anticipate consequences'.[30] This last should be the very least that a major donor such as the EC can achieve in order to ensure the effectiveness of its aid programme.

A concluding comment

A public consultation on the future of EC development policy took place between 18 January and 19 March 2005. The 'Issues' paper, published by the Commission in January, set out three main reasons why it was opportune for the Council and the Commission to produce a new Statement on development policy.[31]

- An accelerated globalisation process which includes not only trade and economic matters, but also all the major issues of concern to citizens (environment, health, migration, security,….) and renders it necessary to step up cooperation and extend the scope of partnership agreements with developing countries, in conjunction with aid for development as such. Development policy is becoming the privileged instrument for managing globalisation
- New political priorities in an enlarged EU, in particular the EU's neighbourhood policy and the security strategy, and the draft Constitution Treaty
- The emergence of a more robust international consensus reflected in: the UN's Millennium Declaration and Development Objectives; the commitments made at Monterrey regarding funding for development, at Doha regarding trade, and at Johannesburg regarding sustainable development; and the debate on the effectiveness of aid, covering issues such as harmonization between donors and the tailoring of aid to policies and procedures in the partner countries.

In addition to the need for coordination/harmonization among donors, the

[29] OECD/DAC (2002), *European Community: DAC Peer Review*, Paris, OECD/DAC
[30] OECD/DAC (1998), *European Community: DAC Peer Review*, Paris, OECD/DAC
[31] European Commission (2005), 'European Union Development Policy: Issues Paper', Brussels, DG Development, 7 January.

paper also underlined the need for a review of the way the EU policies are articulated with the policies pursued by Member States and partner countries and with civil society initiatives, 'in a spirit of coherence and complementarity'. The Commission clearly recognizes that the three Cs are still on the agenda and their implementation leaves much to be desired. The 'Issues' paper also stated that the EU's development policy is on the same level as the CFSP and trade policy and must be articulated consistently with them. It added: 'By the same token, the other policies must be coherent with development policy.'[32] Clearly, one of the issues to be worked out, not only in the new Statement on development policy but also in its future implementation, is the precise meaning of the term 'consistency' and how the various policy conflicts associated with it are resolved in the future.

[32] *Ibid*, 3.

ASYLUM-SEEKERS AND REFUGEES: A DEVELOPMENT CHALLENGE

DAKIN Lloyd, UNHCR Representative in Hungary

I am very honoured to be requested to speak at this conference which is being held to commemorate the 60th Anniversary of the founding of the United Nations as well as the 50th Anniversary of Hungary's membership in the United Nations. I would like to express my sincerest appreciation to the United Nations Association of Hungary and to the HUN-IDA Company for taking the initiative to organize this conference and the programme of lectures that will follow it. The theme that has been chosen for this conference and lecture series, International Development Co-operation in the 21st Century is both timely and appropriate and the presentations that were made this morning have been very interesting and thought provoking.

As it happens, the conference and the events it commemorates also coincides with the 15th Anniversary of UNHCR's presence in Budapest; the Office having first opened in October 1989 in response to the influx at that time of refugees from Romania. To be able to mark this anniversary with you is another reason I am very pleased to be here today.

In most people's minds UNHCR's work is closely associated with the emergency situations resulting from the mass influx of refugees into a country from a neighbouring one, especially the provision of immediate life sustaining relief in the form of food, shelter, health care and water supply. Indeed these are the most visible and well-known aspects of UNHCR's work, work which I would like to add, we undertake in close co-ordination, collaboration and partnership with other U.N. agencies, especially WFP, UNICEF and OCHA, and with a great many non-governmental agencies from around world as well.

However, this image of UNHCR most often seen on news broadcasts is but a manifestation of UNHCR's real purpose. UNHCR is mandated by the United Nations to lead and co-ordinate international action for the world wide protection of refugees and the resolution of refugee problems. Therefore, UNHCR's primary purpose is to safeguard the rights and ensure the well being of refugees. In its efforts to achieve this objective, UNHCR strives to ensure that everyone can exercise the basic human right to seek asylum and find safe refuge in another state, as well as to return home voluntarily. By assisting refugees to return to their own country, or, when this is not possible, to settle permanently in another country, UNHCR also seeks lasting solutions to their plight. UNHCR's mandate is spelled out in the organization's Statute and is guided by the 1951 Refugee Convention and its 1967 Protocol. A total of ***145 states*** have acceded to one or both of these U.N. instruments, including Hungary.

As the immediate causes of mass refugee flight are sudden and dramatic, the effort to provide relief to persons who often arrive with nothing but the clothes

on their back becomes an overwhelming humanitarian imperative. Simply protecting people's rights, if they are dying of starvation or the lack of adequate shelter, water and health care, is obviously not enough, both have to be done at the same time. However, the objective of protecting refugees and ensuring their rights and well being, as important as they are, are not the end of UNHCR's work. Our work finishes when lasting solutions to refugee problems are found.

To find durable solutions to refugee situations one has to analyze the root causes of the problems that led to the refugees' flight. The 1951 Refugee Convention defines a refugee as someone who has been persecuted or has a reasonable fear of persecution due to their ethnicity, nationality, religion, political views or social group. Essentially refugees are caused by the abuse of their fundamental human rights, most often by the States, whose responsibility it is to protect them, although increasingly there are non-state actors in the form of militias or other groups that States can not control, who are guilty of human right abuses and violations causing people to flee for their lives. Very often, if one looks deeper into the sources of problems which result in human rights abuses, they are linked to problems of poverty, inequity, discrimination, marginalization and competition for and control over scarce resources. The conflicts and forced population displacements which regrettably follow from these problems all to frequently result in considerable destruction and loss of life, disrupting economies and future development and threatening peace and security, both regionally and globally. To stop the vicious cycle of human rights abuse, conflict and displacement is to support the establishment of peace, respect for the rule of law and to promote sustainable, equitable development. Unless the causes of forced displacement are addressed in the countries where they have occurred on one hand and/or the needs of uprooted persons are taken into account for the specific purpose of making them productive members of their communities in the countries of asylum on the other, then the chances of establishing peace and promoting development in either place will be severely constrained.

There is a clear linkage between respect for human rights and equitable development; one can not happen without the other. This is clearly articulated, as we have heard today, in the Eight Millennium Development Goals (MDGs). In the same way, there is a clear link between implementing lasting solutions to refugee problems and development related processes and programmes. It is for this reason development issues are of great interest to UNHCR. This linkage is most obvious in post-conflict situations, where homes, infrastructure and livelihoods have been destroyed. In order for refugees and internally displaced persons to return home they need to feel safe and they need to have a place and job to return to in order to reintegrate in a sustainable manner. Sadly, these reconstruction and rehabilitation efforts often cost far more and take much longer than the actual conflict and acts of destruction themselves. This phenomenon is easily seen nearby to Hungary in the former Yugoslavia. It requires enormous investment in resources and the concentrated and co-ordinated efforts of a wide range of donors and international development agencies to accomplish the task. In order to have refugee reintegration

and rehabilitation incorporated more systematically into post-conflict reconstruction efforts and planning, UNHCR has become a member of the United Nations Development Group or UNDG. From within this group UNHCR is working to ensure that the U.N.'s development planning and assistance activities include refugees, asylum-seekers and other displaced populations both in the countries to which they fled and in their countries of origin. All too often, refugees and asylum-seekers have been characterized as burdens on the country of asylum, hampering progress towards development rather than being seen as a productive asset. In the country of origin or return, the needs of returning refugees and displaced populations are also often not incorporated in national recovery and development plans. UNHCR aims to change both of these views.

Refugees and asylum-seekers, whether in the country of asylum, or in the country of return, must be treated equally with nationals, after all development solutions have to be found for all groups present and not only for some. In doing so, special account needs to be taken of the high degree of vulnerability of refugees and forcibly displaced populations which result from the specific causes and effects of their flight. Moreover, including refugees in development activities helps to reconcile differences among different groups and prevents the causes of conflict both in countries of asylum and return, and, thus, contributes positively to peace and greater security for all.

What are the key development challenges at stake with regard to asylum-seekers and refugees?

- Many countries hosting large refugee populations are themselves poor and under developed with refugees often living in communities located in remote, poverty prone areas. Hosting large refugee groups over a long period of time in these circumstances can, if not addressed early and properly, create more conflict and insecurity not to mention hamper national development.
- Asylum-seekers and refugees in many countries face very restrictive regulations which limit their freedom of movement and thus lead to inadequate access to language and vocational training, general education opportunities, health care and social services. Consequently, their ability to pursue productive livelihoods and to make positive contributions to the economy and society in the country of asylum may be prevented or severely constrained by the receiving country itself. This is a problem, some dimensions of which are present in Hungary and other EU countries today.
- In post conflict situations, the reintegration of the returning refugees is complex and requires sustained action and investment. Too often returnees are given some initial, short term assistance upon return without due account being taken of their longer-term needs during the extended period of rehabilitation and reconstruction. There is an inadequate transition from short term relief to long development which often leaves returnees in a deprived condition without means or opportunities for the future. When this is the case, returnees may opt to leave their countries again and the cycle of displacement then repeats itself.

The common feature of these challenges is that needs of refugees and returnees have not been systematically incorporated in national development planning by the concerned governments, the donor community, the U.N. system or other international development agencies. To address this situation UNHCR has advocated that far more attention be placed on the needs of refugees by all those engaged in international development activities. I have already mentioned that UNHCR has joined the UNDG which is one tangible example of this effort.

Additionally, the High Commissioner has proposed some specific initiatives to increase UNHCR's coordination and collaboration, and that of other humanitarian actors, with development agencies and institutions, in order to find solutions to refugee problems that are sustainable and which empower refugees and returnees to help themselves and be productive.

One of these initiatives is called *Development Assistance for Refugees* (DAR). It aims at promoting the self-reliance of refugees in countries of asylum while durable solutions are being sought by ensuring they are included in national development plans, together with the local population, in an integrated manner and thus preventing them from becoming a dependent and marginalized group. It is expected that the additional financial resources required for DAR will help to share the burden of refugee hosting countries, lead to the empowerment and enhancement of the productive capacities of refugees and contribute to the development of the host communities and country.

In cases where the durable solution that has been identified for the refugees is local settlement and integration, the High Commissioner has proposed a strategy called *Development through Local Integration* or DLI. The objective of this strategy is for additional development assistance to be provided to those asylum countries permanently accepting refugees for local settlement in order that the refugees become self-reliant and economically, socially, culturally and legally integrated into their new homes. The final step of this process is often the acquisition of the citizenship of their new country.

In cases where returning home is the most viable option, the High Commissioner has proposed another integrated approach called *Repatriation, Reintegration, Rehabilitation and Reconstruction* or what he calls the "4Rs" This approach is meant to address the specific challenges arising in post-conflict situations and again is meant to bring together humanitarian and development actors in providing greater resources to create the conditions conducive to sustainable return and reintegration, to promoting long term reconciliation and thus mitigating future conflicts and refugee outflows.

In each initiative it is the goal of UNHCR to enlist development oriented processes, programmes, agencies and institutions of all types in order to form effective partnerships to solve refugee problems and to help prevent the root causes of forced displacement in the future.

Probably before you came to the conference today, you had in your minds a clear distinction between humanitarian relief and sustainable development, two efforts operating under different imperatives which were completely unrelated to

each other. The point of my talk today is that this is not the case. Humanitarian and development efforts are two sides of the same coin and are not mutually exclusive activities. One needs only to look at the plight of refugees around the world to understand that humanitarian relief is the equivalent of first aid or initial treatment while development is the long term cure. In fact, it is becoming increasingly counter-productive to maintain the notion that humanitarian action takes place first only then to be followed by development solutions. It is now clear that development solutions need to be part of the humanitarian response.

Nor does one need to be an expert in the field of refugees to understand that a more just, equitable and tolerant world would be the best and most humane way to prevent the problems that cause refugees to flee for their lives. This can best be achieved by all concerned, States as well as individuals, through taking collective responsibility to ensure that poverty is reduced quickly and dramatically, that racism and discrimination are combated wherever and whenever they appear, that women are empowered, that marginalized groups are heard and their rights respected, and that economic growth leads to more jobs and greater productivity for all and not just to more wealth for a few. Asylum-seekers and refugees are indeed a development challenge, but a world without refugees would be the ultimate development success. Let's work together to make it happen in the 21st century.

FAO AND THE INTERNATIONAL DEVELOPMENT COOPERATION

KADLEČIKOVA Maria, FAO Sub-regional Representative

Development Issues at the Beginning of the Twenty-first Century

According to the FAO report 'The State of Food Insecurity in the World 2003', in the 21st century, in every five seconds one child under the age of five dies from hunger-related diseases. This means that more than 6 million children will be killed by hunger by the end of 2004. Over the world, there are 840 million undernourished people and from them 34 million are in Central and Eastern Europe.

The right to food is a human right and hunger itself is not inevitable, nor acceptable. We live in a world that is richer than ever before and entirely capable of eradicating hunger. Therefore, it is the government's obligations to protect and fulfill the right to food.

In order to achieve substantial and sustainable reduction in hunger and extreme poverty, and to fight against insecurity, in 1996 and in 2002 FAO convened World Food Summits. The major objective of the Summit of 1996 was to halve the number of undernourished people in the world by 2015.

In order to resolve these challenging matters related also to the transition process in the field of agriculture, FAO established the Sub-regional Office for Central and Eastern Europe based in Budapest, Hungary. The FAO Sub-regional Office coordinates activities in 20 countries including the new EU and EU accession countries, the Balkan and the CIS countries: Armenia, Azerbaijan, Georgia, Moldova, the Russian Federation and Ukraine.

FAO assistance is provided to the member countries through the Regular Programme and Extra-Budgetary Programme. FAO has about 2000 field projects in operation, with a total annual delivery close to 350 million USD. About 10 percent of these are funded from the Regular Programme in the form of so-called TCP projects and SPFS projects. The remaining 90 percent are funded from extra-budgetary resources, mainly in the form of UNDP projects, Government Cooperative Programmes (GCP) projects and Unilateral Trust Fund (UNT) projects. The Technical Cooperation Programme (TCP), with a maximum of two years running and 400.000 USD, enables FAO to rapidly respond to urgent needs for technical and emergency assistance.

The Special Programme of Food Security aims to help, in particular, the low-income food deficit countries to improve their food security. GCP assistance is usually provided by an industrialized country.

The Unilateral Trust Fund enables to give technical projects financed by the recipient countries themselves or from proceeds of loans, credits and grants

made by International Financing Institutions. Many countries need technical expertise to formulate and run the projects, therefore they are asking FAO for technical assistance in the respective field.

Formulation and Programming Missions, Assistance to Development, Advisory Services, Training and Emergencies are the most important from TCP project categories to the countries of the sub-region. Formulation and Programming Missions are approved for the countries if governments need the advice of a multidisciplinary mission to the sectors that require strengthening and identifying technical assistance requirements, including identification and formulation of the project proposals, for the preparation of country or rehabilitation programmes or similar exercises conducted by donors which are required for the preparation of donor conferences, round tables…etc.

Assistance to development is assigned for small amount of supplies which may be urgently required to stimulate production, even though they are not related to emergency, such as limited quantities of seeds, pesticides, vaccines, drugs, spare parts, specialized equipments, or even assistance for the repair of equipment.

Advisory services are given frequently to governments when they need assistance in policy matters, or in specialized fields to meet urgent requirements that could not have been programmed. TCP can finance services which are usually covered by short-term missions and can involve repeated assignments over a period of time.

Through training, TCP gives priority to practical training of those who are directly involved in agriculture, fishery, forestry and other related fields. Academic training is excluded except in rare cases where it is directly related to a specific development problem. Whenever it is possible, training will be provided locally.

Emergency projects are designed to meet urgent and immediate needs arising from disasters and unexpected calamities which affect, or are expected to affect the country's food, agriculture, fishery and forestry situation.

Distribution of TCP resources among the regions marked significant progress particularly in Europe. 7.5 percent of allocation of TCP resources has been oriented to the Central and Eastern European countries recently. Obviously, the highest share of the resources goes to the African countries.

According to the allocation by project category, the most significant distribution goes to the Advisory Services – 45.5 percent, 27.5 percent to the Emergencies, 15.6 percent to Trainings and 7.4 percent to Assistance to development.

Over the recent years, significant progress has been made in decentralizing operational responsibility for projects at country level. In the European region, due to the lack of FAO Representations, for Europe, based in Rome, the operational responsibility for projects rests with the Regional Office. The average number of projects which SEUR operates in the region on a yearly base is between 30 and 35.

The following national projects have been recently implemented in Hungary:

1. Support to the Design and Development of Innovative Forest Management Schemes
2. Upgrading of Fishing Technology in the Lake Balaton
3. Support to the Development of a Strategy for Territorial Organization and Sustainable Land Management in Areas with High Natural Disaster Risk

From the on-going regional projects in Central and Eastern European countries, the most important are 'The Integrated Pest Management for Western Corn Rootworm in Central and Eastern Europe', which is implemented in Bosnia-Herzegovina, Bulgaria, Croatia, Hungary, Romania, Serbia and Montenegro, the Slovak Republic, as well as the 'Strengthening Transboundary Animal Diagnosis, Surveillance and Control Capacities' for Armenia, Azerbaijan and Georgia.

In the field of agriculture, from the new EU countries, the Czech Republic is the most significantly involved into the Official Development Aid by supporting the Trust Fund Activities related to Farm Commercialization and Rural Enterprise Development, Territorial Organization and Land Consolidation in the EU, and to the Improvement of the Communication between FAO and Central and Eastern European Countries.

According to the FAO Medium Term Plan 2006-2011, the future FAO development activities are concentrated, first of all, on rural development, food security and safety, and food standard and quality issues. Development of land market and land consolidation, strengthening of the international trade with the agricultural commodities, as well as the development of biotechnologies are challenging issues as well. In the future, FAO will also dedicate priority attention to matters of water management, fishery and forestry. In this regard, new initiatives are expected, particularly from the new members of the European Union from the sub-region of the Central and Eastern Europe, who have already confirmed their interest to play an active role in the most challenging issues of agricultural and rural development.

ILO's CONTRIBUTION TO A FAIR GLOBALIZATION THROUGH THE DECENT WORK AGENDA

ULSHOEFER Petra, Director ILO Budapest

1. ILO's pledge for a fair globalization as complementary to the Millennium Declaration and the Millennium Development Goals.

2. Decent work for all as a global goal.

3. Implementation of the Decent Work agenda at the national level: policy coherence between social and economic goals.

4. The contributions of the ILO subregional office for Central and Eastern Europe in Budapest in this context.

1. ILO's pledge for a fair globalization as complementary to the Millennium Declaration and the Millennium Development Goals

In June this year, the World Commission on the Social Dimension of Globalization presented its report to the public, entitled "A Fair Globalization: Creating opportunities for all". The Commission was composed of a number of eminent personalities and world leaders of different political, economic and social contexts, and spearheaded by the ILO.

The Millennium Declaration calls for globalization to become a "positive force for all the world's people". The report of the World Commission responds to this by setting out the path towards a "fair globalization". It calls for redressing the serious imbalances in the world economy as a necessary precondition for the implementation of the Millennium Declaration. By focusing on a fair globalization, the report complements the Millennium Declaration and the Millennium Development Goals (MDGs). Likewise, the Millennium Declaration pledges for greater policy coherence, and this is reflected in the World Commission's proposals for convergence around economic and social policies. In first instance, a Policy Coherence Initiative will be developed among major international players in the economic sphere, focusing on sustainable growth, investment and employment.

For the ILO, an important part of policy coherence involves recognition that decent and productive work is crucial for the achievement of national development goals, with appropriate multilateral action in support of them.

2. Decent Work for All as a global goal

"Employment and income generation are the only sustainable means of eradicating poverty." (MDG goal 1) The ILO fully subscribes this statement, however, sees this in a broader frame of decent work (DW). DW is a development paradigm that embraces employment creation but also social protection, rights and social dialogue. ILO's vision today is "DW for all".

ILO sees DW as both, a *development goal* for countries to meet the challenges of globalization, and a *universal aspiration of people* everywhere.

The definition of DW is: Productive work in conditions of freedom, equity, security and human dignity.

Fundamental principles and rights at work are the essential foundation, the "floor" of DW. The ILO approach is that human rights and economic progress must go hand in hand. Therefore, DW as a development framework is built on closely interconnected elements of social and economic nature, each reinforcing the others.

The ILO has set up four strategic objectives as part of the DW goal:

- creating greater employment and income opportunities for women and men, based on entrepreneurship, investment and productivity
- achieving universal respect for fundamental principles and rights at work
- extending social protection and promoting security in the workplace and decent conditions of work
- promoting social dialogue, grounded on the tripartite structure of the ILO, as both an end in itself and a means to achieve the DW goal.

These objectives hold for all workers, women and men, in both formal and informal economies, in wage employment
or work on own account.

We can see progress towards DW when all four aspects are taken into consideration in national policies and their implementation. Gender equality and development are the two cross-cutting objectives. This integrated agenda also calls for coherence in the design and delivery of policy advice and technical cooperation.

3. Implementation of the Decent Work agenda at the national level: policy coherence between social and economic goals

We believe that the pledge for a fair globalization that creates opportunities for all and not just for certain groups of people will dominate international affairs in the next decade. The report of the World Commission states that globalization should start at home. Consequently, decent work should first of all be implemented at the

country level. This includes a strong emphasis on the need of fair and inclusive governance, built on democracy, social equity, the rule of law and human rights, with the effective participation and representation of the key interest groups, including workers' and employers' organizations and civil society institutions.

The ILO has an integrated economic and social mandate and the responsibility to evaluate national economic policies in the light of their impact on social and labour policies. This is why the four strategic objectives of the ILO have to be interlinked and enforcing each other. ILO brings two unique long-standing experiences into the debate: the International Labour Standards and the social dialogue among tripartite partners in the world of work, governments, employers' and workers' organizations. As mentioned before, the "floor" of ILO's work is its standard-setting function and the corresponding supervisory machinery linked to the international labour standards. In the centre of the body of these international norms stand the fundamental principles and rights at work, also referred to as the core labour standards. These are 8 Conventions concerning freedom of association and the right to collective bargaining for workers and employers, the abolition of forced and child labour, and non-discrimination.

The implementation of the DW agenda at the national level is done through the so-called DW country programmes. These are the ILO contribution to national developments plans and programmes, including poverty reduction strategies, development assistant frameworks and common country assessment. They have two basic objectives: they promote DW as a key component of national development policies, and they put ILO's knowledge, instruments and advocacy at the service of our tripartite constituents to advance this agenda. Promoting DW is a shared responsibility of the office and the constituents and needs the support of many partners and stakeholders within and beyond the UN. The programmes are formulated within a results-based framework and time-bound. They take into account country specifics and needs and therefore call for different emphasis and combine different strategies. The aim is to integrate theses domains into a coherent whole in support of decent work.

4. The contributions of the ILO's subregional office for Central and Eastern Europe in Budapest in this context

In concrete terms, the ILO, through our subregional office in Budapest, has assisted the EU acceding countries by helping them to transpose the acquis communautaire in line with ILO Conventions, shaping national labour legislations, labour market and social security reforms and strengthening social dialogue at different levels with a view to increasing its influence on policy reforms. Our cooperation with the new EU member states including Hungary has now become more selective according to the specific requests we receive. Several of them are becoming "donors" to the ILO, through providing financial support, technical expertise or

being host of important regional conferences, like the forthcoming 7th European Regional Meeting, which will be held in Budapest in February 2005.

On the other hand, our assistance to the countries in South Eastern Europe has been intensified over the last years. It covers a wide range of issues in the field of employment creation, social protection and social dialogue. Our common goals with our constituents and partners are the following: in general, cope with the complex transition process to a democratic society by establishing good economic and social governance institutions. In particular this means building capacities to promote economic recovery at the national and local levels; set up legal frameworks in line with international labour standards and EC law; review employment and labour market policies and make them more inclusive and gender sensitive; develop more effective social security schemes; promote a safety culture among workers and employers; modernize labour inspection; and create awareness on the potential of social dialogue to shape the necessary and often painful social and labour market reforms.

Finally it has to be stressed that our programmes can only be successful if we meet the priorities of the countries and of our constituents. We have to manage to develop synergies among them, with other relevant stakeholders and our partners in the UN system and beyond.

Let us work together to make the goal of Decent Work for All a global goal!

FEJLŐDÉSELMÉLETEK ÉS REALITÁSOK

Simai Mihály akadémikus, VKI

A fejlődés fogalma, problémái és a tudományok

A fejlődés problémája ősidők óta foglalkoztatja a gondolkodókat, s már az ókor filozófusai közül is sokan megértették, hogy ennek lényege az állandó változás, az átalakulás. A XIX. században kezdtek azonban komolyan foglalkozni azzal a problémával, hogy miképpen, milyen tényezők hatására fejlődnek a társadalmak. Ebben a természettudományok fejlődése is igen jelentős szerepet játszott. Darwin munkássága forradalmi jelentőségű volt a biológiában s a fajok eredetéről szóló munkája a fejlődés evolúciós jellegét emelte ki. Megjelent azonban a társadalomban is, különösen a XIX. század angliai és amerikai liberalizmusának eszmevilágában, sőt később is a fejlődő országokkal kapcsolatban.[33] Hegel és más német filozófusok a fejlődés lényegét igyekeztek meghatározni s gyakran igen sajátos következtetésekre jutottak. Hegel például az emberiség fejlődését a modern állammal azonosította, amelyet úgy tekintett, mint Isten menetelését a földön.[34] Marx és követőinek munkássága a társadalmak átalakulásának lényegére keresett magyarázatot, s a termelőerők és a termelési viszonyok konfliktusba kerülésében, a változások evolúciós és forradalmi jellegének dialektikájában látta a történelmi átalakulások lényegét. Népszerűek voltak és időnként ma is szerepelnek a fejlődés sajátosságaival, a jelentkező problémák hasonlóságával kapcsolatban a különböző történelmi, társadalmi, technikai, hatalmi ciklusokra vonatkozó, s a változásokat lényegében ezzel magyarázó elméletek. Ugyancsak fontos összefüggéseket világítottak meg a növekedés és fejlődés fogalmának összefüggéseivel, a fejlődés egyenlőtlenségeivel foglalkozó elméletek is.

Előadásom keretében természetesen nem általában a fejlődés problematikájával, hanem ennek egy lényeges kérdésével foglalkozom, a fejlődő világban megindult és folyamatban lévő hatalmas történelmi átalakulással illetve ennek tükröződésével a társadalomtudományokban. Elengedhetetlen azonban néhány általános összefüggés megvilágítása.

Témánk döntően a vonatkozó elméletekkel kapcsolatos. Az elmélet fogalmát a különböző társadalomtudományok és iskolák eltérő módon értelmezik. Abban általában egyetértenek, hogy az elméletek elvontak. Abban a tekintetben azonban már eltérőek a vélemények, hogy mennyire lehet és kell azokat általános érvényűeknek tekinteni. (A legtöbb elmélet csak meghatározott feltételek mellet tekinthető érvényesnek.) Eltérnek természetesen a vélemények azzal kapcsolatban

[33] Charles Darwin:On the Origin of Species,London 1859. A társadalmi darwinizmus a liberalizmus egyik változataként továbbra is él a közgondolkodásban a világ fejlett országaiban.

[34] G.W.F.Hegel:The Philosophy of Right,/1821/London. 1844

is, hogy mi az elméletek forrása és szerepe. Az egyik felfogás szerint az elmélet a tudós által kialakított tudományos hipotézis folyamatok, jelenségek magyarázatára. A történelmi determinizmus és a predesztináció tekinthető például ilyen megközelítésnek. Egy másik felfogás hívei valamilyen alapigazságot, vagy centrális fontosságú tényezőt un. paradigmát keresnek, amely körül a gondolatok, a magyarázhatok felépíthetők. Korunkban például a globalizációt tekintik egyesek ilyen paradigmának. Sok tudós végkövetkeztetésként fogja fel az elméletet, amelyik a valóság általánosításának eredménye, az ebből való következtetések levonása.

Megoszlanak a vélemények az elméletek szerepéről, jelentőségéről is. Egyes tudósok a folyamatok és jelenségek magyarázatát, mások a normatív megközelítést tartják az elmélet fő feladatának. Korunkban egyre többen tekintik az iránymutatást, a cselekvés ösztönzését az elmélet egyik fő feladatának.

A fejlődéselméletek a dekolonizáció korában

A világpolitikában és a világgazdaságban a dekolonizáció nyomán megszületett új (vagy újjászületett államok) fejlődésének jövőjével kapcsolatos elméletek a fejlődéselméletek sajátos területét képviselik. Általános és specifikus célokat igyekeznek meghatározni, magyarázatokat és feltételeket ajánlanak, ösztönzőket és korlátokat jelölnek meg, s különböző tudományágakra támaszkodnak. Különböző társadalomtudományi iskolákat és irányzatokat képviselnek. A kor jelentős társadalomtudósai, közgazdászai, szociológusai, politikai tudományokkal foglalkozó kutatói, és antropológusai tartoztak a "fejlődéstudományok" címen megindult tudományterület korai művelői közé a XX. század közepén. Magyarországon is megkezdődött a kutatómunka. Azok a tudósok, akik a hatvanas és a hetvenes években Magyarországon a fejlődő országok problémáival, a fejlődésre vonatkozó elméletekkel és a harmadik világban végbemenő változásokkal foglalkoztak, sok tekintetben jobban értették a volt szocialista országok gondjainak forrásait, belső és nemzetközi társadalmi és problémáinak okait is. Nemcsak a problémák és forrásaik, hanem kezelésük nehézségei is hasonlóak voltak. A fejlődő és a volt szocialista országok is lényegében a világgazdaság peremén helyezkedek el.

A fejlődés problémáinak és feltételeinek kutatása elengedhetetlenné tette elmaradottságuk fokozatainak külső és belső, társadalmi, kulturális, politikai és gazdasági okainak megvilágítását is. Az elmaradottság okaival kapcsolatban is sokfajta magyarázat született, különböző elméletek fogalmazódtak meg. Ezek között voltak un. egytényezős elméletek és komplex megközelítések. Az egytényezős elméletek között jelentős volt. A nemzetközi kizsákmányolás és gyarmatosítás elmarasztalása, a lakosság alacsony kulturális színvonalával összefüggő magyarázat, a politikai és gazdasági intézmények fejletlenségének vagy a felhalmozás alacsony szintjének kiemelése stb. A téma elméleti összefüggéseinek és gyakorlati problematikájának kutatói közül többen megértették a sokténezős és

halmozott ok-okozati összefüggések szerepét, vagyis azt, hogy az elmaradottságot sehol sem lehetett egyetlen okra visszavezetni. (Myrdal, Singer, Bognar, Szentes). Nyilvánvalóvá vált az is, hogy a fejlődés sem értelmezhető és nem is valósítható meg csupán gazdasági vagy kulturális eszközökkel, s a gyarmatosítás felszámolása, vagy a volt szocialista országok esetében, a kiszakadás a kapitalista világgazdaság kereteiből, nem vezetnek automatikusan az elmaradottság felszámolhatóságához.

1. A fejlődésre vonatkozó elméletek kezelése XXI. század elején sok tekintetben könnyebb, sok tekintetben nehezebb, mint a XX. század közepén volt, amikor elkezdődött egy új globális vita a téma értelmezéséről. A XX. század rendkívül sok és szerteágazó példával gazdagította a társadalmi és gazdasági átalakulások történetét. Az orosz forradalom egy új, a politikai struktúra által diktált, a kötelező erejű központi tervezésre és a társadalom felülről kezdeményezett központi döntésekre épített átalakítására alapozott "diktatórikus" fejlesztési modellt eredményezett, amelynek vitathatatlan eredményei voltak az ország modernizálásában. Ugyancsak a XX. század hozta magával ennek a modellnek a bukását. Sajátos és sikeres modellként jelent meg a XIX. és a XX. században Japán fejlődése, amelyik ugyancsak a XX. század során jutott el teljesítőképessége korlátaihoz, bizonyos elemeinek ellehetetlenüléséhez. Igen sok önálló elemet tartalmazott a sok megrázkódtatáson keresztül változó kina fejlődési modell is. Ezek a modellek, sikereikkel és kudarcaikkal egyaránt gazdagították a fejlődésre vonatkozó elméleteket is. Megvilágították például a kezdeti feltételek eltéréseinek fontosságát, a külső és belső tényező szerepét, a politikai közeg jelentőségét, valamint az intézmények minőségének következményeit.

2. Sokat fejlődött a tudomány a társadalmi-gazdasági fejlődés fogalmának értelmezésében. Ma már közelebb állnak a társdalomtudományok a biológiához a fejlődés fogalmának meghatározásában, (ahonnan valószínűleg a fogalmat átvették) legalábbis abban az értelemben, hogy a fejlődésben megkülönböztetnek fokozatos és radikális változást, s olyan folyamatként fogják fel, amelyik kumulatív, mennyiségi és minőségi, tehát mérhető és mennyiségileg nem mérhető változások összességét jelenti. Gunnar Myrdal, akit joggal tekinthetünk a gazdasági fejlődés egyik legkiválóbb szakértőjének, a fejlődést az elmaradottságból való kilábalás folyamataként határozta meg, de hozzátette, hogy sem az elmaradottságra, sem a fejlődésre nincs jó meghatározás[35]. A Webster Encyclopédia a fejlődést a korábbiaknál jobb képességek és léhatőségek kialakításának folyamataként értelmezte. A fejlődést sokan és hosszú időn át azonosan értelmezték, sőt értelmezik ma is a gazdasági növekedéssel, amelyik kétségtelenül központi jelentőségű összetevője a fejlődésnek. A társadalmak azonban állandó átalakulások folyamatában élnek, amelyik lehet fejlődés vagy hanyatlás, vagy egyszerre mindkettő. Ritkábban előfordulnak gyors, minőségi transzformációk, amelyek egyidejűleg mennek végbe a politikai, gazdasági és intézménybeli dimenziókban. Ezekhez a kulturális dimenzió rendszerint lassabban alkalmazkodik. Lényegesnek tekintik egyesek a fejlődés lélektani vonatkozásait is"

[35] G. Myrdal:Asian Drama. Vol. III.p. 1840. Pantheon, New York, 1968

A fejlődés, írja a téma egyik kiváló szakértője " sokkal több, mint társadalmi-gazdasági törekvés; ez egy elképzelés, amelyik modellezi a valóságot, egy mítosz, amelyik megnyugtatja a társadalmakat, egy fantázia, amely szenvedélyeket szabadít fel, lényegében a tényleges eredményektől és racionális következtetésektől függetlenül. Ezek nem azért jelennek meg és tűnnek el, mert helyesek vagy helytelenek, hanem azért, mert ígéretesek vagy elfogadhatatlanok az adott társadalom számára"[36] Ezekben a kérdésekben természetesen továbbra is viták folynak. Különösen vitatott kérdés az, hogy az emberi társadalom fejlődése azonosítható-e a modernizációval, s ha igen, akkor a modernizációnak a világfejlődésben csak egy modellje lehetséges, vagy kialakultak, illetve kialakulhatnak különböző modernizációs utak? A hatvanas évek közepe óta érdekes vita folyik a szovjet, a japán az európai vagy az amerikai típusú fejlődés realitásáról, mint modernizációs példáról a fejlődő országok számára. W.W. Rostow ismert amerikai közgazdász és gazdaságtörténész "A gazdasági fejlődés fokozatai" (The Stages of Economic Growth) c. 1961-ben megjelent, s "Egy Nem Kommunista Kiáltvány" alcímet is viselő munkájában, egy olyan fejlődési utat általánosított, amelyik a hagyományos társadalmakból kiindulva, több fokozatban a tömegfogyasztás társadalmáig jut el. Lényegében általánosította a fejlett nyugati országok útját. A teljesség kedvéért meg kell jegyezni, hogy jóval Rostow munkássága előtt foglalkoztak már a tudósok a társadalmak és a gazdaságok fejlődésének fokozataival. Ezeket egyesek a társadalmi formációk jellegéhez, mások a meghatározó termelési illetve szolgáltató tevékenységekhez s a technikai fejlődéshez kapcsolták. Lényegét tekintve minden un. modernizációs megközelítés a társadalmak átalakulásának a tudományos és műszaki fejlődésre épülő interpretálása. Ez azonban nem zárja ki a kiindulásokból és a konkrét lehetőségekből valamint stratégiákból adódó feltételek jelentős eltéréseinek elismerését.

3. A fejlődés témájával ma már szinte valamennyi társadalomtudomány foglalkozik, a nyelvtudománytól a közgazdaságtudományig. Ezek növekvő mértékben beépítették saját diszciplínájukba a fejlődés problematikáját. Esetenként önálló tudományterületek jöttek létre, például a fejődés-gazdaságtan vagy a fejlődés-szociológia. Ezek részben tudományos hipotézisek alapján, részben a gyakorlati tapasztalatok alapján különböző elméleteket, modelleket alakítottak ki, amelyek az elmúlt évtizedekben sokat változtak, de részben megőrizték kapcsolódásukat valamilyen nagy elméleti irányzathoz.

Kérdések és válaszkeresés

Előadásom keretében természetesen elsősorban a közgazdasági elméletekkel kívánok foglalkozni. Mint közismert, minden elmélet értéke attól függ, hogy

[36] W. Sachs:/ed/The Development Dictionary,p.2.Zed, London, 1993

mennyire alkalmas az adott terület folyamatainak magyarázatára, mennyire képes irányt mutatni a gyakorlati döntések számára és hogy mennyire lehetséges alapvető pilléreit, állításait a változások előrejelzésére használni. Ezek a követelmények több lényeges tényezőtől függnek, de három ezek közül különösen fontos:

a.) Mennyire helyesek az általuk megfogalmazott kérdések, amelyekre választ keresnek?
b.) A tudósok, akik az adott elméleteket megfogalmazták, mennyire ismerik egyrészt az adott területeket, ezek szélesebb összefüggéseit, s milyen gyakorlati tapasztalatokkal rendelkeznek a főbb jellemző folyamatok terén?
c.) Mennyire megalapozottak, mennyire tudományosak módszereik?

A fejlődés gazdaságtana kialakulásának kezdeti szakaszában, az elméletek kialakításában és a különböző modellek felépítésében számos kiváló közgazdász dolgozott. Ezek közé tartozott Myrdal, Prebish, Singer, Lewis, Clark, Timbergen, Streeten, Mahalanobis, Bognar és több más tudós. Tapasztalataik részben a két világháború közötti válsághelyzetekben, részben a háború alatti és utáni tervezésben, részben pedig adott elmaradott országok sajátos helyzetében gyökereztek. Inkább pragmatikus hozzáállás, mint ideológiai kötődés jellemezte gondolkodásukat. Elméleti szempontból is eklektikusok voltak. Befolyásolta nézeteiket a marxizmus, illetve ennek alkalmazása, a keynesizmus, sőt a liberalizmusnak egy sajátos, pragmatikus értelmezése is, amelyik nem zárta ki a piaci folyamatok fontosságának elismerését. Jól ismerték a világot és saját országuk gazdaságát is.

A főbb kérdések, amelyeket megfogalmaztak, amelyekre választ kerestek, a következők voltak:

-Melyek az elmaradottság alapvető okai és következményei s milyen tényezők hatására oszlott meg a világ fejlett ipari és elmaradott agrár országokra és társadalmakra?
-Milyen gazdasági és társadalmi következményekkel jártak a nemzetközi függőségi viszonyok?
-Melyek a fejlődés, a modernizáció, a felzárkózás leghatékonyabb útjai, vagy modelljei?
-Miképpen lehet alapvetően stagnáló, hagyományos társadalmakat átalakítani, modernizálni?
-Melyek a legjobb, leghatékonyabb eszközök a modernizációs folyamatok megindítására és végrehajtására a különböző nemzetgazdaságokban? Mennyire lehet ezt a folyamatot a piaci folyamatokra bízni, s milyen szerepe lehet ebben az államnak? Lehetséges-e a piaci és állami cselekedetek koordinálása egy fejlődő országban, ahol mindkét tényező gyenge?
-A vagyon és a jövedelemelosztás milyen rendszere segítheti leghatékonyabban a modernizációt, s mennyire kell az államnak e folyamatokban szerepet játszania?

-Milyen külső feltételei vannak az elmaradott országok modernizációjának, felzárkózásának, s ezek miképpen harmonizálhatók a belső feltételekkel?
- Mit tekinthetünk a fejlődés szempontjából optimális viszonyoknak a nemzetközi kapcsolatokban, különösen a fejlett és a fejlődő országok viszonyában?
- Mi legyen a cselekvések hierarchiája /külső vagy belső, társadalmi-politikai vagy gazdasági, melyek az összefüggések a politikai berendezkedés jellege és a fejlődés között?
-Melyek a fejlődés szemszögéből legfontosabb társadalmi szereplők és intézmények?

Az adott kor vezető tudósai abban különösen hasonlítottak egymásra, hogy szakmai és erkölcsi szempontból egyaránt elkötelezettek voltak a fejlődés "történelmi drámájában" a fejlődő országok oldalán. Valamennyien humanisták voltak, és sokban kötődtek a szociáldemokráciához. Válaszaik az említett kérdésekre sokban eltértek egymástól, abban azonban egyetértettek, hogy a fejlődés nem bízható a szabad piac erőire.

4.) Az ötvenes és hatvanas évek uralkodó fejlődés-elméletei igen jelentős hatással voltak a gyakorlatra az érintett országok keretében s nemzetközi viszonylatban. A vita, amelyik az ötvenes évek elején a liberális-neoklasszikus irányzatok hívei és az keynesista-marxista nézetek alapján gondolkodók között arról folyt, hogy a piacra kell-e bízni a fejlődést vagy az államok keretei között tudatos és szervezett tevékenységként kell megvalósítani, amelyben az állam meghatározó szerepet játszik, az utóbbi javára dőlt el. A fejlesztés-tervezés meghatározó fontosságúvá vált a legtöbb új államban, s nemzetközi méretekben az ENSZ keretében is létrejöttek ennek intézményei. New Yorkban megalakult a "fejlődés-tervezési prognosztikai és fejlődés politikai központ, amelyik az ENSZ-ben a gazdaságfejlesztő tevékenységek legfontosabb kezdeményező és koordináló intézménye lett. Timbergen, Nobel-díjas holland tudós kezdeményezésére megkezdődött a nemzetközi fejlesztés tervezés is és megszületett a fejlesztési évtizedek gyakorlata. Ezek voltak hivatva hosszú távon is koordinálni a fejlett és fejlődő országok valamint a nemzetközi szervezetek tevékenységét.

A fejlődés tervezés és a fejlesztési stratégiák nemzeti és nemzetközi viszonylatban is lényeges szerepet játszottak az ENSZ rendszerében s igyekeztek hasznosítani a különböző fejlesztési modellek és stratégiák tapasztalatait.

Elméletek és modellek

A világgazdaság szocialista-etatista és fejlődő részében az 1950-es és 1960-as évektől kezdve több fejlesztési modell működött, amelyek mögött különböző elméleti meggondolások államok és intézmények álltak.

Az egyik volt a szocialista országok központi tervezési modellje, amelyik lényegében az adott országok hivatalos ideológiájára és az erre alapozott közgazdasági gondolkodásra épült. A gyakorlatban ez sem volt teljesen azonos az

adott térségben. Az akkori szocialista országok, főleg a Szovjetunió fejlődő országokkal foglalkozó szakemberei kezdetben azt vallották, hogy az egyedüli lehetséges alternatíva a fejlődő országok felemelkedésére a Szovjetunió példájának követése, a szocialista átalakulás és a szocialista tervezés. A szovjet kutatók körében a 60-as évektől kezdve megfogalmazódott egy új elmélet, amelyet a fejlődés nem kapitalista útjának neveztek. E szerint a fejlődő országok társadalmi és gazdasági sajátosságai miatt nem térhetnek rá a szocializmus útjára, azonban a politika választhat egy olyan utat, amelyik elkerüli a kapitalista fejlődést és az ezzel járó problémákat.

A másik modell a lényegében liberális illetve neoliberális eszmékre épült modell volt, amelyet mindenekelőtt a Nemzetközi Valutaalap és a Világbank propagált. Ez lényegében a magánvállalkozás és a piaci viszonyok szerepét hirdette, s példának a kor vezető tőkés országait tekintette. A gyakorlatban ez a modell tisztán sehol sem érvényesült a fejlődő világban. Inkább jelszavakban, semmint gyakorlati cselekedetekben jelentkezett egyes latin-amerikai, illetve ázsiai országokban.

A harmadik modell "neostrukturalista" fejlődési modell, amely a transzformációt "felülről" kívánta szervezni, s döntően az állami eszközök felhasználásával végrehajtani azokat a szervezeti változásokat, amelyek a modernizációt segíthették. E modell hívei közül sokan a "demokratikus tervezés" gyakorlatára kívánat építeni, szemben a diktatórikus szocialista tervezéssel. Ez a modell különösen népszerű volt Latin Amerikában, ahol az állam igen jelentős szerepet játszott a szerkezeti változások előmozdításában. Ázsiában is széles körben alkalmazták. Keretében különböző gazdaságpolitikai irányzatok "fértek meg", például a japán példára építő, export orientált, vagy a főleg Latin-Amerikában alkalmazott importhelyettesítő. A strukturalista modell egyik sajátos változataként fogható fel az indiai fejlődési modell, amelyben jelentősebbek voltak a központi tervezés elemei, mint más országokban, ugyanakkor jelen voltak a piac elemei is.

A strukturalista fejlesztési modellek sok tekintetben eltértek egymástól. Volt azonban néhány közös vonásuk.

-Lényegében a gazdasági növekedésre, ennek előmozdítására összpontosították figyelmüket, s teljesen, vagy nagymértékben figyelmen kívül hagyták a fejlődés emberi vonatkozásait.
-Meghatározó fontosságot tulajdonítottak az iparosításnak, a hatékony iparpolitikának, s lényegében elhanyagolták a mezőgazdaságot.
-Döntő kérdésnek tekintették a felhalmozás növelését és kevesebb figyelmet fordítottak az emberek életviszonyainak javítására,
-Alapjában véve protekcionisták voltak, s a belső piacon is korlátozott mértékben érvényesült a verseny
-Nagy jelentőséget tulajdonítottak a külső erőforrások bevonásának és a fejlesztési együttműködésnek.

A strukturalista modell ázsiai változata bizonyult leghatékonyabbnak

A fejlődésben jelentkező belső és nemzetközi problémák hatására az 1970-es években két jelentős változás történt a fejődéssel foglalkozó szakemberek elméleti megközelítésében. Az egyik, a belső viszonyokkal volt kapcsolatos és a fejlett országokból indult ki. Lényegében szociáldemokrata és más humanista elveket valló szakemberek, tudósok fogalmazták meg egy olyan modell kialakításának és alkalmazásának szükségességét, amelyik az emberi tényezőt állítja a fejlődés központjába. Ennek első megjelenési formája volt az alapvető emberi szükségletek biztosításának feladatára épült fejlesztési modell. Lényegében ehhez hasonló feladatokat fogalmazott meg az "emberarcú gazdasági fejlődés", emberarcú növekedésnek modellje. (Nem lehet ma már kideríteni, hogy gondolataikat mennyire befolyásolta a "prágai tavasz" és az "emberarcú szocializmus" ott megfogalmazott gondolatköre. Bizonyos azonban, hogy a szocialista tervgazdálkodás szovjet modelljének ellehetetlenülése, kudarcai szerepet játszottak a változásokban.) A másik változás lényegében a fejlődő országokból indult ki és a nemzetközi kapcsolatrendszer radikális átalakítását tűzte ki célul. Ez egy un. "Új nemzetközi gazdasági rend" kialakításának szükségességében fogalmazódott meg. Ennek lényege az volt, hogy a nemzetközi szervezetek segítségével sokoldalúan támogatni kell a fejlődő országok gazdasági szerkezetének modernizálását, kedvezőbb feltételeket kell számukra teremteni a nemzetközi kereskedelemben, és radikális változásokat kell elérni az árviszonyokban a fejlődő országok javára. Echeveria volt mexikói elnök nevéhez fűződik e stratégia megfogalmazása.

Reagan amerikai elnök és Thatcher brit miniszterelnök nevéhez kapcsolódik egy másik változás, amelyik 1980-ban véget vetett a fejlesztés említett céljaira és eszközeire épült nemzeti és nemzetközi stratégiáinak, s kezdetét vette egy "piaci forradalom" jelzővel illetett változás, amelyik a fejlődésből és fejlesztési stratégiákból igyekezett kizárni az állam szerepét. A piacot és a magánvállalkozást állította a központba. Ez a neoklasszikus, konzervatív elméletekre épült megközelítés, amelynek gyakorlati értelmezésében és megvalósításában fontos szerepet kapott a Világban, a Nemzetközi Valutaalap és a Kereskedelmi Világszervezet, bizonyos módosulásokkal, ma is igen lényeges szerepet játszik.

A fenntartható fejlődés: a XX. század utolsó szakaszának hozzájárulása

Fontos ugyanakkor megemlíteni azt is, hogy a nyolcvanas évek végén a nemzetközi életben megfogalmazódott egy új fejlődés elmélet is, amelyik a globális ökológiai válság és az egyre súlyosabbá váló szociális problémák kezelésére keresett megoldást. Ez a "Fenntartható Fejlődés" elmélete. A fogalmak „előélete" sokszor bizonytalan. A fenntartható fejlődés sem kivétel. Az ENSZ

Társadalmi Fejlődési Kutatóintézetének (UNRISD) egyik közelmúltban megjelent dokumentuma a következőket írta: „A kormányok és a nemzetközi szervezetek olyan zászlóként fogadták el a fenntartható fejlődés koncepcióját, amely alatt mindenki menetelhet…A fogalom… bizonyos népszerűsége azzal magyarázható, hogy semleges módon használható. Alig jelent többet, mint bizonytalan értelmű céltudatos javulást gazdasági, társadalmi és környezeti területen. Mégis hasznos célt szolgált, mert a nemzetközi közösséget néhány alapvető kérdésre figyelmeztette: arra, hogy a fejlődés követelménye több a gazdasági növekedésnél, hogy a modernizáció bizonyos vonatkozásai elfogadhatatlan társadalmi és környezeti költségekkel járnak és, hogy más gazdaságpolitikára, fejlesztési stratégiára és tervezésre van szükség. A probléma nagymértékben politikai és ideológiai. Az emberek véleménye megoszlik abban, hogy mi tekinthető környezeti problémának, mi a fenntarthatóság és hogyan lehet elérni. „[37]

Úgy tűnik, hogy az UNRISD egyébként érdekes fejtegetései némileg leegyszerűsítik a realitásokat a fenntartható fejlődés fogalmának meghonosodásával és problematikájával kapcsolatban. A lényeg, véleményem szerint nem a fogalom semlegességében rejlik, hanem egy új fejlődési szakasz kihívásaiban. A XX. század második felében a fenntartható fejlődés fontosságának előtérbe kerülése egyrészt a társadalmi problémákkal, másrészt az ökológiai rendszer fokozódó globális degradálódásával és egy sajátos ökológiai válsággal kapcsolatos, amelyik globális jellegű, de megnyilvánulási formái a világ egyes térségeiben sokban különböznek. A fenntartható fejlődés koncepció előtérbe kerülése a tudomány fejlődésével is összefügg.

Egyes tudományterületek, például a közgazdaságtudomány hosszú ideje foglalkoznak azzal a kérdéssel, hogy milyen feltételei vannak a "„fenntartható" gazdasági növekedésnek.[38] Ezek a munkák döntően az egyensúlyi viszonyok oldaláról vizsgálták a növekedést, meghatározott feltételek mellett. Nagy figyelmet fordítottak a fejlődés ütemére, jellegére, ciklusosságára. A fenntartható fejlődés fogalma azonban ennél sokkal szélesebb, jóllehet a fenntartható növekedés problematikájával is összefügg.

Az angol „sustainable” kifejezés magyar megfelelője „tartós” vagy fenntartható fejlődés fogalma az 1980-as évek elején jelent meg a fejlődéssel foglalkozó tudósok, szakemberek, közgazdászok, szociológusok szótárában és bevonult a nemzetközi szervezetek dokumentumaiba is.

A „Környezetvédő Világstratégia” (World Conservation Strategy) c. jelentés, amelyet 1980-ban a Nemzetközi Természetvédelmi Szövetség (International Union for the Conservation of Nature) tett közzé[39], fogalmazta meg

[37] Visible Hands:Taking responsibility for Social Development.UNRISD Geneva. 2000. 158. old

[38] E kérdéskörről érdekes áttekintést adott Erdős Tibor akadémikus a Közgazdasági Szemle 2000 februári és márciusi számában megjelent tanulmányában./Lásd Közgazdasági Szemle XLVII évf 2 és 3./.

[39] (Word Conservation Strategy, Living Resource Conservation for Sustainable Developmnet Gland, Suisse, 1980)

először a tartós fejlődés koncepcióját, amelyik lehetővé teszi az élővilág forrásainak megőrzését, a genetikai diverzifikáltság és a szükséges ökológiai egyensúly fenntartását. Ugyanakkor hozta nyilvánosságra az UNDP, az ENSZ fejlesztési programja a „fenntartható" (sustainable) fejlődés programját, amelyet azonban nagyobb mértékben társadalmi, mint ökológiai értelemben használtak. Ennek fő célkitűzései a harc a szegénység ellen, az élelmiszer-önellátás megteremtése és az egészségügyi problémák megoldása voltak

A fenntartható fejlődés klasszikus meghatározását a "World Commission on Environment and Development" (Környezeti és Fejlődési Világbizottság) Our Common Future (Közös Jövőnk) 1987-es jelentése adta.[40] Eszerint, a fenntartható fejlődés az olyan fejlődés, amelyik a nélkül elégíti ki az emberi szükségleteket, hogy veszélyeztetné a jövő nemzedékek lehetőségeit szükségleteik kielégítésében.[41] Célszerű ennek a sokat idézett mondatnak két olyan fontos elemét is kiemelni, amelyek politikai szempontból váltak jelentőssé. Az egyik a szükségletek s különösen a szegények alapvető szükségletei kielégítésének adott prioritás, a másik az a koncepció, hogy a jelen fejlődés meghatározásánál tekintettel kell lenni a jövő szükségletekre.

A meghatározásokat a 90-es évek vitáiban sokban finomították és bővítették.

Egy 1994-ben, Oslóban a kérdésről rendezett tanácskozás például a következő meghatározást adta:

"A fenntartható termelés és fogyasztás a javak és szolgáltatások olyan felhasználása, amelyik lehetővé teszi az alapvető szükségletek kielégítését, az élet minőségnek javítását, a természeti erőforrások felhasználásának, a mérgező anyagok, hulladékok és egyéb szennyezők kibocsátásának minimalizálásával az adott életciklusban oly módon, hogy nem veszélyeztetik a jövő nemzedékek szükségleteinek kielégítését."[42]

Különösen sok vitát váltott ki a Bruntland bizottság fenntartható fejlődés értelmezésének alapvető kérdése, vagyis az, hogy a társadalmak miként fejleszthetik gazdaságukat oly módon, hogy ne ássák alá a jövő nemzedékek életfeltételeit és lehetőségeit. Az ökológiai szempontból fenntartható fejlődés e koncepcióját bírálók leginkább azt hangsúlyozzák, hogy a jövő generációkkal szembeni felelősség semmitmondó erkölcsi és nem közgazdasági kategória – közhely –, amelynek a gazdaági realitásokhoz semmi köze.

---

[40] World Commisssion on Environment and development. Our Common Future, Oxford, Oxford University Press, 1987. P.43.

[41] A fenntarthatóság fogalmának Bruntlandi értelmezése bizonyos vonatkozásban a Pareto optimumra emlékeztet.Pareto szerint a gazdasági hatékonyság fokát aszerint kell megitélni, hogy az intézkedések legalább egy személy jólétének növelésére, nem rontják e bárki másnak a jólétét.Ez Pareto szerint az ideális kompetitív gazdaságban érhető el, ahol a hatékony árak kulcsfontosságú szerepet játszanak a termelő erőforrások allokációjában a termelés maximalizálására és biztosítják a fogyasztó optimális választását, amellyel maximalizálja fogyasztásának hasznát.

[42] Simposium on Sustainable Consumption.Mimeo.Oslo, Norway, 19-20 January 1994.

A generációk közötti felelősség és különösen felelősségre-vonhatóság e vélemények szerint a gyakorlatban ismeretlen és érvényesíthetetlen követelmények. E mellett adott generációk nemcsak környezeti politikájukkal, hanem sok más cselekedetükkel is ronthatják a következő generációk lehetőségeit, életfeltételeit. Egy ország eladósodása, amely nem vezet érdemi fejlődéshez, hanem csak az adott generáció fogyasztását tartja fenn vagy növeli, miközben az adósságszolgálat terheit a jövő nemzedékre hárítja, a népesedéspolitika, az elosztási viszonyok vagy az oktatási rendszer, a jövő nemzedékeket károsító alakítása, ugyancsak felvethetik a generációközi felelősséget. Nyilvánvaló, hogy olyan világban, amelyben a jövő nemzedékek létszáma is nagyobb bolygónkon, és a környezeti károk volumene is nő, szükségessé válhat a jogrendszer átalakítása is, amelyik a generációközi felelősség megállapításának és a felelősségre-vonásnak intézményes lehetőségeit is megteremti.

Mindezeken túl a fejlődés átfogó és interdependens jellege adott generációk számára is súlyos problémák forrása lehet, és kétségessé teheti annak folytathatóságát.

A Bruntland Bizottság koncepcióját a közgazdasági vitákban továbbfejlesztették, és egyes szakemberek igyekeztek a gyakorlati cselekvés nyelvére is lefordítani.

Igen érdekes és átfogó elméleti megközelítést ajánlott a fenntarthatóság értelmezésére Robert Solow Nobel díjas amerikai közgazdász. Szerinte a koncepció tulajdonképpen felhívás a termelőképesség megőrzésére a meghatározhatatlan jövő számára. Véleménye szerint a fenntartható fejlődés nem szükségképp olyan, amelyik meg akar őrizni mindent. Olyan fejlődés ez, amelyik pótolja azt, amit felhasznál. Nem az a lényeg, hogy konkrétan mit pótol, hanem a képesség, hogy olyan dolgokat teremtsen, amit a jövő nemzedékek évezhetnek.[43]

Hans Opschoor holland közgazdász szerint, aki a gazdasági fejlődés egyik kitűnő szakembere, a fenntartható fejlődés integrativ fogalom, amelyik magában foglalja a társadalmi, gazdasági és ökológiai fenntarthatóságot. A gazdasági fenntarthatóság azoknak a tényezőknek a folyamatosságára összpontosít, amelyek biztosítják, hogy az egy lakósra számított "jólétben" ne következzenek be negatív változások. Ezt a kitermelés, a termelés és a fogyasztás gazdasági folyamatain keresztül érik el. A környezeti fenntarthatóság azokra a tényezőkre összpontosítja a figyelmet, amelyek a környezet életfenntartó képessége szempontjából lényegesek. Ilyenek például a bioszféra bio-geo-kémiai integritása a föld vizeinek, levegőjének és termőtalajának védelmével és megfelelő hasznosításával, vagy a bolygó biológiai sokféleségének megőrzése. [44]

A rendkívül érdekes és sokoldalú koncepciókkal és elméleti megközelítésekkel szemben, meglehetősen szerény javaslatok fogalmazódtak meg

[43] Solow,Robert An almost Practical Step toward Sustainability .Resources forthe Future.Washington D.C, 1992

[44] Opschoor, J.B.Sustainable Development, the Economic Process and Economic Analysis a J.B. Opschoor /ed/ Environment, Economy and Sustainable development c. könyvben.Wolters Noordhoff,Groningen, 1992

a vitákban. Ezek között a legáltalánosabbak a kompenzációt ajánló elképzelések. Ezek szerint, a jövő nemzedéket – az okozott ökológiai károkért – kompenzálni kell a tőkefelhalmozás, a tudományos és műszaki fejlődés segítségével, ily módon, hogy az alapvető ökológiai források teljesítménye fennmaradjon az élet fenntartására.

Ennek érdekében:

- létre kell hozni egy nemzedékközi kompenzációs alapot, a természeti erőforrások kiaknázása után fizetendő járadékból [45]
- minden pusztítást, amit a természeti erőforrásokban végeztek, kompenzálni kell a helyreállítás céljait szolgáló beruházások megfelelő növelésével.[46]

Az említett és más megközelítések abból indulnak ki, hogy a „létrehozott" tőke helyettesítheti a természeti erőforrásokat – s ebben az értelemben a neo-klasszikus iskola tanításainak kiterjesztését jelentik. A nyugati közgazdászok közül sokat azt hangoztatják, hogy a pazarlás a természeti erőforrásokkal azok túlzott felhasználása a piac nem megfelelő működésének következménye. A szabad javak pusztítása ugyanis olcsóbb a szennyezőknek, mint azok marginális társadalmi haszna. [47]

Ezért is javasolják egyesek a szabad javak használati költségeinek bevezetését, s a tulajdonjog új módon való meghatározását (például a szennyezési piac létrehozását: aki szennyez, fizessen, illetve bizonyos határokon belül vásárolhassa meg az ehhez való jogot). (Például az OECD szakemberei.). Ezt a megközelítést egyes szerzők „puha fenntarthatóságnak" nevezik, mert nem vezet alapvető változásokhoz, szemben a „kemény fenntarthatósággal", amelyik mélyreható változásokat tart szükségesnek, egyebek között például azt, hogy a megújítható, s meg nem újítható erőforrások értékét meg kell határozni, át kell vinni az árakba (például a vizek és a levegő szennyezettségének változását egy környezetminőségi mutató segítségével). A beruházásokat több részre osztva kell kezelni, az egyik a hagyományos anyagi felhalmozás, a másik a természeti erőforrások felhasználási hatékonyságát javító kutatás, a harmadik a természeti környezet rehabilitációját célzó befektetések [48]

A fejlődéssel kapcsolatos elméleti megközelítésekkel kapcsolatban új elem az is, hogy az iszlám s más szervezett egyházak is igyekeznek megfogalmazni

---

[45] (Tietengorg, 1984. Idézi OECD, Joint Seminar on Economic and Environmental Issues, 1989.)

[46] (R. K. Turner: Pluralism in Environmental Economics: a Survey of the Sustainable Economic Develeopment Debate, Journal of Agricultural Economics. Vol. 39. No. 3. 1988.)

[47] (Lásd például E. J. Mishan: Economic and Political Obstacles to Environmental Sanity. National Westminster Bank, Quarterly Review, May 1990. pp. 25-42.)

[48] Simon Bromley:Towards a New Agenda in the International Political Economy of Environment and Development..Journal of International Environment and Development. Vol. 2 No. 4.1999.Ljubljana University.

fejlődési prioritásaikat. Egyes vallási doktrínáik „fejlődés-elmélet”-ként is megjelennek.

Az elméletek hatása és a jövő

Egyik érdekes és fontos kérdés az, hogy a különböző elméletek mennyire befolyásolták magát a fejlődést. Tovább jutottak-e a tudósok ajánlásainál, a politikusok szónoklatainál vagy a nemzetközi szervezetek keretében megfogalmazott doktrínáknál? Mennyire “felelősek” az országok sikereiért vagy kudarcaiért?

A gyakorlati tapasztalatok szerint az elméletek különböző csatornákon, áttételeken keresztül hatnak: oktatás, propaganda, a különböző fejlődési tapasztalatok demonstrációs hatása, külföldi politikai nyomás stb. A fejlődés gyakorlatát az elméleteken kívül számos más tényező is befolyásolta és befolyásolja, ilyenek például a nacionalizmus, az etnikai konfliktusok, a hatalomért folytatott harc, a korrupció. Esetenként az elméletek csak eszközül szolgálnak különböző politikai irányzatok számára cselekedeteik indoklására politikájuk propagálására.

A XXI. század elején új világgazdasági, nemzeti társadalmi és gazdasági környezet jellemzi a fejlődő világot is. E világ maga is rengeteget változott a XX. század közepén uralkodott viszonyokhoz képest. Befejeződött a politikai dekolonizáció. Sok fejlődő ország vált közepesen fejletté s egyesek eljutottak a magas fejlettségi szint küszöbére. Jelentős tudományos és ipari képességek, s globális méretekben is versenyképes iparágak alakultak ki több fontos fejlődő országban. Ugyanakkor hatalmas mértékben kiéleződtek a belső és nemzetköz egyenlőtlenségek is. Egyértelművé vált, hogy a világ problémáinak kezelése, beleértve magát a fejlődést is, csak globális keretek között képzelhető el. Használható, reális globális megközelítések és politikák szükségesek a jövő érdekében.

A XX. század utolsó szakaszában ismét helyreállt a világkapitalizmus egysége és a kapitalizmus újra globális rendszerré vált. A XXI. század elejére kialakult globális rendszer azonban számos területen és jelentős mértékben különbözik attól a kapitalizmustól, amelynek egységét először az októberi forradalom törte meg, majd a második világháború után végbement társadalmi és hatalmi változások. A XXI. század globális kapitalizmusa, mint rendszer is lényegesen differenciáltabb mint a múlt század elején volt. A XIX. és a XX. században végbement társadalmi és gazdasági változások hatására létrejött az amerikai típusú szabályozott szabad piacgazdaság, Nyugat-Európában kialakult a szociális piacgazdaság, Ázsiában a kooperatív-korporatív piacgazdaság lett a jellegzetes rendszer. A fejlődő világban és a volt szocialista országokban különböző hibridek alakultak ki. A kapitalizmus különböző válfajaiban és reinkarnációiban történelmi és társadalmi sajátosságok, fejlettségi szintkülönbségek és más gazdasági adottságok játszottak szerepet A lényeg

azonban az, hogy a szocializmus és a kapitalizmus között harmadik világ fogalom elvesztette jelentőségét és értelmét. Olyan súlyos problémák megoldása, mint például a demográfiai polarizácó hatásai, a szuperurbanizáció, a globális migrációs nyomások, az éleződő verseny, a tömegnyomor enyhítése stb. Nem csupán a fejlődő világ problémái.

A jövőt illetően, a rendszerek globális dimenzióival összefüggésben igen sok kérdésre kellene a társadalomtudományoknak választ keresni és adni. Az egyik az, hogy mennyiben és milyen tényezők hatására változhat a jövőben a kapitalizmus, illetve milyen hiteles alternatívákat ajánlhatnak az emberiségnek a piaci rendszer különböző modelljei? Mennyiben és milyen problémákra jelenthet a globalizáció folyamata megoldást? Milyen feltételek mellett növelheti az emberiség biztonságát vagy éppen ellenkezőleg, mikor válik új kezelhetetlen problémák, a sebezhetőség új tényezőinek forrásává?

Nyilvánvaló, hogy a jövőben folytatódni fog, sőt erősödik is a törekvés, új, általános globális erkölcsi normák kialakítására és érvényesítésére. A kapitalizmus az eddigiekben több erkölcsi norma-rendszerre épült, a darwini-ra, amelynek centruma a kegyetlen verseny a fennmaradásért, a protestáns normákra, amelyik a szorgalomra, a józanságra, a becsületességre épít, a technokrata erkölcsre, amelynek centruma a teljesítmény. Különlegesen fontos kérdés az, hogy érvényesülhet-e a "felvilágosult önérdek" s milyen feltételek mellett valósítható meg olyan általános, emberi erkölcsi normákra és értékekre épülő piaci rendszer, mint a humanizmus, a szolidaritás, a gyengék és elesettek támogatása, a közérdek tisztelete, a másság elismerése és tűrése, az erőszak elvetése?

A kapitalizmus eddigi története különféle válságok és a válságok kezelésére, megoldására kifejlesztett egyre újabb társadalmi technikák, gazdasági és institucionális eszközök sorozata. A rendszer ezzel kapcsolatos lehetőségei nyilvánvalóan nem korlátlanok. A korlátok azonban történelmi távlatokban nem szűkültek. Belső és olyan külső tényezők, mint a XX. század során a létező szocializmus sajátos módon ösztönözték is a kapitalista rendszer társadalmi probléma- kezelő képességeinek fejlődését. Lehet-e ilyen ösztönző tényező a jövőben az Észak-Dél probléma a rendszer fejlődésében?

A fentiek arra is utalnak, hogy a fejlődés kívánatos útjaival, a válságok humanista megoldásának módozataival, az általános emberi erkölcsi normákból és az emberiség fennmaradásának és fejlődésének érdekeiből kiinduló megoldásokkal kapcsolatos kutatások növekvő jelentőségűek lesznek a társadalomtudományok feladatai között. A társadalomtudományok szerepe és jelentősége elkerülhetetlenül növekedni fog. Nőnek azonban a társadalmak elvárásai is. Az elméletek alkotóitól nem utópiákat vár a társadalom, hanem reális megoldásokat különösen olyan területeken, mint az élet minőségének javítása, a fejlődés fenntarthatósága, az egyének a nemzetek és az emberiség biztonságának erősítése, az emberek és az intézmények jobb felkészítése a nagy változásokra.

A TÁVOL-KELET FEJLŐDŐ ORSZÁGAI

Bassa Zoltán, tudományos munkatárs, VKI

Áttekintés

A Távol-Kelet rendkívül sokszínű régiója a világnak. A fejlettségében az USA-hoz hasonlítható Japántól és a politikai-katonai nagyhatalom Kínai Népköztársaságtól kezdve a világ legszegényebb országai közé sorolható Laoszig vagy Kambodzsáig terjed az államok sora. Az egykor a fejlődő országokhoz sorolható újonnan iparosodott országok első hulláma [Dél-Korea (Koreai Köztársaság), Tajvan, Hongkong, Szingapúr] ma már az OECD-országok fejlettségi szintjét képviselik, Dél-Korea 1996-tól tagja az OECD-nek.

A nemzetközi fejlesztési programokra leginkább az indokínai szubrégió országai vannak rászorulva. Ezeknek az országoknak a gazdasági-társadalmi fejlődését jelentősen hátráltatta a humán és fizikai tőke pusztulása az egyes háborúk és polgárháborúk során, amelyeket először a gyarmatosítókkal, majd az Egyesült Államokkal szemben vívtak. A kambodzsai Pol Pot vezette uralom tovább tetézte mindezt és a polgárháborús helyzet (kisebb-nagyobb összecsapások, politikai gyilkosságok formájában) megszakításokkal a 90-es évekig fennmaradt. A 70-es, 80-as években nemcsak a szovjet és az amerikai érdekek csaptak össze, hanem a közeli Kínai Népköztársaságé is. Így lehetett az, hogy Vietnam és Kambodzsa egymás ellen is háborút vívott. A 90-es évek során az egyes országok kapcsolataikat normalizálták egymással, amely egyrészt megteremtette a békés gazdasági fejlődés esélyeit, másrészt jó alapul szolgált az indokínai szubrégión belüli és azon túlnyúló regionális együttműködéshez is.

A Kína Népköztársaság sok szempontból sajátos helyzetben van. Fejlettségi mutatói jogosulttá teszik a fejlesztési támogatásokra, ugyanakkor a keleti partvidék fejlettségi szintje az újonnan iparosodottak első hullámához hasonlítható. Kína politikai-katonai nagyhatalom, és az ezredfordulóra a világ ipari műhelyévé vált, ahol ma már nemcsak könnyűipari termékeket gyártanak, hanem az elektronikai késztermékek és alkatrészek egész sorát. Kína egyre komolyabb regionális hatalmi ambíciókkal bír a távol-keleti térségben, amelynek Kína regionális és globális gazdasági súlyának növekedése, a Délkelet-Ázsiában élő kínai származásúak továbbra is jelentős befolyása az oka. Kína már megkerülhetetlen versenytársává vált a délkelet-ázsiai országoknak a világpiacon.

Indonézia, Fülöp-szigetek és Thaiföld jogosult még nemzetközi fejlesztési támogatásokra. Malajzia mára gyakorlatilag kikerült a fogadó országok közül, tekintettel fejlettségi szintjére. Bár Thaiföldöt hasonló fejlettségi szintű országnak tekintik, egy főre eső GDP-je mindössze fele a malajziainak. Vietnam, Laosz, Kambodzsa és Myanmar esetében az egy főre eső GDP el sem éri, illetve alig haladja meg a napi 1 USA Dollárt.

Fontos megemlíteni, hogy nemcsak Kínán, hanem az egyes délkelet-ázsiai országokon belül is jelentős regionális fejlettségbeli különbségek tapasztalhatók. A gazdasági központoktól távolabb eső szigetek, hegyvidékek, az elhanyagolt vagy marginalizált etnikai kisebbségek lakta területek gyakran komoly lemaradásban vannak a nagyvárosoktól vagy a sűrűn lakott parti síkságoktól. Az Indonézia és a Fülöp-szigetek egyes területein tevékenykedő iszlám szeparatista mozgalmaknak is fontos táptalaját képezik a regionális fejlettségbeli különbségek.

A Kínai Népköztársaság

Kína gyors gazdasági növekedésére alapozva jelentős előrelépést tett a lakosság életszínvonalának javításában, azonban az átlagszámok mögött jelentős regionális különbségek húzódnak meg. A keleti tengerparti területek nagyvárosainak állandó lakossága az újonnan iparosodottak első hullámához, de legalábbis Délkelet-Ázsia fejlettebb országaihoz (Thaiföld, Malajzia) hasonló színvonalon él. Közel 200 millió emberről van szó. A belső, illetve a nyugati területeken azonban sokkal nehezebbek a megélhetés lehetőségei. A lakosság többsége a mezőgazdaságból él, amely gyakran pusztán az önellátást jelenti. A jövedelemi különbségek növekedésére jellemző, hogy a legfelső egyötöd a jövedelmek 50 százalékával bír, míg a legalsó mindössze 4,7 százalékával. Kína semmivel sem egyenlőbb ország más távol-keleti fejlődő országokhoz viszonyítva.

A szegényebb területekről milliók vándorolnak a keleti partvidék nagyvárosaiba, elsősorban munkavállalás céljából. Jelentős részük illegálisan kénytelen dolgozni, lakhatása nem megoldott, kialakulóban vannak a városszéli nyomornegyedek. Jelentős részük feketén dolgozik, ezért kikerül a szociális ellátórendszerből. A munkanélküliség rátája hivatalos adatok szerint 3 %, de független becslések szerint a 25 %-ot is meghaladja és a nem regisztrált munkanélkülieket is beleértve kb. 200 millió embert érint.

Egy másik fontos probléma a Kína Népköztársaságban a gabonák iránti lakossági kereslet kielégítése. Míg a 80-as években a gabonaimport a választékbővítést szolgálta, a 90-es évektől már a mennyiségi szempont vált meghatározóvá. A kínai mezőgazdaságban csökken a gabonatermelés és a különböző gabonafajtákkal bevetett terület is, mivel sok termelő a jövedelmezőbb terményekre (például zöldség, gyümölcs) áll át. Kína gabonaimportja 15 éven belül 30-50 millió tonnára, 2050-re akár 90 millió tonnára nőhet. Kérdéses, hogy a világpiaci kínálat lépést tud-e tartani ezzel. (Mészáros, 2004)

Kína energiaigénye gyorsan nő. A 80-as években még Kína is önellátó volt kőolaj- és földgáz készletekben. 1993-tól azonban már nem kerülhette el az olajimportot, amelynek nagy részét más országokból, Indonéziából, Venezuelából, Szudánból, Iráktól, Líbiától kénytelen kielégíteni. (Mészáros, 2004) Miközben időnként olaj- és szénhiány lép fel, a környezetszennyezés máris súlyos probléma az ipari és nagyvárosi területeken.

Malajzia, Thaiföld, Indonézia
Az 1997-98-as pénzügyi válság és társadalmi hatásai

A fejlettebb Dél-Korea mellett elsősorban Indonéziát, Malajziát és Thaiföldet érintő pénzügyi válság közvetlen előzménye a rövid lejáratú (és a valutaárfolyam-kockázatok ellen nem biztosított) adósságok felhalmozódása, amelyeket túlnyomórészt magáncégek halmoztak fel hazai és külföldi bankokkal szemben, valamint a rövid lejáratú tőke nagy arányú beáramlása a helyi pénz- és tőkepiacokra. Mindez abból fakadt, hogy a vállalatok a csökkenő profitráta mellett is - folytatódó beruházási lázuk miatt - újabb hiteleket vettek fel. Az állam a folyó fizetési mérleghiány finanszírozása érdekében nem korlátozta a tőkebeáramlást. A térség országaiban túlzott beruházási boom és spekulációs buborék alakult ki.

Mi állt e folyamatok hátterében?

A 80-as években elinduló pénzügyi liberalizáció rendkívül felemás volt. A növekvő folyó fizetési mérlegdeficit finanszírozása érdekében egyre szabadabbá tették a külföldi tőke beáramlását. Ezen belül azonban a közvetlen tőkebefektetéseket, valamint a közép- és hosszú lejáratú tőkebeáramlást csak lassan liberalizálták, ami a rövid lejáratú finanszírozás felé terelte a hazai cégeket. Ezzel egy időben a vállalatokat erősen korlátozták a külföldi hitelek felvételében, ezért ezt a szerepet a bankok játszották el: az alacsonyabb külföldi kamatterhet jelentő hiteleket továbbhitelezhették a hazai vállalatoknak - magasabb kamatlábakkal. Az állam implicit garanciát vállalt az adósságok visszafizetésére, mentőövet nyújtott a bajba került vállalatoknak, ami mikrogazdasági szinten erősítette a felelőtlen, túlságosan nagy arányú és nagy kockázatú hitelfelvételt. A hitelek egy része spekulatív értékpapír- és ingatlanügyleteket finanszírozott, különösen Thaiföldön. Itt az offshore hitelfelvételt a kormányzat jelentős adókedvezményekkel támogatta, ami a rövid lejáratú adósságoknak a térségben általában tapasztaltnál is gyorsabb növekedéséhez vezetett. Az offshore pénzpiacokon igen komoly volt a spekulatív tőke jelentősége. Regionális verseny alakult ki a "legfontosabb pénzügyi központ" címéért, amelyben az előrébb járó Szingapúrhoz Thaiföld és Malajzia úgy kívánt felzárkózni, hogy tőzsdéik lehetőleg minél több mutatóban megközelítsék Tokiót és Hongkongot, továbbá offshore pénzpiacokat nyitottak. Megjegyzendő, hogy mindez az IMF és Világbank tudtával és beleegyezésével zajlott.

Latin-Amerikával szemben az adósságokat a 90-es évek első felében a magánszektor halmozta fel. Ugyancsak fontos különbség a latin-amerikai adósságválsággal küzdő országokhoz képest, hogy a költségvetés nem mutatott jelentős deficitet a válságot megelőzően, és a magas folyó fizetési mérleghiány csak a válságot megelőző néhány évben volt jellemző.

Ami a reálszférát illeti, 1996-ban a világpiac növekedése lelassult, ami kedvezőtlenül érintette az erősen exportorientált Indonéziát, Malajziát és

Thaiföldet is. A félvezetők, chipek iránti kereslet csökkenése, e termékek árainak zuhanása negatívan érintette Malajziát és Thaiföldet, amelyek a 90-es évek első felében jelentős gyártókká és exportőrökké nőtték ki magukat. Kína 1994-ben leértékelte valutáját és ipari kapacitásainak gyors bővülésével még jelentősebb versenyt támasztott a világpiacon. Az export növekedési üteme 1996-ban, Malajziában és Indonéziában jelentősen lelassult, Thaiföld kivitele pedig csökkent. A folyó fizetési mérleg deficitje a 90-es évek közepére Malajziában és Thaiföldön is meghaladta a GDP 8 %-át. A thai gazdaság 1996-os különösen gyenge mutatói a befektetők bizalmának megrendüléséhez vezettek, majd eluralkodott és tovaterjedt a pánik. (Bassa, 2003) Mindhárom országra, de különösen Thaiföldre igaz, hogy a romló külgazdasági egyensúly ellenére nem értékelték le a hazai valutát, fenntartották a többé-kevésbé a dollárhoz rögzített árfolyamot félve az inflációtól. A központi bank sem emelte meg a kamatlábakat. Ehelyett, minden eredmény nélkül, sok milliárd USD-t költöttek a hazai valuták árfolyamának megvédésére tovább csökkentve ezzel a devizatartalékokat, növelve a pánik valószínűségét.

A bizalomvesztés és pánik eredményeként a rövid lejáratú tőke menekülni kezdett Thaiföldről 1997 első hónapjaitól, amit a vállalatok és bankok csődjei követtek. Ez tovább erősítette a válságérzetet, ami lényegében az egész régió megítélését alapvetően megváltoztatta. Az IMF javaslatára bevezetett gazdaságpolitikák nyomán leértékelődő valuták, valamint a zuhanó eszközárak újabb vállalatok csődjéhez vezettek. A globális piac nem tudta már megkülönböztetni a jól és rosszul működő vállalatokat, így a viszonylag jól működő cégek közül is sok csődbe ment.

Fontos kiemelni Malajzia kedvezőbb helyzetét, ahol a külföldről, valamint a Malajziában működő külföldi bankoktól való hitelfelvételt erősebben ellenőrizte az állam. Így a bankok kevésbé adósodtak el a külföld felé, a hazai vállalatok a hazai bankokkal szemben viszont jóval inkább, s gyakran rövid lejáratra. A részvényvásárlások formájában zajló tőkebeáramlás itt is felgyorsult a 90-es évek elején, de a rövid lejáratú tőkebeáramlás aránya a teljes tőkebeáramláson belül jóval 30 % alatt maradt. Az ország viszonylag kedvezőbb helyzetére és a nemzetközi pénzügyi körök iránt táplált ellenérzéseire támaszkodva Malajzia nem fogadta el az IMF-csomagot és – részlegesen – korlátozott egyes tőkeáramlásokat.

A válság társadalmi hatásai

Malajziában a reálbérek átlagosan csak 1,1 %-kal estek a válság mélypontját jelentő 1998-as évben. Malajziában a jövedelmek visszaesésében jóval jelentősebb tényező volt a foglalkoztatottak számának visszaesése, azonban ez szinte kizárólag a 300 000 külföldi munkavállaló (a teljes munkaerő kb. 3 %-a) elbocsátásából adódott. Malajziában a válságidőszaktól gyakorlatilag függetlenül csökkent a szegények száma. A napi 2 USD-nél kevesebből élők aránya az 1996-os 11,5 %-ról 2002-ig 4 %-ra csökkent.

A válság társadalmi hatásai Indonéziában voltak a legsúlyosabbak, ahol 1998-ban 41%-kal csökkentek a reálbérek és 1999-et követően nőtt a munkanélküliség, s 2002-ben már meghaladta a 9 %-ot. Az élelmiszerárak emelkedésének lelassulása és egyes juttatások bérbe való beépítése nyomán Indonéziában 2002 közepére a feldolgozóipari reálbérek 35 %-kal magasabbak voltak, mint 1996 közepén. Ugyanakkor a válságot követően is csak évi 1 %-kal emelkedtek a reálbérek a mezőgazdaságban, amelyek 2002-ben is 12 %-kal az 1996-os szint alatt maradtak. A mezőgazdaságban dolgozók nagyrészt az informális gazdasághoz tartoznak. A teljes munkaerő kétharmada dolgozik az informális gazdaságban, amelyet nem érintettek a korábban említett béremelkedések. Évente 2-2,5 millió fiatal lép a munkaerőpiacra. A viszonylag lassú gazdasági növekedés körülményei között sokan közülük nem találnak állást. A munkanélküliek 61 %-a a 15-24 éves korosztályba tartozik.

Indonéziában a szegénységi küszöb alatt élők aránya 1996-ig 11,3 %-ra csökkent, a válság nyomán azonban közel 30 %-ra emelkedett, 2000-2002-ben 16-19 % között volt. A szegények arányának csökkenése Indonéziában a válság után nem volt töretlen tendencia. 2002-ben például 2001-hez képest nőtt a szegények aránya, a rizs árának emelkedése miatt, amely továbbra is alapvető tényező a szegények arányának alakulásában. A Világbank szerint a szegények száma a 90-es évek első felében valamivel 30 millió alatt, a harmadik évezred első éveiben valamivel 35 millió fölött mozgott. A szegények aránya és abszolút száma a válság előtti időszak (1990-96) szintje felett volt még 2002-ben is. Indonéziában ugyan tízmilliók emelkedtek ki 40 év alatt az abszolút szegénységből, de nagy részük bizonytalan helyzetben maradt, nem sokkal a létminimum fölött élve. Közülük sokan ismét visszacsúsztak a szegénység és az alultápláltság viszonyaiba a válság nyomán.

Thaiföldön a válság nyomán a munkanélküliség igen alacsony (1995-ben 1,1 %-os) rátája 1998-ra 3,4 %-ig emelkedett. A bérek a kritikus 1998-as évben 4,6 %-kal csökkentek. A három ország közül egyedül itt csökkent a válság utáni időszakban a munkanélküliség rátája, amely 2002-ben 2,4 % volt. Ez azonban a válság előtti 1 %-os szinthez képest magasnak mondható. Thaiföldön viszont - Indonéziához hasonlóan - a válság idején jelentősen megnőtt a szegénységben élők aránya. 1999-2002 között azonban a szegények arányát sikerült 10,4 %-ra leszorítani, ami alacsonyabb, mint a válság előtt.

A válság előtti években a gazdagabb Malajziában mutatkoztak a legnagyobb jövedelmi különbségek, míg Indonéziában a legkisebbek. Thaiföld a két ország között helyezkedik el. Úgy tűnik, hogy a három országban az egy főre eső jövedelmek magasabb szintje, (illetve emelkedése) nagyobb, (illetve növekvő) jövedelmi egyenlőtlenségekkel jár együtt.

A válság idején a jövedelmi különbségek igen enyhén, de csökkentek. A felső ötöd részesedése csökkent, a középső ötödök javára. Valószínűleg a pénzügyi vagy ingatlan-befektetésekkel rendelkezőkről, közepes méretű cégek tulajdonosairól, menedzsereiről van szó, akik jövedelmeit a pénzügyi válság és a vállalati csődhullám erősen megcsapolta. A legfelsőbb jövedelmi réteg azonban

jövedelemcsökkenés mellett sem süllyedt szegénységbe.

A válságot követően néhány hónapig az IMF által javasolt és a helyi kormányok által elfogadott restrikciós politikák voltak a jellemzőek, de ezt követően ismét megjelentek a keresletélénkítő gazdaságpolitika elemei. Így emelték a közalkalmazottak fizetését és adókedvezményeket vezettek be. Az igen gyenge szociális háló fokozatos kiépítése is elindult. Ugyanakkor az állami szféra thaiföldi és indonéziai decentralizációja - a politikailag kedvező változásokkal párhuzamosan - túl helyi szinten lyukakat, zavarokat teremthet az állam által szervezett funkciók (például közoktatás) ellátásában és finanszírozásában.

Vietnam

Vietnamban késve és tompítva lehetett csak érezni a pénzügyi válság hatását. Ennek az volt a közvetlen oka, hogy kialakulatlan volt a pénz- és tőkepiac, tőzsde nincsen, a hazai valuta nem volt konvertibilis. Így a térségen végigsöprő részvényárzuhanás nem terjedt át az országra. A dong árfolyama is csak kisebb mértékben és késve csökkent. A válság hatása inkább 2000-től érződött mikor maguk a legsúlyosabban érintett országok (Thaiföld, Indonézia, Dél-Korea) már elkezdtek kilábalni abból. A külföldi tőke, amelynek a megjelenését már a 80-as évek végén engedélyezték, komoly szerepet tölt be a könnyűiparban, az utóbbi években pedig az elektronikai és autóipari beruházások is egyre jelentősebbek. Vietnamban, hasonlóan más indokínai országokhoz, a jövedelem-eloszlás kiegyensúlyozottabb, amely a magánszektor kisebb arányával magyarázható. Vietnam fejlettségi szintjét tekintve a UNDP szerint utolérte Indonéziát (112, illetve 111. hely), a közoktatás, a TBC fertőzöttség mutatószámait tekintve kedvezőbb értékelést kapott. (UNDP, 2004)

Laosz

Laoszt igen szoros gazdasági szálak fűzik Thaiföldhöz, amely legfontosabb kereskedelmi partnere és befektetési forrása, de a pénzügyi válság kiinduló országa is volt. A pénzügyi válság nyomán a laoszi valuta értéke (az USA Dollárhoz mérten) 90 %-kal csökkent, az infláció pedig háromszámjegyűre ugrott 1998-ban. 1999 restrikciós intézkedéseket vezettek be. A gazdasági növekedés a 90-es éve közepének 7 %-os éves szintjéről 4-5 %-ra csökkent 1998 óta. A turizmustól várnak némi lendületet, a jövedelmek nagy részét azonban továbbra is, a főleg az önfenntartást jelentő mezőgazdaság mellett, az elektromos energia termelése (vízerőművek), a fakitermelés és a textil-, illetve kézműipar adja. A kevesebb, mint 6 milliós lakossággal bíró ország nem rendelkezik tengerparttal, így a halászat, a közlekedés, a turizmus, a kőolaj- és földgázkincsek áldásaiból nem részesedik az ország. A Mekong folyó viszont központi szerepet tölt be a belföldi közlekedésben, édesvízi halászatban, öntözésben, és mellékfolyóin az energia- termelésében.

Laoszt a Human Development Index (HDI) rangsorában a Távol-Keleten belül az utolsó helyre teszi az UNDP. (Mintegy 180 országból a 135. helyen szerepel.) Ugyanakkor 1990-2002 között több oktatási és egészségügyi mutatószám látványosabban javult, mint Myanmar vagy Kambodzsa esetében.

Kambodzsa

Kambodzsában, 1992-ben lezárult a polgárháborús időszak, de 1997-98-ban ismét kiéleződtek a politikai feszültségek, amelyek az ellenzék egyes tagjainak meggyilkolásában, külföldre űzésében csúcsosodtak ki. Mára stabilizálódott a helyzet. A 90-es évek végén a külföldről származó segélyek, fejlesztési támogatások a GDP egyhetedét tették ki. A csempészés igen jelentős probléma, talán itt a legsúlyosabb a szubrégióban, amely a fegyverek és drogok mellett az emberkereskedelmet is magában foglalja. A maláj tőke elsősorban az infrastrukturális projektekben, illetve a szállodák építésében jelent meg. Tajvani vállalatok a könnyűipart célozták meg, de a Kínai Népköztársaságból is érkeznek befektetők. UNDP HDI rangsorában, 2004-ben a 130 helyen szerepelt az ország.

Myanmar

Myanmar (régebbi nevén: Burma) gazdaságára rányomja a bélyegét az elzárkózó rendszer által fegyverkezésre költött összeg, amely 1996-ban a központi költségvetési kiadások felét tette ki. (The Economist, July 26, 1997, p. 51.) Bár az emberi jogok megsértésére való hivatkozással az USA és az Európai Unió és egyes országai részben bojkottálják a kapcsolatokat az országgal, a kihasználatlan befektetési lehetőségek miatt az üzleti szféra részéről erősödik a nyomás a kapcsolatok erősebb fejlesztése érdekében. 1998 óta Japán segélyeket nyújt Myanmarnak. UNDP HDI rangsorban a 132.

A jelen és a jövő kihívásai a Távol-Keleten

Az indokínai országok, valamint az újonnan iparosodott délkelet-ázsiai országok szegényebb régiói számára hosszú évtizedek lemaradásának behozása a legjelentősebb probléma. A legfontosabb kihívások a vidéki lakosság szociális helyzetének javítása, a mezőgazdaság modernizációja, az infrastruktúra fejlesztése**. A 2004. december 26-i földrengés okozta szökőár (cunami) hasonló feladatokat jelent a katasztrófa sújtotta területeken.**

A demográfia trendek önmagukban nem jelentenek komoly kihívást, a fejlődő világon belül a tárgyalt országokban volt a legkisebb a népességnövekedés üteme az elmúlt három évtizedben. A családtervezési programok, illetve az értékrendbeli változások nyomán az 1,8 - 2,5 % közötti népességnövekedés

Kambodzsa és Laosz kivételével 2 % alá csökkent a 3. évezred elejére. Kínában az 1975-2002 közötti időszak 1,6 %-os rátája a 2002-2015 között várhatóan már csak 0,6 % lesz. (UNDP, 2004) A népesség a legtöbb távol-keleti fejlődő országban igen fiatal, de Vietnamban a munkaképes korúak aránya már nem növekszik. A gazdasági növekedés és szerkezetváltozás nem feltétlenül tud munkát adni a munkaerőpiacra újonnan belépők számára. Kínában az állami vállalatok átalakítása is növeli a munkanélküliséget.

Az egészségügy terén a legtöbb távol-keleti ország jelentős javulást mutatott az elmúlt 30 évben. A csecsemőhalálozások aránya 1000 lakoshoz viszonyítva Kambodzsában, Myanmarban és Laoszban haladja meg a fejlődő országok globális átlagát, máshol annak felét sem érik el. A HIV pozitívok száma 8 millió Ázsiában, de ebből kb. 5 millióan Indiában élnek. A teljes lakosság arányában, Kambodzsában, Thaiföldön és Myanmarban a legsúlyosabb a helyzet, bár Thaiföldön az új fertőzések száma csökkent a 90-es években. Mindez összefüggésben van a prostitúció és a droghasználat szintjével. Abszolút számukat tekintve Kínában már több fertőzött él, mint Thaiföldön: kb. 1 millió ember. A HIV-AIDS szempontjából Afrika után a Távol-Kelet a legfertőzöttebb területe a világnak.

A magánszektor szerepe az indokínai szubrégió legtöbb országában folyamatosan nő. Az önfenntartó mezőgazdaságtól az árutermelő mezőgazdaság irányába mozdulnak el ezek az országok. Az élelmiszeripar a legkevésbé fejlett országokban csak most indul igazán fejlődésnek. Az országok gazdasági szerkezetében egyre nagyobb súlyt képvisel a feldolgozóipar. A gazdasági reformok nyomán azt is remélik, hogy az informális gazdaság súlya csökken. Nem elhanyagolható az informális kereskedelem az egyes indokínai országok között, amely akár az elszámolt forgalom 30-50 %-át is kiteheti. Ebben szerepet játszik a drogkereskedelem is, hiszen itt található az ópiumkereskedelem egyik kiindulópontja a világban.

Integrációs törekvések a Távol-Keleten

A hidegháború végével új lehetőségek nyíltak a regionális gazdasági együttműködésre és földrajzi szélesítésére Délkelet-Ázsiában.
A térség gazdasági integrációs törekvéseit leginkább az ASEAN (Délkelet-Ázsiai Nemzetek Szövetsége) jeleníti meg. Míg **a szervezet megalakulásában (1967) fontos szerepet játszott a régióbeli kommunista befolyás visszaszorítása, a hidegháború befejeződése nyomán a gazdasági együttműködésnek próbáltak nagyobb hangsúlyt adni, és felvették tagjaik közé Vietnamot is 1995-ben, annak ellenére, hogy az továbbra is egypárti kommunista kormányzás rendszerében működik. Később a szervezet tagja lett Laosz, Myanmar (1997) és Kambodzsa (1999) is. A gazdasági integrációt fékezi, így az ASEAN szabadkereskedelmi övezetének az AFTA (ASEAN Szabadkereskedelmi Térség) sikerességének is határt szabott, hogy a régión belüli kereskedelmi és**

beruházási kapcsolatok jóval gyengébbek, mint a Japánhoz vagy az USA-hoz fűződő kapcsolatok. Az 1997-98-as pénzügyi válság ráadásul a versenyhelyzetet élezte (a helyi valuták kompetitív leértékelésén és a liberalizációs politikák újabb lendületén keresztül).

Az 1997-98-as pénzügyi válság átmenetileg gyengítette a délkelet-ázsiai országok között együttműködést, de éppen a válságra válaszul az egyes országok új életet leheltek a regionális kooperációba. A pénzügyi kapcsolatok erősítésétől azt várják, hogy együtt hatékonyabban képesek megküzdeni a nemzetközi pénzpiaci kockázatokkal. Kína előretörése nyomán az ASEAN-nal tervbe vették egy szabadkereskedelmi övezet kialakítását. Az ún. ASEAN+3 együttműködés keretében Kína mellett Japánnal és Dél-Koreával is folyamatosak a konzultációk. A Japán által Szingapúrral megkötött szabadkereskedelmi megállapodás (2002) hasonló bilaterális megállapodások megkötésének nyitányát jelenti. A folyamat nem tűnik gyorsnak, de egy évtizeden belül elképzelhető, hogy a Távol-Kelet egy regionális szabadkereskedelmi övezetté válik.

Nemzetközi fejlesztési programok az indokínai szubrégióban

A Nagy Mekong Fejlesztési Övezet elképzelését is 1992-ben hirdették meg, nagyrészt az Ázsiai Fejlesztési Bank (ADB) támogatásával. Ez elsősorban az infrastruktúra és az energiatermelés állapotának javítását tűzte ki célul, különösen a közutak, az elektromos távvezetékek, valamint a vízerőművek fejlesztését.

Emellett további szubregionális programok léteznek, mint például a); a Thaiföld által elindított ún. Economic Cooperation Strategy (ECS), amely a szomszédos Laosz, Kambodzsa és Myanmar fejlődését hivatott elősegíteni a thai gazdasági érdekek figyelembe vételével. Maga az Ázsiai Fejlesztési Bank is azt hangsúlyozza, hogy ezek nem intézményes, hanem piaci jellegű integrációk, amelyek a nemzetközi üzleti tevékenységek megkönnyítését célozzák.

Így a segélyezésben és általában a fejlesztési együttműködésben az ENSZ szervezetei, illetve – bilaterális alapon - egyes fejlett országok (különösen Japán) játsszák a legfontosabb szerepet. Fontos kiemelni, hogy Vietnam a magyar nemzetközi fejlesztési együttműködési politika egyik stratégiai partnerországa (összesen négy ilyen ország van a világban), de Laosz, Kambodzsa, Kína és Mongólia is részese kisebb, magyar finanszírozású fejlesztési programoknak.

Hivatkozások

ADB (2004) The Mekong Region: Economic Overview, Asian Development Bank, http://www.adb.org/Documents/Reports/MREO/default.asp

_____Bassa, Zoltán (2003) Beruházások és gazdasági növekedés Indonéziában, Malajziában és Thaiföldön a 90-es években, MTA Világgazdasági Kutatóintézet, Budpeat, kézirat.

Bassa, Zoltán – Buzás, Sándor – Ludvig, Zsuzsa - Majoros, Pál – Székely-Doby, András – Szigetvári, Tamás (2004) Világgazdasági Régiók, Perfekt Kiadó, Budapest.

Mészáros, Klára (2004) Fordulópont Kína és DK-Ázsia viszonylatában – tapasztalatok, okok és kilátások. MTA Világgazdasági Kutatóintézet, Budapest. Készült az Ehrlich Éva vezette T 029143 OTKA keretében,

UNDP (2004) Human Development Report 2004, http://www.undp.org elérés dátuma: 2004. november 20.

A FEJLŐDŐ ORSZÁGOK FŐBB TÉRSÉGEI ÉS EZEK SAJÁTOSSÁGAI[49]

Farkas Péter, tudományos főmunkatárs, VKI

1. Áttekintés a fejlődő országok csoportjairól

A gazdaságilag korábban lemaradt térségek megnevezésével is zavarban vagyunk. Mára a hagyományos terminus technicus – a fejlődő országok – eufemisztikussá vált. Az a mintegy másfélszáz ország, amelynek fejlődésében, felemelkedésében az ötvenes–hatvanas években még bízni lehetett, igen heterogénnek bizonyult. Egyes csoportjaik valóban a gazdasági felzárkózás vagy a korlátozott felzárkózás útjára léptek, a többségük azonban a lemaradás állapotában, az elmaradottságban vergődik.

Az újonnan iparosodó országok első hulláma [Dél-Korea (Koreai Köztársaság), Tajvan, Hongkong, Szingapúr] nagy utat tett meg az iparosodás és a társadalmi átalakulás útján. A szerepük sok vonatkozásban már a legfejlettebb országokéhoz hasonló a világgazdaságban. Milyen módszerekkel érték el ezt? A külföldi tőkével való együttműködés maximális kihasználásával, az exportvezérelt, de egyben piacvédő, állami koordinációjú japán modell módosított alkalmazásával, az ázsiai szocialista országokkal szembeni politikai szerepvállalással, ezért nyugati politikai és anyagi segítséggel. Mára, a globalizáció körülményei között azonban felzárkózási modelljük megváltoztatására, piacuk megnyitására és fokozatos liberalizálásra kényszerülnek.

Az iparosodók második hulláma is hasonló utat járt be, de a későbbi indulás világgazdasági korszakának megfelelően a külföldi tőke jelentősebb közvetlen tulajdonosi szerephez jutott (Malajziában, a Fülöp-szigeteken, Thaiföldön, Indonéziában). Ezekben az országokban a modern árutermelő szektor erősen elkülönült a hagyományostól, továbbra is a társadalmi–gazdasági dualitás jellemző.

Szintén jelentős ipari modernizációt éltek meg – elsősorban a külföldi tőkére alapozva – Latin-Amerika fejlettebb országai (Argentína, Brazília, Mexikó), pontosabban ezek egyes elkülönült városi körzetei, zónái. Ezekben az országokban, továbbá az őket követő, de kevésbé modern ipari struktúrával rendelkező latin-amerikai országokban az említett dualitás szélsőséges belső szociális és területi egyenlőtlenségek bázisa, amelyek az elmúlt évtizedekben csak tovább nőttek.

Hasonló szerkezet jellemzi a milliárdos lakosságú, sok tekintetben feudális, illetve ázsiai évezredes társadalmi hagyományokkal is együtt élő Indiát, ahol különösen a kilencvenes években gyorsult fel a külföld tőkével való

[49] továbbá rövid gondolatok Afrikáról és a Közel-Keletről

együttműködésen alapuló nemzetközi ipari–szolgáltatási munkamegosztási szigetek megerősödése. Kína immár fél évszázada tartó gyors fejlődése is nagymértékben a világgazdaságba való rugalmas betagozódás eredménye, a szocialista állami eszközökkel itt is csak részben tudták mérsékelni a modern (tengerparti) és a hagyományos (elsősorban a szárazföld belsejében elhelyezkedő) ágazatok (területek) kettősségét, az ebből következő társadalmi feszültségeket.

Az elmaradottabb térségekben ezeken kívül csak néhány országban (például Egyiptomban, Tunéziában, Kenyában, Marokkóban) volt némi kapitalista gazdasági fejlődés, de a modern szektor szűk, és továbbra is a hagyományos társadalmi formák jellemzik őket.

Az olajban gazdag országok egy főre jutó jövedelme látványosan nőtt, egyes esetekben (Szaúd-Arábiában, Kuvaitban, az Arab-öböl sejkségeiben) elérte a legfejlettebb országok szintjét. Olajfejű gazdaságaikban hatalmas infrastrukturális fejlődés ment végbe, Társadalmi viszonyaik és gazdasági struktúrájuk jellege azonban nem lépett ki az elmaradottságból.

Az eddig felsorolt országok, csoportok megéltek egyfajta fejlődést, de ez nem minden esetben járt együtt tartósan gyors gazdasági növekedéssel, a társadalom átalakulásával, a létfeltételek javulásával. Így például Latin-Amerika fejlettebb országaiban (is), az egy főre jutó jövedelem alacsonyabb, mint harminc évvel ezelőtt volt, ráadásul egyenlőtlenebbül oszlik el, mint korábban. Mára világossá vált, hogy a gazdasági növekedés és a fejlődés nem feltétlenül együtt haladó folyamatok. Ennek kapcsán egyre több szó esik a fenntartható növekedésről, amelynek legfontosabb eleme – a környezeti mellett – a társadalmi fenntarthatóság, ezen belül a szociális és a politikai kohézió. Ezek megvalósítása azonban a közvagyon és állami felelősségvállalás csökkenése miatt egyre nehezebb.

Még nem volt szó arról a mintegy száz elmaradó országról, amelyeket az elmúlt évtizedek világgazdasági folyamatai (az adósságtörlesztés, a relatív nyersanyagárak zuhanása, az importliberalizálás miatti dezindusztrializáció, a termelés anyaghányadának csökkenése stb.) egyértelműen ebbe a pozícióba sodortak. Igaz, ezekben az országokban a kevésbé fejlett világ lakosságának “csak” a kisebbik fele él.

Még a nyersanyagokban gazdag országok is egyre nehezebb helyzetbe kerültek. A nyersanyagok relatív áresése folytán, ma ugyanakkora import fedezetéül kétszer akkora volumenben kell exportálniuk, mint harminc éve. Hasonló helyzetben vannak a trópusi élelmiszerek termelői. Egész földrészek, régiók „maradtak kívül” a kapitalista modernizációra alapozott fejlődésen. Az elfelejtett Fekete-Afrika, Dél- és Közép-Amerika agrárországai, Ázsia elmaradottabb társadalmai. A lemaradás általában nem járt abszolút gazdasági stagnálással, de az egy főre jutó jövedelem ezekben az országokban többnyire változatlan vagy csökkenő.

Földünk 6 milliárd lakosából közel 2 milliárd él azon térségekben és országokban, ahol 1980 és 2000 között az egy főre jutó GDP évi 100-150 dollárnál kevesebbel (napi kb. 1/3 dollárral) nőtt, ami – a jövedelmek társadalmakon belüli

egyenlőtlenebb elosztása miatt is – nem jelent érzékelhető javulást a lakosság többségének életszínvonalában. További 1,5 milliárd ember él azon övezetekben, kontinenseken, amelyeken az egy főre jutó jövedelem csökkent. A következő táblázatban mindez látható, továbbá az is, hogy a fejlődő országok több földrajzi térségében (Afrikában, Latin-Amerikában, a Közel-Keleten) a GDP/főt tekintve a relatív elmaradás volt az alaptendencia a fejlett országokhoz képest. A 3 milliárd embert számláló Kelet- és Dél-Ázsiában azonban a távolság csökkent a fejlett ipari centrumokhoz képest, igaz az elmaradás még hatalmas. Tehát ugyanezen két évtized folyamán jelentős mértékben felgyorsult a fejlődő országok differenciálódása. Dél-Ázsiában az egy főre jutó jövedelem közel duplájára, Kelet-Ázsiában 2,5-szeresére, a Kínai Népköztársaságban ötszörösére nőtt, miközben Latin-Amerikában lényegében véve stagnált, Afrikában egytizedével, az átalakuló országokban ötödével, Kelet-Ázsiában (a Közel-Keleten) majd' a felére csökkent.

A jövedelmek differenciálódása az egy főre jutó GDP alapján, fontosabb térségek szerint
(1980-2000)

	GDP/fő (1995-ös dollárértéken)		A GDP/fő változása (%)	A GDP/fő arányai (USA = 100%)		Lakosság (millió fő)
	1980	2000	2000/1980	1980	2000	2000
Földünkön összesen	4535	5624	124,0	22,0	17,1	5980
Fejlett országok	20241	30568	151,0	98,3	93,1	847
Egyesült Államok	20581	32848	159,6	100,0	100,0	278
Európai Unió	17639	25391	143,9	85,7	77,3	375
Japán	27462	43283	157,6	133,4	131,8	127
Átalakuló országok[a)]	2616	2128	81,3	12,7	6,5	409
Fejlődő országok	1087	1457	134,0	5,3	4,4	4725
Latin-Amerika	3675	3826	104,1	17,9	11,6	512
Afrika	786	726	92,3	3,8	2,2	751
Nyugat-Ázsia	6718	3777	56,2	32,6	11,5	236
Kelet- és Dél-Ázsia	408	1086	266,2	2,0	3,3	3224
Kelet-Ázsia[b)]	1314	3144	239,2	6,3	9,6	582
Kína	170	801	471,2	0,8	2,4	1300
Dél-Ázsia	250	456	182,4	1,2	1,4	1342

Megjegyzések: [a)] Volt szocialista kelet-európai és közép-ázsiai országok, 1980-ban Kelet-Németországgal együtt; [b)] Kína nélkül
Forrás: World Economic and Social Survey 2001. UN. 243. o. alapján

+

Most térjünk vissza a terminológiai problémához, mert maga is tükrözi a fejlődő világ sokszínűségét! A harmadik világ kifejezést – talán ritkábban – változatlanul használják, bár a "második világ" gyakorlatilag eltűnt. A nemzetközi szervezetek által legelmaradottabbnak (LDC) nyilvánított csaknem félszáz országgal kapcsolatban a negyedik világ kifejezést is előfordul.

Elsősorban a baloldali szakemberek szólnak a centrum (fejlett) országok mellett a félperiférikus (azaz közepesen fejlett, a szegényebb országokban gazdasági érdekeltségeket kiépítő) és a periférikus (elmaradott) országokról. A félperiféria országai saját térségükben maguk is integráló szerepet játszhatnak (például Brazilia). Megkezdték a tőke exportját (termelés-kihelyezés, külföldi vállalkozás, értékpapír-vásárlás, spekuláció formájában), de annak mértéke eltörpül az ezen országokba behatoló tőke tevékenységéhez képest. A félperiférias országok tehát a nemzetközi munkamegosztás hierarchiájában függő helyzetben vannak, de ugyanakkor maguk is kisugárzó hatásúak, közbülső szerepet töltenek be. Gazdasági erejüknek megfelelően regionális politikai szerepük is erősödött. Speciális az ugyancsak ide sorolható, gazdag kőolaj-exportáló országok csoportja. Gazdaságuk szerkezete egyoldalú, de rendkívül magas, több esetben a fejlett centrum országokat is meghaladó az egy főre jutó jövedelmük. Végül a gazdaságilag elmaradott, lemaradó országok képezik a perifériát – a teljesen kiszolgáltatott országcsoportot. A külföldi tőke itt elsősorban a kereskedelmi és a szolgáltató tevékenységekben érdekelt. A Földünkön nyilvántartott kétszáz körüli ország több mint a fele tartozik ide. Ebben a csoportban – mint más összefüggésben említettük – a gazdasági aktivitás gyenge volt, és – a viszonylag magas népszaporulattal összefüggésben is – az egy főre jutó jövedelem stagnált vagy csökkent a globalizációs korszakban.

A szakirodalom újra egyre gyakrabban használja a gyengén fejlett országok (underdeveloped countries) kifejezést, ezzel választják el a lemaradókat a gazdaságilag felzárkózó vagy – gyakrabban használt kifejezéssel – a feltörekvő, felemelkedő (emerging) országoktól. Ez utóbbi kategóriába azonban az újonnan iparosodók – Latin-Amerika fejlettebb államai, Észak-Afrika jobb helyzetű gazdaságai – mellett Ciprust, Máltát, Törökországot és a kelet-európai és a közép-ázsiai (FÁK) átalakuló (converging) országokat, is beleértik (annak ellenére, hogy ez utóbbiak összesített gazdasági teljesítménye még messze a korábbi alatt van). Végül a nemzetközi szervezetek egyes kiadványai az összes elmaradott és gazdaságilag felemelkedő országot emerging countries elnevezéssel illetik, a négy ázsiai "kis tigrist" (az újonnan iparosodók első hullámát) azonban már a fejlett országok közé emelik.

Ahogy a gazdaságilag elmaradottabb országok egyes kategóriáit sem tudjuk éles határokkal elkülöníteni egymástól, úgy a különböző elnevezések sem tiszták és határozottak, sőt, bizonyos mértékig értékrendeket is tükröznek.

+

A fejlődő országok főbb csoportjainak tendenciái, tapasztalatai – mind pozitív, mind negatív értelemben – Magyarország szempontjából is tanulságosak. Ez a nagy országcsoport egyáltalán nem érdektelen a magyar külgazdaság és külkereskedelem nézőpontjából sem. Igaz, az összesítő statisztikák alapján úgy tűnhet, hogy csökkent a súlyuk a magyar külkereskedelemben, valójában – elsősorban nyugat-európai közvetítéssel – jelentős a közvetített (reexportált) forgalmunk. Korábbi kétoldalú kapcsolatrendszerünk többoldalúvá vált. Továbbá, miután világgazdasági szerepünk hasonló lett, a pénzügyi és befektetői piacok gyakran egy kalap alá vesznek bennünket más térségek közepesen fejlett országaival. Ezért éreztük meg néhány távolabbi fejlődő ország pénzügyi válságának, a nemzetközi pénzügyi spekuláció hatását a kilencvenes években. Tehát a fejlődő országok csoportjainak elemzése során rólunk, Magyarországról is szó van.

Ugyanakkor Magyarország de jure bebocsáttatott a fejlett országok csoportjába, ami kötelezettségekkel is jár a fejlődő országok segélyezését illetően. Az OECD DAC (Development Assistance Committee) mechanizmusa és az EU fejlesztési kötelezettségvállalása alapján fogjuk – szerény mértékben – támogatni a fejlődő országokat. Ezért is jó, ha tisztában vagyunk az egyes csoportjaik sajátosságaival.

2. A fejlődő világ differenciáltságának okairól

Ha kapitalizmusról beszélünk, hajlamosak vagyunk csakis a fejlett térségekre gondolni, pedig a cetrum és a periféria – ahogy Immanuel Wallerstein nyomán nevezzük – elválaszthatatlan, nemzetközi munkamegosztáson alapuló egységet alkot. A lemaradó országok gazdasági helyzete természetesen összefügg saját gazdaságpolitikájukkal, belső nehézségeikkel is, de legalább annyira történelmi és világgazdasági adottságaikkal, földrajzi és geostratégiai elhelyezkedésükkel, a "visszasodró" világgazdasági hatásokkal is. Ráadásul az elmúlt két évtizedben ez utóbbi hatások erősödtek.

A gyarmatosítás korszakában, a gazdasági fejlődés jellegét – persze nem függetlenül az országok természeti adottságaitól és földrajzi elhelyezkedésétől – nagymértékben a gyarmattartó ország vállalkozóinak érdeke (bányanyitás, ültetvényes gazdálkodás, kezdeti iparosítás) határozta meg. Ugyanez befolyásolta – a fellelt helyi viszonyok alkalmazkodó képessége mellett –, hogy mennyire bomlottak fel (illetve konzerválódtak) a hagyományos társadalmi-gazdasági viszonyok. Mindez már a gyarmati korszakban jelentős különbségeket indukált a gyarmati területek, országok helyzetében.

A függetlenség elnyerése e tekintetben nem hozott fordulatszerű változást a volt gyarmati országok nagy többsége számára. A politikai függetlenség ugyan megnövelte az elmaradott országok mozgásterét még gazdasági értelemben is, de a kezdeti, például iparosítási próbálkozásaik csak részleges vagy gyenge eredményt hoztak, s a globalizációs-liberalizációs korszak még ezeket is megkérdőjelezte. Azt

mondhatjuk, hogy a korábbi erőszakon alapuló, lényegében egyoldalú gyarmati függőség a kapitalista világpiac működési mechanizmusai által fenntartott közvetett gazdasági és technológiai függéssé vált.

Az új korszakban azonban az idő előrehaladásával a dependencia – különböző mértékben – aszimmetrikussá lett. Egyes országok visszahatása a tőkés világgazdaságon belül – például kőolajkincsük révén, vagy speciális, gyakran politikailag is motivált, külső segítséggel végrehajtott iparosítás révén az újonnan iparosodott országokban – jelentősen erősödött. Ugyanakkor azok az országok, amelyek történelmi okokból elmaradottabbak voltak, vagy a belső fejlődésüknek más, nem a tőkés centrumból indukált tartalmat kívántak adni az ötvenes-hatvanas években – például az ún. szocialista orientációjú országok, vagy India, az importhelyettesítéssel próbálkozó Latin-Amerika – általában, érthetően, diszpreferáltak voltak a segélyezésben, hitelezésben, tőkekihelyezésben, piacra jutásban.

Ráadásul a hetvenes évek elején az olajárrobbanás miatt a legtöbb szegény ország importkiadása megnőtt, ami az eladósodásukhoz, az exportkényszerhez vezetett. A piacnyitás gazdasági kényszere tehát a fejlődő országok számára az eladósodással tovább erősödött. Az adósság-visszafizetési nehézségek nyomán a hitelezők fő képviselője, az IMF ún. stabilizációs és kiigazítási programok végrehajtását követelte meg a segítségnyújtásért, az áthidaló hitelekért cserébe. E programok előírták a piacok fokozott megnyitását a külföldi áruk és tőkék előtt. A megszorító monetáris (pénzpolitikai) és fiskális (költségvetési) gazdaságpolitika, valamint a beáramló friss magántőke rövidtávon többnyire javított az országok makrogazdasági egyensúlyán, adósságfizető képességén. A piacnyitás, a liberalizáció, az importáruk beözönlése ugyanakkor a 80-as évektől sok országban lassította, visszavetette a hazai gyáripari termelést (dezindusztrializációs hatás), a munkahelyek számát, általában véve a gazdasági növekedést. A globalizációs korszakban – a legtöbb elmaradott (fejlődő) országban – a külföldi tőke inkább a kereskedelmi és a pénzügyi szférába hatol be. Mindez – kiegészülve a hazai elitek mohóságával – sok országban súlyos szociális következményekkel, a jövedelmek differenciálódásával járt. A kivétel (a hatalmas lakosságú) Kelet-Ázsia volt, ahol a hagyományos társadalom „diszciplináltsága”, magas szintű oktatottsága és a már említett világpolitikai-világgazdasági összefüggések folytán jelentős gazdasági fejlődés indult be.

Tehát a transznacionális tőke egyrészt integrálja a világgazdaságot, „modernizál”, a fejlettebb világ termelő és egyéb életfolyamataiba vonja be a perifériákat, technikai-technológiai ismereteket terjeszt, mindenhol kiépíti a magának megfelelő kommunikációs hálózatokat, infrastruktúrát, gyárakat telepít. A másik oldalról viszont erőteljesen differenciálja az egyes országok, azon belül a (kis)térségek fejlődési lehetőségeit, lemaradó periferizálódó, vesztes országokat is termel.

A külföldi tőke számos gazdasági mechanizmuson keresztül befolyásolja a fejlődő térségek, országok gazdasági fejlődését, a jövedelemképződést és annak elosztását. A termelés és a tőke kihelyezése csak kevés országot érint jelentősebb

mértékben, esetenként ezen országokon belül is nagyok a regionális eltérések. A közvetlen külföldi befektetések 25%-a jut a fejlődő világba, utóbbinak kétharmada azonban egy kisebb országcsoportba, egy tucat közepesen fejlett ázsiai és latin-amerikai országba. A saját befektetéseín túl a külföldi tőke a bedolgozói-alvállalkozói rendszeren keresztül befolyásolja a termelési és jövedelmi folyamatokat. Jövedelmet csapol le a saját közvetlen és „követett", bedolgozói-alvállalkozói tulajdona révén, valamint a nemzetközi kereskedelmi és a pénzügyi rendszer sajátosságai folytán. Ráadásul a jövedelmet, a profitot a vállalaton belüli „transzferárak" segítségével azon országban mutatják ki, ahol az számukra kedvezőbb. (Gyakran nem is az adott üzletágban.) Az erősebb partner diktál továbbá a (monopol)árak, a hitelfeltételek, az elszámolások tekintetében. A legrosszabb helyzetű országok „kockázatvállalás" címén jelentős kamatprémiumokat fizetnek hitelezőiknek. A kereskedelmi cserearányok pedig immár két évszázada a fejlődő országok (nyersanyagtermelők) számára fokozatosan kedvezőtlenebbekké válnak, s az agrártermelők vesztesége nagyobb, mint az ipari nyersanyagok kitermelőié, míg viszonylag legjobban a szénhidrogénnel rendelkező országok járnak. További világgazdasági tényező, hogy az eladósodott országok lényegében örökjáradékot fizetnek, mert gazdaságuk jövedelemtermelő képessége alacsonyabb és lassabban nő, mint ami az adósságaik csökkentéséhez szükséges. Újabb és újabb hiteleket kénytelek felvenni, melyekre kamatot kell fizetniük, s közben az adósságaik tömege tovább nő. (Csak az ázsiai iparosodó országok tudták csökkenteni nettó adósságállományukat az elmúlt 20 évben, a többi fejlődő országcsoporté évtizedenként közel duplázódott. Az adósságtörlesztés a fejlődő térségek exportjának 15-20 %-át, a GDP-jük 5-10 %-át „köti le". Ugyanez az arány Latin-Amerikában a legsúlyosabb, ahol az export 1/3-át, a GDP durván 15 %-át jelenti.) Továbbá az adósság-visszafizetési kényszer miatt, az export ösztönzése érdekében, a gyengébben fejlett országok valutái rendre alulértékeltek a vásárlóerejükhöz képest. Ez azt jelenti, hogy a külföldiek mindent olcsón vásárolnak az adott országban, míg annak valutája külföldön csak fele-harmad annyit ér, mint otthon. Továbbá a fejlődő országokat gyakran negatívan érinti a pénzügyi spekuláció. Mindezen világgazdasági hatások különböző intenzitással érintik a fejlődő országokat, csoportjaikat.

Az egyes fejlődő országok versenyképességét a mai globalizált világban – ezt manapság jobban hangsúlyozni szokták, mint az imént felsorolt világgazdasági korlátozó tényezőket –, jelentős mértékben befolyásolja a kormányzati gazdaságpolitikájuk. Az állami gazdaságpolitikák azonban inkább csak a hasonló világgazdasági szerepű és helyzetű országok közötti versenyben (azon belül a transznacionális társaságokért, a külföldi befektetőkért, a hitelezők kegyeiért, a nagyhatalmak jóindulatának megszerzéséért folyó pozícióharcban) játszanak szerepet. Az egyes fejlődő (és közepesen fejlett) országok alkalmazkodóképességénél, bérszínvonalánál is erősebben hat azonban a tőkebefektetések irányára korunkban a már történelmileg elért fejlettség, a nemzetközi munkamegosztásban játszott szerep, az infrastruktúra állapota, a munkaerő színvonala, az országok geostratégiai helyzete.

3. Röviden Afrikáról és a Közel-Keletről

Afrika és a Közel-Kelet világgazdasági pozíciója annyiban hasonló, hogy mindkét térség a nyersanyagok világpiaci szállítója. Helyzetüket tehát a világpiaci nyersanyagkereslet és a nyerstermékek áralakulása döntő mértékben befolyásolja. Ugyanakkor a különbség is jelentős, hiszen a Közel-Kelet a stratégiailag rendkívül fontos, nagy bevételeket eredményező szénhidrogének kitermelője és részben feldolgozója.

A Közel-Kelet szűkebb földrajzi értelemben a közel-keleti arab országokat, az ugyancsak muzulmán Iránt és Izraelt foglalja magába. Gazdasági és társadalmi értelemben azonban a Közel-Kelethez tartoznak Észak-Afrika arab országai is.

Mindenki tudja, hogy Afrika a legszegényebb kontinens földünkön. A Föld lakosságának 13 %-a (több, mint 800 millió ember) él e kontinensen, miközben a GDP-jének csak 3-4 %-ával részesedik, a feldolgozóipari hozzáadott értékében pedig csak 0,9 %-kal. A kontinens világgazdasági periferizálódását jeleníti meg, hogy míg a kontinens (beleértve Észak-Afrikát), a világexport 5,9 %-át adta 1980-ban, 2002-ben már csak a 2,1 %-át.

Afrika összesített gazdasági növekedése a hetvenes években még 4,3 %-os volt, a nyolcvanas években 2,1 %-os, a kilencvenes években 2,6 %-os. Mivel a lakosság növekedése a kontinensen a nyolcvanas években 2,9-, a kilencvenes években 2,5 %-ot tett ki éves átlagban, az egy főre jutó jövedelem összességében csökkent a két évtized folyamán. A gazdaság szerkezete nem modernizálódott, a feldolgozóipar aránya a GDP létrehozásában a kilencvenes években csökkent (2001-ben 14 %-ot tett ki), a bányászat súlya kicsit emelkedett (20%-ra), a mezőgazdaság szerepe stagnált (17 %), a szolgáltatásoké valamivel nőtt (47 %).

Afrikát mindezek alapján marginalizálódó kontinensek tartják, mely iránt nem érdeklődik a külföldi tőke. Valóban, glóbusunk összes direkt beruházásainak 1 %-a, a fejlődő országokba irányuló közvetlen befektetéseknek csak 3,7 % jutott Afrikának 2000-ben. Ez azonban nem azt jelenti, hogy a külföldi tőke szerepe elhanyagolható lenne ebben a térségben. Saját vizsgálataim szerint – statisztikailag is követhetően – az afrikai kontinens GDP-jének közel felét közvetlenül a multinacionális monopóliumok realizálták már a 80-as évek elején. Közvetett módszerekkel pedig a nagyobbik felét.

A világgazdasági folyamatok összességében mégis e kontinens marginalizálódását, periferizálódását eredményezték az elmúlt évtizedekben. Ennek oka az, hogy a nyersanyag-kitermelés enklávé jellegű, a jövedelmek koncentráltak, a haszon nagy része külföldre távozik (a transznacionális befektetők jövedelmeként és pénzügyi befektetések formájában), továbbá elfolyik a helyi elitek háza táján. A kontinens fejletlen infrastruktúrája, képzetlen munkaereje nem teszi vonzóvá a feldolgozóipari transznacionális vállalatok számára. Az ipar legjelentősebb bázisai Fekete-Afrikában – kis túlzással – a Coca-Cola és egyéb üdítőt gyártó üzemek, helyi igényeket kielégítő dohánygyárak, a fafeldolgozók, terménytisztító és válogató

vállalkozások, az ásványzúzdák, a helyi lakosság szerény igényeit kielégítő könnyűipari kisüzemek, az építőipar. A piacosítás, a magántulajdoni viszonyok kívülről is ösztönzött erősödése az eredeti tőkefelhalmozás során ismert jelenségekhez vezetett: egyes rétegek korábban nem tapasztalt méretű elnyomorodásához, éhezéséhez (például Malawiban 2001-ben).

A fekete-afrikai országok természetesen maguk is sokszínűek, a gazdasági-társadalmi fejlettség különböző fokain állnak, világgazdasági szerepükben is vannak sajátosságaik. Ezek alapján a következő csoportjaikat lehet elkülöníteni egymástól.[50]

- Önfenntartó gazdálkodással jellemezhető országok. Nomadizáló törzsi viszonyok jellemzik ezeket, a nemzetközi munkamegosztásba kevéssé kapcsolódtak be. (Példák: Etiópia, Csád, Mali.)
- Trópusi mezőgazdasággal jellemezhető országok. Ezen belül inkább kisbirtokokkal jellemezhető országok (Uganda, Elefántcsontpart, Ghána) és ültetvényes nagybirtokos típusúak (Kenya, Zimbabwe) különíthetőek el egymástól.
- Ásványi kincsekben gazdag országok. Ezekben a bányászat jellemzően szigetként van jelen a gazdaságban. (Példák: Zaire, Sierra Leone, Niger, s az iparral is rendelkező Dél-Afrika.) Külön alkategóriát képeznek az olajkitermelő országok (Nigéria, Brazzaville Kongó, Mozambik, Közép-Afrikai Köztársaság, Egyenlítői Guinea, Gabon).
- Munkaerő ellátó országok. Malawi, Botswana, Lesotho és Szváziföld vándormunkásai adják a végtelenül kizsákmányolt dolgozók egy jelentős részét a Dél-Afrikai köztársaság transznacionális vállalatok által működtetett arany- és egyéb ásványbányáiban. Ezekben az országokban a családok pénzjövedelmének nagy része ebből a forrásból táplálkozik.

A fekete kontinensen tehát nagy a szegénység, a gyors a népszaporulat, a lakosság harmada éhezik, az egészségügyi ellátás fejletlen, a népesség 10 %-a, a kontinens déli részén közel harmada HIV fertőzött.

A nemzetközi segítség elégtelen. 1992-ben még 32 dollárnyi hivatalos (állami és multilaterális) segély jutott egy főre számítva a kontinensen, 1998-ban csak 19 dollár. Igaz, a legszegényebb országok adósságának egy részét elengedték, ami a törlesztési kötelezettségeiket észrevehetően csökkentette. Összességében azonban a külföldi támogatás és a kontinens gazdasági növekedése – az IMF egyik legutóbbi jelentése szerint – elégtelen az ENSZ millenniumi célkitűzéseinek megvalósításához, nevezetesen ahhoz, hogy a szegények és az éhezők száma 2012-ig a felére csökkenjen.

A Közel-Kelet legtöbb országa, beleértve itt az észak-afrikaiakat, a 70-es években és a nyolcvanas évek első felében élték aranykorukat, főleg a

[50] Szigetvári Tamás: Közel-Kelet és Afrika a világgazdaságban. alapján. A térség bemutatásában egyébként is erre az írásra támaszkodtam.

szénhidrogének kétszeri árrobbanása miatt. Különösen az olajban gazdag, nem nagy lakosságú Öböl menti országokban (Kuvaitban, Katarban, Bahrainben, az Egyesült Arab Emirátusokban, Szaúd-Arábiában, mellettük az afrikai Líbiában) nőtt meg az egy főre jutó jövedelem olyan mértékben, hogy hatalmas infrastrukturális fejlesztéseket hajthattak végre, gazdaságfejlesztési programokba kezdhettek, a fejlett országokéval vetekedő szociális ellátó rendszereket alakítottak ki, sőt egyes közszolgáltatásokat ingyenessé tettek a bennszülötteknek. Egyes nagyobb országokban az olajbevétel szélesebb iparfejlesztési programok megvalósítását szolgálta (elsősorban a már afrikai Egyiptomban és Algériában, mellettük Iránban, Irakban, Szíriában). A térség leggazdagabb országai jelentős felesleges tőkével rendelkeztek, melynek egy részét a fejlett országokba „recirkulálták", azaz visszafektették, a költségvetési kiadásoknak és a GDP állami újraelosztásának magas szintjére rendezkedtek be.

1986-ban azonban az olajár összeomlott, a korábbi szint felére-harmadára esett. Ekkor kiderült a térség gazdaságainak sebezhetősége. Bár a jövedelmek meghaladták a hatvanas évekét és az Öböl menti országokban többszörösét tették ki más fejlődő ország térségekének, az állami kiadásokat drasztikusan vissza kellett fogni. A térség egyes országai ekkor rohamosan eladósodtak. Az iparosítási programok a pénzhiány és a globalizációs piacnyitás következtében leálltak, a meglevő termelőüzemek egy része bezárt, a legjobbak a külföldi társaságok kezébe kerültek. Az iparosítási próbálkozások ellenére a térség exportjának 90 %-át ma is a szénhidrogének teszik ki. A fennmaradó 10 % pedig kevesebb, mint egy közepesen nagy európai ország kivitele. (A nem szénhidrogén export harmadát egyébként Izrael adja a térségben.)

A gazdasági nehézségek, a lakossági jövedelmek és a szociális juttatások drasztikus visszaesése sokkolta a térség országainak lakosságát. Ez a helyzet volt az alapja a fejlett országok elleni hangulatok és az iszlám fundamentalizmus erősödésének, a terrorizmus az elkeseredettség frusztrált megnyilvánulásává vált. Ezért figyelmeztetett Kofi Annan ENSZ főtitkár a 2004. évi februári davosi gazdasági csúcsértekezlet alkalmából, hogy a világ manapság sokat foglalkozik a terrorizmussal, de nem eleget a fejlődés problémáival.

A SZEGÉNYSÉG GLOBÁLIS PROBLÉMÁI ÉS A FEJLESZTÉSI EGYÜTTMŰKÖDÉS

Simai Mihály akadémikus, VKI

A XXI. század globális problémái között különösen lényeges a szegénység. A szegénység valójában a világon ősidők óta jelen volt. Szinte valamennyi világvallás tanításai foglalkoztak enyhítésének fontosságával. Világméretekben az első átfogó elemzést a szegénység nagyságáról Angliában készítette egy Gregory King nevű, magát politikai matematikusnak tituláló tudós, aki valójában a házasságokat, születéseket, temetéseket, az agglegényeket és a gyermektelen özvegyeket sújtó adók kivetésével foglalkozott. Ennek alapján igen jó lehetőségei voltak a jövedelmi viszonyok tanulmányozására. Könyve "Természetes és Politikai Megfigyelések és Következtetések Anglia Helyzetéről és Feltételeiről" [51]1696-ban jelent meg, s adatai 1688-ra vonatkoznak.26 "társadalmi osztály helyzetét elemezte, az arisztokratáktól a legalsóbb rétegekig. Megállapította, hogy a háztartások egyharmada kevesebbet költ jövedelmeinél, kétharmada számára pedig a jövedelmeik nem elégségesek megélhetésükhöz. Ezeket adományokból segítik. Sok angol, francia, orosz és belga szakember foglalkozott a jövedelmi viszonyok empirikus vizsgálatával a XVIII. Században. A XIX. században különösen elszaporodtak a szegénység problémáival foglalkozó empirikus vizsgálódások, amelyek jövedelmek alapján megkísérelték meghatározni a szegénység szintjén élők számát. (Boot, Engels, és mások.) A legpontosabb számításokat az angol Rowntree végezte.[52] A XX. század első felében a szegénység okainak, következményeinek, jellemzőinek tudományos igényű elemzése sokat fejlődött és pontosabbá vált. Ezek a tanulmányok jelentős részben a tudományos kíváncsiságot voltak hivatva kielégíteni, részben alapul szolgáltak a kormányok vagy különböző politikai és emberbaráti szervezetek programjaihoz. A XX. század második felében kialakult globális viszonyok a nemzetközi szervezetek számára is igen fontos kérdéssé tették a világ szociális viszonyainak elemzését, a növekvő társadalmi egyenlőtlenségek és a szegénység okainak és következményeinek feltárását, valamint a szükséges közös tennivalók meghatározását. Ez a feladat valószínűleg lényeges marad a XXI. században is.

A XX. század második felében, különösen a 70-es évektől kezdve gyorsult a szegények és a gazdagok közötti kettős szakadék mélyülése. Gyorsabban mélyült és a nemzetközi szervezetek számára különösen lényeges problémává vált az

[51] Natural and Political Observatios and Conclusions upon the State and Conditions of England,1696. Hivatkozás R.Stone:Some British Empiricists in the Socila Sciences, 1650-1900.Cambridge, 1997.

[52] B.S.Rowntree:Poverty:A Study of Town Life, London, 1901. A munka az angliai York város lakóinak helyzetét elemezte.

országok közötti szakadék és a kapcsolat a szegénység államok közötti és államok keretei között kialakult okai és következményei között.

Növekvő szakadék a szegények és a gazdagok között

Gazdaságtörténészek számításai szerint a jövedelmek különbsége a leggazdagabb és legszegényebb ország között évszázadok óta nő. Legszegényebb és leggazdagabb ország átlagjövedelmének aránya a következőképp változott

1820	3:1
1913	11:1
1950	35:1
1970	44:1
2002	82:1

Forrás: UNDP Human Development Report, 1999 és World Bank, World Development Report 2003 alapján számítva.

Az államok közötti gazdasági egyenlőtlenségek növekedésében szerepet játszottak a történelmi adottságok (például a gyarmattartó országok a gyarmati népek rovására gazdagodtak) a kulturális elmaradottság, amelyik megnehezítette felemelkedésüket, a nemzetközi munkamegosztásban elfoglalt hely, társadalmi, és földrajzi tényezők, az intézmények fejletlensége stb. A történelemtudományt sokáig foglalkoztatta például az, hogy milyen tényezők hatására gyorsult Európa vagy az USA fejlődése a világ többi részéhez képest.

Az egyenlőtlenségek növekedésének másik, különösen kegyetlen kifejeződése a tömegnyomor, amelynek terjedésében ugyancsak sok tényező játszott és játszik szerepet. Annak meghatározása, hogy kik tartoznak ebbe a kategóriába mindenekelőtt azért vált fontos kérdéssé, hogy a szegénység elleni küzdelem feladatait pontosabban tudják felmérni. A méretek valóban hatalmasak. A XXI. század elején, a világ lakóinak több mint fele kevesebb, mint napi két dollárból él. A napi 2 dolláros /1998-as változatlan dollárértékben/ jövedelmet tekintik a globális létminimumnak. A nyomorszint a napi 1 dolláros illetve ez alatti jövedelem. Több mint 1,2 milliárd embernek napi átlagos jövedelme 1 dollárnál kevesebb. Egyébként a szakértők körében is vita folyik arról, hogy a napi egy dolláros küszöb mennyire tükrözi reálisan a ténylegesen nyomorban élők helyzetét, s egyesek azt ajánlják, hogy célszerűbb lenne a napi kétdolláros küszöbértéket használni a statisztikák összeállításához. (A szegénység méreteire vonatkozó statisztikai adatok egyébként mindig is bizonytalanok voltak.)

Globális méretekben, a fejlett államokban élő egymilliárd embernek jut a földön realizált jövedelmek 60 %- a, s 3, 5 milliárdnak a jövedelmek 20 %-a.[53]

A XXI. század elejére annak ellenére súlyos globális problémák és lényeges kihívásként maradt a szegénység, hogy egyes országokban nem jelentéktelen eredmények születtek a nyomor legrosszabb formáinak

[53] . We Peoples. United Nations in the 21st Century. United Nations. Report of the Secretary General. New York. 2000. P. 19

mérséklésében. A világ több térségében, például a rendszerváltó országokban nőtt is a szegények száma és aránya.

Az egyenlőtlenségek növekedésének egyik igen jelentős forrása a tulajdonviszonyok alakulása. A XX. század második felében radikálisan megváltoztak a rendszerben a tulajdonviszonyok. A privatizáció, a tőkék koncentrálódása s a pénz valamint az értékpapírpiacok által biztosított új lehetőségek nyomán nőtt a gazdagok száma Becslések szerint a világon a XXI. század elején 7,2 millió ember él, akinek vagyona 1 millió dollár felett van. Ezek ellenőrzik a világ tőkéjének egyharmadát, összesen kb. 88 billió (nyolcvannyolcezer milliárd) dollárt. A dollár-milliárdosok száma 425, s közülük 274 él az Egyesült Államokban.[54]

A „Világvagyon Jelentés" szerzői szerint 1986-2000 között a milliomosok száma Ázsiában 600 %-al, Európában 410 %-al, Észak Amerikában 300%-al, a Közel-Keleten 210 %-al, Latin-Amerikában 220%-al és Afrikában 190 %-al nőtt. Megoszlásuk a következő volt a kontinensek között:

Észak-Amerika	32,7 %
Európa	26,8 %
Ázsia	18,2%
Latin-Amerika	12,3%
Közel-Kelet	4,8 %
Afrika	1,9%

Forrás: World Wealth Report: Merrill Lynch/ Cap Gemini Ernst and Young, New York. 2001.

A világ milliomosainak és milliárdosainak túlnyomó többsége aktív üzletember maga is. A milliomosok és milliárdosok egyik nagy „gondja" vagyonuk menedzselése. Ez nemcsak a befektetések jellegére és szerkezetére vonatkozik, hanem arra is, hogy miképpen tudják adóikat minimálisra csökkenteni.

2003-ban a világ 6,3 milliárd lakosából az ENSZ-ben kialakított mutatók alapján (napi 2 dollár vagy ennél kevesebb jövedelem) mintegy 2 milliárd volt szegénynek tekinthető, közülük 1,2 milliárd él a nyomorszinten vagy ez alatt (napi 1 dollár vagy ennél alacsonyabb jövedelem).

Abszolút és relatív szegénység

a.) A legnagyobb létszámú a tartós és tömeges szegénység a fejlődő országokban. Ez is több formában létezik. Jelentős az eltérés például a falusi és városi szegénység között.

[54] The Economist, June 16 2001.

b.) Számottevőek a szegénység szigetei a fejlett ipari országokban: Ez egyeseknél tartós, másoknál átmeneti állapot, a marginalizáltság, illetve átmeneti tényezők, például munkanélküliség hatására

c.) A szegénység a volt szocialista országokban. Ezek tömeges megjelenése új. Bizonyos fokú szegénység mindig is létezett a volt szocialista országokban: az alacsony képzettségűek, a kirekesztettek és a nyugdíjasok körében. A társadalmi eü. szolgáltatások és egyéb segélyek mérsékelték a szegénység következményeit. A rendszerváltás új helyzetet teremtett: munkanélküliség, jövedelemcsökkenés a társadalmi marginalizáltság társadalmi szolgáltatások lemorzsolódása miatt.

Vitatott kérdés az, hogy a szegénység, illetve ennek növekedése a piacgazdaság tartós tendenciáinak következménye-e, vagy átmeneti jellegű? A nemzetközi tapasztalatok szerint a szegénység növekedésének vannak ciklikus, vagyis a piacgazdasági recessziók következtében fellépő okai. A szegények egy része tehát átmenetileg kerülhet ebbe a helyzetben. Vannak ugyanakkor a szegénységnek strukturális okai is, vagyis olyanok, amelyek a jövedelem és vagyonelosztás jellegéből illetve egyes társadalmi rétegek és csoportok tartós társdali és gazdasági alávetettségéből következnek.

Globális méretekben, s az országok között is jelentős különbségek vannak a szegénység jellegében, tartósságában, s kezelésének módjaiban is.

A Világbank és az ENSZ szakértői elemzései különbséget tesznek a relatív és abszolút szegénység között. A relatív szegénység adott közösségen belüli feltételekhez viszonyított, illetve az egyenlőtlenségben mért szegénység. Ez jelentősen nőtt a legtöbb országban,

A következő adatok a XXI. század elejére vonatkozó adatok, a főbb térségekben kialakult arányokat mutatják

A lakosság magas jövedelmű és alacsonyjövedelmű 20 %-ának részaránya a jövedelmekből (2000 körül)

Ország vagy térség	Felső 20 %	Alsó 20%
Afrika	50	5
Kína	47	6
India	48	8
Pakisztán	67	7
Latin-Amerika	40	3
Oroszország	53	5
USA	50	5
Ukrajna	43	8
Mexikó	58	3
Egyiptom	40	9
Brazília	61	4

Forrás: United Nations Division of Social Policy and Development. 2004

Világméretekben, tehát ha csupán a globális megoszlást vesszük alapul, a föld lakóinak gazdag 20%-a az összes jövedelmek 83 %-át, a legszegényebb 20 % a jövedelmek 1,5%-át kapta 2000-ben. A föld 4-5 országának kivételével, a tendenciák a nemzeti keretek közötti jövedelem és vagyonmegoszlási egyenlőtlenségek növekedésére utalnak.

A relatív helyzet romlása jelentős mértékben a vagyoni különbségek növekedésével függ össze. A tőkejövedelmek aránya az összjövedelmekből különösen a fejlett és a volt szocialista országokban növekedett. (Ez utóbbiakban a privatizáció következtében.) Nyilvánvaló, hogy ez döntő mértékben a magas jövedelműek további jövedelem növekedéséhez járult hozzá.

Az abszolút szegénység az alapvető emberi szükségletek kielégítésének képtelenségére utaló állapot. Kedvező fejleménynek tekinthető, hogy a napi egy dollárral vagy ennél kevesebb jövedelemmel rendelkező szegények aránya a világ lakosságából az elmúlt 20 évben figyelemreméltóan csökkent. A Világbank adatai szerint globális méretekben az 1985-ös 32%-ról, 20% alá esett vissza. A javulás mindenekelőtt két országban, Kínában és Indiában ment végbe. Ebben döntő szerepet játszottak a nemzeti kormányok és a nemzetközi szervezetek programjai, a népesség növekedésének lassulása, gazdasági növekedés gyorsulása és a foglalkoztatottság növekedése. A következő táblázat a szegénység regionális megoszlását mutatja bolygónkon.

A szegénység regionális megoszlása 2000 körül

Térség	Szegények száma (millió)	A lakosság százalékában
Dél-Ázsia (India, Pakisztán, Banglades, Sri Lanka, Bhután, Nepál)	562	49
Kelet-Ázsia	220	12
Afrika (trópusi)	224	48
Közel-Kelet és Észak-Afrika	75	34
Latin-Amerika	110	25,
Összesen	1191	25,5
Volt szocialista országok	63	15, 9
USA	29	12,5
Nyugat-Európa	60	15

Forrás: World Bank 2001

A szegények területi megoszlása fontos kérdés az országok keretei között is. 2000 elejére vonatkozó statisztikai adatok szerint a fejlődő világ szegényei közül kb. 1 milliárd falun él. A falusi lakosság aránya az össznépesség körében ezekben az országokban 60 % volt, a szegények körében több mint 80%. A falusi szegénység

rejtettebb, nehezebben orvosolható és kezelhető. A fejlődő világ számos országában ezt a réteget különösen nagymértékben sújtják a természeti katasztrófák is.

Bolygónkon különösen súlyos probléma a gyermek-szegénység

A XXI. század első évtizedének közepén, a világon élő gyermekek több mint egynegyede, a fejlődő országokban élő gyermekek közel 40%-a abszolút nyomorban él. Eltartóik jövedelme napi egy dollárnál alacsonyabb. A megszületett csecsemők közel 10 %-a nem éri meg ötödik születésnapját. Annak a valószínűsége a fejlődő országokban, hogy a lakosság legszegényebb 20 százalékához tartozó gyermek meghal övéves korának elérése előtt, kétszer nagyobb, mint a jómódú 20%-hoz tartozóké. A fejlődő országokban a gyermekek csaknem egyötöde nem jár iskolába, s a beiratkozottak egynegyede néhány osztályt végez el csupán. Az 5-14 év közötti gyermekek egyötöde, mintegy 250 millió gyerek végez többé-kevésbé rendszeres fizikai munkát ültevényeken, gyárakban vagy háztartási cselédként. Többségüket megfosztották a családi kapcsolatoktól, nem jutnak iskolába és az utcákon élnek. Afrikában, a Közel-Keleten és egyes ázsiai országokban nem ismeretlen jelenség a gyermekrabszolgaság sem. A gyermekkereskedelemben egy gyermek ára 3-400 dollártól 10-12000 dollárig terjed. A rabszolgasorban élő és dolgozó gyermekek száma megközelíti a 6 milliót. 1,8-2 millió a gyermek prostituáltak száma.

Változik a szegények területi elhelyezkedése is. A fejlődő világban a következő két-három évtizedben a falusi szegénység egyre nagyobb tömegben "települ át" a városokba. A XXI. század elején még a falusi lakosság körében Latin Amerikában 66 % a szegények aránya kb. kétszer akkora, mint a városokban. Ázsiában a falusi szegények aránya a lakosság körében 30-33 % körüli, a városi szegényeké kb. 15-20%. Afrikában a szegények aránya a falusi lakosság körében kb. 38-40%, a városiak körében 20-25 %.[55] A szegények beáramlása a városokba szorosan kapcsolódik a szuperurbanizációhoz. Az elvándorlást a falvakból a legtöbb új metropolisba a fejlődő világban nem kíséri a városi munkalehetőségek növelése és az urbanizált életmód terjedése. Városi nyomortelepek tömegei jönnek létre, és a falusi szegénység áthelyeződik a városi településekre, degradálva azokat. A fejlődő országokban hatalmas megavárosok alakulnak ki, amelyek körül viskókban és barakkokban élő milliók koncentrálódnak. A városokban különösen jelentős a szegények aránya a nők és a gyermekek körében. Becslések szerint a városi szegények kb.70 %-a nő.

A gyermekek és a fiatalok életfeltételeiben a városi szegénység különösen radikális változásokat hozott. Gyorsan bomlik a falusi életre jellemző hagyományos nagycsalád, amelyben több nemzedék él együtt, támogatja egymást és adja át egymásnak értékeit, tapasztalatait. A gyermek az atomizált családokban

[55] United Nations Division of Social Policy and Development, 2003

és különösen a viskó és barakkvárosok szegény környezetében kevésbé védett, s helyzete lényegesen nagyobb mértékben függ a társadalmak gondoskodásától. Tömegessé válnak az erőszak különböző formáinak, fiatalkori bűnözésnek és prostitúciónak kitett utcagyerekek. Az utcagyerekek száma 2000-ben kb. 100 millió volt. Ezek 50%-a Latin Amerikában élt. Igen gyorsan nő az utcagyerekek száma az afrikai társadalmakban is. Körükben különösen gyorsan terjed az AIDS. Az új HIV fertőzöttek 16 %-a tizenöt éven aluli és 42 %-uk tartozik a 15-24 év közötti korcsoportba.

A szegénység okairól és következményeiről

Az adatok és a tendenciák elemzése szerint az abszolút szegénység a világon nem marginális jelenség, amelyet jótékonysággal, vagy fejlesztési segélyekkel enyhíteni lehet, hanem a világrend és az egyes államok viszonyaiból következik. Mély, a gazdaságok és társadalmak szerkezetében, valamint a világgazdaság működésében rejlő okok felelősek a szegénységért.

A fejlődő országokban, gazdasági és társadalmi okokból, igen szoros összefüggés van a gyors népességnövekedés és a szegénység növekedése és a gazdasági fejlődés üteme között.

A szegénység okai között első helyen a munkalehetőségek hiányát, a teljes vagy részleges munkanélküliséget kell kiemelni. A fejlődő országok többségét tartós és mély foglalkoztatási válság jellemzi. Gyorsan nő a munkaképes korba lépők illetve a munkát keresők aránya, s lényegesen lassabban nőnek illetve stagnálnak a megélhetést biztosító munkalehetőségek. A munkaképes korúak igen nagy hányada a nyomorúságos jövedelmeket biztosító informális szektorban dolgozik, illetve különböző idénymunkákhoz jut. A munkát keresők számához képest igen lassan bővülnek a munkalehetőségek a gazdaságok modern szektorában.

A munkalehetőségek hiánya részben összefügg a szegénység okai közötti másik igen jelentős tényezővel, a megfelelő képzettség hiányával és a funkcionális írástudatlanság jelentős méreteivel sok fejlődő országban. Világméretekben lényeges szerepet játszik a tartós szegénységben az etnikai vagy vallási okokból eredő társadalmi kirekesztettség is.

Az elmúlt évtizedekben hozzájárultak a szegénység növekedéséhez a polgárháborúk, az államok közötti konfliktusok és a növekvő számú természeti katasztrófák is.

Természetesen növelik a szegénységet a már említett vagyon, illetve jövedelemelosztási egyenlőtlenségek.

A volt szocialista országokban a szegénység növekedését okozó tényezők között különlegesen fontos szerepet játszott a rendszerváltással összefüggő társadalmi és gazdasági válság, amelyik nemcsak a termelés csökkenését, hanem az állami támogatások leépítését is eredményezte. Sok országban összeomlott a szociális szektor és jelentősen csökkentek a reáljövedelmek.

Világméretekben különös figyelmet igényel a külső tényezők szerepe a szegénység növekedésében. Ezek részben gazdaságpolitikai eredetűek, részben a nemzetközi gazdasági kapcsolatok jellegében gyökereznek.

A gazdaságpolitikai eredetű tényezők között sok vitát váltott ki az, hogy például a Világbank és a Nemzetközi Valutaalap által az országokra kényszerített szerkezeti alkalmazkodási programok, s gyakran ezzel párosuló, hibás állami politikai döntések milyen mértékben felelősek a szegénység növekedéséért. A két szervezet nyomására például Latin-Amerikában a kényszertakarékossági intézkedések nyomán az oktatási kiadásokat 25%-al csökkentették. Afrikában a felére csökkent a beiskolázás, 37 szegény eladósodott ország felére csökkentette eü. kiadásait) Az adott országokra kényszerített liberalizációt is gyakran marasztalták el, amelyik nemegyszer munkahelyek megszűnéséhez is vezet.

Azt is vitatják a szakemberek, hogy a globalizáció milyen szerepet játszik a szegénység alakulásában. A globalizációs folyamat a társadalmakat eddig 3 nagy csoportra osztotta: a globalizáltakra, akik olyan jövedelemmel rendelkeznek, hogy élvezhetik azokat a javakat és szolgáltatásokat, vagy legalábbis azok jórészét, amelyeket a XXI. század ajánl. Ebbe a csoportba a föld lakóinak kb. egyötöde sorolható. Döntő többségük a fejlett világban él. A másik végletet a világon azok alkotják, akik kiszorultak vagy kirekesztődtek a globalizációs folyamat előnyeiből, illetve annak hátrányai sújtják őket: a világ parasztságának döntő többsége, a szakképzetlenek tömegei stb. Ezek a föld lakóinak kb. felét jelentik. A közbenső 30 % "mozgásban van" s mindkét csoporthoz csapódhat. Fontos kérdés az is, hogy vajon a részvétel a világkereskedelemben, a közvetlen külföldi tőkebefektetések hatása, a nyersanyagárak alakulása, a cserearányok romlása, a fejlődő országok áruit a fejlett országokban sújtó vám és egyéb korlátozások mennyiben felelősek a szegénységért? Nyilvánvaló, hogy erre csak az egyes országok vonatkozásában végzett konkrét elemzés alapján lehet érdemi választ adni.

Melyek a szegénység legfontosabb politikai, társadalmi és gazdasági következményei?

Szükséges és célszerű lenne különböző szinten, például az egyének, családok egyes társadalmi csoportok, az egyes régiók, az államok és a globális viszonyok szintjén elemezni a szegénység következményeit. Erre ennek az előadásnak a keretében nincs mód. Nyilvánvaló, hogy a szegénység egyik alapvető következménye az egyének számára a képtelenség az alapvető emberi szükségletek olyan kielégítésére, amelyik biztosíthatja normális életfeltételeiket. Ezek között is különösen jelentős probléma az éhség, a rosszul tápláltság. Ezt sokan a világgazdaságban az agrárszektor lassú fejlődésének is tulajdonítják, a népesség növekedéséhez viszonyítva. Az elmúlt évtizedekben azonban a világ mezőgazdasági termelésének bővülése – globálisan – lényegében lépést tartott a lakosság növekedésével, a jövedelmek egy főre számított alakulása nyomán fellépett nagyobb minőségi igényekkel, a változó fogyasztói szokásokkal és az

ipari növények iránti kereslettel is. A fejlődés azonban időben és térben egyaránt egyenlőtlen volt globális méretekben, egyes térségekben időről-időre a túltermelés, másutt a hiány okozott problémákat. Nem került ugyan sor olyan mértékű éhínségekre, mint a korábbi évszázadokban, vagy a XX. század első felében. Az alultápláltság azonban a világ több térségében tartóssá vált s közel egymilliárd embert sújt s kb. 400 millióra tehető az éhezők száma. A tömeges éhezés elkerülésében jelentős szerepet játszott, hogy Kína és India a XX. század végére meg tudta oldani lakói többségének élelmiszer ellátását. Segítettek a nemzetközi programok is a világ élelmezési biztonságának javulásában. Az élelmezési válságok, éhínségek fő okai között XX. század második felében gyakrabban szerepelt a szegénység, a kirekesztettség, illetve polgárháborúk, mint az agrárszektor zavarai illetve természeti csapások.

A szegénység következményei között lényegesek a rossz egészségügyi és higiéniai viszonyok, kiszolgáltatottság, a nagyobb sebezhetőség a természeti csapásoktól, stb.

Globális méretekben igen szoros korreláció bizonyítható a szegénység és a belső társadalmi konfliktusok, polgárháborúk között. Vitatott, hogy a nemzetközi terrorizmusban milyen szerepet játszik a szegénység.

A jövő egyik alapvető fontosságú kérdése az, hogy egy alapjában véve piacgazdaságra épülő világban, vannak-e olyan társadalmi érdekek és erők, amelyek képesek a szegénység okainak megszüntetésére, vagy mérséklésére?

Nyilvánvaló, hogy különösen olyan világ, amelyik a piaci rendszer alapján működik, feltételez és eltűr bizonyos egyenlőtlenségeket, amelyek a tulajdonviszonyokra, a jövedelmek közötti különbségekre épülnek. A volt szocialista országokban is hangsúlyt kaptak a képzettség, a végzett munka és felelősség alapján szükségesnek tekintett jövedelem különbségek. Az egyenlőtlenségek nagymértékű kiéleződése, a szegénység és a nyomor növekedése, a mély-nyomor állandósulása, a társadalmi mobilitás lehetőségének a hiánya, a társadalmi kirekesztettség végső soron aláássák az adott rendszerek és társadalmak működőképességét, fenntarthatóságát. Sok egyedi tényezőtők is függ az, hogy egy adott társadalom mikor éri el ezt a szintet. A struktúrák megmerevedése, a társadalmi mobilitás hiánya, a „kirekesztettek" az elesettek arányának jelentős növekedése képezheti ilyen helyzethez azt a közeget, amelyben a feszültségek kialakulhatnak. A volt szocialista országokban sokan a rendszerváltást tekintik olyan mérföldkőnek, amelyik a magántulajdon meghatározóvá válásával, a teljes foglalkoztatottság biztonságának felszámolásával, a munkaerőpiac meghatározott mértékű liberalizálásával és a társadalmi transzferek átalakításával újfeltételeket teremtett az egyenlőtlenségek és a szegénység növekedéséhez. Egyenlőtlenségek, amelyekben meghatározó szerepe volt a politikai hatalomban elfoglalt helynek és részben a társadalmi statusnak természetesen ezekben a társadalmakban is voltak. Az ellenőrizetlen, korlátlan piaci viszonyok azonban sokkal nagyobb egyenlőtlenségek kialakítására képesek, különösen akkor, ha ezeket a politikai struktúra is segíti, s a gazdasági és politikai pozíciók könnyen átjárhatóak. A rendszerváltás lényegében segített a volt szocialista országok megmerevedett

struktúrájának felszámolásában. A többpártrendszer, a személyes szabadság és választási lehetőségek növekedése, az önálló egzisztencia teremtésének szabadsága és lehetőségei, a határok megnyitása, nagymértékben megnövelték a társadalmi mobilitást Magyarországon is. Annak ellenére például, hogy az ENSZ Fejlesztési Programja által számított „emberi fejlődés mutató" szerint Magyarország a 28 helyről a 43 helyre csúszott a rendszerváltás első évtizedében, a jövedelem elosztási mutatók romlása még nem volt „drámai". A létminimum alatt élők a magyar társadalom 26 %-át tették ki, a mélyszegénységben élők aránya 14 % körül volt a 90-es évek második felének átlagában, ami nagyjából az angol szintnek felelt meg.[56] 1987-ben a lakosság legszegényebb 10 %-a a jövedelmek 4.5 %-át kapta, a leggazdagabb 10% pedig 20,9%-át.-Az arány tehát kb. 1:4 volt. 1999-ben a legszegényebb 10% a jövedelmek 2,7%-át kapta, a leggazdagabb 10% 28.1%át, az arány 1:10-re változott, tükrözve az egyenlőtlenségek növekedését.[57] Kérdéses, hogy a vagyonelosztás ma már alig mérsékelhető egyenlőtlenségei a jövőben milyen mértékben járulnak majd hozzá a jövedelem elosztás terén az egyenlőtlenségek növekedéséhez, s rontják majd a mobilitás szemszögéből fontos esélyeket, a hozzáférhetőséget az oktatási rendszerhez, a különböző az egyén felértékelődése szemszögéből fontos más lehetőségekhez.

Nemzeti programok és nemzetközi együttműködés a szegénység elleni küzdelemben

A kormányok a világ legtöbb országában kialakítottak a szegénység elleni programokat. Ezek között a társadalombiztosítás, a segélyezés a legáltalánosabbak. Nem ismeretlenek a munkahelyteremtő, az átképzési programok sem. A fejlődő országok többségében is vannak ilyen programok.

A múltbeli nemzetközi tapasztalatok szerint a piaci viszonyok csak meghatározott feltételek mellett képesek elősegíteni a szegénység csökkentését. Ezek a feltételek a következők voltak.

a.) a gazdasági növekedés és a népesség növekedésének harmonizálása,
b.) gyors és tartós gazdasági növekedés,
c.) magas szintű és növekvő a kereslet a munkaerő iránt,
d.) a falusi lakosság döntő többségének földhöz, illetve állandó munkalehetőségekhez juttatása s megfelelő értékesítési lehetőségek számukra,
e.) ha a töke mindeni számára viszonylag könnyen biztosítható,
f.) ha az oktatási rendszer, legalább a funkcionális írástudás biztosításához a lakosság döntő többsége számára elérhető.
g.) foglalkoztatásbarát és szociális irányultságú állami politikák, amelyek képesek mérsékelni a vagyon és jövedelemelosztás egyenlőtlenségeiből fakadó problémákat. (Például a szegények jövedelmeinek növelése közmunkákkal, a

[56] UNDP. Human Development Report, 2000.
[57] Economic Trends in Hungary, an ECOSTAT publication 2001 No. 2. P. 24

munkahelyteremtés állami támogatásával, fogyasztásuk, lakbérük stb. szubvencionálásával, a legszegényebbeknek nyújtott egyéb "céltámogatással" enyhítheti a gondokat.)
h.) a fenti feltételek megvalósítását elősegítő és ösztönző nemzetközi együttműködés.

Csak néhány országnak sikerült teljesíteni ezeknek a feltételeknek többségét. Az államok jelentős része képtelennek bizonyult erre. Egyrészt hiányzott és ma is hiányzik a politikai elkötelezettség. Másrészt korlátozottak a rendelkezésre álló anyagi eszközök, s az intézkedések rendszerint csak a lakosság igen szűk rétegére terjednek ki, elsősorban a városokban. Fontos probléma az is, hogy a politikai és gazdasági intézmények hiánya vagy gyengeségei miatt képtelenek átfogó programok megfogalmazására és megvalósítására.

Igen jelentős az, hogy a fejlett államok nemzetközi segélyezési szervezetei, a kormányközi szervezetek többsége és sok nemzetközi társadalmi szervezet és mozgalom is segíti a fejlődő országokat a szegénység elleni harcban. A XXI. század elején ez a feladat jelentős súllyal szerepel a nemzetközi fejlesztési együttműködésben. A bilaterális együttműködési programokkal előadásom keretében nem foglalkozom. A multilaterális programok közül is döntően az ENSZ szerepért fogom ismertetni. Az ENSZ keretei között alakult ki a legátfogóbb és a legsokoldalúbb multilaterális együttműködési program a szegénység ellen. Az ENSZ elemző, normatív, operatív, kezdeményező és koordináló szerepet is játszik a szegénység csökkentésében illetve mérséklésében.

Az ENSZ Alapokmány 55. cikkelye tartalmazza a teljes foglalkoztatottsági elkötelezettséget. Roosevelt amerikai elnök 1945-ben,megfogalmazta a globális emberi biztonság alapgondolatát, miszerint: "a békéért két fronton kell harcolni. Az első a biztonság frontja, ahol a győzelem a félelem nélküli életet jelenti. A másik a gazdasági és a szociális front, ahol a győzelem a szükségtől való megszabadulást eredményezi."

Az alapokmány: kimondja "az Egyesült Nemzetek el fogja mozdítani:
a) az életszínvonal emelését, a teljes foglalkoztatást, valamint a gazdasági és szociális haladás és fejlődés feltételeit;"

56 cikkely: valamennyi tag kötelezi magát arra, hogy az 55 cikkben felsorolt célok elérése érdekében a szervezettel együttesen és külön együttműködik.

Igen fontos az. Emberi Jogok Egyetemes Deklarációjának megállapítása is: (1948. december).
"Mindenkinek joga van olyan életszínvonalhoz, amelyik saját magának és családjának egészségét és jólétét biztosítja, beleértve az élelmezést, a ruházkodást, lakást, orvosi ellátást és a szükséges társadalmi szolgáltatásokat, valamint a jogot a biztonsághoz, munkanélküliség, munkaképtelenség, megözvegyülés, idős kor, vagy más, az egyénen kívülálló okokból bekövetkező megélhetési lehetetlenülés esetén"

Tovább bővítette és tette a fentieket konkrétabbá az ENSZ egyezségokmány a gazdasági és szociális jogokról. Ezeket megerősítette az Emberi

Jogok Világkonferenciája 1990-ben, s kimondta, hogy: a szegénység szélsőséges formái és a társadalmi kirekesztettség az emberi jogok megsértését jelentik.

Mindezeken kívül még 35, valamennyi állam által megszavazott ENSZ határozat ajánlás és deklaráció van érvényben.

Mit tett az ENSZ az elmúlt évtizedekben a fentiek érdekében?

Lényegében a következő területekre összpontosult munkája, amelyben természetesen az egész ENSZ-rendszer részt vett:

1.) figyelemfelhívás a problémákra, a szegénység okainak és következményeinek elemzése, statisztikai adatok, kiadványok, jelentések keretében.
2.) nemzetközi és világkonferenciák, csúcstalálkozók, szakértői tanácskozások keretében politikai és szakmai párbeszéd szervezése az államok között a szegénység problémájáról és a tennivalókról.
3.) nemzetközi magatartási ajánlások és normatív célok megfogalmazása, s elfogadtatása.
4.) azoknak a területeknek meghatározása, amelyeken nemzetközi együttműködés szükséges, általában, s a közösen meghatározott célok elérése érdekében.
5.) a nemzetközi emberbaráti segélynyújtás állandó szervezeteinek és szervezeti hálózatának kialakítása, szükséghelyzetek kezelése és ilyen esetekben speciális programok működtetése,
6.) a nemzetközi szervezetek szociális emberbaráti tevékenységének koordinálása.(UNDP, UNICEF, WHO, ILO, UNESCO, HABITAT, UNEP, UNFPA, WFP stb.)

A szegénység elleni küzdelemnek fontos mérföldköve volt az ENSZ keretei között 1995 márciusában, Koppenhágában szervezett, a világ szociális problémáival foglalkozó globális csúcstalálkozó, 185 ország, s 117 állam és kormányfő részvételével hirdeti meg a harcot a szegénység ellen s egy átfogó globális programot fogadott el a szociális nyomor enyhítése érdekében.

A Koppenhágai Deklaráció 10 fontos területet emelt ki, amelyben a világ államai politikai kötelezettséget vállaltak a közös cselekvésre. Ezek között kiemelkedő fontosságú a szegénység felszámolása a világon, nemzeti intézkedésekkel s a nemzetközi együttműködés előmozdításával.

A Világszervezet 50. jubileumi közgyűlése az 1996-os esztendőt a szegénység elleni küzdelem évének, s az 1997-2006 közötti évtizedet a szegénység legrosszabb formái felszámolása évtizedének deklarálta.

Az ENSZ Millenniumi közgyűlése 2000-ben lényegében a z 1995-ben elfogadott szociális programot fejlesztette tovább és ennek alapján konkrét célokat tűzött ki, amelyet Millenniumi Fejlesztési Célokként deklaráltak az állam és kormányfők.

A jövőorientált program társadalmi céljai 2015-ig terjednek, s a világ legsúlyosabb problémáit kívánják enyhíteni. A program fő céljait az alábbiakban foglalom össze:

A.) A szegénység és az éhség radikális csökkentése. Felére csökkenteni a legszegényebbek és az éhezők számát.
B.) Általánossá tenni az alapfokú oktatást. Elérni azt, hogy a lányok és a fiúk elvégezzék ezt a szintet.
C.) Előmozdítani a nők egyenlőségét és képzettségüket növelni
D.) Csökkenteni a gyermekhalandóságot. Az öt éven aluliak halandóságát kétharmaddal csökkenteni
E.) Javítani a szülő nők egészségi viszonyait, gyermekágyi halálozást kétharmaddal csökkenteni
F.) Harcolni az AIDS, a malária és más betegségek ellen
G.) Előre lépni a fenntartható környezeti
fejlődés terén: integrálni a környezeti és a gazdaságpolitikát
felére csökkenteni a tiszta vízhez nem jutók arányát
radikálisan javítani 100 millió nyomortelepen élő ember helyzetét.
H.) Globális partneri viszony a fejlődés érdekében.
Növelni a fejlesztési támogatást
Elősegíteni a bejutást a piacokra
Kezelhetővé tenni az adósságot.

A fenti célok tekintetében egyetértés alakult ki az államok között. Sokkal nehezebbnek bizonyult azonban a válaszadás azokra a kérdésekre, hogy a fentieket hogyan, mely államok hozzájárulásával kívánják megvalósítani, s hogy mindez mennyibe kerül?

A feladatok egy részét természetesen a fejlődő országoknak kell megvalósítani saját erőből. Ehhez a gazdaság fejlesztésére, helyes, áttekinthető kormányzásra, a korrupció visszaszorítására, igazságosabb jövedelemelosztásra, és a szociális szolgáltatások jelentős bővítésére lenne szükség. Megvalósíthatatlanok azonban a célok a nemzetközi támogatás jelentős bővítése nélkül.

A Világbank közgazdászai kiszámították, hogy a fenti célok megvalósítása mennyibe kerülne a fejlődő országoknak. A számítások szerint a szegénység csökkentéséhez a jelenleginél évi 54-62 milliárd dollárral többet, oktatási célokra 10-30 milliárd dollárral többet, az egészségügy fejlesztésére 20-25 milliárd dollárral többet, környezeti projektekre évi 6-21 milliárd dollárral többet kellene költeni. Ez összesen évi 100-140 milliárd dollár többletkiadást jelentene. Ennek egy része belső felhalmozás növeléséből lenne megvalósítható az elképzelések szerint, de több mint feléhez külső források kellenek. A jelenlegi fejlesztési segélyt meg kellene duplázni.

Sokan az Európai Uniótól várják a támogatás növelését, s azt remélik, hogy az EU a szegénység elleni küzdelem legfőbb nemzetközi bástyájává válik. Az adatok szerint, szerepe már ma is igen jelentős a nemzetközi segélynyújtásban, s általában a humanitárius tevékenységekben.

A nemzetközi szervezeti hálózat tevékenységét az adott területen a múltban is sok bírálat érte, s éri ma is.

Egyes, főleg konzervatív szakértők és politikusok szerint az ENSZ rendszere az adott területen eltúlozza a problémákat és túldramatizálja a helyzetet. Válságretorikával igyekszik hatni a közvéleményre.[58]

A másik végletet alkotják az olyan bírálatok, miszerint az ENSZ viszonylag keveset tesz, de annál több illúziót kelt a szegénység felszámolásának, mérséklésének lehetőségéről, a mai világgazdasági egyenlőtlenségek érdek és értékviszonyok mellett.

Ugyanezek a vélemények bírálják a Világbankot és a Valutaalapot is. Szerintük a két szervezet kétszínű. Egyrészt kiadványaikban a szegénység elleni fellépést propagálják, másrészt maguk is felelősek ennek terjedéséért.[59] A bírálatok szerint nem befolyásolják e szervezetek kellőképp a helyi elitek magatartását, különösen a társadalmi kirekesztéssel, a gazdasági és szociális jogok megtagadásával, a jövedelemelosztás egyenlőtlenségeinek előmozdításával kapcsolatban.

A Millenniumi ENSZ Közgyűlés vitáiban és a különböző egyéb konferenciákon megfogalmazódott olyan bírálat is, hogy az ENSZ humanitárius tevékenysége nincs megfelelően összehangolva, sok a selejt, s az ENSZ programjai nem elég hatékonyak az eszközök felhasználásában.

Az ENSZ reformjának közelmúltban megfogalmazott célkitűzései foglalkoznak ugyan az emberbaráti feladatok kezelésének hiányosságaival a Világszervezetben, de ez meglehetősen rövid és gyenge része a vonatkozó dokumentumnak. Tény ugyanakkor az, hogy az ENSZ titkárságának szociális főosztálya és ennek részlegei kitűnő elemzéseket és igen részletes javaslatokat dolgoztak ki a közelmúltban. Remélhetőleg ezek nagyobb teret kapnak majd a 2005-ös közgyűlésen, a Millenniumi Program eddigi teljesítéséről szóló jelentésben és ennek vitájában.

Összefoglalva, a globális elemzések arra utalnak, hogy a szegénység problémáival a világnak még hosszú ideig foglalkozni kell. Ennek kérdései napirenden maradnak a Világszervezetben. Az új programok, új megközelítési módok reálisabbá teszik munkáját. Nyilvánvaló azonban, hogy a nemzetközi együttműködés csak kiegészítő és támogató szerepet játszhat. A fő feladatokat az adott államok keretei között, az adott társadalomnak és intézményeinek kell megoldani.

[58] Lásd például Martin Wolf: Why Globalization Works.Yale University Press, 2004
[59] Joe Stiglitz: Globalization and its Discontents.2003.

A VILÁGKERESKEDELEM, A NEMZETKÖZI PÉNZÜGYEK ÉS A FEJLŐDŐ ORSZÁGOK

Dr. Kiss Judit, kutatási igazgató, VKI

1. A világkereskedelem alakulása a XX. század fordulóján

1.1. A világtermelés és a világkereskedelem alakulása

Mind a 90-es évek, mind pedig az ezredforduló világgazdaságának tendenciája, hogy a világkereskedelem, vagyis a világ áru- és szolgáltatás exportjának és importjának összessége a világtermelésnél gyorsabban bővül. Míg 1986 és 1995 között a világkereskedelem volumene évi 6,2%-kal s 1996 és 2005 között pedig évi 6,5%-kal emelkedett, addig a világ GDP-je 3,3%-kal, illetve 3,8%-kal nőtt.

1. ábra
A világkereskedelem volumenének és a világ GDP-jének alakulása 1986 és 2005 között (évi növekedési ütem)

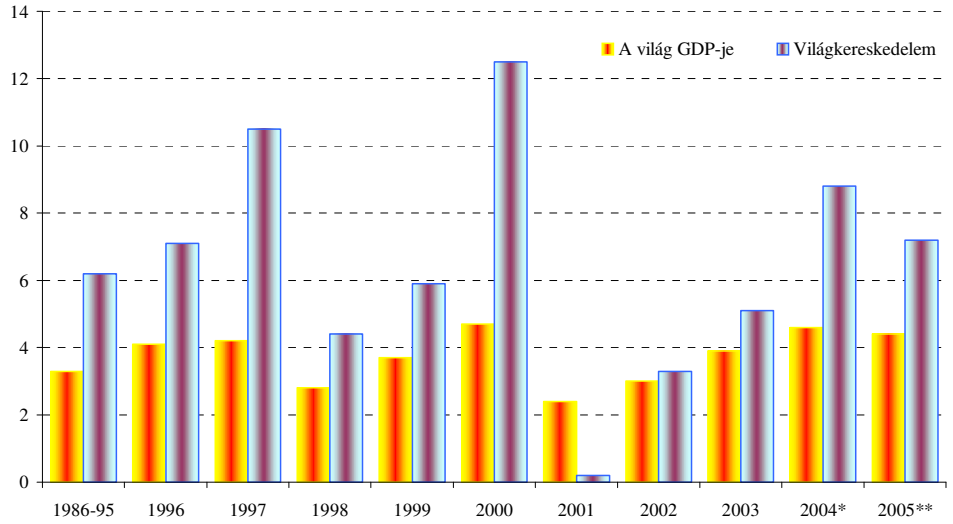

Megjegyzés: * előrejelzés; ** becslés
Forrás: World Economic Outlook, September 2004, IMF, Washington, 2004, 186. és 227. oldalak adatai alapján

A világkereskedelemnek a világgazdaságét meghaladó növekedési üteme egyrészt a fejlett és a fejlődő országok, különösen pedig az átalakuló gazdaságok növekvő

nyitottságára,[60] növekvő interdependenciájára, liberalizálódó kereskedelem- és tőkepolitikájára, piacnyitására, a WTO tárgyalások eredőjeként liberalizálódó kereskedelempolitikára, másrészt a transznacionális vállalatok növekvő világgazdasági szerepére[61] és a globalizációra, illetve az azt lehetővé tevő műszaki fejlődésre (informatika, telekommunikáció, közlekedés-szállítás) vezethető vissza.[62] Míg a 90-es évek elején a világ GDP-jének 20%-a realizálódott a világkereskedelem révén, addig az ezredfordulót követően mintegy 30%-a.

2. ábra
A világkereskedelemnek a világ GDP-jéhez való aránya, 1990-2003 (%)

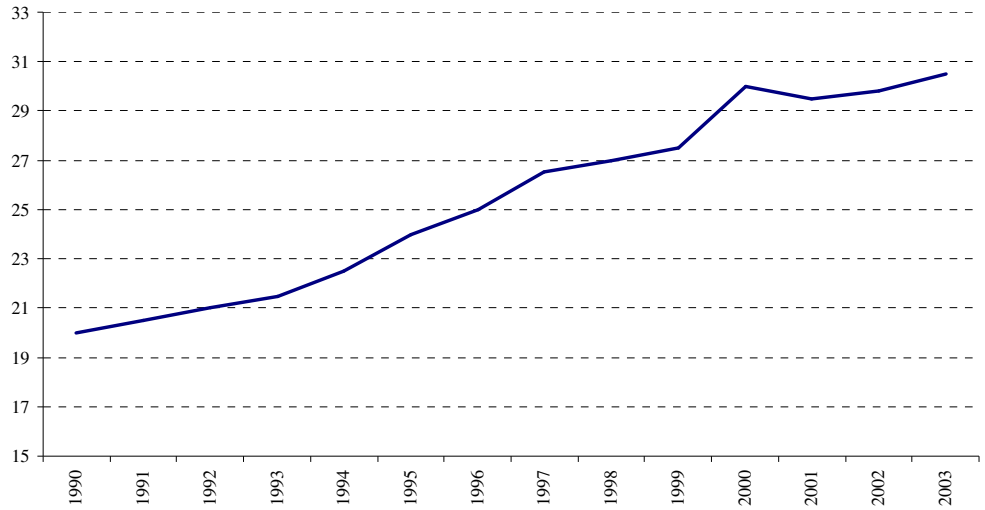

Forrás: World Trade Report 2004, WTO Geneva, 2004, 4. old.

Ugyanakkor megfigyelhető, hogy a világkereskedelem volumene a világtermelésnél és a világ GDP-jénél sokkal egyenetlenebbül alakult, vagyis a világtermelés ingadozásánál nagyobb kilengéseket mutatott. Ez arra vezethető vissza, hogy a világgazdasági aktorok – az egyes nemzetgazdaságok, illetve a transznacionális vállalatok – gazdasági teljesítménye, illetve válsága

[60] Az exportnak és az importnak a GDP-hez viszonyított aránya 1985 és 1997 között a fejlett országokban 16,6%-ról 24,1%-ra, a fejlődő országokban pedig 22,8%-ról 38%-ra nőtt.

[61] 1998-ben a világtermék 1/3-át a transznacionális vállalatok állították elő és a világkereskedelem csaknem fele transznacionális vállalati rendszerek keretében bonyolódik.

[62] A világkereskedelem világgazdaságban játszott szerepéről részletesen lásd: Simai – Gál, 2000.

exportoffenzívájuk, illetve importrestrikciójuk következtében közvetlen hatással van a világkereskedelem alakulására.[63]

A másik szembeötlő jelenség a világkereskedelem növekedési ütemének csökkenő tendenciája: 1950 és 1973 között a világkereskedelem évi 7,6%-kal, 1973 és 1999 között pedig évi 7%-kal bővült, de a 90-es években 10 évből 6-ban csupán 4% körüli volt a világkereskedelem volumenének bővülése. Bár 2000-ben 12,5%-kal bővült a világkereskedelem volumene, de az ezredforduló első éveiben erőteljesen lelassult a világkereskedelem: 2001-ben csupán 0,2%-kal, 2002-ben 3,3%-kal s 2003-ban pedig 5,1%-kal nőtt a világkereskedelem volumene. Kérdés, hogy a világkereskedelem bővülésének lassulása tendenciává válik-e, avagy csak átmeneti jelenséggel állunk szemben. Amennyiben a lassulási tendencia kezdene kibontakozni, akkor ez azt jelezné, hogy a kereskedelembővülés tartalékai – mint például a multinacionális vállalatok tevékenysége, a termelés-kitelepítések, az egyes országok magas nyitottsági szintje, a további liberalizáció és piacnyitás – kimerülőben vannak, vagyis a világkereskedelem a jövőben kevésbé lesz képes azt a gazdasági növekedést katalizáló hatást kifejteni, amit a múltban. Hogy a világgazdaságban egyébként meglévő rizikótényezők[64] ne törjenek a felszínre, s ne okozzanak nagy(obb) világgazdasági válságot, szükség van a világkereskedelem bővülését akadályozó tényezők lebontására, illetve a világkereskedelem bővülését eredményező tényezők aktivizálására.

1.2. A fejlődő országok világkereskedelmi szerepe

Míg 2003-ban a világ lakosságának közel 85%-a a fejlődő országokban és az átalakuló gazdaságokban élt, addig ezek az országok a világ GDP-jének közel felét termelték, de a világ áru- és szolgáltatásexportjának csak kevéssel több mint egynegyedét adták, vagyis erőteljesen alulreprezentáltak. Ez alól egyedül az olajexportáló országok jelentenek kivételt, hiszen a GDP-jükhöz viszonyítva nagyobb mértékben vesznek részt a világkereskedelemben.

[63] Ennek egyértelmű bizonyítéka az 1997-es, Ázsiából kiindult pénzügyi válság világkereskedelmi hatása.

[64] Ezekről, illetve a világgazdaság ezredvégi helyzetéről lásd: Farkas (2000)

1. táblázat
A világ GDP-jének, exportjának és népességének megoszlása (2003, %)

	GDP	Export	Népesség
Fejlett országok	55,5	73,4	15,4
Fejlődő országok	44,5	26,6	84,5
Afrika	3,2	2,1	12,4
Közép és Kelet-Európa	3,3	4,0	3,0
CIS*	3,7	2,4	4,5
Ázsia	23,8	10,3	52,4
Kína	12,6	5,3	20,9
Közel-Kelet	2,8	3,6	4,0
Latin-Amerika	7,8	4,1	8,4

*Megjegyzés:** Commonwealth of Independent States of the former Soviet Union
Forrás: World Economic Outlook, September 2004, IMF, Washington, 2004, p. 191.

Ugyanakkor várható, hogy a fentiekben bemutatott jelenség fokozatosan változni fog, hiszen a fejlődő országok és az átalakuló gazdaságok áru- és szolgáltatásexportjának növekedési üteme 1986 óta – az 1999-es évet kivéve – minden évben meghaladta a fejlett országok áru- és szolgáltatásexportjának növekedési ütemét. Vagyis a fejlődő országcsoport 26,6%-os világexporton belüli súlya egy igen dinamikus exportnövekedés következménye.

2. táblázat
A világexport volumenének alakulása

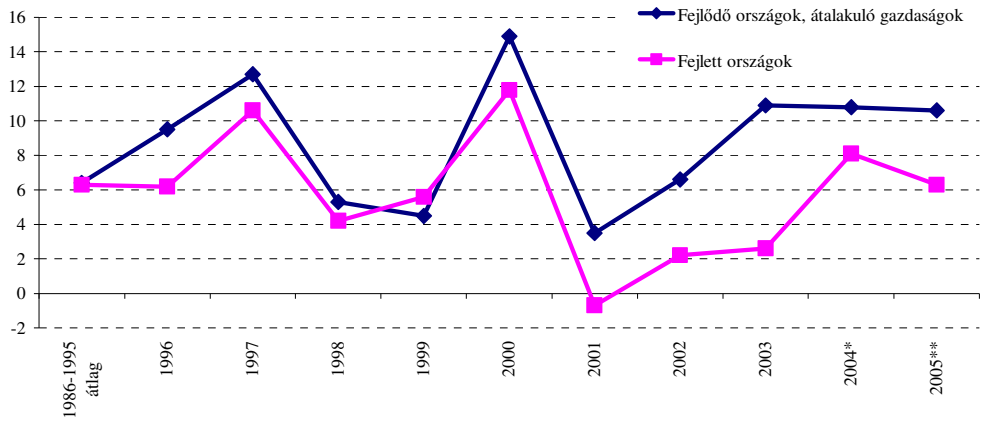

Megjegyzés: * előrejelzés; ** becslés
Forrás: World Economic Outlook, September 2004, IMF, Washington, 2004, p. 227.

Habár a fejlődő országok és az átalakuló gazdaságok importnövekedése nagyobb kilengéseket mutat, összességében megállapítható, hogy a 90-es évek közepe óta importnövekedésük üteme a legtöbb évben meghaladta a fejlett országok behozatalának növekedési ütemét.

3. táblázat
A világimport volumenének alakulása

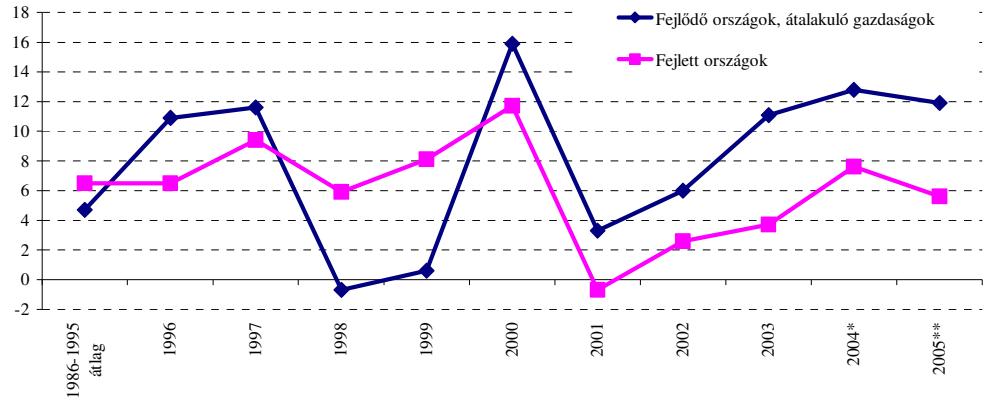

Megjegyzés: * előrejelzés; ** becslés
Forrás: World Economic Outlook, September 2004, IMF, Washington, 2004, p. 227.

1.3. A fejlődő országok kereskedelmének alakulása

Ami a fejlődő országok és az átalakuló gazdaságok kereskedelmének volumenváltozását illeti, mind az export, mind pedig az import-növekedés gyorsulást mutat: míg 1986 és 1995 között az export volumene 6,7%-kal nőtt, addig 1996 és 2005 között már 9,3%-kal. Az import vonatkozásában a növekedési ütemek a két időszakban 4,9, illetve 8,8%-ok voltak.

Az értékben kifejezett és USA dollárban mért export és importnövekedési ütemek természetszerűleg ettől valamivel magasabbak voltak: az export esetében 7,8, illetve 10,2%, míg az import vonatkozásában 8,7, illetve 8,9% a két időszakban az éves növekedési ütem.

4. táblázat

A fejlődő országok és az átalakuló gazdaságok árukereskedelmi volumenének százalékos változása

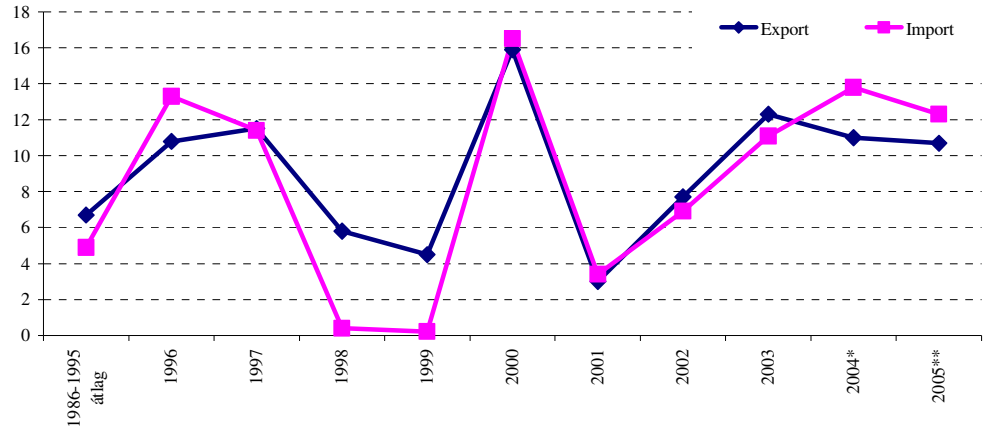

Megjegyzés: * előrejelzés; ** becslés

Forrás: World Economic Outlook, September 2004, IMF, Washington, 2004, p. 231.

5. táblázat

A fejlődő országok és az átalakuló gazdaságok árukereskedelmi értékének százalékos változása

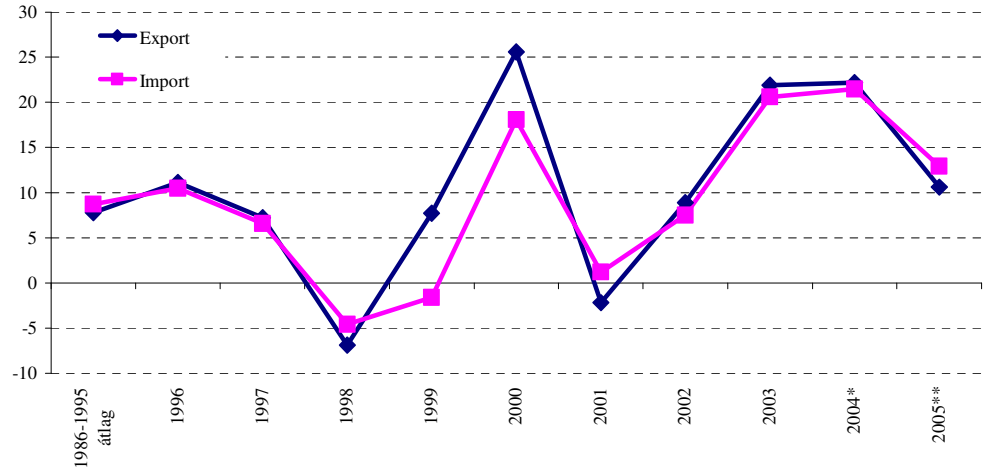

Megjegyzés: * előrejelzés; ** becslés

Forrás: World Economic Outlook, September 2004, IMF, Washington, 2004, p. 231.

Összességében a fenti fejlemények hatására a fejlődő országok és az átalakuló gazdaságok exportja az 1996. évi 1197 milliárd dollárról 2003-ra 2099 milliárd dollárra nőtt, míg importja 1194 milliárd dollárról 1853 milliárd dollárra emelkedett. Természetesen az egyes fejlődő régiók, illetve országok eltérő szerepet játszottak a fenti folyamat kialakulásában. A legdinamikusabb exportnövekedést Ázsia és Kelet- és Közép-Európa produkálta, hiszen kivitelük értéke 1996 és 2003 között megduplázódott. Kereskedelmi szempontból a legjelentősebb fejlődő régió Ázsia, amely a fejlődő és átalakuló gazdaságok összes exportjának és importjának közel 40%-át adja. A második legjelentősebb régió pedig Közép- és Kelet-Európa, valamint Latin-Amerika.

6. táblázat
Az egyes fejlődő régiók, illetve átalakuló gazdaságok exportjának és importjának alakulása 1996 és 2003 között

Régió	1996 (milliárd dollár)	2003 (milliárd dollár)	2003/1996	Részarány a fejlődő világon belül (%)
Afrika				
Export	110,4	163,2	1,48	7,8
Import	98,8	141,8	1,44	7,7
Közép- és Kelet-Európa				
Export	140,6	289,9	2,06	13,8
Import	180,8	339,7	1,88	18,3
CIS				
Export	126,8	196,6	1,55	9,4
Import	113,7	133,8	1,18	7,2
Ázsia				
Export	415,7	831,7	2,00	39,7
Import	445,1	761,8	1,71	41,1
Közel-Kelet				
Export	176,1	296,6	1,68	14,1
Import	127,4	189,9	1,49	10,2
Latin-Amerika				
Export	227,6	320,7	1,41	15,3
Import	228,3	285,8	1,25	15,4

Forrás: saját számítás a World Economic Outlook, September 2004, IMF, Washington, 2004, adatai alapján

A fenti folyamatok hatására a fejlődő országok és az átalakuló gazdaságok világexporton belüli súlya 2003-ra 43,2%-ra, világimporton belüli súlya pedig 37,5%-ra emelkedett.

7. táblázat
A világkereskedelem értékének régiók szerinti megoszlása, 2003 (%)

	Export	Import
Világ	100,0	100,0
Észak-Amerika	13,7	20,5
USA	10,0	17,3
Nyugat-Európa	43,2	42,0
EU-15	39,8	38,6
Átalakuló gazdaságok	5,5	5,0
Afrika	2,4	2,3
Közel-Kelet	4,0	2,5
Ázsia	26,1	22,9
Latin-Amerika	5,2	4,8

Forrás: saját számítás a World Trade Report 2004, WTO, Geneva, 2004, 7. old. adatai alapján

2. A fejlődő országok pénzügyi helyzete

A fejlődő országok – illetve bármely ország – pénzügyi helyzetét egyrészt a fizetési mérleg ("balance of payments"), vagyis a kereskedelmi forgalom egyenlege, a jövedelmek, illetve a tőkeforgalom egyenlege (a "current account" és a "capital and financial account"), másrészt az adósságállomány, illetve a nemzetközi tartalékok változása határozza meg. Lássuk, hogy a fentiek függvényében hogyan alakult és mi jellemzi a fejlődő országok helyzetét.

2.1. A folyó fizetési mérleg alakulása

A folyó fizetési mérleg (current account) alakulását egyrészt az áru- és szolgáltatásforgalom egyenlege (balance on goods and services), vagyis a kereskedelmi mérleg, másrészt a jövedelmek egyenlege határozza meg.

Ami a fejlődő országok és átalakuló gazdaságok kereskedelmi mérlegének alakulását illeti, árukereskedelmi egyenlegük 2003-ban 246 milliárd dollárnyi többlettel zárt. Mivel ezen országcsoport szolgáltatáskereskedelmét az importtöbblet jellemzi, így a szolgáltatáskereskedelem 2003-as 62 milliárd dolláros hiánya következtében áru- és szolgáltatáskereskedelmi egyenlegük 2003-ban 183 milliárd dollárra esett.

Természetesen az egyes régiók eltérő helyzetben vannak a kereskedelmi mérleg egyenlegét tekintve. Míg a keletkezett többlet zömét az olajár-emelkedés következtében a közel-keleti országok, valamint exportoffenzívájuk következtében az ázsiai országok produkálják, addig a kelet- és közép-európai országok tartósan kereskedelemi mérleghiánnyal küzdenek.

8. táblázat
A fejlődő országok és az átalakuló gazdaságok kereskedelmi mérlegének alakulása (milliárd USD)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004*	2005**
Export	1197,2	1283,9	1195,0	1287,5	1616,9	1581,3	1721,3	2098,6	2565,5	2837,8
Import	1194,2	1273,3	1214,3	1194,7	1411,2	1428,6	1535,9	1853,0	2251,9	2542,5
Árukereskedelem egyenlege	3,0	10,6	-19,3	92,8	205,7	152,7	185,4	245,7	313,6	295,2
Szolgáltatás, kereskedelem egyenlege	-49,7	-56,2	-46,7	-50,6	-57,8	-59,2	-56,8	-62,2	-61,1	-64,7
Kereskedelmi mérleg	-46,6	-45,6	-66,1	42,2	147,9	93,5	128,6	183,4	252,6	230,5

Megjegyzés: * előrejelzés; ** becslés
Forrás: World Economic Outlook, September 2004, IMF, Washington, 2004, p. 241.

9. táblázat
Az egyes fejlődő régiók és az átalakuló gazdaságok kereskedelmi egyenlegének alakulása (milliárd USD)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004*	2005**
Afrika	1,7	0,1	-14,5	-7,1	18,1	6,1	1,2	7,8	16,8	21,2
Közép- és Kelet-Európa	-25,6	-26,4	-25,8	-31,6	-39,2	-20,2	-26,3	-34,5	-44,3	-45,1
CIS	10,0	2,0	4,3	29,9	55,9	38,7	37,7	49,8	79,2	72,9
Ázsia	-36,0	6,3	54,9	60,3	52,4	46,3	64,3	59,9	41,9	44,0
Közel-Kelet	15,5	8,8	-25,6	17,4	77,3	48,3	44,5	73,3	122,5	116,2
Latin-Amerika	-12,3	-36,4	-59,3	-26,7	-16,7	-25,7	7,2	27,2	36,5	21,4

Megjegyzés: * előrejelzés; ** becslés
Forrás: World Economic Outlook, September 2004, IMF, Washington, 2004, pp. 241-242.

Ami a fejlődő országok folyó fizetési mérlegének másik tételét, nevezetesen a jövedelmek egyenlegét illeti, a közvetlen és portfólióbefektetések, valamint az egyéb befektetések jövedelmeinek egyenlege az 1996. évi 83,7 milliárd dollárnyi hiányból 2003-ra 137 milliárd dollárnyira növekedett, vagyis ennyi áramlott ki a fejlődő országokból az ott eszközölt beruházások jövedelmeként. A kereskedelmi mérleg növekvő többlete és a jövedelmek egyenlegének emelkedő hiánya eredőjeként a fejlődő országok folyó fizetési mérlege az 1996. évi 86 milliárd dollárnyi hiánnyal szemben 2003-ban 149 milliárd dollárnyi többletet mutat.

10. táblázat
A fejlődő országok és az átalakuló gazdaságok folyó fizetési mérlegének alakulása (milliárd USD)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004*	2005**
Folyó fizetési mérleg	-86,1	-85,3	-116,3	-18,9	86,3	39,5	84,2	148,9	201,3	183,2
Kereskedelmi mérleg	-46,6	-45,6	-66,1	42,2	147,9	93,5	128,6	183,4	252,6	230,5
Jövedelmek egyenlege	-83,7	-91,8	-99,5	-114,3	-118,3	-116,9	-124,5	-137,3	-156,9	-152,8

Megjegyzés: * előrejelzés; ** becslés
Forrás: World Economic Outlook, September 2004, IMF, Washington, 2004, p. 250.

Természetesen az egyes fejlődő régiók folyó fizetési mérlege eltérő képet mutat: míg a Közel-Kelet, Ázsia és a volt Szovjetunó jelentős többletet mutat, addig a kelet- és közép-európai országok jelentős hiánnyal küzdenek. Afrika és Latin-Amerika egyensúly közeli pozíciót mutat.

11. táblázat
Az egyes fejlődő régiók folyó fizetési mérlegének (balance on current account) alakulása (milliárd USD)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004*	2005**
Afrika	-4,9	-6,0	-19,3	-15,0	6,3	-1,3	-6,7	-0,4	2,8	5,0
Közép- és Kelet-Európa	-17,8	-21,1	-19,3	-26,6	-32,6	-16,3	-24,0	-35,1	-44,2	-45,2
CIS	2,5	-8,8	-9,6	20,7	46,3	32,8	32,2	36,6	61,4	53,6
Ázsia	-37,8	10,3	48,9	48,2	45,6	38,5	70,4	85,9	68,8	68,2
Közel-Kelet	11,4	7,8	-25,4	11,6	69,2	38,7	29,1	57,6	103,5	108,2
Latin-Amerika	-39,4	-67,4	-91,6	-57,7	-48,4	-52,9	-16,8	4,4	9,0	-6,8

Megjegyzés: * előrejelzés; ** becslés
Forrás: World Economic Outlook, September 2004, IMF, Washington, 2004, p. 235.

2.2. A tőke- és a pénzügyi mérleg alakulása

A fizetési mérlegnek – a folyó fizetési mérleg egyenlegén kívüli – másik jelentős tétele a tőkemérleg és a pénzügyi mérleg egyenlege. Míg a tőkemérleg (capital account) az államháztartás és egyéb szektorok viszonzatlan átutalásait tartalmazza, addig a pénzügyi mérleg egyenlege (financial account) a közvetlen és portfólióbefektetések, illetve egyéb befektetések egyenlegét.

A fejlődő országok és az átalakuló gazdaságok tőke- és pénzügyi mérlege az 1996. évi 122,7 milliárd dolláros többletről 2003-ra 178,7 milliárd dolláros hiányra váltott, aminek oka a pénzügyi tartalékok változása és a portfólió beruházások csökkenése, amit a közvetlen beruházások növekedése nem tudott ellensúlyozni.

12. táblázat
A fejlődő országok és az átalakuló gazdaságok tőke- és pénzügyi mérlegének alakulása (milliárd USD)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004*	2005**
Tőke és pénzügyi mérleg	122,7	146,5	146,5	70,3	-35,7	5,3	-65,1	-178,7	-209,5	-191,6
Tőkemérleg	7,8	21,1	5,9	7,9	8,2	8,9	4,8	5,1	5,9	6,7
Pénzügyi mérleg	114,9	125,4	140,6	62,4	-43,9	-3,5	-69,9	-183,8	-215,4	-198,3
Közvetlen beruházások, nettó	118,3	147,5	155,2	158,5	158,5	178,1	152,3	135,4	147,6	157,8
Portfólió beruházások, nettó	75,8	58,0	21,3	8,0	-29,9	-61,2	-54,5	-22,6	-41,7	-43,9
Egyéb beruházások	-1,1	6,6	-35,8	-68,6	-99,2	-35,7	-15,6	1,0	-22,8	-57,2
Tartalékok változása	-78,1	-8,8	-	-35,6	-73,3	-84,7	-152,1	-297,7	-298,6	-254,9

Megjegyzés: * előrejelzés; ** becslés
Forrás: World Economic Outlook, September 2004, IMF, Washington, 2004, p. 250.

2.3. A közvetlen külföldi befektetések

A világ pénzügyi áramlásainak legdinamikusabb szegmense a közvetlen beruházások: míg 1990 és 1999 között a világ exportja értékben 1,6-szorosára emelkedett, addig a világ tőkeexportja több mint négyszeresére nőtt, vagyis a kereskedelemnél nagyobb mértékben emelkedett a beruházási célú tőkebefektetések forgalma, nem beszélve a spekulációs célú tőke- és pénzmozgásról. A jelentős növekedés következtében a külföldi tőkebefektetések 2000-re már a világ összes beruházásainak 20%-át tették ki. (Lásd a 3. ábrát.)

3. ábra
A külföldi tőkebefektetéseknek a világ összes beruházásához való aránya, 1990-2003
(%)

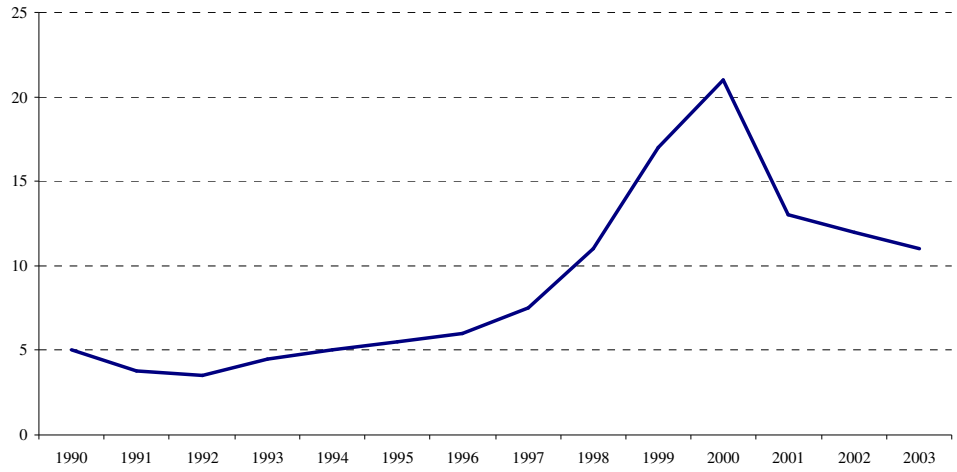

Forrás: World Trade Report 2004, WTO, Geneva, 2004, 4. old.

13. táblázat
A külföldi beruházások alakulása (milliárd USD)

	1992-1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Világ	310,879	690,905	1.086,750	1.387,953	817,574	678,751	559,579
Fejlett országok	180,750	472,545	828,352	1.107,987	571,483	489,907	366,573
Fejlődő országok	118,596	194,055	231,880	252,459	219,721	157,612	172,033
Afrika	5,936	9,114	11,590	8,728	19,616	11,780	15,033
Latin-Amerika	38,167	82,491	107,406	97,537	88,139	51,358	49,722
Ázsia	74,494	102,449	112,884	146,195	111,966	94,474	107,278
Közép-Kelet Európa	11,533	24,305	26,518	27,508	26,371	31,232	20,970

Forrás: World Investment Report 2004, UN, New York, 2004, pp. 367-371

2000. óta azonban a külföldi tőkefektetések nagysága csökkenő tendenciát mutat, ami a rendelkezésre álló tőkeállomány zsugorodásának, valamint a profitábilis beruházási lehetőségek szűkülésének következménye. Míg 1999-ben a külföldi beruházások 1087 milliárd dollárt, s 2000-ben pedig 1388 milliárd dollárt tettek ki, addig 2003-ra közel felére, 560 milliárd dollárra csökkentek a külföldi beruházások.

Ami a külföldi beruházások célországok közötti megoszlását illeti, itt némi átrendeződés következett be. Míg a közvetlen beruházások növekedésének időszakában a beruházások zöme, közel 80%-a a fejlett országokba – s ezen belül is Nyugat-Európába – irányult, addig a tőkeáramlás csökkenésének időszakában relatíve felértékelődött a fejlődő országok szerepe. A fejlődő országokon belül a

legfőbb célrégiók Ázsia (Kína, Hong Kong, Szingapúr) és Latin-Amerika (Brazília, Mexikó, Chile) voltak. Egyedül Kínába 2003-ban 53,5 milliárd dollárnyi külföldi tőke áramlott.

14. táblázat
A külföldi beruházások célországok közötti megoszlása (%)

	1992-97	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Világ	100	100	100	100	100	100	100
Fejlett országok	58,1	68,4	76,2	79,8	70,0	72,2	65,5
Fejlődő országok	41,9	31,6	23,8	20,2	30,0	27,8	34,5
Afrika	1,9	1,3	1,1	0,6	2,4	1,7	2,7
Latin-Amerika	12,3	11,9	9,9	7,0	10,8	7,6	8,9
Ázsia	24,0	14,8	10,4	10,5	13,7	13,9	19,2
Közép- és Kelet-Európa	3,7	3,5	2,4	2,0	3,2	4,6	3,7

Forrás: saját számítás a World Investment Report 2004, UN, New York, 2004 adatai alapján

2.4. Eladósodottság

A fejlődő országok és az átalakuló országok pénzügyi helyzetét tükrözi az egyes országok adósságállománya, vagyis a harmadik országokkal és hitelező intézményekkel szembeni tartozásállománya, a külső adósságok összege. Ennek nagysága az 1996. évi 2197 milliárd dollárról 2003-ra 2724 milliárd dollárra, vagyis 24%-kal nőtt. A legnagyobb adósságállománnyal Latin-Amerika és Ázsia rendelkezik.

15. táblázat
A fejlődő országok és az átalakuló gazdaságok külső eladósodottsága (milliárd USD)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004*	2005**
Összes adósságállomány	2196,7	2314,0	2522,9	2562,5	2503,3	2471,4	2533,3	2724,3	2763,0	2830,1
Afrika	299,8	286,6	284,9	282,8	269,4	255,6	259,7	278,0	275,0	278,5
Közép- és Kelet-Európa	224,0	236,3	269,4	286,6	309,7	315,0	372,6	460,3	488,5	514,7
CIS	171,8	199,1	222,8	218,9	198,9	193,3	196,9	218,9	230,7	251,1
Ázsia	607,8	659,6	695,7	692,9	663,5	668,5	664,6	695,7	717,3	728,2
Közel-Kelet	252,5	259,3	283,9	294,3	294,7	295,5	301,5	3124	315,9	321,9
Latin-Amerika	640,8	673,0	766,3	787,0	767,1	743,4	737,8	759,0	735,7	735,7

Megjegyzés: * előrejelzés; ** becslés
Forrás: World Economic Outlook, September 2004, IMF, Washington, 2004, p. 260

Az adósságállomány mértékét csak akkor tudjuk megítélni, ha azt az illető ország, illetve régió teljesítőképességéhez, nevezetesen GDP-jéhez, illetve exportbevételeihez viszonyítjuk. Örvendetes tendencia, hogy a fejlődő országok és az átalakuló gazdaságok összességét tekintve a külső adósságállomány növekedésénél nagyobb mértékben nőtt a GDP, amit az adósságállománynak a GDP-hez viszonyított csökkenő részaránya mutat. Ez különösen Ázsiára érvényes. Ugyanakkor a közép- és kelet-európai országok eladósodottsága növekedett.

16. táblázat
A fejlődő régiók és az átalakuló gazdaságok eladósodottsága a GDP-hez viszonyítva (%)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004*	2005**
Fejlődő országok és átalakuló gazdaságok	37,8	37,8	43,2	45,1	40,5	39,5	39,8	38,1	33,8	31,8
Afrika	69,0	64,5	66,8	66,1	61,8	59,1	57,5	49,9	43,4	40,7
Közép- és Kelet-Európa	39,0	40,5	42,4	46,5	50,2	52,2	54,1	54,7	48,7	47,9
CIS	34,2	38,0	58,1	75,2	56,0	46,7	42,5	38,4	31,2	28,9
Ázsia	31,2	32,6	37,2	34,3	30,7	29,8	27,4	25,4	23,4	21,5
Közel-Kelet	48,2	47,3	55,5	52,6	46,6	45,7	46,8	43,8	38,7	37,2
Latin-Amerika	35,0	33,6	38,1	44,4	38,9	38,8	43,6	43,9	38,4	36,4

Megjegyzés: * előrejelzés; ** becslés
Forrás: World Economic Outlook, September 2004, IMF, Washington, 2004, p. 266.

Amennyiben az adósságállományt a fejlődő régiók és az átalakuló gazdaságok exportbevételeihez viszonyítjuk, akkor itt is megfigyelhető, hogy az exportbevételek jobban növekedtek, mint az adósságállomány, következésképpen az adósságállománynak az exportbevételekhez viszonyított aránya csökkent. Ebből a szempontból a legeladósodottabb Latin-Amerika, ahol az adósságállomány az exportbevételek kétszeresét teszi ki, míg Ázsiában csak háromnegyedét.

Tekintettel az adósságállomány szerkezetére, vagyis a felvett hitelek futamidejére, kamatterheire, az adósságállománynál jobban fejezi ki az adott ország, illetve régió pénzügyi helyzetét az ún. adósságszolgálat (debt-service payments), ami nem más, mint az éves tőke- és kamattörlesztések összessége. Mint az alábbi táblázatból kiolvasható, a fejlődő régiók és az átalakuló gazdaságok adósságszolgálata az 1996. évi 311,5 milliárd dollárról 2003-ra 437,8 milliárd dollárra, vagyis 40,5%-kal, az adósságállománynál jobban nőtt. Legerőteljesebben az átalakuló gazdaságok adósságszolgálata nőtt, 1996 és 2003 között több mint kétszeresére, míg a Közel-Keleté és Afrikáé csökkent.

17. táblázat
Az eladósodottság az exportbevételek százalékában

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004*	2005**
Összes adósságállomány										
Fejlődő országok és átalakuló gazdaságok	151,6	148,3	172,3	165,8	131,6	131,8	124,5	111,3	92,9	86,2
Afrika	228,0	212,1	238,1	220,6	170,9	171,0	168,8	144,6	120,2	112,2
Közép- és Kelet-Európa	115,7	111,7	118,3	134,2	128,7	121,5	129,4	125,5	109,0	105,0
CIS	116,5	135,4	175,2	177,2	120,7	117,0	110,7	97,9	79,5	81,8
Ázsia	120,5	116,8	129,3	120,2	95,0	96,4	84,2	73,2	62,9	54,4
Közel-Kelet	127,1	127,9	178,1	145,5	104,3	112,1	108,0	93,2	76,4	74,8
Latin-Amerika	234,4	224,9	262,3	260,7	214,2	215,9	213,0	199,3	162,3	156,2

Megjegyzés: * előrejelzés; ** becslés
Forrás: World Economic Outlook, September 2004, IFM, Washington, 2004, p. 261

Az adósságszolgálat esetében is az alapvető kérdés, hogy az egyes országok exportbevételeiknek mekkora hányadát kénytelenek törlesztésre fordítani s mekkora összegek maradnak az importszámla kiegyenlítésére. A fejlődő országok és az átalakuló gazdaságok a 90-es évek második felében átlagosan exportbevételeik 20%-át költötték adósságtörlesztésre. Ez alól Latin-Amerika a kivétel, amely a nagyfokú eladósodottság következtében exportbevételeinek közel felét kényszerült adósságtörlesztésre költeni. Míg Afrika és a Közel-Kelet esetében kevesebb exportbevétel is elegendő volt a hitelek törlesztésére, addig az átalakuló gazdaságok esetében az exportbevételek növekvő részét kellett törlesztésre fordítani.

18. táblázat
A fejlődő országok és az átalakuló gazdaságok adósságszolgálatának alakulása (milliárd USD)

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004*	2005**
Fejlődő régiók és átalakuló gazdaságok	311,5	361,0	376,5	400,0	415,6	421,0	400,9	437,8	443,8	454,2
Afrika	26,7	31,8	26,6	25,9	26,2	25,8	26,9	25,2	26,8	24,7
Közép- és Kelet-Európa	38,0	40,8	45,9	49,5	55,2	64,7	65,1	76,9	86,8	93,5
CIS	16,0	25,5	29,8	27,2	27,7	32,8	32,1	29,4	36,7	43,6
Ázsia	70,1	84,6	98,0	94,4	97,2	100,6	109,5	105,5	101,2	108,2
Közel-Kelet	33,1	27,1	24,0	24,0	24,0	27,4	20,9	26,4	29,1	30,4
Latin-Amerika	127,6	151,2	152,2	179,0	185,3	169,7	146,4	174,3	163,2	153,8

Megjegyzés: * előrejelzés; ** becslés
Forrás: World Economic Outlook, September 2004, IMF, Washington, 2004, p. 260.

19. táblázat
Az adósságszolgálat az exportbevételek százalékában

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004*	2005**
Fejlődő régiók és átalakuló gazdaságok összesen	21,5	23,1	25,7	25,9	21,8	22,4	19,7	17,9	14,9	13,8
Afrika	20,3	23,5	22,2	20,2	16,8	17,2	17,5	13,1	11,7	10,0
Közép- és Kelet-Európa	19,6	19,3	20,2	23,2	22,9	25,0	22,5	21,0	19,4	19,1
CIS	10,8	17,3	23,5	22,0	16,8	19,9	18,0	13,1	12,6	14,2
Ázsia	13,9	15,0	18,2	16,4	13,9	14,5	13,9	11,1	8,9	8,1
Közel-Kelet	16,7	13,3	15,0	11,9	8,5	10,4	7,5	7,9	7,0	7,1
Latin-Amerika	46,7	50,5	52,1	59,3	51,7	49,3	42,3	45,8	36,0	32,7

Megjegyzés: * előrejelzés; ** becslés
Forrás: World Economic Outlook, September 2004, IMF, Washington, 2004, p. 261

2.5.Segélyezés

A fejlődő országok és az átalakuló gazdaságok pénzügyi helyzetének alakulására hatással vannak a fejlett országok által nyújtott kétoldalú, valamint a nemzetközi szervezetek által nyújtott multilaterális hivatalos fejlesztési segélyek (ODA, Official Development Assistance). Míg az 1987-88-as években átlagosan 43,8 milliárd dollárt tett ki az ODA, addig értéke az 1992-93-as évekre 58,3 milliárd dollárra, 2003-ra pedig 69 milliárd dollárra nőtt. Természetesen ennek az összegnek csak egy része adomány (grant), vagyis vissza nem térítendő kölcsön, míg más része a recipiens adósságát növelő hitel.

Jelenleg a DAC-országok[65] GNI-juk (Gross National Income = bruttó nemzeti jövedelem) 0,23%-át nyújtják ODA-ként a fejlődő világnak, amely jóval elmarad a célként kitűzött 0,7%-os részaránytól. Bár összegét tekintve a legfőbb donor az USA és Japán, a nemzeti

[65] A DAC (= Development Assistance Committee) az OECD fejlesztési bizottsága.

20. táblázat
A fejlődő országokba, illetve a multilaterális szervezetekbe áramló hivatalos fejlesztési segély (ODA), nettó, (milliárd USD)

	1987-1988 átlag	1992-1993 átlag	1999	2000	2001	2002	2003
ODA összesen	43834	58318	53233	53749	52435	58292	69029
1. Bilaterális adomány	23479	34133	33931	33040	33522	39813	50965
technikai együttműködés	9043	13279	13036	12767	13602	15452	18366
Élelmiszersegély	1745	1723	1045	1180	1007	1086	1196
Sürgősségi segély	704	2918	4414	3574	3276	3869	5874
Adósságelengedés	240	2849	2277	2045	2514	4534	8338
Adminisztratív költség	1541	2503	3049	3083	2964	3027	3524
2. Bilaterális kölcsön	6956	6756	3912	3024	1602	939	-1153
3. A multilaterális szervezetekhez való hozzájárulás	13399	18364	15390	17685	17311	17540	19217
ENSZ	3251	4425	3654	5185	5233	4634	4705
EC	2275	4207	5017	4950	4946	5695	5834
IDA	4762	5636	2834	3672	3599	3279	3120
Regionális fejlesztési bankok	1897	2450	1860	2187	1491	1813	1734

Forrás: OECD (www.oecd.org)

jövedelemhez képest a legadakozóbbak a skandináv és a Benelux országok.

4. ábra
Az egyes DAC-országok segélynyújtásai 2003-ban
(nettó ODA, milliárd USD)

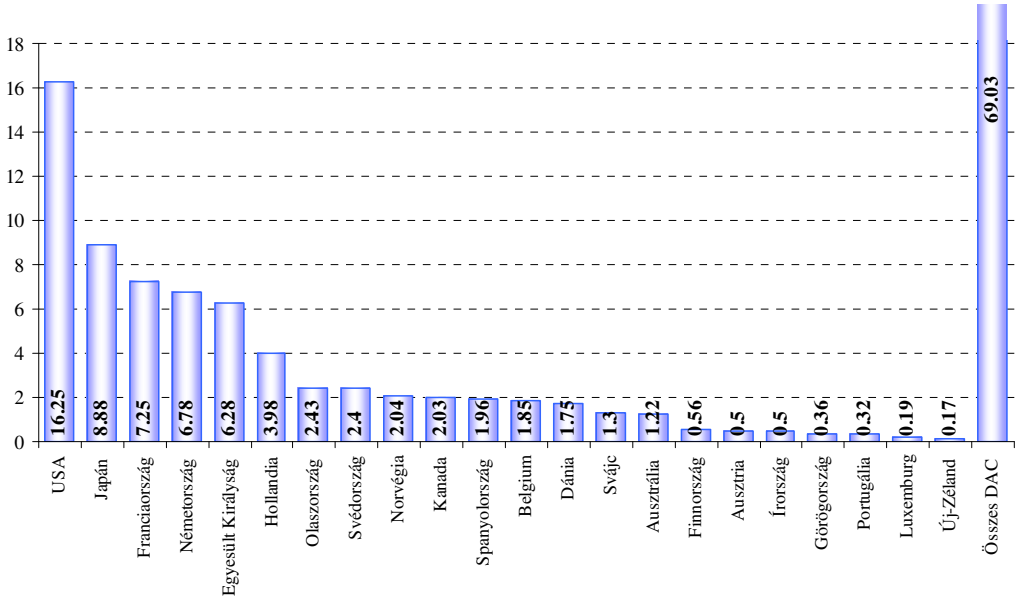

Forrás: OECD (www.oecd.org)

5. ábra
A nettó ODA az egyes országok GNI-jának százalékában, 2003
Forrás: OECD (www.oecd.org)

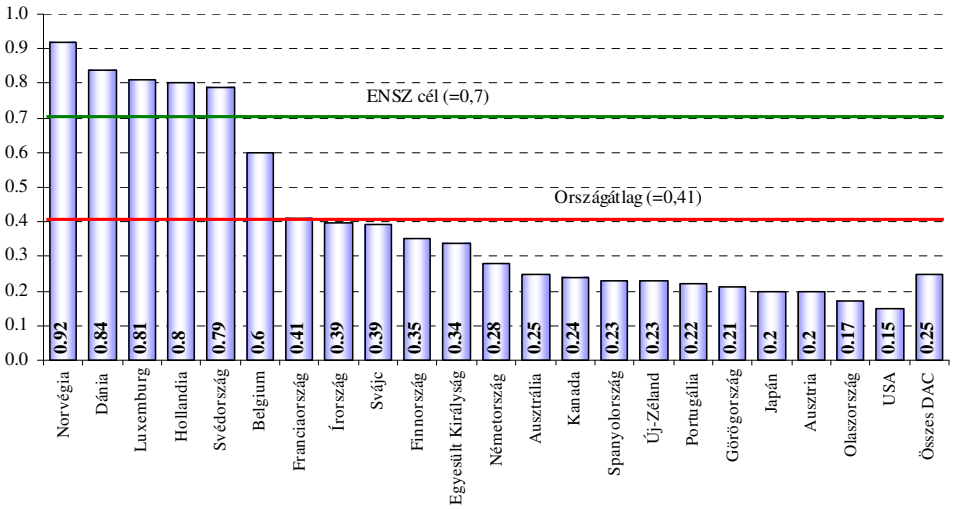

3. A WTO Dohai Fordulója és a fejlődő országok
3.1. A Dohai Forduló legfőbb tárgyalási témái

A Kereskedelmi Világszervezet, a WTO (World Trade Organisation) következő, az Uruguayi Fordulót követő fordulója 2001 novemberében, a katari fővárosban, Dohában vette kezdetét a WTO negyedik miniszteri konferenciájával. A forduló – sikeres lezárulása esetén – jelentős mértékben meg fogja határozni a fejlődő országok világkereskedelmi mozgásterét és pénzügyi helyzetének alakulását.

A szakértők a soron következő fordulótól azt várják, hogy általa növekszik a világkereskedelem multilaterális szabályozásának rendszere, különösen mióta 2001 novemberében Kínát[66] és Tajvant felvették a WTO tagországai közé, s remélhetőleg hamarosan Oroszországot is sikerül WTO-taggá tenni. Az elképzelések szerint a 3-4 év alatt lezáruló tárgyalássorozaton[67] az áruk, szolgáltatások, beruházások áramlásának kérdéseit a legszélesebb értelemben és összefüggésekben tárgyalnák s a fő irányvonal a világkereskedelem liberalizációjának elősegítése, a vámok és a még meglévő kereskedelmi akadályok további lebontása, az agrártámogatások és exportszubvenciók csökkentése, az állami exporthitel és exportgarancia programok szabályozása, a piacra jutás javítása, a dömpingellenes eljárások kérdése, valamint a transzparencia és a diszkrimináció-mentesség növelése lenne. A WTO-szabályozást olyan új területekre is ki akarják terjeszteni, mint a versenypolitika, a nemzetközi beruházások, a szellemi tulajdon, az elektronikus kereskedelem és az informatika. Emellett a tárgyalási paletta egy sor ún. nem kereskedelmi vonatkozású üggyel (non-trade concerns) is bővül. Ilyenek az élelmiszerbiztonság, a környezetvédelem, a társadalmi normák, az állatvédelem. A fejlett országok nyomására s a fejlődő országok tiltakozására nagyobb hangsúlyt akarnak adni a környezetvédelmi, a munkaügyi és egyéb szociális kérdéseknek. Ennél fogva a tárgyalások terjedelme, időtartama és kimenetele ma még nem látható előre s meg van annak a veszélye, hogy a WTO tevékenysége eltérül a lényegtől, nevezetesen a kereskedelem liberalizálásától.

Természetesen az egyes országok álláspontja, mind a tárgyalások napirendjét, mind pedig az érdemi kérdéseket illetően jelentősen eltér egymástól. Az EU mindenképpen azt szeretné, hogy a forduló napirendje a lehető legszélesebb legyen, vagyis ne csak a számára kényes agrárkérdésekre koncentráljon, s mindezeken felül a korábbiaknál nagyobb hangsúlyt kapjanak a nem-kereskedelmi vonatkozású ügyek (non-trade concerns).

Az EU álláspontjától eltérően az USA szeretné szűkre szabni a soron következő forduló napirendjét, hogy a tárgyalások gyorsan véget érjenek és a létrejött megállapodásokat folyamatosan végre lehessen hajtani. Az USA elsősorban azokról a területekről szeretne tárgyalni, ahol a liberalizáció

[66] A világ fogyasztóinak 20%-át adó Kína a világ 11. legnagyobb kereskedője.

[67] Az előzetes elképzelések szerint 2005. január elsején szerették volna lezárni a Dohai Fordulót.

megvalósulása számára kedvező és kívánatos. Ezért preferálnák a mezőgazdasági támogatások, a szolgáltatások kereskedelmének, a munkavállalás és a piacra jutás kérdésének megvitatását. Az agrárexportőröket tömörítő ún. Cairns-csoport tagjai a kompromisszumok nélküli, átfogó és gyors liberalizáció hívei, bár minden kérdésben ők sem egységesek.

A fejlődő országok – akik a WTO-tagság 80%-át adják – alapvetően különleges és differenciált kezelést igényelnek. A textiltermékek kereskedelme területén például szabadabb piacra jutást szeretnének elérni, a szerzői jogok megsértése területén ugyanakkor elnézőbb magatartást várnának el. Mindkét kérdésben az EU támogatja a fejlődők álláspontját, míg az USA magatartása elutasító. Ugyanakkor az USA a kereskedelmi normák közé szeretné beemelni a munkakörülmények megfelelő szintjét, amivel a fejlődő országok nem értenek egyet, hiszen ez jelentősen mérsékelné versenyelőnyeiket. Ugyancsak tiltakoznak a fejlődő országok a környezetvédelmi normák egységesítése ellen, mivel úgy vélik, hogy ezzel a fejlett országok ténylegesen saját piacaikat védik.

A 2001. novemberében megtartott negyedik miniszteri értekezleten, illetve a 2002. január 28-án megkezdődött Dohai Fordulón végül is az alábbi témák napirendre kerülése körvonalazódott:

* az ipari vámok további lebontása
* agrárkereskedelem
* szolgáltatáskereskedelem
* környezetvédelem és kereskedelem
* fenntartható fejlődés és kereskedelem
* versenyszabályok és kereskedelem
* tőkeáramlás
* eladósodottság és kereskedelem
* technológia-transzfer és kereskedelem.[68]

3.2. A cancúni kudarc

2003. szeptemberében került sor a WTO sorrendben ötödik miniszteri konferenciájára. A 146 ország részvételével megrendezett konferencia tétje nem kevesebb volt, mint az, hogy 2005. január 1-jével életbe léphet-e az új világkereskedelmi rend, illetve az ezt közvetítő szabályozórendszer. A cancúni értekezletnek kellett volna kijelölnie a körtárgyalások 2004 végére tervezett megállapodásához szükséges további lépéseket, felvonultatni a tagállamok konkrét javaslatait a különböző tárgyalási témákról és a konszenzus irányáról.

A konferencia végül is eredménytelenül fejeződött be. Ennek egyik oka a tárgyalási témák növekvő komplexitása és sokrétűsége, valamint a tárgyaló felek növekvő száma, ami megnehezíti és hosszadalmassá teszi a megegyezést. A kudarc

[68] A Dohai Fordulóról részletesen lásd: Kiss, 2002b, III. fejezet.

közvetlen kiváltó oka pedig az volt, hogy a fejlődő országok – Brazília, India és Kína vezette – G21-es csoportjával nem sikerült megállapodni az ún. szingapúri témakörökben, vagyis a beruházás- és versenyszabályozás, a közbeszerzések és a kereskedelmi eljárások tekintetében. A fejlődő országok nem voltak hajlandóak belemenni a feldolgozott termékek és a kereskedelmi szolgáltatások vámjainak csökkentésébe mindaddig, amíg az USA és az Európai Unió nem járul hozzá a mezőgazdasági támogatások teljes felszámolásához. A kizárólag néhány agrárterméket exportáló fejlődő országok ugyanis azt sérelmezik, hogy míg a fejlett országok piacaik megnyitását követelik tőlük, ugyanezt közel sem viszonozzák ilyen mértékben. Habár a felajánlott kedvezmények látszólag elégségesnek tűnnek, ezeket könnyen erodálják a fejlett országok olyan egyéb megfontolásai, mint a környezetvédelmi, az állatjóléti, a növény- és állategészségügyi előírások, élelmiszerbiztonsági követelmények.

Szakértők szerint a cancúni kudarc után aligha van remény arra, hogy 2004 végéig lezáruljanak a WTO-tárgyalások. Az USA az elnökválasztással, az EU pedig a bővüléssel és az új bizottság felállításával volt elfoglalva. A tárgyalások elhúzódásának súlyos következményei lehetnek. A világkereskedelem multilaterális szabályozási keretének megkérdőjelezése oda vezethet, hogy a gyengülő multilateralizmus felerősíti és a mainál is általánosabbá teszi a kívülállókkal szemben diszkriminatív kétoldalú kereskedelmi rendszereket. Ez pedig leginkább a kevésbé fejlett országokat sújtja.[69]

3.3. A fejlődő országok speciális és differenciált kezelése

A cancúni kudarcból való kilábalást jelenti, hogy 2004. augusztus 1.-én a 147 WTO-tag állást foglalt a Doha Development Agenda (DDA) folytatása mellett és egyetértés született az agrárkereskedelem liberalizálásának kereteit illetően.[70]

Megállapodtak, hogy a legtöbb kereskedelemtorzító belső agrártámogatást jelentős mértékben csökkentik. A végrehajtási időszak első évében 20%-kal csökkentenék ezeket a támogatásokat. Az agrárszektorukat nagymértékben támogató országok jobban csökkentenék a támogatásokat, mint a többi ország. A de minimis[71] adta lehetőségeket korlátoznák. A kék dobozos, vagyis a termeléskorlátozáshoz kötött támogatásokat az agrártermelés 5%-ában maximálnák. A nem-kereskedelemtorzító zöld dobozos támogatásokat változatlanul hagynák.

[69] A Cancúni kudarcról lásd: Kiss-Somai, 2004.

[70] Lásd: The WTO framework … 2004.

[71] A GATT Mezőgazdasági Megállapodása szerint nem kell csökkenteni azokat a belső támogatásokat, amelyek értéke termékspecifikus támogatás esetén nem éri el az adott termék teljes termelési értékének 5%-át (a fejlődő országok esetében 10%-át), illetve nem termékpsecifikus támogatás esetén a bruttó agrártermelési érték (GAP) 5, illetve 10%-át.

Az exporttámogatásokat illetően az EU arra törekedett, hogy valamennyi exporttámogatási formát egyformán kezeljenek. Ennek elfogadását tükrözi, hogy megállapodtak abban, hogy az exporttámogatásokat, valamint a 180 napos visszafizetési időn túli exporthiteleket, hitelgaranciákat és hitelbiztosítást megszüntetik egy később megállapításra kerülő időpontban. A 180 napon belül visszafizetendő konstrukciók feltételeit, illetve az állami kereskedelmi vállalatok gyakorlatát szigorúan szabályozni fogják. Az arra rászorulók segítését szolgáló élelmiszersegélyt folytatni fogják, de amennyiben ezeket kereskedelemi célra akarják felhasználni, akkor szigorúan fognak eljárni. Ténylegesen csak az ingyenesen nyújtott élelmiszersegélyről fognak tárgyalni.

A piacra jutás könnyítését a vámcsökkentések és a vámkvóta-növelések szolgálnák. A vámcsökkentést úgy hajtanák végre, hogy a magasabb vámokat nagyobb mértékben csökkentenék, mint az alacsonyabbakat.[72] Ugyanakkor tekintettel lennének az ún. érzékeny termékekre, amelyek körét az érintett ország határozhatná meg.

A fejlődő országok speciális és differenciált kedvezményeket[73] kapnának: hosszabb végrehajtási időt az összes kötelezettség vonatkozásában, kisebb mértékű vám- és támogatás-csökkentési kötelezettséget, alacsonyabb szintű piacnyitást a számukra valamilyen szempontból (például élelmezésbiztonság, a lakosság megélhetése) érzékeny termékek esetében, teljes liberalizálást a trópusi termékek vonatkozásában, s a kereskedelmi preferenciák erodálódásának figyelembe vételét. A legkevésbé fejlett fejlődő országoknak (least developed countries) sem vám-, sem támogatás-csökkentési kötelezettséget nem kell vállalniuk. Sőt a fejlett országoknak ajánlott ezen országok termékei számára vám- és vámkvóta-mentes piacra jutást biztosítani. Az EU ezt már megtette az "Everything but Arms" javaslatával, amelynek értelmében az EU 49 kevésbé fejlett országnak 2009-től korlátlan piacra jutást biztosít, a fegyverek kivételével valamennyi termék számára.

Kérdés az, hogy a fenti javaslat megfelel-e a fejlődő országoknak, amelyek a Dohai Fordulón mind számukat tekintve, mind pedig – s különösen – gazdasági súlyukat figyelembe véve, növekvő erőt képviselnek. Az elmúlt évtizedek tapasztalata ugyanis azt mutatja, hogy a kereskedelem liberalizálása, a piacra jutás javulása önmagában nem elég ahhoz, hogy egy ország képes legyen az árucsere-forgalomból profitálni.

[72] Ez az ún. "tiered formula".

[73] Special and differentiated treatment.

Irodalomjegyzék

Bassa Zoltán – Buzás Sándor – Ludvig Zsuzsa – Majoros Pál – Székely-Dobi András – Szigetvári Tamás (2003): Világgazdasági régiók, Perfekt Kiadó, Budapest

Decision Adopted by the General Council on 1 August 2004, World Trade Organisation … www.wto.org (letöltve: 2004. 09. 09.)

Farkas, Péter (2000): Középtávú fejlődési alternatívák és prognózisok (A világgazdaság 2005-ig), MTA Világgazdasági Kutató Intézet, Budapest, 2000. december, 21 pp.

Kiss, Judit (2001): A nemzetközi kereskedelem, mint a magyar gazdaság mozgásterét meghatározó tényező, Budapest, MTA Világgazdasági Kutató Intézet, 48 pp.

Kiss, Judit (2002a): Hungary, in: EU Eastern Enlargement and Development Co-operation (szerk. M. Dauerstadt), Friedrich Ebert Stiftung, Bonn, pp. 30-39.

Kiss, Judit (2002b): A magyar mezőgazdaság világgazdasági mozgástere, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2002, 406 pp.

Kiss, Judit – Somai, Miklós (2004): Az EU agrárpolitikai reformja és a WTO Dohai Fordulója: sok hűhó semmiért, MTA Világgazdasági Kutató Intézet, 60 pp.

Meisel Sándor (2003): Mi is történt Cancúnban? = Vélemények, Kommentárok, Információk 64. szám, 2003. október 14., MTA VKI, Budapest, 2 pp.

Page, Sheila (2004): Special and differentiated treatment or divide rule? European Union trade policy towards developing countries, Overseas Development Institute, Development Research Briefing, 2004. No. 3, 7 pp.

Simai, Mihály – Gál, Péter (2000): Új trendek és stratégiák a világgazdaságban. Vállalatok, államok, nemzetközi szervezetek, Budapest, Akadémiai Kiadó, 2000, 400 pp.

Szabó Jenő (2004): A cancúni kudarc I. = Magyar Mezőgazdaság 59. évf., 3. szám, 2004. január 14. pp. 10-11.

Text of the "July package" – the General Council's decision, Doha Development Agenda: Doha Work Programme = http://www.wto.org/english/… letöltve: 2004/09/09, 24 pp.

World Economic Outlook, September 2004, IMF, Washington, 2004

World Economic Situation and Prospects 2003, UN, New York, 2003

World Investment Report 2004, UNCTAD, Geneva, 2004, 436 pp.

WTO Annual Report, 2004. Geneva, World Trade Organization, 2004, 173 old.

The WTO framework agreement for fairer farm trade = Newsletter, No. 66, July/August 2004, European Commission, Directorate General for Agriculture, 2 pp.

www.oecd.org

A NEMZETKÖZI ÉS MAGYAR HUMANITÁRIUS SEGÉLYPOLITIKA ALAKULÁSA

Dr. Fodor Erika, főtanácsadó, Külügyminisztérium

Aktualitások a délkelet-ázsiai szökőár katasztrófa kapcsán

Előadásom a nemzetközi és a magyar humanitárius segélypolitika alakulásáról, valamint a cunami-katasztrófa okozta nemzetközi segítségnyújtás tapasztalatairól szól.

Úgy vélem a téma iránti figyelem ma sokkal nagyobb, mint volt 2004. december 26-a előtt, amikor is Dél- és Délkelet-Ázsiában nagy erejű földrengés és szökőár olyan mértékű katasztrófahelyzetet okozott, melynek következtében a világ jóérzésű embereinek millióit sarkallta segítségnyújtásra.

Mielőtt rátérnénk e katasztrófa következtében kibontakozott nemzetközi és hazai szolidaritás áttekintésére, kezdjük témánkat egy kicsit távolabbról, annak megvizsgálásával, milyen szerepet játszik a nemzetközi kapcsolatokban a humanitárius tevékenység, és milyen változások tapasztalhatóak az elmúlt évtizedben e téren.

A nemzetközi kapcsolatok fejlődését vizsgálva azt látjuk, hogy az elmúlt évtizedben a humanitárius tevékenység szerte a világon egyre markánsabban jelenik meg, tekintettel arra, hogy megnövekedett a válsághelyzetek és katasztrófák száma, elhúzódó válságokkal élünk együtt. Ez azt jelenti, hogy nemzetközi szinten mérve egyre nagyobb összegeket fordítunk a humanitárius akciókra.

Az OECD DAC által a hivatalos fejlesztési támogatási tevékenység (ODA) részeként nyilvántartott ún. Official Humanitarian Aid (OHA) 1990-2000 között a teljes ODA 5,63 %-áról 10,5 %- ára nőtt és a növekedés ezt követően is folyamatos.

Vagyis a donortevékenységen belül – amelynek nagy részét a fejlesztési együttműködés teszi ki -, jelentősen növekszik a humanitárius tevékenységre fordított rész. Azt elmúlt tizenöt évben nemcsak összegszerű növekedés figyelhető meg, hanem maga a humanitárius tevékenység tartalma is sokat változott, mondhatjuk úgy, igazodott a globalizáció időszakának konfliktusaihoz. A nagy nemzetközi segélyszervezetek szakosodtak és regionálisan is eltérő tapasztalatokkal rendelkeznek.

Az ad hoc segélyezést, amelyre jellemző volt a legszükségesebb túlélési cikkek helyszínre szállítása, felváltotta a szakszerű segítségnyújtás, mely már különbséget tesz a sürgősségi, továbbá a tervezhető, elsősorban rehabilitációval, prevencióval és konfliktus-kezeléssel összefüggő segítségnyújtási formák között.

Ezt azért is fontos hangsúlyozni, mert az EU és tagországainak

gyakorlatában már ezek a tevékenységi formák dominálnak. A közös értékek mentén, továbbá ha az akciókban részt kívánunk venni, nekünk is ezekhez kell igazodni.

Mindenekelőtt válaszoljuk meg a következő kérdéseket:

- Melyek a humanitárius válságot kiváltó okok?
- Milyen új segélystratégiák alakultak ki a nagy nemzetközi donorszervezetek gyakorlatában?
- Sikeresen alkalmazhatók-e ezek a segélystratégiák minden régióban?
- Milyen tapasztalatok adódnak ebből a hazai, magyar gyakorlat számára?

Nézzük az első kérdést:

A világ humanitárius térképe ma igen szomorú képet mutat:

Bár a menekültek száma az elmúlt évben némileg csökkent még mindig igen magas, 9,6 millió. A lakóhelyüket elhagyók, elvándorlók száma, bár szintén csökkenő mértékű, de még mindig 23 millió. Új területek váltak éhség-veszélyeztetetté, még ott is, ahol a természeti adottságok egyébként lehetővé tennék az önellátást (Például Zimbabwe, ahol a rossz gazdaságpolitika és a növekvő AIDS-elhalálozás okozta munkaerő-hiány járul hozzá az éhség kialakulásához.

A humanitárius válsághelyzet kialakulásának alapvetően három kiváltó oka van:

a) természeti katasztrófa, mely kialakulhat váratlanul, például földrengés, szökőár, rossz természeti adottság, éghajlati viszonyok miatt, például szárazság.
b) Az ember által előidézett (man-made) válság, lehet fegyveres, katonai konfliktus, vagy emberi mulasztás miatti katasztrófa-helyzet, tűzvész, folyóvíz mérgezése, járványok terjedése prevenció elmulasztásával stb.
c) strukturális válság alapvetően halmozott válság, amely hosszú időn keresztül alakul ki, amíg humanitárius válsághoz, vagy társadalmi konfliktushoz vezet és különösen sok áldozatot okoz a legszegényebb országokban.

Szub-Szaharai Afrikában például mindhárom forma egyszerre van jelen, a különböző okok miatt kialakult humanitárius válság halmozottan jelentkezik.

Nézzük az új humanitárius stratégiák alkalmazását:

Az új elképzelések abból indulnak ki, hogy a különböző típusú humanitárius válság megoldása, eredményes kimozdítása, eltérő módszereket, segítségnyújtást, stratégiát igényel.

Mindenekelőtt arra van szükség, hogy a nemzetközi szervezetek a humanitárius szükségleteket jól mérjék fel és minél szélesebb nemzetközi koordináció ismerje meg ezeket az információkat. A helyi hatóságokkal, civil

szervezetekkel együttműködve a szükségletek felmérése is gyorsabb és pontosabb lehet, emellett jobban tükrözi a helyi sajátosságokat, szokásokat is.

A nemzetközi humanitárius donor együttműködésnek íratlan szabályai vannak, amelyeket ezek a stratégiák messzemenően figyelembe vesznek:

a) A válságba belépőnek rendelkezni kell „belépési és kilépési stratégiával". Nem kezdheti meg akárhogyan és nem fejezheti be akármikor a humanitárius segítségnyújtást a donor. Ha rosszul méri fel a helyzetet veszélybe sodorhatja a segítségre szorulókat és a saját önkénteseit is. Ezért előfeltétel, hogy a nemzetközi humanitárius önkéntesek képzettek legyenek, rendelkezzenek mentési, szociális stb. szakismeretekkel. A válságból kilépés esetén pedig úgy kell elhagyni a humanitárius terepet, hogy a segítségre szorultak már rendelkezzenek a saját ellátásuk eszközeivel, lehetőségeivel.

b) Hosszan tartó válság esetén jól használható az ún. LRRD stratégia (Linkage between Relief, Rehabilitation and Development): kapcsolat a segély, a rehabilitáció és a fejlesztés között, amely azt jelenti, hogy a nemzetközi donor tevékenység szereplői között még szélesebb és szövevényesebb szakmai koordináció szükséges, hogy a humanitárius segítségnyújtást követően megjelenjenek a rehabilitációt segítő szereplők, majd ehhez szorosan illeszkedjenek a fejlesztési együttműködés programjai, projektjei. (Ez a folyamat a cunami kapcsán előttünk zajlik)

c) A strukturális válságok egy része az ún. elfelejtett válság (forgotten crisis). A válsághelyzetből ki kell mozdítani a helyi lakosságot s ez összetett feladat (forgotten needs): politikai, esetleg menekült-ügyi, gazdasági, termelést elősegítő, egészségügyi stb. egymásra épülő programok kidolgozását és megvalósítását jelenti, miközben a helyi lakosságot minderre fel kell készíteni.

d) A katasztrófa-prevenció: humanitárius tréningek szervezését jelenti, melynek célja: alapfokon megtanítani a helyi lakosságot, mit kell tenni, hogy kevesebb áldozat és kár legyen ismétlődő természeti katasztrófa esetén. A tudományos szakemberek továbbképzése, modern eszközök használatának megismertetése stb. szintén e csoportba sorolható.

e) Humanitárius tematikus programok: egészségügyi, vízellátási, higiéniára oktatás, AIDS elleni programok, gyermek-, anya és családtámogatási, élelmiszer-biztonsági programok sorozatáról van szó, amelyet válsághelyzetben, illetőleg válságmentes időszakban programozott humanitárius segítségnyújtásként, egyaránt alkalmazhatók stb.

Sikeresen alkalmazhatók-e az új stratégiák minden régióban?

Igen, az ENSZ szervezetei, az OECD és tagországai, az EU és tagországai használják, sikeresen alkalmazzák ezeket a módszerek, humanitárius segélytevékenységük folyamán.

Az Európai Unióban az erre hivatott intézmény az ECHO, az Európai Humanitárius Segélykoordinációs Iroda, amely 2004. november 1-jétől Főigazgatóságként (DG ECHO) működik.

Az EU és tagállamai a közösségi humanitárius tevékenységet az új európai alkotmányos szerződés hatályba lépéséig a Tanács 1257/1996. sz. Rendelete alapján végzik.

A Rendelet megfogalmazza azokat a humanitárius segélyformákat, amelyeket a különböző típusú nemzetközi események, válsághelyzetek bekövetkeztekor alkalmaznak, továbbá a koordináció szükségességét a Bizottság és a tagországok között. Az ECHO a tagországok NGO-ival és nemzetközi szervezetekkel hajtatja végre a programokat. Az ECHO az NGO-kkal keretegyezményt köt. A keretegyezmény megkötésének komoly feltételei vannak. Nemcsak két éves folyamatos és költségvetés szempontjából is átlátható segélyezési munkát kell felmutatni, hanem helyszíni tapasztalatokkal is rendelkezni kell.

Magyarországon eddig két civil szervezet, a Magyar Ökumenikus Szeretetszolgálat és a Magyar Baptista Szeretetszolgálat humanitárius segélytevékenysége minősült olyan színvonalasnak, hogy az ECHO keret-megállapodást kötött velük. Az ECHO a jövőben az új tagállamok nemzeti Vöröskeresztjeivel is hasonló keretszerződést szeretne kötni.

Az Európai Alkotmány hatályba lépését követően a humanitárius segélyezésre vonatkozó tanácsi rendeleti szabályozást az „EU külső tevékenysége" cím alatt önálló fejezetként megfogalmazott rész tartalma szerint a „humanitárius acquis" váltja fel, amely hangsúlyozottan támaszkodik a nemzetközi humanitárius jog alapelveire, a függetlenség, a diszkrimináció-mentesség, a semlegesség és a pártatlanság elveinek tiszteltben tartására.

A humanitárius elvek hangsúlyozása azért fontos, mert a helyi konfliktusokban gyakran elemi emberi indulatok akadályozzák meg, hogy a humanitárius segítség minden rászorulóhoz eljusson, a szemben álló felek ezt gyakran megakadályozzák.

Az EU elvárja tagállamaitól a Nemzetközi Humanitárius Jog tiszteletben tartását és tartatását.

Az ECHO saját iroda-hálózattal rendelkezik a támogatott országokban. Tervei között szerepel saját szervezettségének javítása, továbbá a koordináció és a kommunikációs stratégia fejlesztése, az önkéntesek biztonságának javítása stb. A jobb koordináció érdekében regionális irodákat fejleszt ki a jövőben például a cunami sújtotta régiókban.

Milyen tapasztalatok adódnak mindezekből a hazai gyakorlat számára?

Új humanitárius tevékenységi formákat kell kialakítani, hogy be tudjunk kapcsolódni az ECHO programjaiba. Új területek lehetnek: rehabilitációs humanitárius projektek, programok, prevenciós humanitárius programok, menekült-ügyi programok, járványügyi, HIV/AIDS elleni programok, élelmiszersegély és élelmiszerellátási programok, a „good humanitarian donorship"

OECD DAC által is elfogadott elv meghonosítása és alkalmazása a hazai gyakorlatban, humanitárius tevékenység megjelenése az oktatásban, új, szakmai humanitárius NGO-k megalakulása, humanitárius szakértők körének kialakítása stb.

A humanitárius segélytevékenység a magyar donorpolitika része, a nemzetközi fejlesztési együttműködési politikához illeszkedik. A Humanitárius Segélykoordináció kialakítása nagy előrelépés, amelyben minden civil szervezet, NGO, vagy érdekképviseleti szervezet megtalálhatja a saját profiljának megfelelő humanitárius tevékenységet. A katasztrófa-elhárítás, a polgári védelem bevonása a katonai-civil együttműködés humanitárius válság időszakban mind-mind aktuális kérdés.

Kiemelten kezeli a fiatalok bevonását az új európai alkotmány a humanitárius tevékenységekbe. Külön cikk - V. cím, VI. Fejezet, 3. szakasz III-321. cikk (5) pontja - szól arról, hogy létre kell hozni az Európai Önkéntes Humanitárius Szervezetét, melynek egyik célja éppen az európai fiatalok szolidaritásának kifejeződése, hogy az európai ifjúság bekapcsolódhasson a nemzetközi humanitárius akciókba.

Magyar humanitárius segélypolitika most van kialakulóban formailag és tartalmilag egyaránt.

A cunami következtében kialakult nemzetközi és hazai szolidaritás tapasztalatai:

Karácsony második napján december 26.-án, gyanútlan emberek tízezrei haltak meg a nagy erejű földrengés és szökőár-katasztrófában. Halottak száma még mindig nem pontos, de meghaladja a 280 ezret. Indonéziában Aceh tartományt sújtotta talán legsúlyosabban a szökőár, de Sri Lanka déli, keleti partja, a Maldív szigetek egy része és a thaiföldi turista paradicsom kedvenc helyei váltak romhalommá.

A nemzetközi szolidaritás nagy ereje mutatkozott meg és vagyunk tanúi ma is a példás segítőkészségnek.

A magyar humanitárius segélykoordinációs válságstáb már december 27.-én reggel összeült és a jó koordinációs eredményeként az esemény bekövetkeztétől számított 78 órán belül a magyar gyorssegély a helyszínen volt, magyar mentőalakulatok érkeztek, gyógyszersegélyeket, ivóvizet jutattunk el a rászorulóknak, először Sri Lankára, majd Indonéziába. A KÜM konzuli szolgálata pedig haladéktalanul megkezdte a magyar állampolgárok mentését és felkutatását.

A magyar humanitárius segítségnyújtás első szakasza a sürgősségi segítségnyújtás volt, amelyet a BM OKF (Belügyminisztérium Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság) és a nagy nemzetközi tapasztalatokkal rendelkező magyar segélyszervezetek indítottak el, melyhez önkéntes szakemberek, orvosok, vízmérnökök, ápolók és különböző szakemberek csatlakoztak.

A sürgősségi humanitárius segítségnyújtás január végén befejeződött és átadta a helyét a rehabilitációs segélymunkának. Ma is dolgoznak magyar pszichológusok, orvosok, szociális munkások Sri Lankán és a Magyar

Vöröskereszt immár a 13. szállítmányát indította el Indonézia felé. Indonéziában, Aceh tartományban nehéz körülmények között dolgozó két orvos csoportunk szerencsésen és eredményesen befejezte munkáját és hazatért.
A magyar kormány a 2004 és 2005-ös költségvetési keretekből összesen 260 millió Ft-ot ajánlott fel a cunami károsultjainak megsegítésére, emellett a magyar lakossági adakozás 400-500 millió Ft-ot tesz ki, s a gyűjtések még nem fejeződtek be. A felajánlások egy része a sürgősségi szakaszban a magyar segélyszervezetek célba juttatásával már a helyszínen van, más része most a rehabilitációs szakaszban realizálódik. A költségvetési keretből finanszírozott segélyküldésnek kötött eljárásrendje van, ennek fontos része az ellenőrizhető elszámolás.

Az EU különböző fórumain és a nagy nemzetközi tudományos és donorkonferenciákon tovább folyik a támogatások koordinálása és a tapasztalatok levonása. Így például Kobe-ban (Japán) megtartott nemzetközi konferencián a tudományos előrejelző rendszerek kiépítése kapott figyelmet. A genfi donor konferencián a cunami károsultjainak megsegítése mellett hangsúlyt kapott az is, hogy az adakozások nem történhetnek meglévő, ismert válságok humanitárius igényeinek kielégítése ellen, nem csökkenthetik más régióba irányuló segélyek mértékét.

A magyar szolidaritás, a kormányzati és civil összefogás a tapasztalatok szerint példás volt. Ennek köszönhetjük, hogy a magyar segítségnyújtás több uniós rendezvényen kapott pozitív megítélést.
A január 7-i ÁKÜT-ön (Általános Ügyek és Külkapcsolatok Tanácsa) elhangzott magyar külügyminiszteri javaslat értelmében készek vagyunk a magyar szakmai és tudományos tapasztalatok átadására (például árvízvédelem kapcsán közigazgatási eljárások stb.) a cunami sújtotta országok szakembereinek, ennek érdekében a közeljövőben nemzetközi workshop-ot szervezünk.
A magyar civil szervezetek folytatják a rehabilitációs projektek végrehajtását.
A GKM 4 milliárd Ft értékben kötött hitelnyújtás keretében kész újjáépítési programok végrehajtására.
A humanitárius tevékenység, a szolidaritás kifejezése minden magyar állampolgárnak joga. Ahhoz, hogy hatékony is legyen, közösen kell szervezettségünket javítani, a civil és hivatalos szférának ez egyaránt érdeke.

THE CIVIL SOCIETY AND THE DEVELOPMENT PROCESS

Prof. Mihaly Simai, VKI

Issues related to the role of 'civil society' have become increasingly important in political and developmental discourse over the past two decades, particularly in connection with the political changes in Latin America and the transformation in Eastern Europe. At the beginning of the 21st century, the discussion about the role of the civil society in the development process is going on practically in all parts of the developing world as an agent for limiting authoritarian government, strengthening popular participation enforcing political accountability, and contribution to the effectiveness of the development process.

Due to a number of reasons, general expectations about the role of 'civil society' have often been overly optimistic and have disregarded the ambiguities and conflicts inherent in the realities of the given economic, social and political environment.

It is necessary:

- To gain a clearer analytical and practical understanding of the character and functions of civil society, both in general and in the light of systemic and other variations between and within regions.
- While recognizing that civil organizations can play a number of potentially positive roles, to concentrate on those activities which can enhance (or detract from) the quality of political life and governance in different societies.
- To develop practical measures which can strengthen civil society and enhance its impact as an agent for improving political life and governance -- with particular emphasis on seeking ways to improve government policies toward poor, excluded and vulnerable groups, and to strengthen their access to and influence on the policy process.

I. History and Concepts

The contemporary term ‘civil society’ has its origins in the early modern period, the seventeenth and eighteenth centuries. The term, of course, had appeared earlier. Like all Western political concepts, it can be traced back to Greek political philosophy. Aristotle talked about politike koinona (political community/society) to refer to a rule-governed society in which the ruler puts the public good before his (not usually her) private interest. The term was translated into Latin as Societas Civilis. The renaissance of the concept in the seventeenth and eighteenth centuries

was inextricably linked to theories of individual rights and the idea of a social contract. What was new about the early modern usage of the term was the assumption of human equality, drawn from Christianity. A civil society was a society where individuals come to together to make a social contract and the outcome of that contract is expressed in the rule of law and the existence of a state, which is also subject to the law. A civil society was a peaceful society, a society in which people treated strangers with civility, in contrast to other violent and 'rude' societies. The Scottish enlightenment thinkers were to augment the concept with their emphasis on the importance of commercial society. They saw the market as the condition for individualism and the existence of a civil society. But they still understood civil society in much the same terms as a rule-governed society based on the consent of individuals in contrast to the state of nature, where there were no rules, or with despotic systems where rules were imposed through coercion.

It was Hegel who was first to use the term as something distinct from the state. Hegel, who was strongly influenced by the Scottish political economists, defined civil society as 'the realm of difference, intermediate between the family and the state In other words, civil society was equated with the economy. Hegel used the term 'bourgeois society' (Bürgerliche Gesellschaft) and this was the definition to be taken up by Marx and later nineteenth century thinkers. For Hegel famously, civil society was 'the achievement of the modern world. The territory of mediation where there is free play for every idiosyncrasy, every talent, every accident of birth and fortune, and where waves of passion gush forth, regulated only by reason, glinting through them. Thus the state was viewed as a mediator, resolving the conflicts of civil society; the civil servants were the 'universal class' acting in the public interest.

Although de Tocqueville used the term civil society in an eighteenth century sense to refer to a rule-governed society, his contribution needs to be mentioned because of the importance he attributed to associationalism and self-organisation, which informs so much of contemporary thinking, especially in the United States. In his study of democracy in America, he was greatly impressed by the extent of associations in civil life and put forward the argument those active associations were a condition for freedom and equality. As the state takes over more and more functions of daily life, as the division of labour becomes more complex and as demands for the redistribution of wealth increase, an active voluntary sector is necessary to provide a check on state power. 'As soon as several inhabitants of the United States have taken up an opinion or a feeling they wish to promote in the world, they look for mutual assistance; and as soon as they have found one another out, they combine. From that moment they are no longer isolated men, but a power seen from afar, whose actions serve for example and whose language is listened to. Among the laws that rule human societies, there is one which seems to be more precise and clear than all the others. If men are to remain civilised or to become so, the art of associating together must grow and improve in the same ratio as the equality of conditions is increased.

For Marx and Engels, political associations were a reflection of material conditions. They were to take up the Hegelian concept of Bürgerliche Gesellschaft and to emphasise the role of the economy. According to Marx, the 'material conditions of life are summed up by Hegel after the fashion of the English and the French of the eighteenth century under the name "civil society"; the anatomy of civil society is to be sought in political economy. Unlike Hegel, however, Marx and Engels argued that the state was subordinate to civil society; they saw the state as an instrument or apparatus in the hands of the dominant classes. Civil society was the 'theatre of history. Civil Society embraces all the material relations of individuals within a definite stage of the development of productive forces. It embraces the whole commercial and industrial life of a given stage and, hence, transcends the State and the nation, though, on the other hand again, it must assert itself in its foreign relations as nationality and inwardly must organise itself as state.

In the twentieth century, the content of the concept has been further narrowed to forms of social interaction that are distinct from both the state and the market. Writing in prison, the Italian Marxist, Gramsci called into question the economism of the Marxist definition of civil society. According to Gramsci, it is not 'economic structure' as such that governs political action but the 'interpretation of it.' Thus the 'theatre of history' is not the story of economic development but of ideological and cultural struggles. Gramsci drew an important distinction between coercion and consent, domination and hegemony.

Bourgeois society had established a powerful set of norms and institutions to sustain the hegemony of bourgeois rule based on the consent of the working classes. Whereas capitalism was overthrown in Russia through the capture of the state, this was not possible in the west where 'there was a proper relation between state and civil society, and when the state trembled, a sturdy structure of civil society was at once revealed.'(Quoted in Ehrenberg, p.209) Hence, he was to emphasis the need for political activism in the realms of education, media and other institutions of civil society.

In contemporary usage, it is possible broadly to distinguish three different versions of usages of the term:

The first version is what we may call the 'activist' version. This is the version that initiated the contemporary revival of the term in both Latin America and Eastern Europe. The term emerged simultaneously in the 1970s and 1980s, and as far as I know without any communication, in these two regions as a way of describing the efforts to create autonomous public spaces in the context of authoritarian states –military dictatorships in Latin America and totalitarian Communist regimes in Eastern Europe. In Latin America, the intellectuals who used the term were strongly influenced both by Gramsci (via the Spanish and Italian Communist parties) and by the ideas of liberation theology –the notion of the conscientisation of the poor, overcoming the 'culture of silence'

In Eastern Europe, the term arose out of the failure of the Prague spring and the loss of faith that any change could come 'from above' or through

overthrow of the regime. The idea was that instead of trying to change the state, it was important to change the relation between state and society, to create self-organised institutions, independent of the state that could challenge the reach of the state In both Latin America and Eastern Europe, these new autonomous spaces depended on transnational links, and this was even before the advent of Internet. It was both the existence of formal international instruments like the Conventions on Human Rights or the Helsinki Agreement and the links with peace and human rights groups in Western countries that helped to open up spaces in these countries This understanding of civil society was to be taken up by intellectuals in Europe and the United States, as well as other parts of the world especially India, to mean the 'new politics' It referred to the idea of a realm outside political parties where individuals and groups aimed to democratise the state, to redistribute power, rather than to capture power in a traditional sense. It was associated with the so called new social movements that emerged after 1968, concerned with peace the environment, women, human rights and so on. It involved an effort to create a public space where individuals can act and communicate freely, independent of both the state and capitalism. Accordingly, civil society is composed of more or less spontaneously emergent associations, organisations, and movements.

The second version of the term 'civil society' can be described as the 'neo-liberal' approach which is associated with ideas about the 'third sector' or the 'nonprofit sector' that developed in the United States in the 1970s and 1980s. The idea is that, in the United States, there is a group of organisations that are neither controlled by the state nor the market, but which play an essential role in facilitating the operation of both. This concept owes much to the Tocquevillian emphasis on associationalism and is linked to neo-liberal ideas about minimising the role of the state. According to these ideas NGOs, NPOs (non-profit organisations), charities and voluntary associations are more flexible and innovative than the state. They can substitute for the state, in providing social services for example; they can check abuses of the state and poor governmental practices; and they can call corporations to account. Civil society was needed as a cushion against the shocks associated with structural adjustment, to provide a social safety net, for example, at a time when public services were being cut, and to foster good governance. Market failures and economic crises like those in Asia, were attributed to failures of governance, especially corruption. Civil society, it was hoped, could correct this.

A third version of civil society is the non-western version. In different parts of the world there exist various traditional and new organisations, based on kinship or religion that remain autonomous from the state and offer alternative sites of power or autonomous spaces. In Iran, for example, 'various religious and bazaar institutions and groupings, under powerful molla patrons, and the duality of state power between the presidency and the spiritual leadership, constitute some plurality of power as compared with neighbouring states. It is usually argued that these groups cannot be included in the concept of civil society because they may be

compulsory associations and they are often mechanisms for social control, especially the oppression of women.

Some groups and organizations that form part of civil society operate clandestinely, either because they are declared illegal, or because they suffer from systematic state repression. In some contexts, large segments of civil society may be located in the illegal sphere.

It could be argued that clandestine organizations should be excluded because they do not operate in full public view. But given (i) that they are important in state-society relations in some of the countries which we are studying, (ii) that clandestine groups can transmogrify into associations operating in the open, and (iii) that some of them are forced to operate clandestinely by government bans, we have decided not to exclude them from this exercise.

Finally, churches as organizations and political parties represent also problems in relation to the concept. They are usually seen, as part of civil society. But we need to be aware of two problems here. Churches may have close relations and specific role in the goverment. They usually derive their existence from God and not from the society. Second, parties usually serve as bridges between civil society and government. They straddle the division between the two in ways that may undermine their loyalty and responsiveness to civil society. And since they often exercise state power and act on the imperatives of government, many of them are not parts of the civil society. They can become involved in government efforts to control, repress, intimidate, marginalize, or coopt civil society in ways that damage it (or parts of it). Second, some parties are so entirely the creations (and/or the creators) of governments or states (or they are so dependent upon governments) that they scarcely qualify as elements or representatives of civil society. We do not propose to exclude parties from consideration as constituent parts of civil society, but researchers in some countries will need to bear these two problems firmly in mind.

In the international life a special concept was developed and used, the NGO concept

The term was first used in Article 71 of the UN Charter, where the Economic and Social Committee is empowered ‘to make suitable arrangements for consultation with non-governmental organisations which are concerned with matters in its competence.‘ International NGOs (INGOs) were established already in the nineteenth century. The most famous examples are probably the Anti-Slavery Society (1839) and the International Red Cross (1864). By 1874, there were 32 registered INGOs and this had increased 1083 by 1914 although not all survived INGOs were instrumental in setting up international institutions, during this period, many of which began as non-governmental institutions The League of Nations was initiated by the movement of the World Federalists. They also influenced treaty making, particularly in the case of anti-slavery and many of the techniques that INGOs use today were pioneered during this period, particularly parallel fora at

inter-governmental conferences. In the inter-war period, INGOs were very active in the League of Nations up to 1935 and in the International Labour Organisation, which even today includes delegates from trades unions, employer organisations and women's groups in its formal structures, alongside governmental organisations. The two most influential groups were the Women's International League for Peace and Freedom (WILPF), founded in World War I, which moved its headquarters to Geneva, and the International Chamber of Commerce. The number of INGOs increased during the post-war period not only under the stimulation of new social movements but also as former missionaries and colonial administrators sought new occupations. In the 1950's and 1960's, however, their influence was constrained by the Cold War and the statist character of many of the postwar international institutions. It was not until the 1970's that the opening up of access for 'new' social movements to local and international institutions led to the proliferation of both NGOs in general and INGOs in particular. Initially, this opening up applied mainly to 'soft' issues that did not seem to engage directly with the ideological conflict, mainly the environment and women. The Rio Conference on Environment and Development in 1972 marked the beginning of the parallel summit as a way of organising global civil society organisations on particular issues. Likewise, a series of world conferences on women helped to galvanise women's groups – Mexico City 1975, Copenhagen 1980, Nairobi 1985 and Beijing 1995 (Chen 1997). By the 1980's, development and humanitarian NGOs also began to be seen as partners for governments and international institutions for a variety of reasons; their local knowledge, the need to bypass ineffective or authoritarian governments, and the need to find ways to implement structural adjustment packages. The end of the Cold War accelerated these tendencies. It was no longer possible to ally with authoritarian governments in the context of a wave of support for democratisation and human rights. As the ideological conflict dissolved, governments and international institutions became more responsive to peace and human rights groups. In the second half of the 1990's, 'third way' politicians came to power in Western Europe, who accepted the neo-liberal orthodoxy, but nevertheless had learned their politics through the experience of new social movements and were ready to pursue new issues and to open up the corridors of power to 'tamed' social movements. Finally, in the late 1990s, even the international financial institutions, like the World Bank, the WTO or the IMF, but especially the World Bank began a dialogue with INGOs (O'Brien et al). These openings have encouraged institutionalisation and professionalisation, the transformation of social movements into NGOs or INGOs. During the 1990s, registered INGOS increased by one third, from 10,292 to 13,206 and their memberships increased from 155,000 to 263,000 over the same period.

Civil organizations vary in the nature and range of their objectives. Some of them have explicitly 'systemic' aims in the sense that they seek to make an impact on broad political and social structures and processes: for example, by changing an authoritarian into a democratic regime; by deepening the democratic character of an existing democratic regime; changing socio-economic

circumstances by improving equity or stimulating particular kinds of developmental action which improve the well-being of poor and excluded people.[74] Others may have relatively wide social aims, seeking to represent and improve the condition of other social groups beyond their own personnel or membership. Still others may be concerned with more limited goals, seeking to maximize the narrow interests of their own members without concern for, and sometimes at the cost of, external organizations and groups.

Work on civil societies in developing countries has produced the following kinds of distinctions between different types of civil actors: between 'modern' interest groups such as trade unions, professional and business associations and 'traditional' organizations based on kinship, ethnicity, culture or religion; between those organizations with specifically political aspirations and roles, and those which are either outside politics or only intermittently involved; between associations which accept the political status quo and those which seek to transform it by changing the political regime or redefining the political community; between highly organized and well resourced interest groups such as trade unions and business/professional organizations and other forms of organization such as NGOs or community associations which have different operating procedures and organizational objectives; between organizations which are intended to protect and extend the narrow interests of their members and those with a wider social or political agenda; and between organizations with extensive membership and those with quite limited membership (but sometimes with broad support from non-members).

Civil societies vary considerably from country to country, and the ethical and political character of each constellation of civil actors to be very diverse. There can be no assumption that civil society is 'virtuous' by definition or that it contains an intrinsic potential for contributing to better governance.[75] Nor can we assume that all civil society organizations have explicit concerns with improving the quality of political life and governance. Therefore, one of the first steps in our enquiry will be the mapping or profiling of each constellation of civil society organizations. This will involve a specific set of questions defined by the main concerns of our research, i.e. the relationship between civil society and forms of governance.

Official agencies and private foundations have led to the development of a market for NGOs, in which donors influence the culture and management style of NGOs and successful NGOs transform themselves into a kind of oligopoly. OECD figures show that, by the end of the 1990s, some 5% of all official aid is channelled

---

[74] Note however, that certain civil society organizations may also act to change democratic into authoritarian regimes, to reduce the amount of participation in formally democratic systems and to worsen socio-economic inequalities.

[75] On this point, see J.-F. Bayart, "Civil Society in Africa" in P. Chabal (ed.) *Political Domination in Africa* (Cambridge, Cambridge University Press, 1986), and R. Fatton, Jr., "Africa in the Age of Democratization: The Civic Limitations of Civil Society", *African Studies Review* (September, 1995) pp. 67-99.

through NGOs, with differing shares for different countries. Some 85% of Swedish aid is channeled through NGOs and some 10% of UK aid. NGOs are both service providers and advocacy groups. Services include relief in emergencies, primary health care, non-formal education, housing and legal services, and provision of micro-credit as well as training to other service providers.

In their practical work NGOs follow different patterns. In some cases they are moving from concern with immediate relief, to projects concerned with local development, to advocacy relating to the wider institutional and policy context. In an other pattern the 'new' social movements acting primarily as advocates transform themselves into service providers to gain credibility among local populations or as a way of ensuring their survival

Civil society organizations can have a constructive impact on political life -- by helping to foster fairer, more honest, transparent, democratic and accountable governance which is more tolerant of diversity and pluralism -- in two ways. First, these organizations can appeal to governments (or even pressure them) to improve their performance in these areas. Second, and in a more subtle manner, they can encourage these things by practicing this sort of governance themselves, within their own organizations. This sets an example for government institutions. It also acquaints ordinary people both with the possibility of better governance (which puts pressure on government to improve) and can provide people with participatory experience that inculcates the skills needed to make such governance a reality.

Of course, the leaders of some civil society organizations -- representing groups which benefit from unfair government practices -- may not wish to see government improve in these ways. And even leaders who might wish to see improvements in official practices do not always operate in this manner within their organizations.

These organizations are often criticized -- fairly or unfairly -- by people in government for being unelected and thus unaccountable (although it is not as simple as that, since there are other ways of ensuring accountability), and of being secretive about their finances and internal decision making. This dimension needs to be explored since it will reveal how civil society is doing less than it might in promoting good governance, and how changes in practice might enable it to do more.

II. Civil Society and Development Issues

The contribution made by civil society to development is essentially concerned with the means by which organized interests seek to influence and engage in the process. In doing so, they usually help to strengthen state legitimacy and relations of trust between public officials and ordinary citizens. In the past, there has been a special category among the NGOs, the development oriented organizations, which have been interested in promoting the progress of the developing countries in general, or in one or another narrow field, like land reforms or food security.

At the beginning of the 21st Century one can differentiate between many types of the associations of the civil society working in the field of development. .

1. Global organizations, dealing with the global aspects of development policies. (WFUNA)
2. Interest-based (including occupational) organizations (Trade Unions, Farmers)
3. Service provision organizations (ACT)
4. Self-help (often community-based) organizations. (Slum Dwellers)
5. Advocacy groups (Small business, women)
6. Cultural/religious/'ethnic' organizations, (Christian Aid)
7. Social movements (usually -- in contrast to all six of the types above -- quite large entities which may have little organization, or may have large memberships with an organization at the core) (Anti-Slavery movement)
8. Environmentalists (Greenpeace)
9. Research (South Center)
10. Anti-globalization.

Some organizations will fall into more than one of the categories above.

ACTIVITIES of civil society organizations

1. Representation
2. Mobilization
3. Regulation and Monitoring
4. Developmental and Social Action
5. Direct Assistance

As we noted above, however, not all civic organizations engage in activities designed to promote PROGRESS. Some actively conspire to undermine MODERNIZATION by aggressively pursuing self-interested goals or by fomenting violence against the state or other organized groups. Others consciously seek to evade or disengage themselves from formal state structures through various forms of collective action in the informal economy.

The contribution of civil society to good governance may be summarized under four headings: public policy and decision making; enhancing state performance; transparency and information; and social justice and the rule of law.

A.) Improving the effectiveness of development cooperation, promoting the transparency and accountability of public institutions.

The quality and effectiveness of overseas development assistance, development cooperation for the improvement of such public services as health, education, are integral to development. It is expected that civil society organizations contribute here by working directly with the donor countries, their development agencies more efficiently than the national governments in a variety of ways. In practice, this cooperation may also require the involvement of national authorities, central government agencies or the local administration. These can take the form of public-private partnerships in which civil society organizations work closely with state institutions in designing and providing health and educational services, by mobilizing funds from among client groups and other sources, by providing services directly, and by monitoring quality and coverage.

Effective state-society partnerships arise in the context of a particular set of institutional and political conditions which may be context-specific and not easily replicable. These conditions and the types of groups that can form such partnerships require more detailed comparative investigation to determine under what circumstances synergy can be fostered. The following issues are of relevance under this heading:

- The nature of the policy environment and the role of the state in governing the activities of civil society (through non-intervention, responsiveness, promotion and regulation);
- The effectiveness of various types of institutional innovations designed to foster complementarity;
- The types of leadership and forms of commitment among public officials and civic organizations which could create mutual trust and a pre-disposition toward partnership;
- The contribution of cooperative relationships and alliance-building between civil society organizations and sympathetic bureaucrats to improving the quality of public services, and the effectiveness with which they are delivered.

B.) Promoting a participatory model of development.

Civil society organizations can play a role in mobilizing particular constituencies to participate more fully in politics and public affairs. Wealthy and socially dominant groups are better able to organize themselves and, by virtue of superior resources and social status, are able to exert considerable influence over public policy. They can form and support intermediary organizations to represent and articulate their interests in an effective manner.

Poor and socially disadvantaged groups -- marginal peasants, sharecroppers, landless laborers, artisans, informal sector workers, urban slum dwellers, disabled people and certain categories of women -- are usually much less able to exercise influence over public policy and resource allocations. Higher rates of political participation often result from institutional innovations – such as democratic decentralization -- designed to promote local involvement in decision-making. But such innovations will only be effective if grassroots organizations and

social movements can organize the poor and articulate their demands at local and higher levels.

The following issues are significant here:

- Under what socio-economic and political conditions can grassroots mobilization be effective in influencing public policy?
- What kinds of strategies appear to be most effective at promoting high rates of civic engagement?
- What types of institutions are conducive to higher rates of political participation?
- To what extent do public policy and resource allocations actually benefit poor and marginalized groups?

C.) Informing and educating the public, sharing best practices and technical knowledge.

Civil organizations are thought to contribute to development by improving transparency and increasing the availability of information about important issues. Activities from within civil society to promote these goals include the discovery, publication and dissemination of information about items of legislation, legal provisions, public expenditure allocations, the implementation of policy and programs, and special enquiries. Such information may be directly published and circulated by groups within civil society, or distributed through new or existing media outlets.

These groups may also seek to mobilize citizens to pressure governments into implementing existing legislation and by taking action to indict public officials who are involved in malfeasance. Efforts to enhance transparency in government may contribute to poverty reduction by helping citizens monitor the delivery of development resources and staunch the appropriation of resources by bureaucrats and local elites. This suggests a more activist role for civil society, in which civic actors back up information and dissemination activities with mobilization and public advocacy work. It also raises questions about the transparency and legitimacy of civic organizations which cannot be taken for granted.

The spread of democratization in recent years has changed the political and institutional environment in which civil society organizations operate. In some cases civil society was the locus of active opposition to authoritarian governments, and provided a critical breeding ground for political parties. In others civil society was marginalized through state repression or withdrawal from active engagement in politics. Civil society may constitute the locus in which civic values and norms of democratic engagement are nurtured, though conversely greater political freedom can be exploited by self-interested groups to advance narrow, self-interested agendas that can so exacerbate political conflict that it undermines governance.

D.) Promoting social justice and moderation the adverse effects of globalization.

The process of globalization has had a double effect on civil society organizations. On the one hand, like other domestic agencies such as the state and private business, they find their autonomy compromised by invasive pressures of global markets. On the other hand, globalization -- particularly in terms of freer flows of information across national boundaries -- has fostered the spread of 'transnational communities' and opened the ways for global cooperation between civil society groups. This is especially important in the view of the winners and losers of the changes connected with the globalization process. The protective role of civil society in sheltering individuals threatened by the globalization process may take different forms. Anti-globalization movements are the relative newcomers among the NGOs. They include a great variety of civil society organizations: movements attached to religious fundamentalism, anti-capitalist radicals, trade union groups, populist movements, movements interested in promoting social justice, environmentalists, etc.

III. The Accountability of the Civil Society Organizations

This is a difficult and delicate issue. There are no international rules and regulations, related to the civil society organizations. Their effectiveness should be related to their goals. National laws also differ. In practical terms, they are accountable to their founders and constituency. Their chartes also vary. There are many proposals: they should be more transparent, the states, where they are incorporated should control them, there should be self-regulating mechanism, etc.

References

Agarwal, Anil, (2000) 'International Pressure and the Civil Society' Down to Earth, Centre for Science and Environment, India, January

Anheier, Helmut K. (2000) 'Managing Non-profit Organisations: Towards a New Approach' in Civil Society Working Papers, Number 1, Centre for Civil Society, LSE,
London, January

Arato, Andrew and Cohen, Jean (1995) Civil Society and Political Theory MIT Press,
Cambridge

Arllano-Lopez, S., and Petras, J.F. (1994) 'Non-governmental organisations and Poverty
Alleviation in Bolivia' Development and Change, 25: 555-568

Bobbio, Noberto (1988) 'Gramsci and the Concept of Civil Society' in Keane, ed. Civil
Society and the State Verso, London

Charnowitz, Steve (1997) 'Two centuries of Participation: NGOs and International Governance' Michigan Journal of International Law Winter

Chatfield, Charles (1997) 'Inter-governmental and Non-governmental Associations to
1945' in Jackie Smith, Charles Chatfield, and Ron Pagnucco, eds Transnational Social
Movements and Global Politics Syracuse University Press, Syracuse, New York

Chen, Martha Alter (1997) 'Engendering World Conferences: The International Women's Movement and the UN' in Gordenker and Weiss,

Comaroff, John L. and Comaroff, Jean Eds. (1999) Civil Society and the Political Imagination in Africa: Critical Perspectives University of Chicago Press, Chicago

Della Porta, Donatella and Diani, Mario (1999) Social Movements: An Introduction
Blackwell, Oxford.

Edwards, Michael (2000) NGI Rights and Responsibilities: A New Deal for Global Governance The Foreign Policy centre in association with NCVO, London

Ehrenberg, John (1999) Civil Society: The Critical History of an Idea New York University Press, New York and London.

Ferguson, Adam (1995) An Essay on the History of Civil Society (first published 1767)
Cambridge University Press, Cambridge

Fowler, Alan (1997) Striking a Balance: A Guide to Enhancing the Effectiveness of Non-
Governmental Organisations in International Development Earthscan, London

Freizer, Sabine and Kaldor, Mary Civil Society in Bosnia and Herzegovina, Paper prepared for DFID project on Strengthening Democratisation in War-torn Societies,

Unpublished
Gellner, Ernest (1994) Conditions of Liberty: Civil Society and its Rivals Hamish Hamilton, London
Goldwin, Robert A. (1987) 'John Locke' in Leo Strauss and Joseph Cropsey eds History
of Political Philosophy University of Chicago Press, 3rd edition, Chicago and London
Gordenker, Leon and Weiss, Thomas G. Eds. (1996) NGOs, the UN and Global Governance Lynne Reinner, Boulder and Colorado
Hann, Chris and Dunn, Elizabeth Eds. (1996) Civil Society: Challenging Western Models
Routledge, London and New York
Havel, Vaclav (1985) 'The Power of the Powerless' in John Keane Ed. The Power of the
Powerless: Citizens Against the State in Central-Eastern Europe, Hutchinson, London
Hegel, G.W.F (1996) The Philosophy of Right (1820) translated by S.W.Dyde, originally
published in English in 1896, Prometheus Books, London
Howell, Jude and Pearce, Jenny (2001) Civil Society and Development: A Critical Exploration Lynne Rienner, Colorado
Hulme, David and Edwards, Michael (1997) NGOs, States and Donors: Too close for
Comfort? Macmillan in association with Save the Children, Basingstoke
Jordan, Lisa and Tujil, Peter van (2000) 'Political Responsibility in Transnational NGO
Advocacy' World Development Vol. 28, No.12, pp 2051-2065
Kaldor, Mary (1991) ed Europe from Below Verso, London
Kaviraj, Sudipta and Khilnani, Sunil (2001) Civil Society: History and Possibilities,
Cambridge University Press, Cambridge
Keck, Margaret, E. and Sikkink, Kathryn (1998) Activists beyond Borders Cornell University Press, Cornell
Khor, Martin (1999) 'The Revolt of the Developing Nations' Third World Network, December 6
Konrad, George (1984) Anti-Politics Quartet Books, London
Koonings, Kees and Kruijt, Dirk (Eds) (1999), Societies of Fear: The Legacy of Civil
War, Violence and Terror in Latin America, Zed Books, London & New York.
Kothari, Rajni
Lewis, David (2001) The Management of Non-Governmental Development Organisations: An Introduction Routledge, London and New York
Mamdani, Mahood (1996) Citizen and Subject: Contemporary Africa and the Legacy of

late Colonialism Princeton University Press, Princeton, New Jersey
Melucci, Alberto (1988) Nomads of the Present: Social Movements and individual needs
in contemporary Society Hutchinson, London.
Melucci, Alberto (1996) Challenging Codes: Collective Action in the Information Age
Cambridge University Press, Cambridge.
Michnik, Adam (1985) 'The New Evolutionism' in Letters from Prison and Other Essays
California University Press, California
O'Brien, Robert, Goetz, Anne-Marie, Scholte, Jan Art and Williams, Marc (2000)
Contesting Global Governance: Multilateral Economic Institutions and Global Social
Movements Cambridge University Press, Cambridge
Putzel, James (1997) 'Accounting for the "dark side" of Social Capital: Reading Robert
Putnam on Democracy' Journal of International Development, Vol 9, No 7, pp 939-949
Salamon, Lester M. and Anheier, Helmut K. (1997) Defining the Non-Profit Sector: A
Cross-national Analysis Manchester University Press, Manchester and New York
Tarrow, Sydney (1998) Power in Movements: Social Movements and Contentious
Politics Cambridge University Press, 2nd edition
Tocqueville, Alexis de (1945) Democracy in America, (first published in 1835) Vintage
Books, New York
Touraine, Alain (1981) The Voice and the Eye: an Analysis of Social Movements
Cambridge University Press, Cambridge
Wood, G.D. (1997) ' States without citizens: the problem of the franchise state' in Hulme
and Edwards
Zubaida, Sami (2001) 'Civil Society, Community and Democracy in the Middle East' in
Kaviraj and Khilnani.

AZ EGYHÁZAK ÉS A XXI. SZÁZAD VILÁGÁNAK SZOCIÁLIS KIHÍVÁSAI

Simai Mihály akadémikus, VKI

Témánkat, a tanulmányban vizsgált kérdések általános fontosságán túl, néhány egyéb vonatkozása különlegesen időszerűvé teszi. Az egyik Európához kapcsolódik. Egyrészt az Európai Unió alkotmányával kapcsolatos tanácskozásokon éles vitát váltott ki az, hogy a földrész keresztény hagyományaira való hivatkozás szerepeljen-e a dokumentumban, másrészt a biztosok kiválasztásával kapcsolatos Buttiglione ügy ugyancsak érintett vallási értékekkel és állásfoglalásokkal kapcsolatos vonatkozásokat s éles szembenállásra került sor az Európa Parlament pártjai között. A magyar miniszterelnök vatikáni látogatása és megjegyzései a magyar Katolikus Egyház politikai szerepéről, főleg hazánkban bontakoztatott ki érdekes vitát a nemzeti politikai folyamat és az Egyház viszonyáról. Korábban, az a francia törvény váltott ki nemzetközi vitát, amelyik megtiltotta vallási jelképek használatát az állami iskolákban. Törökország esetleges EU csatlakozása élénkebbé tette az Iszlám európai szerepével kapcsolatos vitákat.

E tanulmány keretében nem általában a vallásokkal, hanem a vallási testületekkel, szervezeteik, intézményeik szerepével kívánok foglalkozni, elsősorban a nagy világvallások egyházi szervezeteinek szerepével a világfejlődés számos globálisnak tekintett kérdésében az ENSZ-ben s más államközi szervezetekben az emberiség közös gondjai értelmezésének s a világ szociális problémái menedzselésének folyamatában[76]. Már itt meg kell jegyeznünk, hogy nem minden jelentős vallás épített ki központi szervezetet. A legtöbb vallási közösség rendelkezik azonban valamilyen nemzetközi szövetséggel, s „holdudvarukba" különböző politikai pártok és civil szervezetek, tudományos és oktatási intézmények tartoznak, amelyek általában követik az adott vallás értékrendjét, legalábbis ennek alapvető társadalmi tanításait. Ezek természetesen nem jelentenek valamiféle homogén, zárt rendszert. A legtöbb vallási közösség keretében különböző irányzatok működnek, amelyek rendszerint az egyházi szervezetek állásfoglalásaiban, politikájában is tükröződnek.

A vallások értékrendjének pozitív elemei, épp úgy, mint az emberiség vallási megosztottságának következményei évezredek óta befolyásolták a történelem menetét. A vallás kettős társadalmi szerepe jól ismert. Egyrészt átívelése a politikai és földrajzi határokon összekötötte követőiket és sajátos szolidaritást alakított ki közöttük, másrészt megosztotta a föld lakóit, szigorú határokat építve közöttük.

A XX. század során erősödtek a szekularizációs tendenciák is. Véleményem szerint a szekularizáció nem általában a hit vagy a hívők ellen

[76] Angolul „Global Governance"- amelynek nincs megfelelő magyar fordítása.

irányuló tendencia, hanem azt jelentette és jelenti, hogy az állam és a vallási közösségek egyenrangú partnerek, egyik sem rendelkezhet monopolhelyzettel, vagy különleges előjogokkal az országok keretében. A szekularizáció különösen az új vallások számára nyitott lehetőségeket a hívőkért folytatott versenyben. A hívők aránya a világ lakói körében többé- kevésbé állandó maradt. A föld lakóinak mintegy kétharmada valamilyen valláshoz tartózónak tekinti magát. Vitatott, hogy ebben a világrendben, az államvallások monopóliumának megszűntével, milyen mértékben hat az egyes államokban a többségi vallás értékrendje a közgondolkodásra és a civil társadalomra vagy a nemzeti politikákra. Sok országokban a vallás továbbra is sajátos társadalmi összetartó erőként szolgál, s nőtt azoknak az országoknak száma, amelyekben különböző vallási közösségek élnek együtt békésen vagy feszültségekkel telített légkörben. Új tényező a vallási közösségekkel kapcsolatban az is, hogy a XX. és a XXI. század globális társadalmi, politikai, gazdasági és tudományos kihívásai sokoldalúan befolyásolják helyzetüket és működésük feltételeit.

A tanulmány keretében a következő főbb kérdéseket érintjük:

- a főbb vallások a XXI. század elején és a globális transzformációk,
- az egyházi szervezetek szerepe a globalizáció folyamatában és következményeinek értékelésében,
- a nemzetközi rendszer és az egyházak.
- az egyházi szervezetek nemzetközi munkája,
- az egyházak szociális munkája.

A társadalomtudományok számára a fentiekkel összefüggésben is sok kérdés fogalmazódik meg az egyházak globális szerepével kapcsolatban, amelyeket még nem elemeztek megfelelően. Csak néhányat említek. Továbbra is helytálló-e az, a különböző társadalomtudósoktól származó vélemény, hogy bizonyos vallások pozitív szerepet játszanak a gazdasági és társadalmi fejlődésben, mások inkább az elmaradottság konzerválását segítik elő? Milyen mértékben járultak és járulnak hozzá a vallások és az egyházak a globalizáció folyamatához, s milyen értékeket és érdekeket fejez ki álláspontjuk e folyamat jellegével és jövőjével kapcsolatban? Áldozatai-e vagy haszonélvezői az egyházak a korunkban végbemenő nagy tudományos, társadalmi és gazdasági változásoknak? Milyen eszközei vannak az emberiségnek a fundamentalizmus veszélyeinek elhárítására vagy mérséklésére? Milyen szerepet játszhatnak a vallások és az egyházak földünk megosztottságának, egyenlőtlenségeinek, szociális gondjainak enyhítésében a XXI. században?

A vallások a XXI. század világában

A XXI. század elején mintegy 5000 vallási közösséget, egyházat és szektát tartanak nyilván. A hívők számáról hivatalos adatok nincsenek. Az alábbiak, különböző egyházaktól származó becslések.

Római Katolikusok	1,2 milliárd
Egyéb keresztények	800 millió
Iszlám	1,3 milliárd
Hinduizmus	900 millió
Buddhizmus	360 millió
Hagyományos kínai vallás	225 millió
Afrikai és más törzsi vallások	250 millió
Shikkek	23 millió
Judaizmus	14 millió
Bahai	6 millió

Tíz vallási közösség tömöríti a hívők 90%-át. Az arányok közöttük az elmúlt évtizedek során módosultak. A leggyorsabban a keresztény felekezetek közül a Pünkösdisták száma emelkedett. Erre főleg Ázsiában és Latin Amerikában került sor.[77] A kereszténység keretében a katolikusok száma a fejlett világban, az Egyesült Államok kivételével alig nőtt, emelkedett viszont Afrikában, ahol a legnagyobb a katolikus hitre tértek száma. Az iszlám követőinek száma nemcsak a fejlődő világban növekedett, hanem Európában és Észak Amerikában is. A fejlett világban ez döntően két forrásból eredt: a bevándorlásból és az áttérésből.

A különböző vallások és az egyházak társadalmi szerepe a múltban is sok tényezőtől függött. Az adott társadalmi környezet jellege, tanításaik, doktrínáik vonzóereje, intézményeik hatékonysága és politikájuk célszerűsége voltak (és maradtak) ezek közül a legfontosabbak. Az elmúlt 10-12 évezred történelme, amelyik magában foglalta a nagy világvallások megszületését, elterjedését, versengését és együttélését, arról tanúskodik, hogy olyan korszakban, amikor bátran fogalmaztak meg és védelmeztek új eszméket, és ezeket terjesztve rendszerint a türelmet és a nyitottságot hirdették, segítették a társadalmak fejlődését. Amikor a vallás integrálódott a politikai hatalommal[78], s az egyházakat rendszerint az apologetika és a dogmatizmus jellemezte, a fennálló rend konzerválásához járultak hozzá. Hatalmuk védelmezése és kiterjesztése, a felsőbbrendűség, kizárólagosság és türelmetlenség eszméi és gyakorlata gyakran vezettek véres és kegyetlen vallásháborúkhoz. Sajátos történelmi szakaszt képviselt a keresztes háborúk kora is.

Az egyházak viszonya társadalmi, politikai és gazdasági folyamatokhoz az elmúlt két évszázad során különösen jelentős mértékben változott s a XXI. század elején az egyházak életében is óriási jelentőségűek földünk társadalmi környezetét átalakító hatalmas transzformációk. A föld népességének szaporodása és területi elhelyeződése terén végbementek arra vezettek például, hogy a hívők számának

[77] The Economist, Dec. 21, 2002.

[78] Érdekesek etekintetben a Római Club alapítójának Aurelio Pecceinek elemzései, aki a hatalommal összefonódott egyházak elbürokratizálásáról,és azokról a kisértésekről beszél, amelyek ilyen helyzetekben az egyházi értelmiségieket kedvezőtlenül befolyásolták.:Onehundred Pages dor the Future.Reflections of the President of the Club of Rome. Futura Publication. London.1982. pp 24-25

növekedésére a fejlett térségen kívül került sor, Latin Amerikában, Ázsiában és Afrikában. A kereszténység keretében lezárult egy hosszú az Iszlám hanyatlásával kezdődött történelmi ciklus, amelyik egyházainak fő központjaivá Európát és általában a fehér emberek világát tette. Több évszázados hanyatlás vagy stagnálás után megkezdődött az Iszlám új fellendülésének korszaka. A XXI. század első felében még nagyobb mértékűvé válik a föld demográfiai polarizáltsága. A föld népessége várható növekedésének 95 % - ára az alacsony jövedelmű országokban kerül sor. A következő harminc esztendő során évente várható mintegy 78 millió új földlakó közül kb. 40 millió 5 országban látja meg a napvilágot, Indiában, Kínában, Pakisztánban, Indonéziában és Nigériában. Részben a demográfiai változásokkal függ össze a településrendszer átalakulása is. 100 évvel ezelőtt a világ lakóinak négyötöde falusi településeken élt. A XX. század végén arányuk 50 % alá süllyedt és tovább csökken. A folyamat a világ fejlődő térségeiben inkább jellemezhető deruralizációként, mint klasszikus értelemben vett urbanizációs folyamatként, jóllehet egyes szakemberek a "szuperurbanizáció" korszakának tekintik a kialakuló szakaszt. Egyrészt, a városi és a falusi jellegű települések között új kölcsönhatások alakulnak ki s ennek, valamint más társadalmi, gazdasági és technikai tényezők hatására gyorsul mindenütt a hagyományos falusi életformák bomlása. Másrészt az elvándorlást a falvakból a legtöbb új metropolisban, a fejlődő világban nem kíséri a városi munkalehetőségek növelése és az urbanizált életmód terjedése. Városi nyomortelepek tömegei jönnek létre és a falusi szegénység áthelyeződik a városi településekre, degradálva azokat. Az egyházak számára is fontos kérdések egész sora fogalmazódik meg. Miképpen befolyásolja a településrendszer átalakulása a nők társadalmi helyzetét és szerepét s a különböző vallások állásfoglalását ezzel kapcsolatban? Milyen következményekkel jár a deruralizáció a család jövőjének alakulásában? A nemzetközi migráció is döntő mértékben a városi településeket veszi célba. Igen fontos kérdéssé válik az is, hogy miképpen lehet megakadályozni egymással szembenálló vallási- etnikai gettók kialakulását?

Nagymértékben hatnak az egyházakra a globális politikai és gazdasági változások is. A változások a XX. század során a hívők életét és gondolkodásmódját is sokoldalúan befolyásolták s a vallási szervezetek számára is sajátos, sok tekintetben új feltételek alakultak ki. A XX. század utolsó szakaszában ismét átalakult a nemzetközi rendszer. A kapitalizmus újra globális rendszerré vált s nemzetköziesedése minőségileg is új, minden korábbinál magasabb szintre emelkedett. A XXI. század elejére kialakult globális piaci rendszer számos területen és jelentős mértékben különbözik attól, mint amilyen a múlt század elején volt. Az amerikai szabályozott szabad piacgazdaság, Nyugat-Európában kialakult a szociális piacgazdaság, az Ázsiában működő „koordinatív-korporatív" piacgazdasági modellek mellett a fejlődő világban és a volt szocialista országokban különböző hibridek alakultak ki. A kapitalizmus különböző válfajaiban és reinkarnációiban történelmi és társadalmi sajátosságok, fejlettségi szintkülönbségek és más gazdasági adottságok játszottak szerepet. A XX. század e szakaszában történelmileg példátlanul gyors tudományos és műszaki fejlődés eredményeként született új gyártmányok és termelési eljárások radikálisan

átalakították a termelés és fogyasztás szerkezetét az életmódot. A kapitalizmus modernizációs erői az alkotás és a rombolás sajátos kettősségét alakították ki. Életformáját, ismereteit, új termékeit más civilizációk keretében különösen a helyi politikai, gazdasági és tudományos elit integrálta. A globalizáció is a modernizáció sajátos kifejeződése. A technikai fejlődés jelentős mértékben csökkentette az időtényező és a távolságok szerepét. Globálissá tette a szabványokat és a fegyverzetet is. A tömegkommunikáció terjedésével széles mértékben terjedt a nyugati fogyasztási modell, és a szabványosított tömegkultúra is. Befolyásolta a kapitalista rendszer belső átalakulását és variációit a szocializmusnak a XIX. században megszületett elmélete majd azok a rendszerek, amelyek sajátos ellenpólusnak tekintették magukat s társadalmi alternatívát ajánlottak. A XX. század második felében számottevően megnőtt a főbb egyházak befolyása is a rendszer fejlődési alternatíváival kapcsolatos nemzetközi vitákban és a közgondolkodásban.

A Szovjetunió szétesése, a világkapitalizmus globális rendszerének visszaállása nemcsak a világ politikai térképét rajzolták át, új feltételeket és kihívásokat jelentenek a vallási szervezetek számára is. Különösen jelentősek olyan transzformációk, amelyek az egyének életét és gondolkodását közvetlenül is érintik: mindennapi élet szekularizációja, a szegénység és a globális egyenlőtlenségek növekedése, a családok átalakulása, a hagyományos falusi közösségek szétesése és a különböző városi nyomornegyedek, viskó és barakkvárosok kialakulása. Az egyházi szervezeteknek alkalmazkodniuk kell a tudományos és technikai fejlődés új viszonyaihoz és feltételeihez, a világ új politikai és gazdasági térképéhez. Új módon fogalmazódik meg, s a korábbiaknál lényegesebb kérdéssé válik az egyházak viszonya az államhoz a globalizálódó világban. Az állam és az egyházak viszonya a nyugati világban jóval a globalizációs folyamatot megelőzően vált lényeges kérdéssé. A „cuius regio eius religio" jelszava és gyakorlata sajátos szerepet játszott a történelemben. A Westphaliai béke óta megfogalmazódik a hivatalos államvallás és a szekuláris állam közti különbségtételben. Ez a téma nemcsak a Római Katolikus egyház és az iszlám szemszögéből lényeges. Ez a két vallás azonban a leggyakoribb hivatalosan deklarált államvallás illetve az utóbbi esetben adott ország életét átfogó sajátos életforma[79].

Az új kihívások hatásával kapcsolatos változások különösen nagymértékben érintették a Római Katolikus Egyházat, amelyik a globális kulturális transzmisszió legszervezettebb és legrégebbi intézménye. Ideológiája és szervezete transznacionális, tehát nem kötődik nemzetekhez. Az alkalmazkodás az új feltételekhez ezért különösen jelentős, de nem ismeretlen kihívás számára. Ami talán új, hogy egyidejűleg számos területen fogalmazódott meg az, hogy mit

[79] Államvallásként szerepelt a cári Oroszországban az Orosz Ortodox egyház, amelynek feje a cár volt. Az angol uralkodó az Anglikán egyház feje. Sajátos volt a japán császár statusa is a második világháború előtt.Sok ország deklarálta hivatalosan az állam és az egyház szétválasztását és különállását

őrizzen meg az Egyház eddigi elveiből és gyakorlatából, illetve, hogy az alkalmazkodás igénye milyen új feladatok megoldását teszi szükségessé? Nem témája e tanulmánynak ezeknek taglalása. Néhány kérdés azonban különösen fontos. A globális szociális problémák, a szegénység, az egyenlőtlenségek növekedése és a különböző társadalmi küzdelmek megkérdőjelezték számos térségben a társadalmi bajokért felelősnek tekintett hatalomhoz való viszonyának hagyományos rendszerét. A szekularizáció és az iszlám terjedése, az evangelizáló protestantizmus térhódítása korábban kizárólagosnak tekintett befolyási területein ugyancsak komoly problémákat jelentettek számára. Túlságosan leegyszerűsítő lenne úgy fogalmazni, hogy a Római Katolikus egyház keretében a fundamentalisták és a modernizálók kerültek szembe az adott kérdésekben. Az egyház, a világ különböző térségeiben rendkívül különböző társadalmi gondolkodást képvisel. Megférnek benne a hagyományos dogmákat és hatalmi monopóliumokat védelmező konzervatívok, valamint a modern tudomány eredményeire építő irányzatok. A különböző irányzatokkal kapcsolatos tűrési határok függnek a kérdés és az egyházon belüli meghatározó irányzatok jellegétől. Különösen fontos szerepe van a Pápának a Római Katolikus Egyház ideológiai, politikai és szervezeti alkalmazkodásában és a tűrési határok kijelölésében. Ez a tény előnyös is lehet az Egyház számára, például az Iszlámmal összehasonlítva, ugyanakkor nehezebbé is teheti helyzetét.

A Római Katolikus egyház állásfoglalásai a globális változásokkal és következményeikkel kapcsolatban különösen a II Vatikáni zsinat óta jól tükröződnek a pápai enciklikákban.

A protestáns egyházakat tömörítő Egyházak Világtanácsának dokumentumaiban is sok érdemi vélemény fogalmazódott meg az elmúlt negyedszázadban, mindenekelőtt a globalizációval összefüggő társadalmi kérdésekről.

Egyre több iszlám társadalomtudós is elemzi azokat a globális változásokat, amelyek az elmúlt 2-3 évtizedben történtek. Következtetéseik azért is érdekesek, mert a nagy vallások közül az elmúlt évtizedben az Iszlám terjedt leggyorsabban, s hatása a fejlődő világban különösen jelentős, továbbá mert sokan tekintik az Iszlámot a XXI. század globális konfliktusai egyik fő forrásának.

A változásokhoz való alkalmazkodással kapcsolatban, különösen a nagy egyházak keretében, illetve tudományos „holdudvarukban" gyakorlatilag öt irányzat rajzolódott ki: a reformisták, akik a modernizáció hívei; az ortodox reformisták, akik ragaszkodnak bizonyos alapvető tételekhez, de nem elleneznek bizonyos reformokat; a neo-ortodoxok, akik elismerik a változásokat, de azt vallják, hogy minden változás a világban szervesen illeszkedik az adott egyház alapvető tanításaiba; az ortodoxok, akik szerint semmi változtatásra nincs szükség; s a harcos fundamentalisták, akik készek az erőszakos eszközök használatára is az adott egyház értékrendjének terjesztésében, és tényleges vagy vélt érdekeinek védelmében. Nem célja e tanulmánynak a különböző irányzatok elemzése. Ez sokkal mélyebb kutatást igényelne. Itt csupán azt kívánom hangsúlyozni, hogy különösen a reformisták és a harcos fundamentalisták közötti mélyülő ellentét igen

fontos tényező az egyházak nemzetközi tevékenységében és szerepében. Egy amerikai szociológus-közgazdász a vallási fundamentalizmust a társadalmak vulkánikus kitöréseinek nevezte, amelyek a történelem során általában a társadalmi válságokkal és a bizonytalanság növekedésével voltak kapcsolatosak[80]. A tömegek nem szeretik a bizonytalanságot s ennek időszakaiban a vallási fundamentalizmusba menekülnek. A Keresztény, az Iszlám, a Zsidó vagy a Buddhista fundamentalizmus erősödése a XX. és a XXI. század nagy globális, regionális társadalmi megrázkódtatásaival, ezek helyi következményeivel függ össze. Thurow hangsúlyozza, hogy a fundamentalisták tulajdonképpen társadalmi diktátorok. Az a meggyőződésük, hogy egyedül ők ismerik és képviselik a helyes utat, másokat erőszakkal is arra akarnak kényszeríteni, hogy ezt kövessék, illetve, szélsőséges esetben, hogy megsemmisítsék vagy megbüntessék mindazokat, akiket ellenségeiknek tekintenek. A vallási fundamentalizmus valószínűleg még hosszú ideig fenyegetni fogja a világot. A fenyegetés rendkívül összetett. Az a tény például, hogy a fundamentalista „hitvalló" keresztény irányzatok igen jelentős befolyást gyakorolnak az amerikai politikára, nemcsak az USA belső viszonyait befolyásolja olyan témákban, mint az abortusz tilalma, vagy a kötelező ima az iskolákban, csökkeni az ENSZ Népesedési Világalapjának eszközeit is, a globális népesedéspolitika megvalósításában és kihat az amerikai külpolitika prioritásaira is. A zsidó fundamentalisták merev ragaszkodása az Ószövetségben meghatározott területekhez kedvezőtlenül hat a kompromisszumos megoldások lehetőségére a térségben.

A globalizáló egyházak

Nyilvánvaló, hogy az egyházak szerepe a XXI. század nemzetközi rendszerében jelentős mértékben függ jellegüktől és viszonyuktól a globalizációt meghatározó folyamatokhoz. Az Iszlám és a kereszténység univerzalitásának tényét hangsúlyozva, az Iszlám keretében reformistának számító Khatami iráni elnök, Genfben, az Egyházak Világtanácsánál tett látogatása alkalmából elmondott beszédében kifejtette, hogy „a Keresztény Isten, hasonlóan a muzulmánok Istenéhez az egész Univerzum és minden nép Istene. Ezért sem a kereszténység, sem az iszlám nem kötődhet csak egy korhoz, helyhez vagy néphez"[81]. Hasonló gondolatok játszottak és játszanak szerepet a keresztény egyházakon belüli ekumenizmusban, illetve olyan törekvésekben, amelyek még szélesebb méretekben, például az Egyházak Világparlamentje keretében igyekeznek egy tető alá hozni a különböző vallásfelekezeteket és irányzatokat.

Ali Mazrui, afrikai eredetű kiváló iszlamista társadalomtudós konkrétabban fogalmazta meg az egyházak és a globalizáció kapcsolatát, s kiemelte, hogy a

[80] Lester C. Thurow:The Future of Capitalism.Penguin Books, 1996. P.232

[81] Mohammad Khatami az Islamic Republic of Iran elnökének beszéde, Geneva WCCPress Release 11 December 2003

vallások globalizáló szerepe jóval megelőzte a gazdaságét: „ Az idők folyamán négy fontos motorja volt a globalzációnak: a vallás, a technika, a gazdaság és a birodalmak……A kereszténység globalizálódása I.Konstantín megkeresztelésével kezdődött, Rómában, 313-ban"[82]. Ez a tény Mazrui szerint egy olyan folyamatot indított el, amelynek eredményeként a kereszténység uralkodó vallássá vált, nemcsak Európában, hanem sok társadalomban, több ezer mérföldre attól a helytől, ahonnan elindult. Ebben a folyamatban a történelem során különleges szerepet játszott a Római Katolikus Egyház centralizált és hierarchikus szervezeti hálózatának kialakulása.

Más tudósok kiemelték azt, hogy az iszlám globalizálódása nem úgy kezdődött, hogy egy meglévő birodalom tért át egy új vallásra, ami megkönnyítette elterjedését, hanem a vallás követői alulról építkezve alakítottak ki birodalmakat, ami a vallás terjedésében nagyobb szerepet adott az erőszaknak. Ezzel szemben Sayyid Mawdudi, pakisztáni iszlamista tudós, akinek tanításai különösen nagy hatást gyakoroltak a muszlim világra, az Iszlám globalizáló szerepének erkölcsi vonzatát emelte ki, annak alapján, hogy az Iszlám "…olyan társadalmi rendszert ajánl az egész emberiség számára, amelyik a hiten, az erkölcsön alapul és nyitva áll minden nép számára…..Az Iszlám végső célja egy olyan globális állam, amelyben nincsenek faji vagy nemzeti előítéletek. Ez a globális rendszer mindenki számára egyenlő jogokat és lehetőségeket biztosít majd. Az ellenséges versengést olyan együttműködő rendszerrel váltja majd fel, amelyben az emberek segítik egymást."[83] Az „umma wahida", vagyis a Muzlimok egységes közösségének koráni eszméje átsugárzik az államhatárokon. Minden más megosztó tényezők, etnikait, társadalmit vagy nemzetit másodlagosnak tekint. (A nyugati értelemben vett államiságot az Iszlám viszonylag későn fogadta el,)

Sokban különbözik az előzőektől a modern zsidó szakirodalom.[84] Belső vitáinak egyik kérdése az, hogy a Judaizmus univerzális és nyitott vallásnak tekinthető-e vagy pedig a „kiválasztott népre" korlátozódik?[85] A felvilágosodás és az emancipáció hívei a teremtés közössége alapján az univerzális jelleget hangsúlyozzák, az orthodoxok szerint viszont a Teremtő kiválasztotta a zsidó népet, amelyből a Megváltó származik majd. Az orthodoxok és ultra-orthodoxok szerint a felvilágosodás és a reformok hirdetői a zsidóság liquidátorai. Sajátos, sokkal gyakorlatiasabb véleményt képvisel a zsidóság és a globalizáció kapcsolatában a zsidó szakirodalom egy másik képviselője, aki a vallási diaszpórák szerepének fontosságát emelte ki. Szerinte a zsidóság szétszóródása és

---

Prof.Ali Mazrui:Pretender to Universalism:Western Culture in the Globalization Age.Keynote for the Royal Society of Art and the BBC, London,June 15. 2000. BBC Online Network

[83] Sayyid Abul A la Mawdudi:Nationalism and India. Pathankot:Maktaba-i.-Jamaat-i-Islami, 1967.24.old

[84] Nem kívánok itt az antiszemita megnyilatkozásokkal foglalkozni, amelyek gyakran a zsidóságot gyakran globális „összesküvésel és világhatalomra törekvéssel vádolják.

[85] Michael Walzer: Universalism and Jewish Values,Online transcript of the lecture at the Harmonie Club in New York City.2000

koncentrációja a gazdaság bizonyos területeire (néha a rájuk kényszerített restrikciók miatt), áramlásuk a gazdasági élet centrumai felé, s talán vallási és etnikai sajátosságaik is, bizonyos előnyöket jelentettek számukra, amelyek szükségesek voltak a globális gazdaságban, a különböző történelmi korszakokban. A zsidó történészek - írja az egyik elemző - tartózkodtak attól, hogy szisztematikusan és összehasonlító módon elemezzék a zsidóság szétszóródása és a globalizáció közötti kapcsolatokat. Ezt pontosan azért nem tették, mert attól tartottak, hogy az antiszemiták a világ pénzügyeinek ellenőrzésével vádolják majd őket. A zsidók nem a világgazdaság egyedüli vezető szereplői és az antiszemiták állításaival ellentétben nem a leggazdagabbak. Kritikus és újító szerepet játszottak azonban a kereskedelem és a pénzügyek terén a történelem különböző korszakaiban[86].

A globalizációval foglalkozó Hindu és Buddhista tudósok azt hangsúlyozták, hogy vallásuk és az erre épülő civilizációk nem igyekeztek „globalizálni", de természetes tulajdonságaik alapján alkalmasak az emberi közösség befogadására. Szerintük, az ázsiai térségre mindig nagyszámú különböző vallási közösségek együttélése volt jellemző. A Hinduizmusnak, a Buddhizmusnak a Taoizmusnak és a Zen-nek azt a közös vonását emelik ki, hogy a világ teljes egységét hirdetik, s ebben az értelemben a globalizálódás teljesen természetes folyamat. Ezeket a vallásokat számos vezető képviselőjük alkalmasabbnak tartja arra, hogy a XXI. században a globalizáció és a diverzifikált világ közti ellentmondást feloldják. Lényegében a történelmi sokrétűség hagyományainak alapján fogalmazta meg a Dalai Láma a következőket:" A mai világ azt kéri tőlünk, hogy fogadjuk el az emberiség egységességét. A világ sok problémájára és konfliktusára azért kerül sor, mert szem elől vesztettük annak közös tapasztalatát, ami összeköt bennünket, mint emberi családot. Elfelejtjük, hogy a faji, vallási, világnézeti és más eltérések ellenére a népek egyenlők vágyakozásaikban a béke és a boldogság iránt. A múltban a különböző közösségek megengedhették maguknak, hogy alapvetően elkülönültnek tekintsék egymást. Egyesek teljes elszigeteltségben is létezhettek. Manapság azonban, ami akár egy távoli térségben is történjék, sok más térséget is érint. Kölcsönös függőségünk mai összefüggéseiben az önérdek mások érdekeinek figyelembevételét is jelenti"[87]

A Hinduizmus egyik tudós képviselője hasonló gondolatokat fejtett ki: „ A szervezett vallás a kulturális haladás és a politikai ellenőrzés eszköze. A kereszténység Európa érdekeit szolgálta, az Iszlám az arab, a perzsa és a török világét.….A vallásháborúk a korábbi korszakokban a legyőzöttek elpusztításához, s kevésbé gyakran, asszimilálásához vezettek. A szervezett vallások papsága abban a közvetlen fizikai ellenőrzést jelentő időben nem tűrt hittételeikkel versengőket. Az internet és a tömegoktatás korában ilyen ellenőrzésre nem számíthatnak…..A

[86] Dr.Avi Beker, a World Jewish Congress nemzetközi igazgatója és kutatóintézetének vezetője. World Jewish Congress Policy Study No. 20 Dispersion and Globalization: The Jews and the International Economy. 2000

[87] The Dalai Lama:Towards Greater Religious and Cultural Harmony:World Affairs, New Delhi Vol.7. No.2, 2003.p.12

hagyományos társadalmakat mindezek ellenére a nyugati kultúra hegemón hatalma fenyegeti…..A Hinduizmus több okból is egyedülálló szerepet játszhat a kibontakozó drámában. Miután lényege a lelki élet, s minden olyan utat elfogad, amelyik a nélkül hozhatja össze az embereket, hogy félniük kellene saját kultúrájuk elvesztésétől"[88].

A fenti véleményekből is nyilvánvaló az, hogy az egy Istent hívő, a több Istent tisztelő és a természet-vallások nem azonos módon reagálnak a globalizációval kapcsolatos problémákra.

Érdemes egy olyan álláspontot is megismerni, amelyik a globalizálódó és sokrétű világ egyik következményének a vallások szerepe csökkenését vetíti előre. A XX. század utolsó harmadában, különösen világosan fogalmazta meg ezt a gondolatot például Salman Rushdie a híressé vált Sátáni Versek szerzője. Azt írta, hogy az emberiség hibridizációja, a különböző vallások, kultúrák, ideológiák és politikák kölcsönhatásai nyomán a hagyományos vallások eltűnnek[89].

Egyházak a XXI. század nemzetközi rendszerében

Rushdie jóslata mindeddig nem következett be. A globalizáció és a kölcsönös függőség erősödése azonban sokoldalúan befolyásolta az eddigiekben is és nyilvánvalóan a jövőben még inkább az egyházak életét, működését és a nemzetközi társadalmi politikai folyamatokhoz való kapcsolódását. Reagálásuk jellegét végső soron hagyományaikhoz és dogmáikhoz való kötődésük, az új befogadására való képességük és az alkalmazkodás kényszere határozzák meg. A globalizációs folyamat több összefüggésben is hat az egyházakra és a vallási kérdések és konfliktusok nemzetköziesedesére.

Különös jelentőségű forrása a vallási kérdések nemzetköziesedésének az emberi jogok védelmének és terjedésének nemzetköziesedése, amelybe a vallásgyakorlás joga is tartozik Az Egyetemes emberi jogok 1948-as deklarációjának 18. paragrafusa, az 1966-ban elfogadott Nemzetközi Konvenció a polgári és politikai jogokról megtilt mindenfajta vallási diszkriminációt. Az ENSZ-ben, 1981-ben elfogadott Deklaráció a vallási alapon álló diszkrimináció és türelmetlenség minden formájának megszüntetéséről még specifikusabb. Az amerikai külügyminisztérium emberi jogokról szóló jelentése például 1970 óta foglalkozik a vallási jogokkal, s újabban külön jelentést tesz közzé a vallási jogok érvényesüléséről.

A vallási kérdések nemzetköziesedésének igen fontos oka az a szerep, amelyet a vallási megosztottság játszik vagy játszhat a XXI. század nemzetközi rendszerének konfliktusaiban.

---

[88] Subash Kak: The Hindu Tradition and the Current Religious Crisis. World Affairs, New Delhi Vol.7. No.2, 2003.p40.

[89] From Post-traditional to Post Modern.Occasional Papers No. 14.Roskilde University, 1995. Pp. 30-33.

A XXI. század jövő konfliktusainak valószínűsíthető vallási töltetét, a világpolitikai folyamatok jövőjével összefüggésben fogalmazta meg Samuel Huntington amerikai társadalomtudós, aki civilizációk összeütközését, és ebben az iszlám növekvő szerepét jósolta.[90] Véleménye szerint elsősorban az iszlám és a Confucianizmus támadja a keresztény eszméken alapuló olyan értékeket, mint a demokrácia, a szabadság, az emberi jogok. Különösen nagy jelentőséget tulajdonít a több mint egymilliárd hivőt tömörítő iszlámnak. Néhány specifikus konfliktuspárt és centrális térséget is megfogalmaz: az iszlám és az ortodox kereszténység Oroszországban, az iszlám és a hindu Indiában, a hindu és a kínai Ázsiában az iszlám és a nyugat, több térségben. Véleménye szerint az afrikai és latin amerikai civilizációk, amelyeknek központi államai nincsenek továbbra is a nyugattól maradnak függő helyzetben. Latin Amerika és a nyugati világ szorosabban integrálódnak. Japán növekvő mértékben vonzódik az egyre erősebbé váló Kínához. Huntington világképe meglehetősen leegyszerűsítő. Az egyes civilizációkat döntően a vallással azonosítja, s e téren is monolitikusnak tekinti. Nem foglalkozik megfelelően a konfliktusoknak a szegénységben, a kirekesztésben rejlő potenciális gyökereivel. Vitathatatlan azonban, hogy ha a döntően a nyugati világ által befolyásolt intézmények és a mögöttük lévő gazdasági és politikai érdekstruktúrák nem lesznek képesek érdemi változások kezdeményezésére a hatalmas és növekvő egyenlőtlenségek csökkentése, a szegénység legrosszabb formáinak felszámolása terén, Huntington jóslata esetleg más formákban valóra válhat. Az 1990-es években a vallási és politikai fundamentalizmus globális méretekben erősödött. A civilizációk összecsapásában a legharcosabb álláspontot pillanatnyilag valóban az iszlám politikai fundamentalistái foglalják el. Az iszlám fundamentalizmus mellett politikai erőre kapott és kormányra került a hindu fundamentalizmus, erősödtek a buddhista fundamentalista irányzatok. Közös jellemzőjük a nyugatellenesség és a nyugati világ modernizációs modelljével való szembenállás.

Huntington jóslatát sokan látják igazoltnak abban, hogy a diaszpórák átviszik és gyorsan nemzetköziesítik a vallási töltetű konfliktusokat a fejlett világba is. Nagyszámú, megközelítően tizenhat millió legális és illegális vendégmunkás dolgozik például Nyugat-Európában. Ezek közül 14 millió vallja magát az iszlámhoz tartozónak. Az USA-ban az iszlámhoz tartozók nagyobb arányt képviselnek, mint a hosszú időn keresztül első nem keresztény vallás hívei, az amerikai zsidóság. Jelenleg már több mint 1000 Korán Iskola működik az USA-ban. Nő az iszlám követőinek száma a latin-amerikai földrészen is, de a leggyorsabb a növekedés Afrikában, amelyik ma a katolicizmus és az iszlám versenyének fő területe. A következő évtizedek során a népesedési polarizáció és a gazdasági fejlődés globális egyenlőtlenségei történelmileg példátlan áramlási hullámot indíthatnak el az iparilag fejlettebb vagy a földterületek, ivóvíz és más természeti feltételekben kedvezőbb helyzetben lévő országokba, ami még inkább növeli a vallási-etnikai keveredést. Ha ezeket a folyamatokat nem lesznek képesek

[90] Samuel P.Huntington, "The Clash of Civilizations" Foreign Affairs New York,July-August 1993.

megfelelően menedzselni, ez igen súlyos regionális és globális konfliktusforrássá válhat.

Különösen a 2001. szeptember 11-i tragikus események óta sajátos kérdésként fogalmazódik meg az, hogy a nemzetközi terrorizmus miképpen kapcsolódik a vallási konfliktusok kérdéséhez és különösen az iszlám fundamentalizmushoz?

A nemzetközi terrorizmus hátterében azonban igen különböző erők állnak. A világon jelenleg ismert több min 100 terrorista szervezetből 46 tekinthető olyannak, amelynek nemzetközi hálózatai is vannak. 30 terrorista szervezet kötődik valamilyen nemzet vagy etnikai csoport függetlenségi, az államiságért folytatott harcához vagy vallási közösséghez, különösen az Iszlámhoz. Az Iszlám vallási kultúrájára sajátos kettősség jellemző. Egyrészt a másokkal szembeni türelemre, udvariasságra és megértésre, az emberi méltóság tiszteletére nevel. Ez azonban meghatározott feltételek mellett gyorsan válthat gyűlöletté, vadsággá, kegyetlenséggé másokkal szemben. A terrorizmus vallási célú használata, illetve vallási igazolása azonban sohasem volt az Iszlám monopóliuma és ma sem az.(Erre utal például Észak Írország példája) Az abszolút igazságokat hívó és hirdető vallási fundamentalizmus különösen termékeny táptalaja volt az erőszaknak és ma is az a terrorista szervezetek számára. Az Iszlám azonban legfeljebb abban különbözik más ideológiák fundamentalizmusától, hogy az öngyilkos terroristáknak különleges elbánást ígér a másvilágon.

A Huntington által megfogalmazottakkal szemben, amelyik a vallási megosztottság jelentőségét emelte ki, az ENSZ az egyházak pozitív hatását, erkölcsi tanításaik alapvető hasonlóságát igyekszik felhasználni a béke, a nemzetközi együttműködés és a társadalmi gondok enyhítésének elősegítése érdekében. A Világszervezet a hidegháború éveiben is fontosnak tartotta a vallási vezetők részvételét az ENSZ világ- konferenciáinak munkájában. A pápai látogatások különösen fontos eseményei voltak a Világszervezet életének.

Az ENSZ keretében XXI. században a nemzetközi szervezetek az egyházak potenciálisan pozitív szerepét elsősorban két területen tartják fontosnak. Az egyik terület a békéért és a nemzetközi együttműködés hatékonyságának javításáért folyó munka s mindenekelőtt a globális dialógus. A másik terület, amelyen az egyházi szervezetek a múltban is jelentős szerepet játszottak, a nemzetközi humanitárius, tevékenység. Ez utóbbinak különös jelentőséget adnak a Millenniumi program célkitűzései a szegénység, a nélkülözés csökkentése érdekében. Kofi Annan kezdeményezésére, 2000 augusztusában, tehát a Millenniumi közgyűlés előtt hívta össze az ENSZ a világ vallási és spirituális vezetőinek csúcskonferenciáját a Millenniumi célok megvalósításának elősegítése érdekében. Ez volt a világ egyházi vezetőinek történelmileg legátfogóbb tanácskozása. Annan bevezetőjében egyrészt a vallások hatalmas erkölcsi erejét hangsúlyozta, másrészt közös felelősségüket emelte ki egyebek között a türelmesség, a másság elfogadása, a szomszédok szeretete eszméinek előmozdításában, amelyek szinte valamennyi vallás tanításaiban és az ENSZ alapokmányában is szerepelnek. Az ENSZ alapokmányát annak szelleme hatotta

át, ami egyesíti, s nem, ami megosztja az emberiséget[91]. Az egyházak szerepe nem az egyetlen, s talán nem is a legfőbb forrása a vallási értékrenden alapuló nézetek megjelenése a Világszervezetben. A vallási, de különösen a fundamentalista mozgalmak befolyásolják egyes államok bel és külpolitikáját is. Számos jelentős politikus fellépésében esetenként meghatározó szerepet játszanak annak a vallásnak értékei és tanításai, amelyhez tartozik. Ez nem szűkül Iránra vagy Szaúd-Arábiára. Az Egyesült Államokban például a protestáns fundamentalizmus eszméi jelentős hatást gyakorolnak a Bush adminisztráció külpolitikájára. Az ENSZ közgyűlése a XXI. század első esztendejét Khatami iráni elnök javaslatára nyilvánította a civilizációk párbeszéde évének[92]. Az ENSZ tagállamai lelkesen fogadták a javaslatot. Úgy látták, hogy a kulturális sokrétűség alapjában pozitív tényező, amelyik gazdagítja az emberiséget. A dialógus feltételezi a civilizációk egyenlőségét és jogát a különbözőséghez. Célja az, hogy a bizalmatlanságot csökkentse egymás jobb megértésének segítségével, s hozzájáruljon gazdasági és társadalmi problémák megoldásához. Az iráni elnök célja valószínűleg nemcsak az volt, hogy megismertesse az iszlám eszméit és értékeit a világgal, hanem hogy kiemelje az iszlám civilizáció fontosságát és másságát azokkal szemben, akik az egyetemes emberi civilizáció megteremtésének céljait a nyugati civilizáció viszonyainak globálissá tételében határozzák meg.

Az egyházak és a globális rendszer főbb problémái

Az egyházak jellegéből következik, hogy szerepük a világnézeti kérdésekben, a közgondolkodás formálásában különösen jelentős lehet. Egyes vallási közösségek filozófusai a múltban is foglalkoztak valamilyen az emberiség számára optimálisnak tartott világrend kialakításával. Már igen korán megjelentek az olyan eszmék, amelyek a világot sajátos értékrend alapján szerették volna egyesíteni, s ebből kizárták mindazokat, akik más értékeket vallottak az egyének és a társadalom viszonyában a hatalom gyakorlásában és az államközi kapcsolatok normáiban. Mi az egyházak viszonya ahhoz a három eszmei irányzathoz, amelyik a globalizálódó világ jövőjével kapcsolatban különösen jelentős. Az egyik a globalizmusnak a kollektív, közösségi eszméken alapuló, lényegében humanista megfogalmazása, amelynek centrumában az egyenlőségre. az emberi jogokra, a háború és erőszak nélküli fejlődésre épülő un. pluralista és szociális világ koncepciója áll. Ebben sajátos eszmei találkozási pontok jöttek létre a szociáldemokrácia, a zöld mozgalmak, a kereszténység, mindenekelőtt a mai katolikus egyház és különböző, olyan tudományos csoportok között, mint például a Római Club. A szociális világ koncepciójától nagymértékben eltér egy másik, a neoliberális, libertariánus

[91] Kofi Annan, addressing the Millenium Summit of Religious Leaders. UN Press Release SG/SM/7520 29 August 2000

[92] Az iráni kormány önálló központot alapított a dialógus tudományos és szervezeti feltételeinek biztosítására 1998-ban.

megközelítés, lényegét illetően a piacgazdaságra épülő univerzalizáló, technokrata globalizáció eszmerendszere, amelyik a technikai fejlődés, a piacok és a nemzetközi vállalatok érdekeiből kiindulva fogalmazza meg a globalizálódás céljait és eszközeit, s a piaci viszonyokat tekinti az egyéni jólét megteremtése legfőbb forrásának a globális rendszerben is. Egyesek ezt a transznacionális társaságok ideológiájának tekintik, és a társadalmi darwinizmus nemzetközi megfogalmazódásaként fogják fel, annak alapján, hogy lényegében természetesnek tekinti a globális versenyt, elfogadja, sőt maximálisan hasznosítani igyekszik a globális egyenlőtlenségeket, ellenzi a globális redisztribuciót a szociális problémák enyhitésében. E nézetkör sem idegen, mint látni fogjuk, bizonyos vallási csoportoktól. A harmadik kategóriába több nézetkör sorolható, az egyik a nemzetközpontú megközelítés, a globalizációs folyamatot szinte kizárólag az állami, nemzeti, a nemzetbiztonsági érdekek szemszögéből vizsgálja s a célja ezek maximális érvényesíthetősége. Ez a nézetrendszer esetenként elfogadja ugyan a globalizálódás előnyös oldalait az adott ország szemszögéből, de azonnal befelé fordul, ha érdekeit a folyamat sérti. E nézetrendszer egyik gyakorlati megjelenése a kooperatív unilateralizmus. A globalizálódással és annak fő szereplőivel egyértelműen szembenálló nézetrendszer a neonacionalizmus és a nemzeti populizmus. Sajátos helyet foglalnak el a globalizációval szembenálló eszmék tárházában azok a nézetek, amelyek elsősorban a fejlődő világban hódítottak teret, s a globalizálódást a nyugati világ ideológiai, politikai és gazdasági eszközének tekintik hatalmának kiterjesztésére. Ez, mint láttuk, különösen az Iszlám körében népszerű.

A különböző egyházak szervezetei, kutatóintézetei a világfejlődés új tendenciáinak elemzését természetesen mindenekelőtt az adott vallási közösség értékrendje alapján végzik. Céljai között alapvető fontosságú a hívők és a papság orientálására. Ez egyben alapul szolgál arra is, hogy új magatartási normákat és stratégiát dolgozzanak ki világméretű, regionális hálózatuk számára. Az információk gyűjtése, a tények tolmácsolása és a követendő magatartások ajánlása gyakran csak az egyházak belső szervezetét hivatott szolgálni. Különösen a nagy világvallások esetében, amelyek átfogó tudományos kutatói, oktatási és információs hálózatokkal rendelkeznek, egyre gyakrabban kerül sor arra, hogy az elemzések és állásfoglalások a globális rendszer tájékoztatását és befolyásolását célozzák.

A Római Katolikus Egyház különleges helyzete e tekintetben nyilvánvaló. Az egyházi szervezetekhez, s különösen a szerzetesrendekhez kötődő tudományos kutatóintézetei, egyetemei, fontos és sokrétű szellemi erőt koncentrálnak. Különösen jelentősek a Jézus Társasághoz kapcsolódó tudományos kutatóintézetek és egyetemek. A Római egyház tulajdonában lévő, vagy intézményeihez kötődő rádió és tv csatornák átfogják a világot. A Pápai Tudományos Akadémia, s ezen belül a Társadalomtudományi Akadémia különösen fontos központja az elemző és normatív munkának.

A Római Katolikus Egyház hivatalos stratégiai állásfoglalásai szemszögéből alapvető fontosságúak a pápai enciklikák. Ezek közül jelent

tanulmányban különösen a globális társadalmi változásokkal és a szociális stratégiákkal összefüggő enciklikákat emelem ki. Az első ilyen enciklikák a fejlett világ társadalmi kérdéseit taglalták s alakítottak ki követendő célokat a Római Egyház számára (Rerum Novarum, 1891, Quadragesimoi Anno, 1931, Mater et Magistra, 1961)[93]. A későbbi enciklikák már a globális társadalmi problémákat elemezték, s ajánlottak stratégiákat az egyház és a világ számára. (Populorum Progressio,1967, Laborem Exercens, 1981, Sollicito Rei Socialis, 1987). Ez utóbbinak különösen nagy jelentősége volt a már egyre inkább látható globális egyenlőtlenségek és a szegénység növekedése elleni nemzetköz fellépés szükségességének hangsúlyozásában. A XX. század egyik legnagyobb jelentőségű átalakulását elemezte, és javasolt új stratégiát a "Centesimus Annus" elnevezésű enciklika[94]. A Pápa egyrészt a világ kulturális sokrétűségével és ennek közös gyökerével foglalkozott. Hangsúlyozta, hogy a különböző kultúrák lényegében az egyéni lét jelentése keresésének különböző útjai s mindegyik tulajdonképpen erőfeszítés a világ misztériumainak magyarázatára. E pápai enciklika egyben globális megközelítést és stratégiát ajánlotta kommunizmus összeomlása után kialakult helyzetben, annak érdekében, hogy egy igazságos gazdasági, társadalmi és politikai rendet alakítsanak ki. Az Enciklika azt emelte ki, hogy a kommunizmus összeomlott ugyan, de a világ egyetlen olyan problémája sem oldódott meg, amelyik a kommunizmus megjelenésében szerepet játszott. Felhívta a figyelmet a társadalmi elidegenedés súlyos veszélyeire, ha a legrosszabb kereskedelmi kapitalizmus értékrendje válik a jövő cselekvés fő ösztönzőjévé. A Centesimus Annus és az ezt követő, a világ nagy kérdéseivel és jövőjével foglalkozó enciklikák javaslatainak vezéreszméje a szociális gondolatokkal átszőtt keresztény közösségi elv, a kommunitarianizmus. Ennek alapján kíván egy új világrendet felépíteni. Lényege az, hogy a piacgazdaság alapvetően nagyobb hatékonyságát elfogadva, szükségesnek és lehetségesnek tartja egy igazságosabb és egyenlőbb elosztásra épülő világ megteremtését. Sajátos középutat ajánl a marxi eszméknek tulajdonított szélsőséges kollektivizmus és a korlátlan kapitalizmusnak tulajdonított szélsőséges individualizmus között. Ezeknek az eszméknek a fontossága különösen nagy lehet a fejlődő országokban, ahol a világ egymilliárd katolikus vallású polgárainak többsége él, s amelyik a világrendet formáló ideológia és politikai

[93] A XX század Római Katolikus társadalmi gondolkodását az államról és a modern társadalomról XIII. Leo híres enciklikája, a Rerum Novarum vezette be, amelyik egyrészt az akkor divatos népszuverenitás elvével kapcsolatban foglalt állást, kiemelve a kormányzó hatalom fontos szerepét, s egyben felelőségét is az állampolgárok jólétéért. A megváltozott feltételeket tüközte XI. Pius Quadragesiomo Annojanak és XXIII. János Mater et Magistra enciklikájának állásfoglalása is. Ezekben az állam funkciói és rársadalmi felelősége lényegesen átfogóbb módon fogalmazódtak meg[93]. XXIII. János doktrinája kiemeli a nemzetközi szervezetek jelentőségét, s haangsúlyozza az emberi társadalom egységét.A Pacem in Terris enciklika ebben a vonatkozásban mérföldkő a Katolikus egyház állásfoglalásában.

[94] Proclaiming Justice and Peace: Papal Documents from Rerum Novarum through Centesimus Annus.Mistic,CN Twenty.Third Publications, 1991, pp 19,24.

összecsapásoknak fő színtere lesz a XXI. században. II János Pál a Vatikánt döntő tényezővé kívánta tenni ebben a jövőt formáló küzdelemben.

Fontos kérdéseket fogalmazott meg a fentiekkel összefüggésben II János Pál, a Pápai Társadalomtudományi Akadémia egyik tanácskozásához intézett üzenetében: „A Kelet és Közép-európai kollektivista rendszer összeomlása óta, amelyik jelentős hatással volt a harmadik világra is, az emberiség új szakaszba lépett. A piacgazdaság gyakorlatilag az egész világot meghódította. Ez nemcsak a gazdasági és társadalmi rendszerek kölcsönös függőségét erősítette, hanem új filozófiai és erkölcsi eszmék terjedését is. Ezek a világ szinte minden részén bevezetés alatt álló új munka és életfeltételekre alapulnak. Az Egyház gondosan elemzi ezeket az új tényeket szociális tanításai elveinek fényében. Ennek érdekében el kell mélyítenie ismereteit ezekről az új jelenségekről. A kereskedelem globalizálása komplex és gyorsan kibontakozó jelenség. Fő jellegzetessége az emberek, a tőke és az áruk mozgása akadályainak kiküszöbölése. Magában hordozza a piac diadalát és logikáját, ami viszont gyors változásokat hoz a társadalmi rendben és kultúrákban. Sok ember, különösen a kedvezőtlen helyzetben lévők úgy tekintik ezt, mint valami, amit rájuk kényszerítettek, semmint olyat, amelyben aktívan részt vehetnének. A Centesimus Annus c. Encyklikai levelemben megjegyeztem, hogy a piacgazdaság egyik módja annak, hogy megfelelően reagáljanak az emberek gazdasági szükségleteire, miközben tiszteletben tartják szabad kezdeményezésüket. Szükség van azonban arra, hogy ezt a közösség ellenőrizze. Ez azért lényeges, hogy elkerüljük a társadalmi viszonyok redukálását a gazdasági tényezőkre és, hogy megvédjük azokat, akiket foglyul ejtett a kizártság és a marginalizálódás”[95]

A globalizációs folyamat pozitív aspektusai, humánusabbá tételének lehetősége és szükségessége is megfogalmazódottak Római Katolikus Egyház különböző dokumentumaiban. Meg kell itt jegyezni azt is, hogy a szolidaritás értelmezése a Római egyház szociális tanításaiban egy fontos területen különösen eltér a fogalom ENSZ-ben elfogadott értelmezésétől. Az egyház nem úgy tekinti a szolidaritást, mint segélypolitikák vagy együttműködési programok összességét, hanem mint az egyének erkölcsi tulajdonságát, belső énjének átalakítását, amelyik egyaránt elősegíti az egyénben (egyéni bűn) és a táradalomban (strukturális bűn) lévő megosztottság forrásainak leküzdését.[96]

A Római Egyház elemzései között a szolidaritás értelmezése szemszögéből különösen figyelemreméltó a Pápai Társadalomtudományi Akadémiának 2004. áprilisában a jóléti állam válságával foglalkozó konferenciája, amelyik a XXI. század viszonyainak elemzése nyomán „hármas válság” kialakulásának tényét emelte ki. Ennek összetevői: a jóléti válság, a család válsága és a társadalmi

[95] Message of the Pope to a conference organized by the Pontifical Academy of Social Sciences on the Ethical and Institutional Aspects of Globalization.Papers and Proceedings ed.by Edmund Malinvaud and Louis Sabourin.Pontifical Academy of Social Sciences,Vatican City pp 25-29.

[96] Ernest Fortin, ‘Church Activism in the 1980s,’ in *Human Rights, Virtue, and the Common Good*, Vol. 3, 273-74

környezet válsága. A konferencia dokumentumai igen részletes cselekvési programot is megfogalmaztak, amelyek a szolidaritásnak egyéni és társadalmi aspektusait is összekapcsolják.

Más keresztény vagy keresztyén felekezetek is rendelkeznek fontos és nagytekintélyű kutatóintézetekkel és egyetemekkel. Ezek azonban lényegesen nagyobb mértékben decentralizáltak, mint a Római Katolikus Egyház intézményei. Igen fontos szerepet játszik az elemző és az információs munkában az Egyházak Világtanácsa, amelyik szoros kapcsolatban áll a keretei közé tartozó egyházak kutatóintézeteivel. A Világtanács apparátusa maga is elemzi, értékeli és tolmácsolja az információkat. Igen fontosak a Világtanács különböző ajánlásai is a tagjai számára. Ezek rendszerint az EVT-hez kapcsolódó civil szervezetek orientálását is szolgálják. Állásfoglalásai esetenként lényegesen radikálisabbak, mint a pápai Enciklikáké.

Az Egyházak Világtanácsa a globalizációs folyamattal összefüggésben egyik fontos dokumentumában például a következőket fogalmazta meg: "A hidegháború utáni zűrzavar döntő jellemzője a neo-liberális "szabad piac" gazdaság rákényszerítése a globális társadalomra. A gyengébb államok erejét arra, hogy megvédjék szuverenitásukat és nemzeti érdekeiket, a piac nevében nagymértékben csökkentették, és néhány esetben elpusztították. A nemzetközi viszonyok olyan alapvető elvei, mint az igazságosság és becsületesség kiszorulnak a profit hajhászók csapásai nyomán. Mindez eltérő módon hat a gazdagokra és a szegényekre. Az emberek körében reménytelenség, harag és kiábrándultság uralkodik. Korunk egyetlen más rendezőerejének sincs olyan gyengítő hatása a közösségekre, a nemzetekre, az államokra és az egyházra. Az egyházakat a szegény és a gazdag társadalmakban ostrom alá vették ezek a megosztó és bomlasztó erők. Sokan közülük egymás ellen versengenek a "lelkekért" és a csökkenő erőforrásokért. A globalizációs folyamat komplexebb és sokkal nagyobb erők viszik előre, mint azok, amelyekkel az eddigiekben szembe kellett néznünk. Mindenen áthatol, rendszerszerű és gyakran arctalan. A társadalmakban végbemenő mély erkölcsi, sőt lelki összeomlást tükrözi. Rávilágít sok megszokott eszközünk és elemzésünk elégtelenségére..... "[97]

Az Iszlám elemző és normatív tevékenységének fő központjai a nagy Mohamedán egyetemek, amelyek nemcsak orientálják a vallás híveit és a papságot, hanem igen fontos képzési feladatokat is betöltenek. Elemzései, ajánlásaik jelentősége igen nagy a decentralizált vallási intézmények orientálásában és az esetleges közös fellépés elősegítésében és ösztönzésében. Az Iszlám keretében emiatt is jellemző az irányzatok sokrétűsége, amelyik mindenekelőtt a globalizációval való szembenállás radikalizmusának különbözőségében jut kifejezésre. A különböző irányzatok nemcsak a papság állásfoglalását befolyásolják a globalizáció és következményei értelmezésében, hanem, hanem a befolyásuk alatt álló civil szervezetek és mozgalmak magatartását is. Az Iszlám

[97] World Council of Churches: The Central Committee of the WCC. Geneva, 1992

közösségei és szervezetei a világ különböző térségeiben igen ellentétes álláspontokat, és gyakran végleteket képviselnek, még az olyan azonos irányzatok keretei között is, mint a shiiták vagy a szunniták: a fundamentalizmustól[98] és a harcos radikalizmustól a türelmes együttműködésig a társadalmak más eszméket valló csoportjaival azokban a kérdésekben, amelyeket a globalizáció szemszögéből különösen fontosnak tartanak. Ezek közé tartoznak például olyan kérdések, mint a Nyugat és az Iszlám viszonyának jövője általában, s különösen a globalizáció következményeivel kapcsolatban, a jelenlegi Iszlám társadalmak jellegének és magatartásának definiálása olyan kérdésekben, mint a demokrácia és az emberi jogok, a jihad problémája és értelmezése a XXI. század világában, más egyházakhoz illetve ezek követőihez való viszony. Egyes Iszlám tudósok például a globalizációs folyamattal kapcsolatban főleg olyan kérdésekre összpontosítják figyelmüket, mint a nyugati értékrendre épülő modernizációs folyamat és az Iszlám értékrendjének összehangolhatósága vagy konfliktusossága. A XXI. század elején egyébként az Iszlám, a nyugati kulturális értékekkel szembenálló legbefolyásosabb eszmei irányzat a fejlődő világban. Iszlamista tudósok között sokan élesen támadják, s úgy tekintik a globalizációt is, mint a Nyugat törekvését arra, hogy uralmát kiterjessze a világ többi részére, főként gazdasági eszközökkel. Egy Mozlim társadalomtudós ennél is tovább ment, s a kereszténység szerepét hangsúlyozva a következőket írta: „A globalizáció koncepciójának és alkalmazásának specifikusan keresztény jellege van. A gyarmati időszakban, a gyarmatosító hatalmak az evangelizálók társaságában meneteltek. A piaci rendszer védelmezőit ma is a keresztény eszmék és intézmények befolyásolják….A globalizáció és a modernizáció valamint a gazdasági fejlődés konfliktusba került az Iszlámmal".[99] E szerző szerint az amerikai befolyás és az iszlám fundamentalizmus keveredése kaotikus helyzetet teremtett több ázsiai országban. / a szerző elsősorban Afganisztánra utalt/ Khomeini, iráni vallási vezető által meghirdetett „Iszlám Világforradalom" eszméje, amelyik felhívta a mozlimokat, hogy mindenhol lázadjanak fel korrupt vezetőik ellen, s alakítsák át országukat Isten törvényei szerint, nem áll messze a fenti szerző véleményétől.

Az ázsiai vallások közül, mindenekelőtt a Buddhista tudósok elemzései foglalkoznak a globalizációval összefüggésben a nyugati modernizációs eszmék, gyakorlat és értékrend, valamint vallási hagyományaik közötti konfliktusokkal. Az egyik Buddhista tudós írta ezzel kapcsolatban: „….a házasság a technika és a

[98] A fundamentalizmust, mint fogalmat először az amerikai protestánsok használták a XX. század elején. Egyes csoportok fundamentalistáknak kezdték nevezni magukat azért, hogy megkülönböztethetőek legyenek a liberális csoportoktól. A fundamentalisták az alapvető keresztény hagyományok és tanítások követőinek tekintették magukat, s az Ószövetség, valamint az Újszövetség szószeinti értelmezésére építették hitüket. A különböző egyházak fundamentalista irányzatainak kitűnő elemzését tartalmazza Karen Armstrong könyve: „The Battle for God,Fundamentalism in Judaism,Christianity and Islam" HarperCollins,London, 2001. Az Iszlám fundamentalizmus abban különbözik a többi vallásétól, hogy a vallást elsődlegesnek tekinti a politikával szemben. A Korán igazságainak szószerinti elfogadása ugyanis minden mozlim hívő számára kötelező.

[99] Naipul V.S.: Beyond Belief New Delhi, Viking. 1998.p.26

szabad piac között rendkívül anyagias fogyasztói kultúrát eredményezett. Ennek alapja az a feltételezés, hogy az anyagi jólét és az érzékiség az élet egyedüli értékes céljai. Jelenleg talán az a konzumerista kultúra, amelyet a hirdetések és a média ösztönöznek, képezi talán a leglényegesebb kihívást azzal a nézettel szemben, hogy a lelkiek az emberek életének hatékony erői. A városokban e kultúra kibontakozása a jómódú elitet a hedonizmus ködébe burkolta. Ez a folyamat irigységet, ellenállást és reményvesztést táplál.[100]

A globalizációs folyamatot és következményeit a helyi közösségek érdekeivel és értékrendjével összehangolhatónak tekintették és tekintik több ázsiai országban a Confucianizmus követői. Hangsúlyozzák azonban annak szükségességét, hogy a kormányoknak védeniük kell a nemzeti érdekeket.[101]

Ezek az elemzések és állásfoglalások nemcsak az egyházak magatartásának sokrétűségére utalnak, hanem azt is bizonyítják, hogy megosztottságuk közös fellépésüket nagymértékben nehezítheti a világ jövőjét befolyásoló nagy kérdésekben is, amelyek például az ENSZ napirendjén szerepelnek. .Ez még a Keresztény egyházak keretében, az ökumenikus mozgalom térhódítása ellenére is jellemző. A globalizációs folyamat különösen a Kereszténység és az Iszlám viszonyában okozott e tekintetben súlyos problémákat. Az együttélés azokban az országokban, ahol ennek hosszú hagyományai voltak, a múltban sem volt könnyű. Egyre több helyen mélyültek el s öltenek vallási jelleget azonban a kommunális konfliktusok. Az emberek globális mobilitásának növekedése, amelyik hagyományosan homogén társadalmakat nyitott meg a menekültek vagy a bevándorlók előtt, idegengyűlölethez és különböző diszkriminatív magatartásokhoz vezetett. A globalizáció a helyzetet tovább bonyolítja. A globális folyamatokkal szembeni identitás-keresés és védekezés egyre több ember számára jelenti a Keresztény vagy az Iszlamista fundamentalizmus felé fordulást. A vallási szervezeteket pedig a modernizációval és a szekularizációval szembeni ellenállás eszközévé teszi. Igen fontos a téma és a jövő szempontjából is az, hogy a változó feltételek miképpen hatnak az egyházak politikájára és operatív eszközrendszerére.

Az egyházak nemzetközi szervezetei, a diplomácia és a misszionáriusi munka

A globalizálódó világ a főbb egyházakat nemzetközi szervezeteik és tevékenységük átalakítására, szervezettebbé tételére és aktivizálására ösztönözte. Az egyházak, különösen a nagyobb és jelentősebb közösségek a múltban is igyekeztek kiépíteni azokat a nemzetközi intézményeket, amelyek révén aktív

[100] A Buddhist Approach to Economic and Social Development. Atanulmány az International Buddhist Conference számára, Colombo, 10 November, 1998.p.64

[101] Kinhide Mushakoji /ed/ The Asia-Pacific in Search of a New Order. Tokio, 1992 pp. 32-37 Kokusai Seiji to Nihon.

szerepet játszhatnak a számukra lényeges területeken és kérdésekben, képesek befolyásolni és összehangolni követőik közösségeit. Ezek az intézmények mindenekelőtt hiteles és megfelelő tekintélyű politikaformáló testületeket jelentenek, amelyek képesek hosszú távú stratégiák kimunkálására és végrehajtások előmozdítására. Egyre több egyház alakított ki sajátos diplomáciai szervezetet is, amelyik a nemzetközi szervezetekben folytatandó tevékenységet s a kormányokkal folytatott párbeszédet hivatott előmozdítani. A legtöbb egyház ezeket az intézményeket a XX. században alakította ki. A Római Katolikus Egyház, mint közismert- gyakorlatilag a pápaság intézményének kialakításával egyidejűleg fektette le nemzetközi intézményrendszerének alapjait. Ennek sajátos állami és egyházi központja a Szentszék, a Vatikán sokrétű irányító, koordináló és eszmei vezető szerepet játszik. A nemzetközi diplomáciában a Pápai Nunciusok képviselik, s az ENSZ-ben és más multilaterális kormányközi szervezetekben megfigyelőként vesznek részt delegátusai. A XXI. század elején ismét előtérbe került formális ENSZ tagsága is. A Római Katolikus Egyház szerzetesrendjeinek többsége is sajátos nemzetközi jellegű.

A nemzetközi egyházi szervezetek között sajátos, un. nemzetközi hálózati rendszerre épült globális szervezet az Egyházak Világtanácsa. (EVT). Az EVT jellegét tekintve globális felekezetközi szervezet. 1948-ban Amszterdamban alapították Protestáns, Anglikán és Keleti Orthodox egyházi közösségek. Tevékenységüket az a törekvés motiválta, hogy az új helyzetben közelebb hozzák egymáshoz a keresztény egyházakat. A Római Katolikus Egyház azonban nem kívánt csatlakozni a szervezethez.[102] A XXI. század elején, a Világtanács genfi központja több mint száz országból 341 egyházi tagszervezetet fog össze. Az EVT nem rendelkezik "törvényes hatalommal" tagszervezetei felett. Fő feladatai között lényeges a közös politika kialakítása olyan kérdésekben, amelyek valamennyiük életében lényegesek, a közös célok megvalósításának elősegítése és az adott egyházak nemzetközi képviselete a multilaterális kormányközi szervezetekben. Az EVT jelentős szerepet játszik a misszionáriusi munkában is. A Világtanács keretébe tömörült egyházaknak is vannak nemzetközi szövetségeik. Ezek többségének kiépítése még a XIX. században kezdődött. A Baptista Világszövetség, a Lutheránus Világszövetség valamint a Református Világszövetség például maguk is lényeges nemzetközi hálózatok központjai.

Az Iszlám, mint vallás nem alakított ki központi nemzetközi vallási szervezetet. Az Iszlám Konferencia Szervezete (IKSZ) kormányközi szervezetként alakult meg 1969-ben, Marokkóban. A szervezetnek ötvenhat tagja van. Az IKSZ vezető szerve a Királyok, Államfők és Kormányfők Konferenciája. A szervezet jellegével kapcsolatban meg kell jegyezni azt, hogy a nemzeti különállás és állami szuverenitás az Iszlám törvényekben nem alapvető fontosságúak. Az Iszlám Konferencia Szervezete tagjainak többsége a XX. század második felében létesített állam, amelyeknek határait a gyarmatosítók mesterségesen alakították ki.

[102] A Római Katholikus Egyház hivatalos megfigyelőkkel képviselteti magát az EVT közgyűlésein és teljesjogú tagja a Világtanács Hit és Rend Bizottságának illetve a bizottság munkacsoportjainak

Kormányaik, az ENSZ tagállamaiként aláírták az államiságukat kifejező nemzetközi dokumentumokat, azonban mindmáig nem tudták ezt összehangolni az Iszlám jogi elveivel. Ennek megoldására hozták létre 1980-ban az Iszlám Nemzetközi Jogi Bizottságát, amelyik azóta is igyekszik e feladatot megoldani. Továbbra is alapvető probléma az, hogy a viszonylag szűk uralkodó elit célul tűzte ki nemzetté válást, miközben a papság zöme és a tömegek az iszlám nemzetközi kommunitárius elveit vallják és támogatják. Az iszlámban vált szét talán legélesebben a politikai tényezőként is jelentős erővé vált fundamentalizmus és a politikai szempontból viszonylag gyengébb modernizáló, reformista irányzat. A tagállamok abban elvileg megegyeztek, hogy egyesítik erőfeszítéseiket és erőforrásaikat érdekeik védelmére, népeik jólétének emelésére s a világ Mozlim lakossága fejlődésének biztosítására. A gyakorlatban meglehetősen kevés területen tudtak érdemi együttműködést kialakítani. A szervezet az eddigiekben finanszírozta az iszlám felsőoktatási intézmények, kulturális központok és intézetek építését, az arab nyelv tanításának előmozdítását, és támogatott bizonyos emberbaráti programokat az iszlám országokban. A Konferencia tagállamai közül többen is támogatnak olyan harcos, nemzetközi jellegű mozlim szervezeteket, mint a Hammas vagy a Hezbollah.

A zsidó vallásnak sincs központi szervezete. A legismertebb szervezet a Zsidó Világkongresszus a különböző közösségek és szervezetek laza föderációja, amelyben különböző politikai és vallási irányzatok vesznek részt. A szervezetet 1930-ban hozták létre azzal a céllal, hogy felhívják a figyelmet a nácizmus és az antiszemitizmus veszélyére. Ez a feladat ma is központi helyet foglal el politikai, jogi és nevelő munkájában. A zsidó Világkongresszus központja New Yorkban van. Különösen aktív propaganda és diplomáciai tevékenységet folytat az USA-ban és Európában.

Az egyházak nemzetközi diplomáciai tevékenységének operatív eszközei között nagyjelentőségűek az egyházi vezetők látogatásai a világ különböző térségeiben, államokban, nemzetközi szervezetekben. Ezek a látogatások, különösen a Pápa látogatásai egyrészt olyan publicitást adnak magának az egyháznak, amely más eszközökkel lehetetlen volna, másrészt segíthetik az adott térség közösségeit. lehetőséget adnak arra is, hogy az egyházi vezetők közvetlen tárgyalásokat folytassanak a kormány képviselőivel az adott ország és az egyház viszonyáról, különböző, gyakran kényes kérdésekről.

Az egyházak közül a legjelentősebb és sokoldalúbb a Római Katolikus Egyház diplomáciai tevékenysége. A pápai diplomácia kezdettől fogva technikai eszközként szolgált az egyházfő politikájának képviseletére és az Egyház védelmére. Fontos megjegyezni, hogy nem a Római Katolikus Egyház, vagy az 1929-ben alapított Vatikán, mint állam (amelyik a Pápa spirituális szabadságát garantálja), hanem a Szent Szék küld követeket vagy épít ki képviseletet. Ez a Pápa és a Római Kúria, amelyik az Egyház központi adminisztrációja. A Szent Szék egyedülálló nemzetközi jogi státusszal rendelkezik. Az Apostoli Nuncius, vagyis a Pápa nagykövetének intézménye az ötödik század óta létezik. Az első Apostoli Nunciatúrákat 1500-ban létesítették Velencében és Párizsban, s 1513-ban Bécsben.

2003-ban 172 országgal volt a Szent Széknek diplomáciai kapcsolata. A Szent Szék állandó missziókat létesített az ENSZ, az EU és más nemzetközi szervezetek mellett is. Ezekben megfigyelői státusszal rendelkezik. Képviselői különösen aktívak olyan társadalmi kérdésekben, mint a szegénység elleni fellépés, a béke és a leszerelés, a gazdasági fejlődés előmozdítása, a humanitárius segélynyújtás, a kulturális tradíciók védelme[103]. A Római Katolikus Egyház újabb dokumentumai részletesen is foglalkoznak a nemzetközi szervezetekkel. XXIII. János Mater et Magistra enciklikájának állásfoglalása, amelyben az állam funkciói és társadalmi felelőssége lényegesen átfogóbb módon fogalmazódtak meg.[104] Kiemeli a nemzetközi szervezetek jelentőségét, s hangsúlyozza az emberi társadalom egységét. A Pacem in Terris enciklika ennél tovább lép. Kiemeli, hogy maga az erkölcsi rend követeli meg valamilyen általános nemzetközi szervezet megalakítását. II. János Pál a Sollicitudo Rei Socialisban arról szól, hogy a világnak az első, második és harmadik világra történt szétesése ellenére, kölcsönös függőségük erős maradt. Amikor azonban ezt a kölcsönös függőséget elválasztják az erkölcsi követelményektől, ennek szerencsétlen következményei vannak.[105]. A Sollicitudo Rei Socialis enciklikában különös figyelmet fordít a nemzetközi szervezetek szerepére és felelősségére a harmadik világban, s azt vallja, hogy a jellemző a kölcsönös függőség radikális növekedése, s következésképpen olyan szolidaritásra van szükség, amelyik a kölcsönös függőséget erkölcsi magaslatra emeli.[106] "A meglévő nemzetközi szervezetek – írja - jól működtek a népek érdekében. Az emberiség fejlődése azonban új, és nehezebb fázisba érkezett. Magasabb fokú nemzetközi rendre van szüksége az egész világ társadalmainak, gazdaságainak és kultúráinak szolgálatára"[107]. A Katolikus erkölcsi tanításban, amelyik XIII. Leonál még a nemzeti uralkodó réteg felelőségét emeli ki, az államok felelősége részben már VI. Pál, de különösen II. János Pál enciklikáiban nemzetköziesedik. Nagy hangsúlyt kap a nemzetközi szervezetek fontossága. A pápai enciklikák ugyanakkor igen jelentősnek tekintik továbbra is az államok szerepét és a szuverenitást. Az állami és a nemzetközi feladatok és felelősség egyidejű kiemelésében különösen fontosak a Centesimus Annus megállapításai.

Igen jelentős tényező az egyházak diplomáciájában az Egyházak Világtanácsa is. A Világtanács New-York-i képviselete több mint fél évszázada működik. Lényegében a keretei közé tartozó egyházak nevében vesz részt az ENSZ munkájában, NGO státusszal. Az ENSZ a Világtanácsot, mint a legjelentősebb

[103] Jean-Louis Tauran :The Presence pf the Holy See int he International Organizations. Előadás a Milánói Katholikus Egyetemen. 2002 Ápr.22.

[104] A Mater et Magistra például kiemelte: „ Ami az államot illeti, mindent meg kell tennie, amire képes,hogy előmozdítsa az anyagi javak megfelelő kínálatát. Kötelessége az is hogy megvédje minden polgárának jogait, s különösen a társadalom gyengébb tagjaiét, a munkásokét, a nőkét és gyermekekét" majd felhívja a figyelmet arra,hogy a kevésbé fejlett térségeknek olyan közszolgálatból kell részesülniük, amelyet a körülmények megkívánnak ahhoz, hogy felzárkózhassanak a nemzeti átlaghoz. Mater et Magistra 2021 old.107. old.

[105] Sollicitudo Rei Socialis 17. 403.old.

[106] u.o.p.410

[107] u.o. 425.

nemzetközi nem-kormányszervezetet kezeli. Az Egyházak Világtanácsa különösen aktív szerepet játszik az emberi jogokkal, a szegénység elleni harccal és a békés együttműködés előmozdításával kapcsolatos kérdésekben. Az Összekötő iroda igen jelentős figyelő, elemző és információs feladatokat lát el. Segíti az Egyházak Világtanácsának nemzetközi kapcsolatépítő munkáját különösen a fejlődő országokkal.

A hivatalos képviselők mellett a Római Egyház és az Egyházak világtanácsa gyakran küldenek „bizalmas képviselőket" egyes kormányokhoz. Ezeket a kormányok általában kedvezőbben fogadják, mint az ellenük irányuló nyilvános tiltakozásokat vagy felhívásokat.

Valamennyi jelentős egyház körül nemzeti és nemzetközi civil szervezetek tömegét igyekeztek kialakítani. Ezek egyrészt sajátos érdekeket és általában az adott egyház értékrendjét tükröző álláspontokat képviselnek általában, vagy valamely speciális területen/népesedés, nők jogai, ökológiai viszonyok, másrészt valamely egyházhoz való kapcsolódásuk legitimálja tevékenységüket. A XXI. század nemzetközi kapcsolatrendszerének két fő szintje a makro, tehát az államközi kapcsolatok, és a mikro, vagyis az un. civil szervezetek közötti kapcsolatrendszer jelentősége az egyházak szemszögéből is nagy. Vitatott kérdés, hogy a szervezett egyházak mennyiben tekinthetők civil szervezeteknek. A Római Katolikus Egyház volt talán az első, olyan civil mozgalom kezdeményezésében, amelyik globális méretekben igyekezett a társadalmat megszervezni. A Katolikus Akció XI. Pius kezdeményezésére és felhívására született globális program 1922-ben indult el.[108], alapvetően valószínűleg a kommunista mozgalom terjedésének megakadályozására, különösen Franciaországban, Olaszországban és Németországban.

Az egyházak holdudvarába tartozó civil szervezetek és mozgalmak különböző térségekben s eltérő területi kiterjedtségben, a társadalmak különböző csoportjai körében igyekeznek egyesíteni az adott felekezethez tartozókat. Arra törekednek, hogy az adott közösségek társadalmi és kulturális valamint politikai és gazdasági státuszát erősítsék és terjesszék vallásuk értékeit. E szervezetek körében a törekvés a kizárólagosságra éppúgy előfordul, mint az erőfeszítés a közös front kialakítására a nemzetközi élet nagy kérdéseiben. Különösen jelentősek e tekintetben az olyan szervezetek, mint az Opus Dei vagy azok a keresztény illetve iszlám civil szervezetek, amelyek a nemzetközi élet olyan "kényes" kérdéseiben lépnek fel, mint a családtervezés, a nők egyenjogúsága, illetve az emberi jogok témái. Az egyházak holdudvarába tartozó társadalmi szervezetek messze nem homogének. A Katolikus orientációjú szervezetek között vannak kapitalizmus ellenes, globalizáció ellenes szervezetek, s vannak olyanok, amelyek szoros kapcsolatban állnak a konzervatív politikai pártokkal. Még szerteágazóbb az Iszlám orientációjú civil szervezetek köre. Szakmai és tudományos szervezetek, ,jótékonysági és militáns politikai csoportosulások tucatjai és ezek nemzetközi szövetségei igen jelentős szerepet játszanak az adott társadalmakban s a

[108] Ubi Arcano Dei, 1922

nemzetközi életben is. Egyik jellegzetes szervezet az 1928-ban, Egyiptomban alapított Muslim Brotherhood, amelynek alapvető célja Iszlám államok alapítása mindazokban az országokban, amelyekben a mozlimok vannak többségben.

Az egyházak nemzetközi munkájának eszköztárában hagyományosan nagyjelentőségű a misszionáriusi-diakóniai munka. Ennek jellege és főleg tartalma jelentősen módosult. Az elmúlt évszázadok során, a nyugati civilizáció és hatalmi befolyás terjesztésében sajátos munkamegosztás alakult ki a misszionáriusok, a kereskedők, a katonák és a hivatalnokok között. A XXI. században, annak a világnak a társadalmi környezete, amelyben a misszionáriusi munka döntő része folyik gyökeresen más, mint a gyarmatosítás idején vagy az azt megelőző korszakban volt. Mások a misszionáriusok feladatai is. Ezek között a hittérítő szerep a világ sok térségében nehezebbé vált. A diakónia, vagyis a szolgálat jobban fejezi ki a feladat lényegét. A társadalmak, amelyek keretében működnek nem hagyományosan stagnáló, megmerevedett szervezetek, hanem átalakuló formációk. Erősödik a társadalmi megosztottság, mélyülnek a szakadékok, terjednek a városok, kibontakozóban van az információs forradalom, s különböző vallások is versengenek, vagy védekeznek a külső befolyással szemben. Több iszlám államban is súlyos büntetésre számíthat például az, aki a mozlimokat más vallásra szeretné téríteni. A misszionáriusi munkára egyre inkább jellemző a fejlődés előmozdítását, a gyógyítást, oktatást, emberbaráti segélynyújtást és az adott vallási felekezet terjesztését szolgáló munka rugalmas összekapcsolása. Ez több egyház keretében is koordinált nemzetköz stratégia keretében folyik. Az egyházi misszionáriusok között sokan egyben projekt-menedzserek, civil szervezetek segítői vagy szervezői. Egyre gyakrabban kerülnek szembe munkájukban igen kényes helyi vagy globális társadalmi problémákkal is. (Növekvő egyenlőtlenségek, idegen ellenesség, korrupció, polgárháborúk stb.)

Az egyházak a szegénység, az egyenlőtlenségek elleni globális küzdelemben

Az emberek alapvető egyenlősége centrális fontosságú a legtöbb vallás hittételeiben. A XXI. század elejére, mint közismert, a világon minden korábbinál jelentősebb társadalmi egyenlőtlenségek alakultak ki. A társadalmi egyenlőtlenségek problematikája, a szegénység és a társadalmi szolidaritás elsősorban a zsidó és keresztény vallásokban, az Iszlámban és a Buddhizmusban jelennek meg a XXI. század elején. Egy hindu tudós a hatalom, a gazdagság és a tudás egyenlőtlen megoszlásában látja a probléma gyökereit[109].

A piaci rendszer feltételei között erősödő globalizáció társadalmi differenciáló hatása valamennyi társadalomra jellemző. A társadalmak egyre inkább három csoportra tagozódnak. Az egyik a „globalizáltak" csoportja. Ebbe

[109] Boston Research Center for the 21st Century,Newsletter No.16 Winter 2001.p.18

tartoznak a csaknem 70 000 transznacionális társaság több mint 800 000 vállalatának tulajdonosai, részvényesei, dolgozói, a velük kapcsolatban álló sokmillió beszállító vállalakozó és a különböző elosztó hálózatok emberei, a politikai, gazdasági, katonai hatalmi elitek, a társadalmak olyan képzettséggel rendelkező tagjai, akik ennek alapján nemzetközi szempontból is mobilak. A másik végletet azok alkotják, akik a globalizációból annak kedvező hatásaiból gyakorlatilag tartósan vagy végérvényesen kirekednek, a parasztság széles rétegei, a szakképzetlenek, a mezítlábas kapitalisták és a mezítlábas értelmiségiek. A kettő között alakult ki az un. közbenső réteg, amelyik mindkét irányba mozoghat: gobalizálódhat vagy a kint rekedtek közé kerülhet. A globalizáció társadalmi következményei az élet minősége szempontjából is lényegesek. Ezektől függ ugyanis azoknak a modern javaknak és szolgáltatásoknak (beleértve az egészségügyi szolgáltatásokat is) hozzáférhetősége, amelyek a föld lakóinak helyzetét meghatározzák. Alapvető kérdésként fogalmazódik meg: lehetséges-e a globalizációnak emberi arcot adni, s annak folyamatait úgy humanizálni, hogy a szegénység csökkenjen. Az emberarcú globalizáció eszméje az ENSZ dokumentumaiban, s különösen a Főtitkár Millenniumi jelentésében fogalmazódott meg a nemzetközi közösség számára kitűzött célként. Ez a cél azonban csak széles társadalmi összefogás segítségével realizálható, amelyben igen jelentős szerepe lehet az egyházaknak.

Sok vezető egyházi személyiség megértette, hogy az általa képviselt vallásnak és egyháznak jövője a XXI. században nemcsak munkájuk lelki aspektusaitól függ vagy értékrendjük vonzóerejétől, hanem attól a szereptől, amelyet az emberi szenvedés, a nélkülözés mérséklésében játszanak s készségüktől ennek megfelelő társadalompolitikák támogatására. A hívőknek jelentős tömegei a világméretekben szegénynek tekintettek közé tartoznak. Még jelentősebb azok száma követőik között, akik a legsebezhetőbbek a globális változások társadalmi következményei nyomán.

Khomeini, aki az iráni iszlám forradalom szellemi atyja és szervezője volt, meglehetősen egyértelműen fogalmazott ezzel kapcsolatban az iszlám országokról: "….az imperialisták egy igazságtalan gazdasági rendet kényszerítettek ránk, amellyel két csoportra osztották népünket: az elnyomókra és az elnyomottakra. Muzulmánok százmilliói éheznek, megfosztva minden egészségügyi szolgáltatástól és tanulási lehetőségtől, miközben a gazdag és erős kisebbség bőségben, pazarlásban és korrupcióban él. Az éhezők és a jogfosztottak állandó harcot folytattak és folytatnak ma is azért, hogy megszabaduljanak elnyomóiktól"[110]. Az ayatollah hangsúlyozta, hogy az Iszlám azoknak vallása, akik szabadságot és függetlenséget akarnak, s azoknak iskolája, akik harcolnak az imperializmus ellen.

Szinte valamennyi egyház és egyházi szervezet dokumentumai kiemelik a társadalmak és különösen az egyházak és saját vallásuk erkölcsi felelősségét a szegénység csökkentése, és az emberibb életfeltételek kialakítása terén. Tulajdonképpen ebben s szellemben született meg a Római Katolikus Egyház

[110] Imam Khomeini, Islam and Revolution. /Hamid Algar ford/ Berkeley, Mizan Press, 1991. P.34

keretében, Franciaországban a munkás-papok mozgalma, amelyik 1953-ban éles vitához vezetett a Római Egyház keretében. Tíz évvel később jelent meg Latin Amerikában az un. „felszabadítási" teológia, amelyik jelentős változást jelzett az adott közösségek életében. A Római Katolikus egyházi vezetők többsége a térségben hosszú ideig az elnyomó diktatórikus rendszereket támogatta. A latin-amerikai püspökök Medellínben rendezett konferenciája 1968-ban, záródokumentumában úgy fogalmazott, hogy „ az igazságtalan helyzetet intézményesített erőszaknak lehet tekinteni" s a politikai és társadalmi struktúrákban „mélyreható változásokat eredményező merész újításokat" követelt[111]. A felszabadítási teológia vallói és hirdetői szerint a keresztényi elkötelezettségnek magában kell foglalnia olyan nézeteket és akciókat, amelyek átalakítják az osztály és etnikai struktúrákat, valamint a nők helyzetével kapcsolatos elméleteket és gyakorlatot. Ezek ugyanis állandósítják az elnyomást, az erőszakot, a szegénységet és egyenlőtlenségeket. Ezzel viszont megakadályozzák Isten királyságának megvalósulását. A felszabadítási teológia a teológia átírását jelenti történelem alávetettjei érdekében, a gyengék erősítése, az elnyomottak felszabadítása céljából. Sok Katolikus pap csatlakozott a felszabadítási teológia gondolatához. A felszabadítási teológia 1968 után más vallások körében is terjedt, s ideológiai alapjává vált a Harmadik Világ Teológusai Ökumenikus Társaságának. Annak ellenére, hogy a Pápa és a Vatikán elítélte a felszabadítási teológia fő téziseit, az újabb enciklikák és az Egyház más megnyilvánulásai azonban arra utalnak, hogy a Római Katolikus Egyház növekvő figyelmet fordít a szegénység elleni harc általános kérdéseire, különösen a globalizáció társadalmi következményeivel összefüggésben.

Idézem ezzel kapcsolatban a 34. Jezsuita kongregáció 1995-ben kiadott nyilatkozatának gondolatait:

"A világgazdaság és a társadalom globalizálódása a technika, a kommunikáció és az üzleti élet hatására gyorsan fejlődik. Ez a jelenség hozhat kedvező eredményeket, azonban tömeges igazságtalanságot abban az esetben, ha a piaci erők nem törődnek a társadalmi következményekkel, különösen a szegényekkel, ha a kultúrák homogenizáló modernizációja úgy megy végbe, hogy elpusztítja a hagyományos kultúrákat és értékeket, ha nőnek az egyenlőtlenségek a gazdagok és a szegények között nemzetközi méretekben s az országokon belül valamint a hatalmon lévők és a kirekesztettek között. Ezt az igazságosság szellemében meg kell akadályoznunk oly módon, hogy egy az őszinte szolidaritásra épülő világrenden munkálkodunk, amelyben mindenkinek megfelelő helye van"[112].

Hasonló szellemben foglalt állást a Pápa a Centesimus Annus encyclikában. Kifejtette, hogy a világ intézményesen és szerkezetileg tragikus méretű válsággal

[111] Roberto Oliveros : History of the Theology of Liberation , tanulmány, Ingnacio Ellacuria, John Sobrino, „Mysterium Liberationis:Fundamental Concepts of Liberation Theology kötetben. Maryknoll, N.Y. Orbis Book, 1993. p.16

[112] General Congregation 34. n.56

néz szembe. Azt ajánlotta, hogy az erősebb nemzetek ajánljanak lehetőségeket a gyengébbeknek, hogy elfoglalhassák helyüket a nemzetközi életben. Ez változásokat követel az életstílusban, a termelés és a fogyasztás modelljében, azokban a hatalmi struktúrákban, amelyek az országokat kormányozzák. Lényegében hasonló gondolatok fogalmazódtak meg 2001-ben, Rómában a Pápai Társadalomtudományi Akadémián rendezett nagyjelentőségű tudományos világkonferencia egyes előadásaiban és vitáiban is. A konferencia centrális témája volt a globalizáció és a folyamat társadalmi következményeinek kezelése[113].

Az egyházak hagyományosan nagy szerepet játszottak a társadalmak jótékonysági tevékenységében. Az egyes vallások között e tekintetben is vannak különbségek, de a zsidó, a keresztény, a mohamedán, a szikh, a hindu, a buddhista és más vallások egyaránt kialakítottak bizonyos szabályokat arra, hogy híveik jövedelmeik hány százalékát adják jótékonysági célokra. A kereszténység hagyományaiban a tized az önkéntes irányszám. Az iszlámban a zakat, amelyik a jövedelmek 2,5 %-a évente, része a jogrendnek. A zsidó vallásban a „tzedaka" irányszáma ugyancsak a tíz százalék. A hinduizmus „vedic" hagyományában nincsenek felső határok az önkéntes adományok számára. A szikhek esetében a tíz százalék az irányadó.

Pontos adatok természetesen nem állnak rendelkezésre arról, hogy a valóságban a fenti irányszámok mennyire érvényesülnek. Tudományos kutatók 36 ország gyakorlatát vizsgálva olyan következtetésekre jutottak, hogy a tényleges szociális célokat szolgáló jótékonysági adományok messze elmaradnak a hagyományos irányszámokban lefektetett céloktól.[114] Az adatok magukban foglalják az egyházak számára adott támogatást is. Nincs adat arról, hogy ebből mennyit fordítanak ténylegesen jótékonysági célokra. Az sem ismert, hogy mekkora a nemzetközi egyházi jótékonysági tevékenység aránya. Néhány országban, közvetlenül vagy közvetve, kormányok is hozzájárulnak vallási jótékonysági szervezetek támogatásához. A Vöröskereszt. A Cristian Aid, a Tearfund, a Sewa International és a Jewish Aid a Charitas International, az ACT és a Muslim Relief Network és számos más, buddhista, hindu, szikh szervezet, szeretetszolgálat és egyházakhoz kötődő civil szervezet részei annak a „láthatatlan" nemzetközi segélyhálózatnak, amelyik a fejlődő világban felbecsülhetetlen számú és különböző területeken működő programokat valósít meg. Projektjeik keretében a mikro-hitelnyujtástól, amely az informális szektor mezítlábas kapitalistáit támogatja, iskolákig és kórházakig, rengeteg fajta tevékenység tartozik.

[113] The Pontifical Academy of Social Sciences : International Conference on Globalization :Ethical and Institutional concerns, 25-28 April 2001.. Johannes Schasching: The church's view on globalisation and D.A. Crocker:Globalization and Human Developmen.Ethical Approaches .

[114] Lester M. Salamon,Wojcieck Sokolovski and Associates: Global Civil Society:Dimensions of the Nonprofit Sector, Volme Two. Kumarian Press, 2004

Összefoglalva:

Nem tettük fel azt a kérdést, hogy mi az egyházak alapvető szerepe feladatai a XXI. század versengő világában s mennyire változott ez a korábbi évszázadokhoz képest? Kevés szó esett egymás közötti kapcsolataik, együttműködésük, versengésük problémáiról és formáiról is. Megvilágítottuk azonban, hogy a főbb vallások és egyházak képviselői sok tekintetben másképp látják a vizsgált kérdéseket és egyházuk feladatait is. A tanulmányból is kitűnt, hogy vannak olyan értékek és feladatok, amelyekben állásfoglalásuk hasonló. Erre épített az ENSZ Millenniumi közgyűlését megelőző nagyjelentőségű tanácskozás, „A vallási és spirituális vezetők Millenniumi béke-csúcstalálkozója" . A tanácskozás résztvevői egy rövid dokumentumot fogadtak el, amelynek állásfoglalásai néhány fontos kérdésben azt tükrözik, hogy a megosztó tényezők ellenére jelentős közös értékekben jutottak egyetértésre.
A dokumentum egyebek között a következőket ajánlja:
-Erőszak nélkül kell kezelni és megoldani azokat a konfliktusokat, amelyek a vallási és etnikai különbségekből származnak és el kell ítélni minden, a vallás nevében elkövetett erőszakot. El kell távolítani az erőszak gyökereit.

- Felszólítottak valamennyi vallási közösséget, etnikai és nemzeti csoportot, hogy tartsák tiszteletben a vallásszabadságot, keressék a megbékélést, s kötelezzék el magukat a kölcsönös megbékélés és a sebek begyógyítása mellett.
- Élesszék fel az egyénekben és a közösségekben a közös felelősség érzését az emberi család egészének jólétéért és annak elismeréséért, hogy minden emberi lénynek – vallási, faji, nemi vagy etnikai eredettől függetlenül- joga van az oktatáshoz, az egészséghez és a biztos és fenntartható megélhetés lehetőségeihez.
- Mozdítsák elő a vagyon egyenlőbb megoszlását a nemzetek keretei között és nemzetközi méretekben, a szegénység megszüntetését, s fordítsák meg a jelenlegi trendet, amelyik a szegények és a gazdagok közötti szakadék mélyülését jelzi.
- Neveljék közösségeinket földünk környezeti rendszerének s az élet minden formájának védelmére. Támogassák az erőfeszítéseket arra, hogy a környezetvédelem és a rehabilitáció minden fejlesztés tervezés és tevékenység szerves része legyen[115].

Naivitás lenne azt hinni, hogy a fentiekben kialakult egyetértés hatására automatikusan sor kerül a közös cselekvésre, vagy akár az együttműködés javítására a megfogalmazott célok érdekében. A világ nagy egyházai bonyolult rendszerek, amelyek keretében különböző érdekek érvényesülhetnek, s eltérő lehet értékrendjük értelmezése is. Ezt jelzi a fundamentalizmus térhódítása is. Igen

[115] NGLS Roundup.United Nations Non-Governmental Liaison Service. No.62. Sep. 2000.New York, p.6

jelentősek továbbra is a vallásokat és közösségeiket megosztó tényezők is. Az egyetértés a fenti célokban azonban alapja lehet a hívők körében is a közeledésnek és a megbékélés előmozdításának.

A jövő egyik lényeges nyitott kérdése marad, hogy a vallások és szervezeteik tiszteletreméltó erkölcsi tanításai és normái valamint sokoldalú emberbaráti tevékenységük a humanista, emberarcú globális integrálódását segíti elő, vagy a megosztottságot, a szembenállást növeli-e az egyébként is megosztott és súlyos gazdasági és társadalmi zavarokkal küszködő világban? E kérdésekkel kapcsolatban a XXI. század világában, mint erre az ENSZ főtitkára is utalt, különösen nagy az egyházi vezetők felelőssége.

NEMZETKÖZI FEJLESZTÉSI EGYÜTTMŰKÖDÉS AFRIKÁBAN

Surányi Sándor egyetemi tanár, BCE

Afrika jelenleg az egyetlen olyan kontinens, ahol növekszik azoknak a száma, akik napi egy dollár jövedelemnél kevesebből kénytelenek tengődni.

A helyzet súlyosságát az is érzékelteti, hogy az ENSZ Millenniumi Nyilatkozata külön fejezetben foglalkozott Afrikával. Ebben nagy hangsúlyt helyezett a segítségnyújtásra mindenek előtt olyan területeken, mint a demokrácia megszilárdítása, a konfliktusok és feszültségek megelőzésére szerveződő regionális és szub-regionális mechanizmusok kiépítése, nem utolsó sorban pedig a politikai stabilitás megteremtése. A szegénység csökkentése és a fenntartható fejlődés biztosítása Fekete-Afrika országai esetében ma már a súlyos eladósodottság miatt a legtöbb esetben megköveteli az adósságok eltörlését, a piacra jutási feltételek javítását, a hivatalos segélyek fokozását, valamint segítségnyújtást az AIDS és más fertőző betegségek terjedésének megakadályozásában.

Az utóbbi időben ismét egyre többet foglalkoznak különböző nemzetközi fórumokon azzal, hogy a fejlett országok milyen mértékű és milyen hatékonyságú segítséget nyújtanak a fejlődő világ súlyosan eladósodott országainak. Többnyire ilyenkor az északi országokat és Hollandiát hozzák fel példának, akik a legtöbb segélyt nyújtják. Ma arra igyekeznek rávenni a többi országot is, hogy GDP-jüknek legalább 0.7%-át bocsássák rendelkezésre, erre a célra. A segélyek felmérését és összegezését a párizsi székhelyű Development Assistance Committee (DAC) végzi és meghatározza a nettó tengeren túli fejlesztési segély (net overseas development assistance, vagyis az adományok, valamint a kedvezményes kamatozású kölcsönök törlesztésének levonása utáni) összegét. Tudni kell persze, hogy a kedvezményes kölcsön puszta összege nem nyújt megbízható támpontot a segítség tényleges hatásfokára vonatkozólag. Nem mindegy például, hogy járványt megelőző védőoltásokra, vagy korábbi hitelek kamatainak a törlesztésére nyújtják-e.

A 80-as évek eleje óta gyakorlatilag minden afrikai ország jelentős segélyben részesült különböző reformok megvalósítása céljából, aminek az egy főre jutó értéke a világ bármely más régiójához mérten is a legmagasabb. Az eredmények azonban Afrika szerte igen eltérőek. A külföldi segélyek hatékonyságára vonatkozó viták éppen ezért mostanában Afrikár helyezik a vizsgálat középpontjába. Ebben a vonatkozásban Fekete-Afrikának mindössze két siker-országa van, Ghána és Uganda, amelyek csökkenteni tudták a szegénységet és viszonylag gyors növekedést értek el. Elefántcsontpart és Etiópia az utóbbi években igyekszik felzárkózni a reformok terén. Más országokban a siker gyakorlatilag elmaradt.

Ugandának az elmúlt két évtized alatt elért fejlődése és gazdaságpolitikai reformja a legsikeresebb esettanulmány arra, hogy milyen szerencsésen lehet ötvözni a segélyeket és a reformokat. 1980 és 95 között a kapott segélyek összege folyamatosan nőt, csak ezt követően kezdett szinten maradni. Zömét ez alatt az idő alatt ellentétben az afrikai országok többségével, multilaterális szervezetek kölcsönei tették ki, és a strukturális átalakítási programhoz kötődtek. Csak a 90-es években kezdtek a bilaterális alapon kapott segélyek túlsúlyra kerülni. Uganda reform programja a legsikeresebb Fekete-Afrikában. 1987 és 96 között a GDP évi 6.4%-al nőtt, az infláció pedig 100%-ról egy számjegyűre csökkent.

A másik központi helyet elfoglaló ország az értékelés szempontjából Nigéria. Ennek az országnak a 118 milliós népessége Fekete-Afrika összes népességének 20%-át adja. Az ország gazdasági teljesítménye rendkívül gyenge és gazdaságpolitikai reformja semmit nem haladt előre. Az egy főre jutó jövedelmez az 1980-as évek elején elért csúcshoz képest fokozatosan erodálódnak. Akkor is döntően az olaj magas világpiaci árának volt köszönhető.

A Világbank megállapítása, miszerint ebben az országban az elmúlt 3 évtized alatti szinte semmi pozitív nem történ, valószínűleg nem túlzó. Az ország továbbra is egyetlen termék exportjától és annak áralakulásától függ, nevezetesen az olajétól. Míg 1990 és 96 között például nettó hivatalos segélyei (ODA) személyenként 52 dollárt tettek ki, Nigéria esetében ez mindössze 2,20 dollár volt fejenként. A GNP százalékában számítva az ODA segélyek 40%-ot tettek ki egész Afrikára nézve, Nigériában ez csak 1% volt.

Afrika világgazdasági helyének és szerepének helyreállításában, a kontinens fejlődésének beindításában közös a felelőssége a fejlett világgal együtt az afrikai vezetőknek is. Ennek megfelelően a kezdeményezés afrikai részről sem marad el. Millennium Partnership for the African Recovery Programme (MAP) címen csatlakoznak a Millenniumi Nyilatkozathoz. Az ECA Compact for Africa's Recovery címen jelentős részt vállal a feladatok megoldásának előkészítésében, szervezésében. Ez azon a felismerésen alapszik, hogy a jelenlegi feltételek mellett, a jelenlegi trendek alapján az afrikai gazdaságok növekedési ütemei meg sem tudják közelíteni a 2015-re meghatározott nemzetközi célkitűzéseket (International Development Goals, IDG). Ennek eléréséhez az afrikai gazdaságnak évi 7%-al kellene növekedni, ami az eddigi és a jelenlegi növekedési ütemeknek több mint a duplája. Ez azt jelenti, hogy az eddiginél hazai és nemzetközi vonatkozásban egyaránt sokkal jobb (külső és belső) forrásmobilizálásra van szükség. Természetesen ez nemcsak a források mobilizálását, hanem azoknak az eddiginél sokkal hatékonyabb felhasználását is jelenti.

A dokumentumok 3 döntő fontosságú, leginkább az afrikai körülményekből eredő feladatot jelölnek meg. Közöttük a túlélés legfontosabb feltételét képezi napjainkban az AIDS járványszerű terjedésének megállítása, ami szinte szükségállapot-szerű feltételeket teremt. Afrika nemcsak szegény kontinens, hanem AIDS, malária és sok egyéb trópusi betegség sújtja. Napjainkban 30 millió afrikai AIDS fertőzöttet tartanak nyilván, de még maláriában is 1 millióan halnak meg évente. Másik feladat az általános közegészségügyi viszonyok sürgős javítása,

egészséges népesség nélkül ugyanis semmiféle fejlesztési program nem valósítható meg. Az oktatási színvonal javítása, illetve az oktatási rendszer rehabilitálása szintén halaszthatatlan. Az emberi tőke fejlesztése, az ezen a téren történő beruházás a gazdasági fejlődés alapfeltételét képezi.

Az is egyértelmű, hogy az afrikai gazdaságok fenntartható fejlődése és a szegénység csökkentése lehetetlen nemzetközi együttműködés nélkül. Az elmúlt évtizedekben értékes tapasztalatok gyűltek össze a nemzetközi segélyezés terén. A kétségtelen eredmények mellett ezen a téren is van kölcsönös elégedetlenség a segélyek eredményességét és hatékonyságát tekintve. Ma minden érintett részéről – mint ahogyan az erre vonatkozó dokumentumok hangsúlyozzák - megmutatkozik az őszinte akarat és eltökéltség az eddigi tapasztalatok értékelésére, a legjobb megoldások kiválasztására és az együttműködés lehetséges új formáinak kidolgozására.

Afrikaiak által kidolgozott programokra és gazdaságpolitikákra van szükség. A feladatok meghatározása ma az afrikai vezetők vállán nyugszik és elsősorban a nemzetgazdasági cselekvés követeli meg. A múltbeli tapasztalatok is azt mutatják, hogy e-nélkül kevés remény van a sikerre. A korábban sok esetben a nemzetközi szervezetek tevékenységében és a bilaterális kapcsolatokban egyaránt követett „one-soultion-fits-all scenario" vagyis a minden helyzetben alkalmazható megoldás igénybe vétele ma már semmiképpen sem ismételhető meg (http://esa.un.org/ffd/policydb/PolicyTexts/eca-3.htm).

Természetesen elkerülhetetlen a külső segítség, mindenekelőtt például az ODA segélyek növelése Afrika számára. A 2015-re kitűzött IDG (nemzetközi fejlesztési célkitűzés) megvalósításához a nyomorban élők számának felére csökkentéséhez Afrikában (az AIDS-el kapcsolatos költségek nélkül) évi 10 milliárd dollár pótlólagos forrásra van szükség. A megnövelt segítséget mindenek előtt azoknak az afrikai országoknak kell juttatni, amelyek már korábban is bizonyították a kapott segélyek helyes és megfelelő prioritásképzés alapján történő felhasználását.

Az adósságválság sürgős és fenntartható megoldása a halasztást nem tűrő leglényegesebb feladatok közé tartozik. Ezzel kapcsolatban már több segélyező ország jelentett be adósság elengedési szándékot. Fenn áll azonban annak a veszélye, hogy a pénzügyi segítségnek a korábban alkalmazott hitelezési formája az adósságválság újraéledését eredményezné.

Az amerikai kormányzat a következő 5 évre 15 milliárd dollárt ad az AIDS, a tuberkulózis és a malária megfékezésére. 8 afrikai és 8 nem-afrikai országot választott ki, amelyeknek 50%-al megnövelt segélyprogramot biztosít, ha nyugati típusú demokratikus rendszerre térnek át, tiszteletben tartják az emberi jogokat és a szabad piac elveit. A Kongresszus 2004-ben a pénzügyi évre közel 1 milliárd dollárt különített el erre a célra.

Ebben Amerika afrikai érdekeinek fokozódás is tükröződik. Az afrikai olajtermelők az USA olajellátásának 25%-át adják. Rövidesen a földgázellátásnak is a legfőbb forrása lesz az US számára. Nigéria és Angola a fő ellátók, de sok kisebb, bizonytalan belső helyzetű ország is csatlakozik hozzájuk. Nagy gond az

erőforrásokban gazdag országok belső instabilitása, aminek a csökkentése még hosszú időt vehet igénybe. Az amerikaiak igyekeznek meggyőzni a lakosságot is arról, hogy a nagyobb bevételek az ő javukat szolgálják.

A kereskedelem bővítése a másik fontos US-afrikai téma. Az afrikai országok jelentős szövetségesei voltak az USA-nak a legutóbbi világkereskedelmi körtárgyalásokon, de később az USA és Európa ellen fordultak, más fejlődő országok hatására. Úgy ítélték meg, hogy a mg-i támogatások reformja kapcsán milliárdos veszteségek érik az afrikai országokat. Példaként azt hozzák fel, hogy az amerikai gyapottermelőknek nyújtott támogatás az árak csökkenése miatt tönkre teszi a Ny-afrikai muzulmán mezőgazdasági lakosságot. Az USA Dél-Afrikával és a szomszédos országokkal szabadkereskedelmi megállapodásról tárgyal, amivel fontos precedenst szeretne szolgáltatni. (Princeton Lyman, korábbi dél-afrikai US nagykövet nyilatkozata, 2004. augusztus)

Az afrikai országok is a helyüket keresik a hidegháború utáni korszakban. Az afrikai társadalmi struktúrák és államok körüli, illetve közötti viták kevésbé vannak összefüggésben a kelet-nyugati konfliktus megszűnésével, azok a gyarmati idők örökségei és megoldatlanságuk tulajdonképpen a függetlenség utáni első generáció egyik jelentős kudarcaként is felfogható.

A függetlenné válás utáni generáció (körülbelül 1960 és 1994 között) jelentős előrehaladást is elkönyvelhet a korábbi gyarmati korszakhoz képest. Sokkal szélesebb körűvé vált az oktatás, fejlődött a közellátás és az infrastruktúra, sőt számos országban a hazai piacra termelő ipar is megindult. Az afrikai országok jelentős szavazati arányt és erőt képviselnek az ENSZ-ben és más nemzetközi szervezetben is.

Ugyanakkor az új generáció kudarca is mélyreható és fájdalmas. Elnyomó, gyenge hatékonyságú, korrupt adminisztrációk, katonai diktatúrák, pártállamok, súlyos eladósodás, elfojtott kezdeményező készség és véleménynyilvánítás. Ezzel jellemezhetjük a függetlenség elnyerése utáni afrikai kormányzatok nem kis részét. Mindezt alátámasztotta és súlyosbította a nemzetközi rend működése és hatása, a költséges nagyberuházások ösztönzése és erre kölcsönök rendelkezésre bocsátása, nem kis részben pedig a hidegháborúval is összefüggésbe hozható polgárháborúk. Mindezek az elkövetett politikai hibákat még jobban aláhúzták.

A ghánai Kofi Annan, az első fekete-afrikai ENSZ főtitkár ezt a korszakot két részre osztja (http://www.cnie.org/nle/econ-51.html): az első az 1960-as és a 70-es éveket fogja át, amelyet a gyarmati rendszer felszámolását követő lelkesedés és gazdasági haladás jellemzett. A második az 1980-as és a 90-es évekre esik, amelyet gyakori polgárháborúk, zsarnoki katonai rendszerek és gazdasági stagnálás jellemez. Autokrata vezetők függetlenül attól, hogy mi volt a politikai jelszavuk vagy ideológiájuk, rendőrállami elnyomást hoztak létre, vagy hidegháborús patrónusuk segítségét vették igénybe hatalmuk megtartása érdekében. A legrosszabbak mérhetetlen szenvedést okoztak, a legelemibb emberi jogokat is súlyosan megsértve. A legjobbak sem voltak képesek a függetlenné válás utáni reményeket valóra váltani, megvalósítani a politikai szabadságot és biztosítani a társadalmi és gazdasági előrehaladást.

Nagyrészt ennek tudható be, hogy az 1970-es évekig még megmutatkozó gazdasági előrehaladás a 80-as és a 90-es évek során megállt, sőt visszafejlődésre is sor került. A belső viszonyok romlása, a világgazdasági feltételek keményedése (beleértve az olajválságot is), az afrikai mezőgazdasági exportcikkek árának tartós esése, nem utolsó sorban pedig a nemzetközi segítség drákói úgynevezett „strukturális alkalmazkodáshoz" kötése (Structural Adjustment Policy, SAP) következtében az afrikai országok társadalmi-gazdasági fejlődése megakadt és világgazdasági szerepe tovább erodálódott. Legtöbbször még el sem ismerik, azt a fontos szerepet, amit az IMF, WB és számos bilaterális segélyszervezet játszott a függetlenség utáni generáció abbeli törekvésének aláásásában, hogy javítsa a különböző társadalmi szolgáltatásokat. Az 1980-as évek első felében a WB, az IMF és az USA a segélyeket az afrikai országok esetében szigorú strukturális alkalmazkodási programhoz kötötte, ami egyebek mellett a költségvetési kiadások merev csökkentését is magában foglalta.

Jó példa erre Tanzánia, ahol a függetlenség elérésekor, 1961-ben meglévő 85%-os írástudatlanság aránya 1985-ben 9%-ra csökkent. Ezt követően azonban a SAP beindítás után az 1990-es évek közepére 36%-ra nőtt. Nyerere tanzániai elnök mondta a SAP-al kapcsolatban, hogy ha a kormányt arra kényszerítik, hogy csökkentse a kiadásokat, legelőször az oktatási és az egészségügyi kiadásokat kezdi lefaragni.

A 15. és a 19. század között Afrika kapcsolata világgal a rabszolga kereskedelem révén valósult meg. A 19. és a 20. század során döntően a nyersanyag exportra épült. Ez az ellátási funkció (legyen az értékes elefántcsont, arany, olaj, kávé vagy kakaó) kizárta Afrikát a dinamikus szerepet betöltő feldolgozó iparból és a pénzügyi szolgáltatások fejlődéséből, napjainkban pedig szinte teljes mértékben kimarad az információs technológia fejlődéséből.

Érthető okokból a politikai függetlenség megszerzése az 1960-as években ezen nem tudott azonnal változtatni. De annál aggasztóbb, hogy az afrikai országok többsége ma is feldolgozatlan mezőgazdasági nyersanyagot, kevesen pedig ásványi anyagokat és olajat, vagyis továbbra is elsődleges termékeket tud csak exportálni. Még Dél-Afrika viszonylag fejlett gazdasága is nagymértékben függ és sérülékeny az arany árának ingadozásától. Jellemző, hogy Ghánának, a Világbank egyik „siker országának" is, miközben 18%-ra növelte a nem-hagyományos exportcikkeinek részarányát az összexportjában, 1996-ban összes exportbevételének még mindig 32%-át adta a kakaó, 45%-át pedig az arany. A legsérülékenyebb országok mégis az olyanok, mint például Ruanda és Burundi, amelyek majdnem kizárólag agrártermékeket exportálnak. Az olajexportálók (Nigéria, Angola) sokkal jobb helyzetben vannak, de az áringadozások számukra is veszteségeket okoznak.

Bár az afrikai országok gazdasági teljesítménye javult a 90-es években és sokan remélték azt, hogy a két előző „elveszett évtizedhez" nem csatlakozik egy újabb, a gazdasági helyzet azonban továbbra is rendkívül sérülékeny és ingatag, az életszínvonal pedig semmit sem javult. Ebből a helyzetből kiindulva minden előrejelzés azt mutatja, hogy a 2015-re kitűzött nemzetközi fejlesztési célokat, vele

együtt pedig a szegénység csökkentését még a legkedvezőbb növekedési szcenárió esetében sem tudja teljesíteni.

Azok a növekedés fenntartását és a szegénység, nem utolsó sorban pedig az afrikai gazdaságok világgazdasági sebezhetőségének csökkentését szolgáló, alapvetően szükséges gazdasági szerkezet átalakulások (például az ipar, az infrastruktúra és a szolgáltatások fejlesztése), amelyeket a Világbank korábban olyan erőszakosan követelt a segítségnyújtás feltételeként, továbbra sem valósulnak meg, vagy túl lassan mennek végbe.

Ugyanakkor az elért szerény növekedési teljesítmények mögött sem állnak hazai megtakarítások és beruházások. Az afrikai gazdaságok továbbra is döntően a klimatikus, illetve időjárási változásoktól függnek, és teljes mértékben ki vannak szolgáltatva különböző külső koncesszionális segítségnek. A helyzetet mi sem érzékelteti jobban, mint az, hogy a 90-es évtized során az átlagos gazdasági növekedési ütem mindössze 2.1%-ot tetti, szemben a népesség 2.8%-os szaporodásával (http://www.cnie.org/nle/econ-51.html). Ez behozhatatlan lemaradást jelez a már említett évi 7%-os nemzetközi fejlődési célkitűzéshez képest, amit 2015-ig kellene teljesíteni ahhoz, hogy a szegénységben élők száma felére csökkenjen. Ehhez az egy főre jutó GDP átlagos növekedési ütemének el kell érni 4.4%-ot. Bár ez a jelen körülmények között elérhetetlennek látszik, mégis határozottan kijelöli a főbb cselekvési területeket.

Az Economic Commission for Africa (az ENSZ Afrikai Gazdasági Bizottsága) számításai szerint a kiegyensúlyozott gazdasági növekedés melletti iparfejlesztéshez Fekete-Afrikában 40%-os beruházási rátára lenne szükség. Nemzetgazdasági szinten mind a hazai, mind pedig a külföldi befektetések számára a legfontosabb a fenntartható és stabil gazdaságpolitikába vetett bizalom megteremtése és megtartása. Ez idő szerint a hazai megtakarítások az afrikai országokban messze elmaradnak a követelményektől. Ezen a téren is romlott a helyzet az elmúlt két évtized alatt. A hazai megtakarítások súlyozott átlaga 1974-80 és 1991-98 között a GDP 25%-áról 19%-ra csökkent. A Szaharától délre 22%-ról 17%-ra esett vissza. Ugyanezen időszak alatt a hazai beruházások aránya Afrikában a GDP 15%-áról 10.5%-ra csökkent, Fekete-Afrikában pedig 13%-ról 9.5%-ra esett vissza (Dél-Afrikát, Gabont és Nigériát nem számítva). A haza megtakarítások aránya a leggyorsabban a legszegényebb országokban csökkent és az un. „saving gap" (megtakarítási rés) csak nagyon kevés országban szűkült, aminek oka az alacsony és gyakran visszaeső reáljövedelem szint. Miután a megtakarítási ráta súlyozott átlaga a legjobban fejlődő országokat is bele számítva 15%, ezért mintegy 18%-ot tesz ki (Fekete-Afrikában 25-29%) a külföldi forrásokból finanszírozandó beruházások részaránya.

A strukturális átalakulás és a gazdaság diverzifikálásának fontossága aligha vitatható, ha az a helyi adottságoknak megfelelő növekedési stratégia eredményeként formálódik. Ennek révén növekedhetnek a jövedelmek, és válnak jobban kivédhetőkké az olyan gazdaságot érintő sokkhatások, mint a szárazság, árvíz, vagy akár a nemzetközi cserearányok romlása. A nyomorban élő afrikaiak jelentős része a kisgazdaságok „foglya" és a reménye is csekély arra, hogy helyzete

megjavuljon. Az ebből való kitörésre csak úgy nyílik esély, ha a mezőgazdaság súlya a gazdaságon belül csökken, a feldolgozóiparé pedig nő. A technikai fejlődés a hazai hozzáadott érték növelését is lehetővé teszi. Az ipar és a mezőgazdaság közötti szerves kapcsolatok figyelembevételével hosszabb távon csak az arányos fejlődés lehet eredményes. Az iparfejlődéssel párhuzamos, kiegyensúlyozott afrikai gazdasági növekedéshez az egy főre jutó jövedelmeknek a mezőgazdaságban évi 4.1%-al, az iparban pedig 3%-al kell növekedni. A hazai forrásokra épülő iparfejlesztés gondolata nem új, de eddig igen ebben is csekély előrehaladás történt, jóllehet Afrika komparatív előnyének a kihasználása ezen a téren kézenfekvő lenne. Ennek révén nagyobb hozzáadott értéket, gyorsabb termelékenység növekedést, és kedvezőbb kereslet rugalmasságot lehetne elérni, mint a feldolgozatlan hagyományos nyersanyagok kivitele esetében.

A mezőgazdaságban a nyomor csökkentése mindenek előtt infrastruktúra-fejlesztést és az értékesítési, felvásárlási rendszer (például szövetkezeti keretek fejlesztése) követeli meg. A helyi talaj és klimatikus adottságoknak jobban megfelelő korszerűbb termékek, valamint a környezetbarát agrártechnológiák kutatása szintén kulcsfontosságú feladat. Mindez azonban az eddigiek során rendre háttérbe szorult, a kormányzatok jelentős része az erőforrások és szellemi energiák java részét fegyverkezésre, presztízs beruházásokra (óriási veszteséget okozó légitársaságok üzemeltetése (például Kenya), luxusszállodák építése és fenntartása, rosszul irányított óriási állami vállalatok működtetése például a kitermelő szektorban, nem egy esetben ideológiai előítéletek alapján) fordította. Mindez csak a legutóbbi években kezd módosulni, eredményessége azonban még nem érzékelhető.

Így továbbra is súlyosbodó és terjedő szegénységgel kell számolni a kontinensen, ami ma már a 3. Világban is egyedül álló. Azoknak az afrikaiaknak a száma, akik napi 1 dollárból, vagy annál is kevesebből kénytelenek tengődni 1987 és 1998 között 217 millióról 302 millióra nőtt, ami a népességnek több mint 50 százalékát teszi ki. Az afrikai szegények átlagos napi jövedelme 83 dollárcent. Ezen túlmenően, Afrikában van a legkedvezőtlenebb, szélsőségesen polarizált jövedelem eloszlás. Ilyen körülmények között aligha van esély arra, hogy a szegénységben élők számát a nemzetközi célkitűzéseknek megfelelően felére csökkenthessék. Ennek inkább az ellenkezője a valószínűbb, ugyanis az alacsony növekedési szcenárió esetében 2015-re az afrikai nyomorban élők száma 302 millióról 361-426 millió körüli értékre fog nőni. A kontinens anyagi szükségletei példa nélkül állók ahhoz is, hogy egyáltalán, ha kis mértékben is, csökkenjen a nyomor.

Alacsonyabb szintű külső függőség, mindenek előtt az eladósodottság csökkentése nagyobb lehetőséget teremtene a fenntartható növekedésre. Az óriásira nőtt adósságterhek elszívják a kormányzatok eszközeit, amelyeket a gazdaság hatékonyabb működéséhez nélkülözhetetlen infrastruktúra-fejlesztésre fordíthatnának. Ennek érdekében az afrikai országok most adósság elengedést igyekeznek kieszközölni. A legtöbb súlyosan eladósodott fekete afrikai ország esetében ez már folyamatban van, kérdés, hogy mennyire tudnak megfelelni a

Bretton Woods-i intézmények által szabott szigorú makrogazdasági követelményeknek. Mindehhez érett és jól kimunkált nemzetközi partneri együttműködésre van szükség, a ma még jellemző érdekkonfliktusokkal szemben. Fontos, hogy az afrikai kormányzatok ne ismételjék meg az olyan hitelek igénybevételét, amelyek újratermelik az adósságterhek növekedését. Az a „segítség" amely nem hozza meg a kívánt növekedési eredményt, illetve hozamot, csak egy újabb eladósodási ciklus kezdetét jelentheti.

A piacgazdaság hatékony működéséhez nélkülözhetetlen a tranzakciós költségek alacsonyan tartása. A rosszul és magas költségszinttel működő közszolgáltatások, mint az áram- és vízellátás, a siralmas, vagy nem is létező infrastrukturális létesítmények, mint az utak, vasutak, kikötők, repülő terek, stb. súlyos teherként nehezednek a vállalkozásokra és visszafogják a gazdasági növekedést. Az elbürokratizálódott, lassú és kiszámíthatatlan adminisztráció, nem utolsó sorban a helyenként példátlan méreteket öltő korrupció, súlyos „adóteher" a magáncégeken.

Érthető okoknál fogva a vállalkozások világszerte az alacsonyabb tranzakciós költségekkel funkcionáló környezetet keresik és preferálják, ezért Afrika további marginalizálódása az ezen a téren megvalósítandó sürgős fejlesztések nélkül tovább folytatódik, teljes mértékben kívül reked a globalizálódó világgazdaságból. Mindehhez járul az afrikai pénzügyi rendszer elmaradottsága. A jól és olcsón működő pénzügyi hálózat a gazdasági fejlődés lényeges eleme, egyaránt csökkenti a hazai és nemzetközi befektetők kockázatait és költségeit.

Az afrikai országok sajátos kapcsolata Európával a gyarmati függőség megszűnését követően az integráció kezdete óta áll fenn. Az EK-tagállamok gyarmataikat társult területekké nyilvánították, amelyek a függetlenné válás után 1963-ban aláírták a yaoundei konvenció néven ismert, később többször megújított társulási egyezményt. Ebben a kereskedelem liberalizálásának a fenntartásából és kibővítéséből indultak ki. Az afrikai országok lehetőséget kaptak arra, hogy az EK-országokból származó importjukra a korlátozásokat fenntarthassák, sőt fokozhassák. Az egyezmények keretében a társult országok az Európai Fejlesztési Alapból pénzügyi segélyeket és hiteleket is kaptak. A segélyekből elsősorban infrastrukturális és mezőgazdasági beruházások finanszírozásához járultak hozzá. Ezen belül az egykori Kelet-afrikai Közösség országai (Kenya, Tanzánia, Uganda) 2004. március 3-án aláírt szerződésükkel ismét vámunióra léptek egymással.

A közös piac 1973-as kibővülésével a társulási egyezmények kiszélesítése is napirendre került. 1975-ben született meg a loméi konvenció Togó fővárosában. 46 afrikai, karibi és csendes-óceáni fejlődő ország kötött a megállapodást az EK-val. A loméi konvenciókat 5 évenként újították meg, és fokozatosan bővítették. IV. loméi konvenció már 10 éves hatállyal (1990-2000) jött létre és a résztvevő országok száma 70-re növekedet. Különleges helyzete van Nigériának, amely a nagy olajtermelők közé, többségük azonban az ún. legkevésbé fejlettek kategóriájába tartozik, köztük a Szahel-övezet országai, amelyeket az élelmiszerhiány és az éhség is leginkább sújt.

A loméi konvenciók a korábbiakhoz képest a kereskedelem széles körű

liberalizálását valósították meg. Az ACP-országok exportjának túlnyomó részére az EK szabad beáramlást biztosított a piacaira, csak származási igazolást követeltek. Az ipari termékek teljes liberalizálást élveztek. A mezőgazdasági termékekre az EK-import mintegy 4%-ának a kivételével a vámokat szintén eltörölték, de a közös piaci agrárszabályozás alá eső termékek egy részénél a lefölözést részben vagy egészben az ACP-országok felé is fenntartották. Bizonyos mezőgazdasági cikkekre (marhahús, rum, banán és cukor - összesen mintegy 40-re) speciális megállapodásokat kötöttek. Az EK-vállalatok számára az ACP-országok a befektetést és a letelepedést „nem diszkriminációs alapon" biztosították.

A korábbi társulásokkal szemben a kereskedelmi megállapodásoknak lényeges új vonása volt, hogy eltörölték a viszonosság elvét. Az ACP-országokat így az EK-ból származó termékekkel szemben szerződéses liberalizálási kötelezettség nem terhelte, az ACP országoktól csak a legnagyobb kedvezmény elvének az alkalmazását követelték az EK termékeivel szemben.

A konvenciók fontos és új eleme volt az exportjövedelmet stabilizáló rendszer (Stabex). A rendszerbe eredetileg 12 terméket (banán, kakaó, kávé, kókuszdió, gyapot, stb.) vontak be, de a IV. loméi konvencióban már 48 terméket támogattak. A *Stabex* az ACP-országoknak így valamennyi fontosabb mezőgazdasági exporttermékére kiterjedt és támogatási alapját fokozatosan emelték. Szabályainak megfelelően, ha az ezekből a termékekből származó bevételek az előző 4 év átlaga alá estek, az ACP-országok pénzügyi támogatásra váltak igényjogosulttá. Később a bányászati termékek támogatására is kiterjesztették a rendszert (MINEX). Ebben a támogatásnak nem a jövedelmek, hanem a *termelés csökkenése* volt a feltétele, de különböző kedvezményes hitelekkel a magántőke-befektetéseket is igyekeztek bátorítani a bányászati szektor fejlesztése érdekében.

A loméi konvenciók keretében az EDF-ből (Európai Fejlesztési Alap) az ACP-országok különféle pénzügyi segélyekben részesültek. Tettek ugyan lépéseket a segélyek elosztásának gyorsítására és rugalmasabbá tételére, azok a várakozások azonban, amelyek a loméi konvenciókhoz nagyobb reményeket fűztek, nem igazolódtak be. Kiváltképp, ha azt is számításba vesszük, hogy a Konvenció számos országa az 1980-as évektől súlyosan eladósodott. Nem változtatták meg érdemlegesen a részt vevő fejlődő országok világgazdasági helyzetét és strukturális problémáit. Nem voltak képesek hatékonyan kezelni az érintett országok adósságválságát, nem tudták képessé tenni az ACP-tagokat gazdaságuk diverzifikálására, az elsődleges termékek exportjától való függőségük csökkentésével. A konvenciót aláíró országok többsége még az EK piacain is teret vesztett. Nem változott meg a kereskedelem monokultúrás jellege, az ACP-országok többségénél egy termékre az exportjövedelmek több mint 1/3-a jut. Az EU-importban mindössze négy termék (az olaj, a kávé, a réz és a kakaó) adja hagyományosan a szállítások több mint 50%-át. Hasonlóan koncentrált az EU és az ACP-országok közötti kereskedelem országok szerint is. Az EU importjának közel fele mindössze 3 országból (Nigéria, Zaire és Elefántcsontpart) származik. A konvenciók kereskedelempolitikai kedvezményei fokozatosan lemorzsolódtak.

Szükségessé vált a kapcsolatok felülvizsgálata, már csak azért is, mert 2000-ben a IV. loméi konvenció kifutásakor a nemzetközi feltételek gyökeresen eltértek attól, amelyek annak beindulásakor, 1990-ben a világrendet jellemezték. 2000-ben Cotonouban, Benin fővárosában került sor a két ország-csoport kapcsolatainak alapjait lefektető új szerződés aláírására, amely a következő súlypontokat határozta meg a kapcsolatok fejlesztésében (Palánkai, 2004): 1. A folytatódó politikai dialógus. Az intenzív politikai konzultációk célja a demokrácia, a jogállamiság, az emberi jogok megsértése miatt kialakuló krízisek megelőzése. Kiemelten kezelik továbbá a közfunkciók ellátása során az ún. jó kormányzás előmozdítását, különösen a fejlesztési programok hatékonyságát jelentősen mérséklő korrupció felszámolását. 2. A civil társadalom bevonása. Mindenféleképpen jelentős változás a loméi konvenciókhoz képest a civil szféra szerepének hangsúlyozása a kapcsolatokban. Ebben az elmúlt évtized egy igen lényeges jelensége tükröződik vissza, nevezetesen az erősödő civil szektor, amely a fejlesztési politika sikeréhez is jelentősen hozzájárulhat. 3. A szegénység csökkentése. Az új partnerség legfőbb célja, amelynek érdekében, és amelynek mentén koordinálni kell az együttműködés egyes részterületeit. 4. Az új kereskedelmi rendszer terve. Az ACP országok és az EU közötti kereskedelem 2008-ig történő további liberalizálása. 5. A pénzügyi támogatási rendszer reformja. Az EDF valamint a vonatkozó programok racionalizálása és egyszerűsítése.

Az egyezményben a reformok mellett kiemelik a folyamatosság biztosítását, a korábban elindított kezdeményezések tekintetében. A financiális háttéren is javítottak. Az EDF-től (European Development Fund) korábban le nem hívott kereteket az EU jelentős összegű új forrásokkal is kiegészítette. Ez összesen mintegy 25 milliárd eurót tesz ki a 2000-től 2007-ig, ami a támogatások jelentős növelését teszi lehetővé.

Ez a megállapodás már 20 éves időtartamra szól, amelyet ötévenként pénzügyi jegyzőkönyvvel egészítenek ki. A fejlesztési célú kereskedelmi rendszer kialakítása számos, a loméi konvenciók során szerzett tapasztalat felhasználásán alapul és új kereskedelmi rendszer kialakítását tűzte ki célul, amelynek nyolcéves átmeneti szakasz után, 2008-ban kell hatályba lépnie. Az átmeneti szakasz alatt a korábbi rendszer működik tovább.

2000-től kezdődően a Közösség fokozatos liberalizációt érvényesít a legkevésbé fejlett országokból származó importjára, a cukor, a marhahús és a borjúhús kivételével. Az Unió 2005-re az ezen országokból származó import teljes liberalizálását tűzte ki. Nem csekély a pénzügyi támogatások reformja sem. Alapjául az EDF működése során szerzett tapasztalatok szolgáltak. Cél a helyi kapacitások eddiginél jobb aktivizálása, amelyeket az Unió folyamatosan, teljesítményük alapján értékel. Az új program a támogatások két csatornáját különbözteti. Az egyik segélyeket juttat a kedvezményezetteknek, a másik pedig kockázati tőkét és kölcsönöket nyújt a cél-országok magánszektora számára. Az előbbire 10 milliárd eurót irányoz elő a tervezet, amelyen túl még 1,3 milliárdos keret áll rendelkezésre hasonló célú regionális programokra. Nincsenek konkrét, kizárólagos célokhoz kötött támogatások, az új rendszer lehetőséget biztosít

szükség esetén a keretek átcsoportosítására és módosítására. A támogatások koordinációját a Bizottság és az érintett ország illetékese látja el.

Az új támogatási program másik fő összetevője a beruházási tevékenység, amit az Európai Beruházási Bank felügyel. Az EU erre a programra 2,2 milliárd eurót biztosít. Fő célja az életképes vállalkozások támogatása elsősorban a magánszektorban, de indokolt esetben köztulajdonban lévő vállalat is lehet kedvezményezett. Támogatja a privatizációt, segíti a helyi pénzügyi szektor fejlődését, a helyi tőkepiacot, ösztönzi a külföldi tőkeberuházásokat, és a megtakarítások beruházását. Az Alap elsősorban azon területeken vállal szerepet, ahol a tőkeigényt más forrásokból nem lehet kielégíteni. (Magas kockázattal járó beruházásoknál, amelyekben a magánszektor és a helyi finanszírozó intézmények nem képesek szerepet vállalni.) A támogatás formája lehet kölcsön, részesedés megszerzése vagy garanciavállalás. Fontos cél, hogy működése révén segítse elő a magántőke bevonását.

A loméi konvenciókból ismert STABEX és SYSMIN is jelentős változásokon esett át. A támogatás szükség esetén a hosszú távú támogatások terhére igényelhető, de csak akkor jár, ha a visszaesés a gazdaság stabilitását veszélyezteti.

A loméi konvenciókhoz képest a működési mechanizmus fejlesztéséről van szó az új rendszerben, hiszen az elmúlt évtizedekben leginkább a program rosszul szervezett struktúrája akadályozta az ígéretes fejlesztési célok megvalósítását

Az egységes európai piac az ACP-országok számára előnyös lehet, de számolni kell kedvezőtlen hatások lehetőségével is (például kereskedelemeltérítés vagy növekvő verseny). Befolyással lehet a közép-kelet-európai országok növekvő versenye (textilipar, félig feldolgozott termékek), valamint pénzügyi segélyeket és magánberuházásokat „eltérítő” szerepe.

Most az ezredfordulót követően több afrikai vezető Afrika reneszánszáról, vagy a változások harmadik hullámáról beszél. Egyesek mindezt egy újabb függetlenségi harcként értékelik, amelyet már olyan generáció vihet keresztül, amelyik a hidegháború és az apartheid után született. Ezzel megteremtődhet a lehetősége annak is, hogy a közemberek végre Afrikában békében dolgozhassanak. Az akadályok most is nagyok, de minden jel szerint a társadalmi átalakulás új szakasza kezdődött Afrikában, aminek a külső segítség és az intenzív kapcsolatok ellenére zömmel belső hajtóerői léphetnek működésbe. A gyarmati rendszerből eredő afrikai állami struktúrák átalakulása még mindig befejezetlen.

A mostani átalakulás elkezdődésében az is közrejátszott, hogy az országok nagy része elveszítette hidegháborús patrónusát. Emellett vannak kimondottan ország-specifikus okok, vagy akár olyanok, amelyek a változó világgazdasági környezet következtében jöttek létre. Valószínű azonban, hogy az így bekövetkező változások is egyenetlenek lesznek. Olyan problémák azonban továbbra is megmaradnak, amelyek a túlzott leegyszerűsítésekből erednek, vagy amelyek más kontinensek országaiból származó, minden országra egyaránt alkalmazhatónak vélt receptekre támaszkodnak. A külső tanácsadók eddig sem értették igazán az afrikai realitás sokrétűségét és színességét és ezért kevés érzékenységet tanúsítottak iránta.

Madeleine Albright külügyminiszter asszony 1997 decemberében Addis Abebában dicsérte Afrika mai, új vezetőit, mint akik majd hozzájárulnak népük felemelkedéséhez és a kontinensük hírnevének javulásához. Nem adott azonban támpontot arra vonatkozólag, hogy az éppen uralmon lévő afrikai vezetők közül kikre gondol. Nyilván maga is tisztában van azzal, hogy a jövőbeni kilátások nem pusztán a vezetőkön múlnak (hiszen ez a garnitúra sem lesz homogén) hanem sokkal inkább a különböző szintű intézményi változásoktól tehetők függővé.

Másik veszélyes féligazság a szabad piaccal kapcsolatos dogma alkalmazhatóságának propagálása a nyitott és függőségben lévő afrikai gazdaságokra és a makro-ökonómiai alkalmazkodásra, mellőzve az adott helyzetből kiinduló fejlődés alapvető követelményeit.

Az amerikai politikai nyilatkozatokban gyakran említik alapvető célként „Afrika integrációját a világgazdaságba" és gyakorta dicsérik azokat az országokat, amelyek szilárd makrogazdasági politikát követnek, és eleget tesznek a szabad piacgazdaságra való átmenet követelményeinek. Ezt az álláspontot azonban az afrikai közvélemény és a vezetők jelentős része sem fogadja el fenntartások nélkül. A gazdasági növekedés megvalósítása nagyobb versenyképességet és a hatásfok-gyenge, korrupt, bürokratikus kötöttségektől való megszabadulást követeli meg.

Az eddigi tapasztalatok fényében is megállapítható, hogy a fejlődés nem lesz fenntartható és igazságos, ha:

1. az nem irányul a munkahelyteremtésre és a szegénység felszámolására
2. a helyi és regionális fogyasztóknak is termel nem csak a nemzetközi piacokra
3. megfelelő állami egészségügyi és oktatási kiadások támasztják alá
4. védelmet biztosít a munkajog és a környezet megsértésével szemben.

Ma már a Világbank és a UNDP is megegyezik abban, hogy szegénység-csökkentő növekedést és nem általánosságban a növekedést kell célként kitűzni.

A puszta piaci világgazdasági integráció – megfelelő szerkezetmódosítás nélkül – Afrikát továbbra is monokultúrás exporttól teszi függővé, megmarad az eladósodottsága, és nem vonz elegendő külföldi befektetést. Ezt semmi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy például 1997-ben D-Afrika kivételével az egész kontinens mindössze 4.7 milliárd dollár befektetést vonzott, az évi globális FDI-nek mindössze 3%-át. Ha a gazdaságpolitika a szélesre nyitott piac elvére épül abból a feltételezésből kiindulva, hogy az az egyéb előnyöket is automatikusan biztosítja, a legvalószínűbb eredmény az lesz, hogy az előnyöket csak egy szűk kedvezményezett réteg élvezi. Egyes országok és egyes szektorok fejlődnek, de ennek ára a folytatódó és növekvő szegénység és egyenlőtlenség, országok között és országokon belül egyaránt.

Az sem lehet véletlen, hogy a UNECA (az ENSZ Afrikai Gazdasági Bizottsága) 40. évfordulójára 1998-ban tartott konferenciájának szlogenje úgy hangzott, hogy „Az afrikai nők és a gazdasági fejlődés: beruházás a jövőnkbe". Az afrikai nők igen nagy hátrányokkal küzdenek, nélkülük pedig a gazdasági előrehaladás nem képzelhető el. A nők írástudatlanságának aránya 29 afrikai országban 50%, vagy az alatt van. Az írástudók aránya csak D-Afrikában éri el a fejlődő országok 61%-os átlagát. A szülési mortalitás fekete-afrikai átlaga 1990-

ben 980 volt 100 000 élve születésre számítva. Ez 12 az USA-ban és 470 a harmadik világ átlagában.

A 90-es években az ENSZ és a különböző regionális szervezetek szervezésében konferenciák során rögzítették azt, hogy alapvető célként kell kitűzni az oktatás, az egészségügy, a fenntartható gazdasági fejlődés, a biztonság, a demokratikus részvétel, és a nemek egyenlőségének a megvalósítását. Mindez a jövőben a kontinens országai között is sokkal szorosabb együttműködést igényel. (US and Africa: Starting Point for a New Policy Framework, Foreign Policy in Focus, 2004)

* * *

Források:

Tamás Szentes, World Economics, Comparative Theories and Methods of International and Development Economics, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2002

Simai Mihály – Gál Péter, Új trendek és stratégiák a világgazdaságban, Vállalatok, államok, nemzetközi szervezetek, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2000

Palánkai Tibor, Az Európai integráció gazdaságtana, AULA, Budapest, 2004.

US and Africa: Starting Point for a New Policy Framework, Foreign Policy in Focus, 2004

http://esa.un.org/ffd/policydb/PolicyTexts/eca-3.htm

http://www.cnie.org/nle/econ-51.html

MULTILATERAL DEVELOPMENT PROGRAMMES (UNIDO)

GROOT Adrie de, Section Head, UNIDO

The UN System and UNIDO

The UN system consists of a large number of specialized agencies, funds, programmes and other bodies with different areas of expertise and mandates. Specialized agencies support developing countries in a variety of important sectors, including health, education, agriculture, industry and labour. Funds and programmes have been established to address issues related to children, population or HIV/AIDS; and the United Nations Development Programme (UNDP) assumes an overall funding and coordination function on such cross-cutting issues as poverty reduction and good governance. At the country level, a UN Resident Coordinator is in charge of ensuring overall coherence of UN activities in the country. UNIDO is present in some 30 countries with Country Directors.

UNIDO was established in November 1966 as the organization responsible for coordinating the industrial development activities of the United Nations. In 1986 it became an independent specialized agency with its own governing bodies. Assessed contributions from all members finance the Regular Budget, while almost all technical cooperation projects are financed by contributions outside this budget from donor governments and multilateral funds.

UNIDO grew rapidly up to the early 90s, with most of its highly varied programmes funded by UNDP, responding to demand from developing countries for support in their efforts to accelerate industrial development. When UNDP moved away from funding specialized agencies in the mid 90s, and some member states left the organization, a serious crisis resulted. In response, in 1997 a "business plan" was developed with, and approved by the member states. Hungary played an important role, as it presided over the session of the UNIDO Board where this plan was agreed.

UNIDO's Programmes

The business plan contained two main lines: UNIDO should 1) focus its services in a limited number of areas, and 2) aim at delivering complementary services through integrated packages. Several rounds of reorganization and reform later, this has resulted in a leaner organizational structure, streamlined managerial processes, better measurement of impact, a sharper programmatic focus and improved delivery mechanisms for technical cooperation. This has resulted in recent years in an increasing volume of technical cooperation delivered to our

clients, although our core budget has stagnated. In 2004 UNIDO delivered almost $ 100 million in grant technical cooperation, while in the same year almost $ 130 million was mobilized for activities in the coming years, mainly from donor governments and from multilateral funds (this latter category focusing mainly on the environment and energy fields). [116]

UNIDO focuses today on three main priority themes, all three directly responding to international development priorities, and in our view, critical for developing countries. These are:

- Poverty Reduction through Productive Activities. Under this priority UNIDO directly addresses poverty through projects dealing with private sector development including capacity building for industrial policies and strategies, improving the "enabling environment" for businesses, the development of medium, small and micro enterprise, development of clusters of small enterprises, rural and women entrepreneurship development, agro-based industries, etc. This priority evidently directly responds to the main target of the Millennium Development Goals, the reduction of poverty.
- Trade Capacity Building. Based on long established expertise of UNIDO, this theme includes the building up of the key infrastructure required for a country to participate in international trade as per Uruguay round WTO agreements, including a national standards system, a legal and commercial metrology system, accreditation of testing laboratories so that these are recognized by trade partners, product certification systems, etc. This is preferably combined with projects aimed at strengthening the capacity of key export sectors to compete and export so that the new infrastructure will be utilized and sustainable. The programme was in this form launched at the Finance for Development Conference in Monterrey in 2002, together with the European Commission. The overall approach also includes activities to help the development of export consortia (of small and medium scale enterprises that would otherwise not be able to export) as well as the promotion of investment and technology transfer and other forms of business partnership.
- Energy and Environment. Under the "Energy" theme UNIDO developed a programme called "Rural Energy for Productive Use", which was launched in 2002 at the World Summit on Sustainable Development in Johannesburg. This initiative emphasizes the use of renewable sources of energy for promoting rural production activities. Further the theme includes an industrial energy efficiency programme as well as activities in support of the Kyoto Protocol. Under "Environment" UNIDO is one of three organizations carrying out projects for the implementation of the Montreal protocol on the protection of the ozone layer. It also is one of the main organizations helping countries with the implementation of the Stockholm Convention on the elimination of Persistent Organic Pollutants as well as with projects to reduce pollution of international waters, financed by the Global Environment Facility. Finally UNIDO has established and operates a network of now some 30 National Cleaner Production Centres, aiming at reducing the negative

[116] For more information on UNIDO and its activities please refer to www.unido.org

environmental impact of industrial pollution. The theme responds directly to Millennium Development Goal 7 on environmental sustainability.

Traditionally, like most development agencies, UNIDO works through projects, aiming at solving specific but limited development problems, or at strengthening national capacities to manage development problems. Such projects are designed in close consultation with the partner, and managed by UNIDO. They normally utilize international experts complemented by local experts and other inputs including equipment to work with national parties in carrying out the project, training local staff outside the country or "on the job", helping in the establishment and initial operation of national organizations etc. UNIDO also runs an investment promotion programme with a number of offices in developed countries financed by the host country, promoting a variety of business- to-business partnerships, a network of some 50 subcontracting exchanges it has helped establish, and several specialized international technology centres to support its overall aim of assisting developing countries.

Integrated Programmes

Responding to the recommendation in the business plan of delivering integrated packages of services, UNIDO developed a different modality of operation. Following consultations with national stakeholders agreement is reached with a country to focus on one overall objective for our activities. Together with the government and other national partners, a package of activities is designed that would be required in order to achieve that objective. The aim is to develop and carry out a series of mutually supportive projects as an "integrated programme", maximizing synergy. This could for instance include advising the government on better policies, and what we call a better "enabling environment" for private sector development, promotion of (foreign) investment in sectors with key export potential, establishing business development services focused on those sectors, establishing the required quality assurance services as well as working with the industry to help them upgrade productivity and quality. It is easy to see how these components support each other. UNIDO's strength, as identified in the Business plan discussions lies in the fact that we can deliver such complementary packages.

The next step:

With this approach, larger integrated packages of activities focused on a few high priority themes, we have had considerable success in a number of cases, and external funding is increasing rapidly as mentioned before. However, we consider that, on the one hand we have reached the limit of increasing our internal efficiency, and on the other we have experienced limits on the reach of our interventions, even with the integrated programmes.

Development challenges in the real world are not neatly compartmentalized. They tend to be rather complex – and thus call for consolidated action with partners. For instance one can look at the case of trade. Helping developing countries to participate in global trade requires productive firms with the capability to produce goods of high and consistent quality, but also the standards, quality, product testing and certification infrastructure and the national mastery of related technologies. It further requires markets being open, knowing customs procedures and market requirements, developing or finding distribution channels etc. Several of these requirements are outside the mandate of UNIDO, and we do not intend to try to cover these.

In order to extend our reach, and become more effective, UNIDO is therefore developing strategic alliances with complementary organizations. During the WTO meeting in Cancun in the autumn of 2003, an agreement was signed between the two organizations, to jointly assist developing countries to strengthen their capacity to benefit from international trade. A first round of joint presentations and programme development covering nine countries is being completed. In the context of this theme we also work closely with ITC and UNCTAD. Together we can cover most of the requirements mentioned above effectively.

In September 2004 a similar arrangement was signed with UNDP[117] inter-alia to jointly respond to the report of the UN commission on Private Sector and Development, co-chaired by Paul Martin, the Canadian Prime Minister, and Ernesto Zedillo, former President of Mexico which had been appointed by the UN Secretary-General.

The Commission was established to review the role of the private sector in development. Essentially it emphasizes that all around the globe, private sector enterprises drive both economic and industrial development. This is true at the grass-roots level where myriads of micro-enterprises serve local markets and produce basic goods that in particular poor population groups can afford. It is equally true at the global level where transnational corporations determine production patterns, decide on investment locations and shape trade flows between countries. The key challenge for development agencies is to harness the expertise and resources of private business for broad-based development objectives, and to link global and local players.

The Commission strongly recommends that the operational strategies of development agencies (multilateral and bilateral alike) be redirected towards a better coordination of collective actions. It is precisely this challenge that the strategic alliance between UNIDO and UNDP will meet. Both organizations will pool their complementary expertise and jointly formulate private sector development programmes. For instance, UNIDO's well established approach on rural and women entrepreneurship development will be combined with UNDP's long-standing experience in the provision of micro-credit – and thus create

[117] For more information please refer to http://www.unido.org/doc/18233

synergies in the fight against poverty. UNIDO can also mobilize its expertise in helping small and medium scale enterprises to cooperate through "export consortia" to overcome the disadvantages of small size and access international markets. Also the investment and partnership promotion tools of UNIDO may be mobilized. The development of joint programmes is under way in some 10 countries, with other organizations joining at as appropriate at the country level.

Thirdly, a cooperation agreement with the UN Office on Drugs and Crime (UNODC) is being finalized with an initial coverage of four countries. Under this agreement the focus for UNIDO will be on small and medium scale enterprise development and private sector development to help provide alternative livelihoods for people involved in illegal drug production while ODC focuses on enhancing the capacity of member states to counteract illicit drugs and crime.

The UN reform discussion

Following the same logic, the Director General of UNIDO has, in the context of overall UN reform, launched a proposal for strengthening the economic development functions of the UN. It has been published in the form of a book entitled: "Economic Development and UN Reform- Towards a "Common Agenda for Action", and is available on the website of UNIDO. It is proposed that the UN strengthens the position and effectiveness of its considerable but fragmented economic development activities through a sort of Common Agenda. The proposal is being considered at the highest levels with the UN. Under the proposal each agency would take the lead in agreed priority themes within an overall agreed set of themes. This would ensure that the UN system would focus its vast research capacities towards accumulating knowledge in a given line of thought, and achieve a critical mass in delivering well orchestrated and much more effective and visible support to the developing countries.

Back in 1997, the UN Secretary-General set in motion a process of reform towards improved coordination. Significant progress has been achieved, but when reporting to the General Assembly two years ago, Kofi Annan stated: "We have to do better still, however, if the United Nations is to achieve the system-wide coordination demanded by the daunting social, economic and political challenges that it confronts each day. The lives and well-being of large numbers of people depend on our ability to work together more effectively." This diagnosis still stands, and may be more urgent than ever before. The UN system has to deliver, and UNIDO is responding to this call.

MAGYARORSZÁG RÉSZVÉTELE A FEJLESZTÉSI SEGÍTSÉGNYÚJTÁSBAN

Jakab Péter, főosztályvezető-helyettes, Külügyminisztérium

A nemzetközi fejlesztési együttműködés (NEFE) fontosságának megértéséhez, a magyar Nemzetközi Fejlesztési Együttműködési Program megismeréséhez látni kell, hogy kialakításában a morális szempontokon túl nemzetközi kötelezettségeink, valamint saját jól felfogott biztonsági és gazdasági érdekeink is szerepet játszottak. Az OECD tagjává válásunkat követően a szervezet Fejlesztési Támogatási Bizottságának (DAC) alapelvei, különösen az EU tagságra való felkészülés miatt, Magyarország számára is meghatározó jelentőségűekké váltak, egyre fontosabb lett a nemzetközi fejlesztési együttműködés modern koncepciójának és kialakult nemzetközi gyakorlatának átvétele. A csatlakozási tárgyalások során az EU az éves ország-értékelésekben megfogalmazta azt az elvárást, hogy a tagjelölt országoknak ki kell alakítaniuk önálló nemzetközi fejlesztési politikájukat. A cél az volt, hogy a korábbi ad hoc jellegű támogatási politikát váltsa fel az ENSZ, az OECD DAC és az EU normáihoz igazodó nemzetközi fejlesztési együttműködés. Kijelenthetjük tehát, hogy akárcsak az élet számos más területén, EU-tagságunk, NEFE-politikánk szempontjából is meghatározó.

Globális szinten a hivatalos fejlesztési segítségnyújtás (Official Development Assistance - ODA) 2003-ban 69 milliárd USD volt – ennek több mint a felét, pontosan 54%-át az Európai Unió (a tagállamok és a közös költségvetésből gazdálkodó Európai Bizottság) biztosította, összesen 37 milliárd USD értékben. Magyarország tehát a legnagyobb donorközösség tagjává vált, ami nyilvánvaló előnyei mellett kötelezettségekkel is jár, és felelősséget is ró ránk. Természetesen hazánk számára e tekintetben is irányadó az Acquis Communautaire, valamint az OECD Fejlesztési Támogatási Bizottságának (DAC) irányelvei, az elérendő célok legismertebb megfogalmazását pedig az ENSZ Millenniumi Fejlesztési Céljai tartalmazzák. Ezek elérése érdekében fogadták el az EU tagállamai – akkor még hazánk nélkül - 2002-ben a Barcelonai Kötelezettségvállalásokat, miszerint 2006-ig átlagosan 0,39%-ra emelik a közösségen belül a tagállamok ODA/GNI ráfordítási arányát. A Barcelonai Kötelezettségvállalások az ENSZ Millenniumi Fejlesztési Céljain alapulnak, Monterreyben (Conference on Financing for Development) ezt a vállalást finanszírozási szempontból megerősítették, várható, hogy a szeptember 14-i New York-i csúcsra készülve meg is emelik. Noha a tagállami minimum 0,33 %, ez ránk nézve jogilag kikényszeríthető kötelezettséget nem jelent, mert politikai (ún. „soft") Acqui-nak minősül. Az új tagállamok nem hivatalosan a 0,1 %-os ODA/GNI arány elérését tűzték ki célul. Megjegyzendő, hogy a DAC tagság egyik kritériuma a 0,2%-os ODA/GNI arány biztosítása. Magyarország számításaink szerint 2004-ben kb. 0,057 %, 2005-ben kb. 0,073 %

elérésére lesz képes, tehát 2006-ra elérhető a 0,1 %. Cseh és szlovén barátaink ezt már elérték – elképzelhető, hogy hatékonyabb statisztikai adatszolgáltatással mi is közelebb kerülhetnénk hozzá.

A magyar NEFE Program nemzetközi háttere szempontjából EU-tagságunk mellett az ENSZ Millenniumi Deklarációjában meghatározott, már említett Millenniumi Fejlesztési Célok (MDGs) a legfontosabbak. A cél tömören megfogalmazva a világméretű szegénység csökkentése, amit munkánk során mindenkor szem előtt kell tartanunk. A legfontosabb célok az alábbiakban foglalhatók össze:

- A súlyos szegénység és az éhínség leküzdése;
- A mindenkire kiterjedő alapfokú oktatás biztosítása;
- A nemek közötti egyenlőség előmozdítása;
- A gyermekhalandóság csökkentése;
- Az anyák egészségének védelme, a gyermekágyi halálozás csökkentése;
- A HIV/AIDS, a malária és egyéb betegségek leküzdése;
- Környezeti szempontból fenntartható fejlődés;
- A világ országainak együttműködése a fejlődés érdekében.

A magyar NEFE Program kialakítása során először természetesen a jogi és intézményi hátteret kellett létrehozni. Ennek során a 82/2003 (07.06.) Korm. rend. kiegészítette a Külügyminiszter feladat- és hatáskörét a NEFE tevékenység koordinálásával és irányításával, a 2121/2003 (06.06.) Korm. hat. pedig létrehozta a Külügyminiszter elnökletével működő NEFE Tárcaközi Bizottságot (NEFE TB). A külügyminiszter elnökletével működő NEFE Tárcaközi Bizottság fő feladata a stratégiai döntések meghozatala, így a partnerországok és a célterületek meghatározása. A NEFE TB munkáját a tárcák delegált képviselőiből álló, 2003. március 10-én alakult – főosztályvezetői szintű - Tárcaközi Szakértői Munkacsoport segíti. A Külügyminisztérium (KÜM) által koordinált nemzetközi fejlesztési politika nem váltja ki a különböző tárcák és intézmények által eddig folytatott nemzetközi fejlesztési együttműködési, illetve segélyezési tevékenységet és finanszírozást. A testület feladata a KÜM és a szaktárcák fejlesztési tevékenységének összehangolása, valamint a KÜM költségvetésében biztosított központi NEFE források hatékony felhasználásának segítése a tárcák aktív részvételével. A konkrét NEFE projektekre vonatkozó finanszírozási döntések előkészítésére, a NEFE tevékenység összehangolására a Külügyminisztériumon belül NEFE Munkabizottság alakult. Működését a külügyminiszter 9/2005. KüM utasítása az egyes fejezeti kezelésű előirányzatok működtetésére létrehozott munkabizottságokról szóló 16/2003. KüM utasítás módosításáról (2005. 05. 27.) határozza meg. A NEFE tevékenység társadalmi elfogadottságának erősítésére, valamint annak érdekében, hogy a társadalom nem-kormányzati szegmenseinek véleménye megjelenjen a magyar NEFE politika kialakítása során, a társadalmi és szakmai szervezetek, valamint a közélet képviselőinek részvételével Társadalmi Tanácsadó Testület alakult. Elnöke a volt köztársasági elnök, tagjai a parlamenti politikai pártok (örömmel mondhatom, hogy közöttük ebben a kérdésben konszenzus van), civil szervezetek, kereskedelmi és iparkamara, munkaadói és

munkavállalói érdekképviseleti szervek, akadémiai körök, média képviselői. 2002 végén a KÜM-ben létrejött a Nemzetközi Fejlesztési Együttműködési Főosztály. A KÜM rendszeresen tájékoztatja az Országgyűlés Külügyi és Költségvetési Bizottságát a NEFE tevékenységről.

Abban, hogy Magyarország támogatott országból támogatóvá, recipiensből donor országgá vált, fontos szerepe volt az előcsatlakozási alapok (Phare, ISPA, SAPARD) felhasználása során szerzett tapasztalatainknak, valamint a tudatos kapacitásépítésnek is. Ebben az ENSZ Fejlesztési Programja, a UNDP, a Kanadai Nemzetközi Fejlesztési Ügynökség, a CIDA, valamint az EU egyes tagállamaiból alakult Task Force játszott jelentős szerepet. A Kanadai Nemzetközi Fejlesztési Ügynökség és visegrádi négyek 2002-ben írtak alá megállapodást az ODACE programról, melynek célja a fenntartható fejlődés elősegítése és a magyar hivatalos fejlesztési támogatás kapacitásainak növelése annak érdekében, hogy Magyarország az Európai Unió és a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet Fejlesztési Támogatási Bizottságának donor státuszú tagjává válhasson, valamint kiépítse a nemzeti kapacitásokat és intézményeket.

Izgalmas kérdés, hogy a világ számos rászoruló országa közül melyeket támogassunk korlátozott forrásainkból. Hazánk olyan országokkal kívánt fejlesztési partnerségre lépni, amelyek kül- és biztonságpolitikai, valamint külgazdasági szempontból fontosak számára (regionális stabilitás, földrajzi közelség, tradicionális és aktív külkapcsolatok, széleskörű társadalmi és politikai kontaktusok, bejáratott gazdasági-kereskedelmi struktúrák, stb.), amelyeket a magyar társadalmi, gazdasági szereplők jól ismernek, és nem utolsó sorban, ahol kellő fogadókészség van az együttműködésre.

Hivatalos fejlesztési segélyre (ODA) az OECD DAC által közzétett, egy főre jutó GDP-re vonatkozó számításokon alapuló lista I. részében felsorolt országok jogosultak. A DAC által összeállított és 3 évenként felülvizsgált lista tartalmazza az ODA-ra (I. rész) és az OA-ra (II. rész - Official Aid - ide tartoznak a rendszerváltó, ún. átmeneti gazdaságú országok, bár például Moldova már átkerült az ODA-be) jogosult államok jegyzékét. Hazánk 16 partnerországának kijelölése 2003-ban a DAC lista figyelembe vételével történt, egyetlen nem ODA, hanem OA kategóriába tartozó fejlesztési partnerünk a számunkra különösen fontos Ukrajna.
A magyar NEFE Program partnerországai az alábbiak:
- stratégiai partnerországok (Bosznia-Hercegovina, Szerbia és Montenegró, Vietnam, Palesztin Nemzeti Hatóság);
- egyéb partner országok (Kirgizisztán, Kína, Macedónia, Moldova, Mongólia, Ukrajna);
- legkevésbé fejlett országok (Etiópia, Jemen, Kambodzsa, Laosz);
- nemzetközi kötelezettség alapján (Afganisztán, Irak).

Az OECD DAC értelmezése szerint minden olyan hivatalos segélyezési tevékenység, amely hozzájárul az egységes kritériumrendszer alapján kategorizált partnerországok fejlődéséhez, hivatalos fejlesztési támogatásnak minősül. ODA tehát az említett DAC lista I. részében szereplő országok számára, illetve az I. részben meghatározott segélyezettek multilaterális intézményei számára történő

azon forrás-átadás, amelyet állami – kormányzati vagy önkormányzati – szervek illetve végrehajtó hatóságaik nyújtottak. E forrás-átadások fő célja a fejlődő országok gazdasági fejlődésének és jólétének elősegítése kell, hogy legyen. Magyarország ma még nem rendelkezik olyan nagyságrendű forrásokkal, hogy jelentős infrastrukturális beruházásokat támogasson, ezért elsősorban a technikai együttműködésre (oktatás, szakképzés és tapasztalatátadás) koncentrálunk. A szakemberküldés és fogadás, az egyetemi és posztgraduális oktatás évtizedeken keresztül kedvezően alakította kapcsolatainkat a fejlődő világgal. Ennek megfelelően a legfontosabb együttműködési területek az alábbiak:

- a rendszerváltással és az EU-integrációval összefüggő magyar tapasztalatok átadása – az ún. „tranzitológia" az a terület, ahol hazánk egyfajta komparatív előnnyel rendelkezik a régi EU-tagállamokkal szemben, ahol Magyarország és a többi új tagállam a leghasznosabban járulhat hozzá a nemzetközi donorközösség erőfeszítéseihez. Persze a jó gyakorlat és az elkövetett hibák bemutatása egyaránt fontos, de az kétségtelen, hogy a hasonló helyzetben levő országok sok mindent hasznosíthatnak a politikai és gazdasági intézményrendszer átalakítása során szerzett, végső soron az EU-csatlakozással sikeresen zárult folyamat során szerzett tapasztalatainkból.
- technológia-transzfer
- oktatás és szakképzés
- egészségügy
- mezőgazdaság és élelmiszeripar
- vízgazdálkodás
- infrastruktúrafejlesztés
- környezetvédelem

Érdekes lenne a fenti együttműködési területeken végrehajtott projektek áttekintése, erre az időkeret adta határok között most nem térhetünk ki. Talán érdemes megjegyezni, hogy a partnerországok között több olyan is található, ahol jelenleg még a biztonság, a jogállami működés alapjainak a megteremtése van napirenden, amihez Magyarország például rendőrök, határőrök, választási szakértők képzésével járul hozzá. Ezek a programok első látásra talán nem tűnnek szegénységcsökkentésnek, de könnyű belátni, hogy biztonság nélkül még a legelemibb humanitárius segélyezési feladatok megoldása is nagy nehézségekbe ütközik, nem is beszélve a hosszabb távú fejlesztési projektek végrehajtásáról.

A magyar NEFE Program kulcskérdése természetesen a finanszírozás. Az EU közös költségvetésébe befizetett hozzájárulásunk 4,68 %-át közösségi támogatási programok finanszírozására fordítják. A KÜM előirányzata a bilaterális és multilaterális NEFE programok hozzávetőlegesen 1/5-ét, a szaktárcák programjai és befizetései a bilaterális és multilaterális NEFE mintegy 4/5-ét fedezik. Ez utóbbiak közé soroljuk az adósság-elengedést, a nemzetközi tagdíjakat és a kötött segélyhitelezést. Szakmai szempontból nem, de mint szegénységcsökkentésre fordított állami forrás ide tartozik a humanitárius segítségnyújtás is, ahol a politikai megfontolások háttérbe szorulnak, mert a

diszkrimináció-mentesség elve alapján minden rászorulót megillet a segítség. A hatékonyság növelése érdekében a KÜM koordinálja ezt a tevékenységet, szorosan együttműködik más kormányzati szervekkel és azokkal a civil szervezetekkel, amelyek képesek gyorsan és szakszerűen a segélyeket a katasztrófa helyszínére eljuttatni és szétosztani. A KÜM-ben erre a feladatra külön előirányzat áll rendelkezésre, ehhez adódnak a szaktárcák felajánlásai és szükség esetén a kormányzati tartalék terhére biztosított források.

A magyar NEFE Program 2004. évi eredményei közül a következőket emelném ki: Megtörtént a magyar NEFE program végrehajtó intézményének kiválasztása, a nyílt tárgyalásos közbeszerzési eljárást követően a KÜM a HUN-IDA Kht.-vel kötött szerződést. Megkezdődött a 2003-ban a UNDP-vel aláírt, 1 millió USD értékű Költségmegosztási Megállapodás (Cost-Sharing Agreement) projektjeinek végrehajtása. Ennek előnye, hogy a jelentős tapasztalattal és helyi végrehajtó kapacitással rendelkező szervezettel közös projekteket hajthatunk végre az általunk kiválasztott célországokban. Sikeres volt a konzultációs mechanizmus kialakítása a magyar fejlesztési és humanitárius segélyszervezeteket tömörítő NGDO Platformmal (HAND Szövetség). A jól működő, folyamatos egyeztetés a civil szervezetekkel a NEFE területén rendkívül fontos. Megjelent a második pályázati kiírás (összesen 4 pályázat), közte külön pályázat a társadalmi szervezetek projektjeinek támogatására 8 partnerországban – az ODACE program keretében közös értékeléssel és finanszírozással a Kanadai Nemzetközi Fejlesztési Ügynökség támogatásával, ami jelentős külföldi forrásbevonást tesz lehetővé. Jelenleg már több, mint 70 fejlesztési projekt végrehajtása van folyamatban világszerte a NEFE Program támogatásával. Megtörtént az első keret-megállapodások aláírása a Palesztin Nemzeti Hatósággal, Mongóliával, véglegesítése Jemennel, Vietnammal és Bosznia-Hercegovinával. Több mint tíz év után sikerült parafálni az adósság-elengedési megállapodást Etiópiával. Ez részben adósság-konverziót jelent – az etióp tartozás 10%-át a magyar fél által meghatározott egészségügyi, élelmiszerbiztonsági, illetve vízgazdálkodási projektekre fordítjuk majd.

Az előttünk álló feladatok és kihívások közül is megemlítenék néhányat: Elsősorban a kapacitások további növelésére van szükség, így különösen a Nemzetközi Fejlesztési Együttműködési Főosztályon, a partnerországokban működő nagykövetségeinken, a projektek végrehajtói körében (ők az ún. „stakeholderek", vagyis a non-profit NGDO-k, a vállalatok, az egyetemek, a kutatóintézetek stb.). Fontos továbbá az aktív részvétel az EU donortevékenységének végrehajtásában, törekednünk kell a Barcelonai Kötelezettségvállalások teljesítésére. Hasznos lenne egy naprakész adatbázis összeállítása a NEFE Program végrehajtásában résztvevő vállalatokról, civil szervezetekről, oktatási intézményekről és egyéni szakértőkről, amihez a korábbi magyar programokban közreműködő szakértők felkutatása is indokolt. Hosszabb távon megkerülhetetlen lesz országstratégiák kialakítása és egységes szerkezetbe foglalása az előreláthatóbb tervezés és az elért eredmények pontosabb mérése érdekében. A társadalmi tudatosság növelése már most kívánatos lenne, ennek első

lépéseként célunk az egyetemi szintű NEFE képzés és az ún. globális oktatás bevezetése. Ez biztosíthatná a NEFE szakértői hátteret és a végrehajtásban közreműködő szakemberek utánpótlását, a NEFE közismertté tételéhez és széleskörű elfogadtatásához azonban a környezeti neveléshez hasonlóan az óvodától a felsőoktatásig ívelő, érzelmi kötődést kialakító programra van szükség. Katasztrófák esetén a humanitárius segítségnyújtás terén széleskörű társadalmi szolidaritás nyilvánul meg hazánkban, de a NEFE koncepciója Magyarországon még messze nem kellően ismert. Szakmailag indokolt egy különálló monitoring-, értékelő- és átfogó hatékonyságvizsgálati rendszer kialakítása is. Távlati cél a NEFE Törvény kidolgozása, annak érdekében, hogy a többéves költségvetési tervezés megoldott, a finanszírozási háttér biztosított, a projektvégrehajtás rugalmasabb, a statisztikai adatszolgáltatás megbízhatóbb, a koordináció hatékonyabb legyen.

Remélem, hogy az előadásnak sikerült bemutatnia azt, hogy Magyarország erejéhez mérten miként járul hozzá a globális szegénységcsökkentéshez, ugyanakkor azt is, hogy nagyon sok még a tennivaló. Bízom abban, hogy a szeptemberi ENSZ csúcstalálkozóra készülve, ahol állam-, illetve kormányfői szinten tekintik majd át a Millenniumi Fejlesztési Célok teljesítése terén elért eredményeket, Magyarország fokozottan vesz részt a nemzetközi donorközösség munkájában.

FÜGGELÉKEK

MILLENNIUMI FEJLESZTÉSI CÉLOK[118]

2000-ben 189 ENSZ-tagállam kötelezte el magát amellett, hogy 2015-ig

1. **Véget vetnek a súlyos szegénységnek és éhínségnek**
   - A napi egy dollárnál kevesebből élők arányát felére csökkentik
   - Az éhínségtől szenvedők arányát felére csökkentik
2. **Megvalósítják a mindenkire kiterjedő alapfokú oktatást**
   - Biztosítják, hogy minden fiú és lány befejezze az általános iskolát
3. **Előmozdítják a nemek közötti egyenlőséget és segítik a nők felemelkedését**
   - Kiküszöbölik a nemek közötti beiskolázási különbségeket az alap- és középfokú oktatásban lehetőleg 2005-ig, valamennyi szinten pedig 2015-ig.
4. **Csökkentik a gyermekhalandóságot**
   - Kétharmadával csökkentik az öt év alatti gyermekhalandóság arányát
5. **Javítják az anyai egészségügyet**
   - Háromnegyedével csökkentik a gyermekágyi halandóság arányát
6. **Küzdenek a HIV/AIDS, a malária és más betegségek ellen**
   - Megállítják és elkezdik visszafordítani a HIV/AIDS terjedését
   - Megállítják és elkezdik visszafordítani a malária és más súlyos betegségek terjedését
7. **Biztosítják a környezeti fenntarthatóságot**
   - A fenntartható fejlődés elveit beépítik a nemzeti politikákba és programokba; visszafordítják a környezeti erőforrások csökkenését
   - Felére csökkentik azoknak az arányát, akik tartósan nem jutnak egészséges ivóvízhez
   - 2020-ra jelentősen javítják legalább 100 millió nyomornegyedben lakó életkörülményeit
8. **A fejlesztés érdekében globális partnerséget építenek ki**
   - *Továbbfejlesztik a* szabályozott, kiszámítható és megkülönböztetés mentes, *nyílt kereskedelmi és pénzügyi rendszert*. Ez magában foglalja a jó kormányzáshoz, a fejlődéshez és a szegénység csökkentéséhez való elkötelezettséget mind nemzeti, mind nemzetközi szinten
   - *Foglalkoznak a legkevésbé fejlett országok sajátos szükségleteivel*. Idetartozik ezen országok exportjára vonatkozó illeték- és kvótamentesség; a súlyosan eladósodott szegény országok

[118] Valamennyi cél az 1990-es bázisévhez viszonyítandó.

adóssága mérséklésének a fokozása; a hivatalos kétoldalú adósság elengedése; és bőségesebb hivatalos fejlesztési segítségnyújtás azoknak az országoknak, amelyek elkötelezték magukat a szegénység csökkentése mellett

- *Foglakoznak a tengerparttal nem rendelkező és a kis szigetek fejlődő államainak sajátos szükségleteivel*
- Nemzeti és nemzetközi intézkedéseken keresztül *átfogóan foglalkoznak a fejlődő országok adósságproblémáival*, hogy az adósságot hosszú távon elviselhetővé tegyék
- A fejődő országokkal együttműködve *tisztességes és termékeny munkát teremtenek a fiatalok számára*
- A gyógyszeripari vállalatokkal együttműködve *elérhetővé teszik a megfizethető alapvető gyógyszereket* a fejlődő országokban
- A magánszektorral együttműködve hozzáférhetővé teszik az *új technológiák* – különösen az információs és kommunikációs technológiák – *előnyeit.*

A millenniumi fejlesztési célokkal kapcsolatos további információ az ENSZ honlapján található: www.un.org/millenniumgoals

EUROPEAN COMMISSION REPORT ON MILLENNIUM DEVELOPMENT GOALS 2000 – 2004

FOREWORD

The world we are living in is far from perfect. Too many are suffering from hunger, diseases, violence and misery. Too few can afford to have a vision for their future. Only by joining our efforts can we hope contributing to a more peaceful and more equitable world, a world we all hope for.

Recognising this, world leaders met in New York in September 2000 and adopted the Millennium Declaration and the Millennium Development Goals. For the first time in the history of mankind, the international community agreed on a set of universal development objectives. For the first time in the history of development cooperation, we undertook commitments to achieve them. The Millennium Development goals are a major source of inspiration and action for both developing and developed countries.

If we want to achieve the Millennium Development Goals by the year 2015, more has to be done than what we've been doing until now. We have to agree on additional commitments and actions, as I am sure we will discover ten months from now in New York, when we take stock of the progress made since 2000. For me, as the EU Commissioner responsible for development, the key words shall be ambition and innovation.

For me, the Millennium Goals must remain the beacon. It is possible to halve extreme poverty within one generation. It is possible to radically improve the level of access to basic social services. We can stop the spreading of HIV/Aids and malaria. The loss of forests can be reversed. It can all be done. But we will need more dedication and commitment, proper governance (by both developing and developed countries), and the financial means to invest in the common future of mankind.

My motto being "dare to dream, dare to try, dare to lose, dare to succeed", the achievement of the Millennium Development Goals is what I will fight for as a human being, as a citizen, as a politician, as EU Commissioner.

Louis MICHEL
European Commissioner,
in charge of Development
and Humanitarian Aid

Brussels, 22 November 2004

TABLE OF CONTENTS

1. Introduction
2. Focus of development policy and instruments on MDGs
2.1. EC development policy
2.2. Aid effectiveness
2.3. Policy coherence for development
3. EC Contribution to the MDGs 1-7
3.1. Goal 1: Eradicate extreme poverty and hunger
3.2. Goal 2: Achieve universal primary education
3.3. Goal 3: Promote gender equality and empower women
3.4. Goal 4: Reduce child mortality
3.5. Goal 5: Improve maternal health
3.6. Goal 6: Combat HIV/AIDS, malaria and other diseases
3.7. Goal 7: Ensure environmental sustainability
4. Implementation of MDGs 7 & 8 commitments
4.1. Goal 7: Ensure environmental sustainability of the EU
4.2. Goal 8: Develop a global partnership for development
4.2.1. Official Development Assistance
4.2.2. Trade and development
4.2.3. Debt
5. Priorities and action on the way towards 2015
6. Conclusion

1. INTRODUCTION

The Union must continue to strengthen its leadership role in the fight against global poverty. The European Council expresses its concern at the faltering progress towards the achievement of the Millennium Development Goals, especially in Africa. It reiterates that the EU will intensify its efforts to fulfil the commitments undertaken in Monterrey, including through the exploration of innovative sources of financing, and will strongly support UN attempts to accelerate progress towards the achievement of the Goals (Conclusions European Council, Brussels 17/18 June 2004).

In September 2000 world leaders from 189 nations agreed and signed the UN Millennium Declaration, binding them to a global project to decisively reduce extreme poverty in all its key dimensions. The Millennium Development Goals (MDGs) that derive from this Declaration provide an agenda for global action. This agenda and the outcomes of the World Social Summit, the World Summit on Sustainable Development, the Doha Development Agenda and the Monterrey Consensus are mutually supportive processes and essential building blocks of a worldwide partnership for sustainable development.

Over the last four decades EC development assistance has evolved from a fragmented focus on countries with which EU Member States had strong colonial or other traditional links, to a set of regional co-operation and partnership frameworks providing almost global coverage. During the 1990's the policies and practices of EC development cooperation gradually integrated into a new global development framework aimed at poverty eradication, promotion of gender equality, access to primary education, improving health and provision of other basic services, as well as sustainable development, and the establishment of global partnerships. The EU has been a major force in this process, and has expressed on numerous occasions its full commitment to ensuring a successful conclusion. In the Council conclusions of 26 April 2004, the General Affairs Council once again confirmed that '*achieving the Millennium Development Goals is a key objective for the European Union*'.

*

In September 2005, the UN General Assembly will take stock of the progress made by UN Members in the implementation of this global development agenda. In preparation for this major event, the Commission has compiled this report on the EC contribution towards achieving MDGs.

The report provides information on the extent to which the EC has focused its strategies, procedures and instruments on the implementation of the Millennium Declaration and the achievement of the Millennium Development Goals. It outlines how the EC contributes to progress towards the MDGs, and lists the further actions that are currently foreseen to promote the implementation of the Millennium Development Goals.

The report will not address in detail the progress made in and by developing countries, which is the subject of the progress reports drafted by the

countries in question. Nor will the report look at the performance of EU Member States, as this will be carried out at national level in the Member State reports. The Member State reports, together with the EC report, will provide the basis for an EU synthesis report, due in early 2005. In contrast with the forthcoming synthesis report, the EC report will not propose new measures, but rather limits itself to an inventory of areas where further action may be considered.

2. FOCUS OF DEVELOPMENT POLICY AND INSTRUMENTS ON MDGS

2.1. EC development policy

Since November 2000 the Community has a single overall framework which guides its development policy and cooperation with developing countries[119]. Due to the timing of its preparation and launch, this policy statement does not contain detailed references to the Millennium Development Goals and indicators. However, it is fully compatible with the Millennium Declaration objectives and orientations.

EC development policy statement 2000

The overall objective of EC development policy is the reduction and eventual **eradication of poverty**. Support to sustainable economic, social and environmental development, promotion of the gradual integration of developing countries in the world economy, and combating inequality, are indispensable elements to achieve this objective.

EC development co-operation is concentrated on **six focal sectors**. These have been identified as areas in which Community action has added value, and also as having a significant impact on poverty reduction: (a) trade and development; (b) regional integration and co-operation; (c) support for macro-economic policies and the promotion of equitable access to social services; (d) transport; (e) food security and sustainable rural development; (f) institutional capacity building.

Three main **cross-cutting themes** have to be taken into consideration in all sectors and in all countries: (a) human rights; (b) environmental issues; (c) equality between men and women. Besides, conflict prevention, crisis management and good governance require specific attention in the countries concerned.

The implementation of EC development policy is steered by the 'three Cs': coordination, complementarity and coherence. Furthermore it is based on the principles of ownership and participation. In its allocation of resources it gives priority to least developed and low-income countries.

[119] Declaration by the Council and the Commission on the European Community's development policy, ref 13458/00 of 16.11.2000

Since the year 2000, the EC policy focus on MDGs and poverty reduction has been further strengthened by several thematic communications and regulations[120], endorsed by Resolutions of Council and European Parliament. Similarly, the integration of **trade** into development strategies has been increasingly recognised as a contributor to poverty reduction.[121] In addition, synergies between the EC **migration** and development policy are being explored, for example on migrant remittances, cooperation with the diaspora and the matching of labour needs between the EU and developing countries.[122] In the context of its work on the **Information Society**, the Commission has committed itself to addressing the digital divide and to exploiting the potential of ICTs as a tool for development policies and an important means to achieving the MDGs[123].

In order to establish an explicit link between EC development policy and the MDGs and to successfully measure actual progress towards the MDGs, the Commission, in close collaboration with the EU Member States and international organisations such as the World Bank, UNDP and the OECD/DAC, has identified a core set of ten **key indicators**[124], drawn from the list of 48 MDG indicators. The indicators were selected on the basis of data availability, reliability and the frequency with which they were included by countries for their PRSP monitoring.

From 2003 onwards the Commission started to use the ten key indicators to assess the performance of the countries and regions where it provides development assistance[125]. In order to further focus on the outcomes in relation to the MDGs, the Commission has also put in place indicator frameworks and established a methodology for measuring progress in health and education in the countries where these are given support by the EC. All indicators are progressively being incorporated into Country Strategy Papers (CSPs) through the annual and mid-term reviews, to ensure a more systematic analysis of results achieved in terms of

---

120 Including on subjects such as health, education, communicable diseases. gender equality in development cooperation.

121 Commission Communication on Trade and Development: Assisting Developing Countries to benefit from Trade. COM (2002) 513, September 2002.

122 Commission Communication on Integrating Migration Issues in the European Union's Relations with Third Countries. COM (2002)703, December 2002.

123 The EC contributed actively to the World Summit on Information Society held in Geneva on December 2003. The Summit adopted a Plan of Action that sets indicative targets to be achieved by 2015 that will serve as global references for improving connectivity, access and use of ICTs aiming at fighting against poverty and empowering citizens in the least developed countries and regions.

124 (1) Proportion of the population below $1 a day; (2) Prevalence of child malnutrition (underweight children) under-five years of age; (3) Net enrolment ratio in primary education; (4) Primary completion rate; (5) Ratio of girls to boys in primary, secondary and tertiary education; (6) Under 5 mortality rate; (7) Proportion of 1 year old children immunised against measles; (8) Proportion of births attended by skilled health personnel; (9) HIV prevalence among 15-24 years old pregnant women; (10) Proportion of the population with sustainable access to an improved water source.

125 Additional efforts are undertaken to disaggregate the indicators in order to enhance pro-poor monitoring.

poverty reduction. Unfortunately, the lack of quality data and the need for a cultural shift towards more results oriented outcomes have, to date, limited this evolution mainly to EC cooperation with ACP countries.

While useful as a measuring tool, indicators do not tell the full story. MDGs are closely **interrelated**, and development strategies rarely target just one objective. To give just a few examples: combating HIV/AIDS is impossible without addressing women's empowerment as a central concern. Progress on gender equality has a direct impact on poverty reduction. Reducing the proportion of people living in extreme poverty or suffering from hunger requires sustainable water use in agriculture and combating land degradation. Lack of access to clean water and sanitation has a major impact on health, notably child mortality, and adds to the burden of already strained public health budgets. Lack of sanitation in school buildings is a strong disincentive for girls to go to school.

Moreover, it should be underlined that many Community interventions contribute to creating a **conducive climate** for achieving the MDGs, although they are not reflected in any of the indicators mentioned above. Yet, these interventions are essential to accelerating progress towards the MDGs. Examples: the EC's choice to provide a larger share of its assistance in the form of **budget support** allows the financing of recurrent costs, and gives the EC a stake in discussions on government budget priorities. The fact that an important proportion of EC development cooperation is targeted at the **transport** sector helps developing countries to create an indispensable infrastructure basis for economic development and effective delivery of basic services.

It is also clear that the MDGs cannot be achieved in conditions of chronic insecurity, which is often linked to government failures. The importance of assisting partner countries in addressing the root causes of conflict at the earliest possible stage has been promoted by the European Commission in recognition of the link between governance, peace, security and development. Addressing these issues requires a holistic approach and an integrated response. As a result, **conflict prevention** has been made a key cross-cutting issue for Community external relations in general and for external aid and development co-operation in particular[126]. Furthermore the achievement of **structural stability**[127] has been included as a key objective of co-operation with partner countries, in particular through support in the area of rule of law, good governance and institution building.

---

126 Conflict prevention had already been identified as a key cross-cutting issue in relations with Africa (Commission Communication on Conflict Prevention in Africa, SEC(96) 332 of 6 March 1996).

127 The concept of "structural stability", first put forward in the 1996 Communication (see previous footnote) was proposed by the Commission to the OECD/DAC and taken up by the latter in its Policy Statement on "Conflict, Peace and Development Co-operation" in 1997 and in its Ministerial Statement "Helping Prevent Violent Conflict" in 2001.

2.2. Aid effectiveness

The significant growth of the EC external assistance budget in the 1990's was not matched by appropriate changes in human resources, structures and management tools. In May 2000, the European Commission launched a programme of reform of its external assistance. Over the past four years this reform has changed completely the way the Commission prioritises, organises and implements assistance programmes and projects abroad.

In order to consolidate expertise in project and programme management the Community has set up a **Europe Aid Co-operation Office** that became operational on 1 January 2001. Operating under the control of a Board composed of the Commissioners with external relations portfolios, EuropeAid is responsible for project identification and implementation of development assistance in third countries[128].

An **Inter-service Quality Support Group** (iQSG) was established with a mandate to ensure satisfactory quality standards of and coherence amongst EC programming documents (Country and Regional Strategy Papers and Multi Annual Indicative Programmes). Furthermore, the Group elaborates proposals for multi-annual programming guidelines (content and methodology) and contributes to the ongoing work on harmonised programming rules.

In order to make assistance more responsive to local needs, to facilitate donor coordination and to speed up implementation the Commission made its **delegations** abroad **responsible** for the actual management of external aid. By the end of 2004, 80 EC delegations covering 148 states and territories will be fully responsible for management of EC external assistance.

One of first challenges taken up by EuropeAid was the improvement of **delivery performance**. The so-called 'dormant' commitments were eliminated. Payments on active commitments went up by 47% between 2000 and 2004. The average period between the design and completion of a project has gone down from 5,5 years in 2000, to 3,5 years today.

Procedures were streamlined. Over the years, there had been a proliferation of implementation procedures which became a primary constraint to the effective delivery of EC development assistance. Since 2000, the 48 sets of procurement procedures previously used were reduced to 7 standardised procedures.

The number of **budget lines** was reduced. Managing over 30 different budget lines requires a disproportionate share of human resources. In the context of the new financial perspective, the European Commission has proposed to reduce the number of legal bases in the external relations area to six.

The **untying of Community aid** has, to a large extent, been a reality for more than two decades. For example, the eligibility to EDF of recipient countries

[128] with the exception of humanitarian assistance.

has allowed ACP firms to win 25% of contracts between 1985 and 2000. In 2001, the Commission decided to enhance the community's aid effectiveness through further untying of aid. The Commission proposal goes beyond the OECD/DAC recommendations and unties aid for nearly all developing and transition countries. The Commission has extended the possibility of untying EU aid to other non-EU donor countries on condition of reciprocity. The same applies to EC food aid which is also untied, favours local and regional purchases and thus provides an important outlet for local surpluses. A recent OECD/DAC study[129] shows that untying food aid can dramatically improve its effectiveness as it may allow access to up to 50% more beneficiaries than food aid tied to purchases in donor countries would permit.

Where possible, European Community assistance to developing countries increasingly takes the form of sector **budget support** and budget support for **macroeconomics policies**, mainly in the framework of the Cotonou Agreement and of the MEDA regulation. Sector budget support is beginning to be implemented in Asia and Latin America. 34 ACP countries have benefited from EC budget support in the last 5 years.

The EC has moved increasingly towards **result-oriented** development assistance. The main objectives of this focus on results are to improve the quality and effectiveness of EC support to these countries (without adding to the reporting and monitoring burden), to strengthen use of result indicators by partner countries in order to foster evidence-based policy-making and accountability, and to improve EC accountability to European Parliament and Member States.

Result based approach

The increased focus on development results in EC development assistance is reflected in country strategy papers, budget support programmes and projects. Since 1999, the EC has linked its budget support programmes in ACP countries (and, more recently, its sectoral budget support in some MEDA, Asian and Latin-American countries) to the evolution of key outcome indicators drawn from the national Poverty Reduction Strategy Papers, such as child vaccination, girl equality in primary enrolment, primary school completion rate. This shift to outcome-based conditionality not only ensures that levels of EC aid reflect countries' achievements in poverty reduction, but also aims to strengthen the focus of partner governments on results, and to ensure ownership of policy choices. At the project level, the Commission conceived an improved results-oriented monitoring system. The main objective is to regularly (on average every 12 months) gather results-oriented information on projects in the field and to report on progress.

The reform resulted in a reduction in the number of **staff** working on development in the Commission Head Quarters (from 1400 in 2000, down to 1250 in 2004) and,

129 OECD/DAC, "The development effectiveness of food aid and the effects of its tying status". Paris, October 2004.

in parallel, a dramatic increase in the number of staff working in delegations (from 1050 to 2550). These changes required the **recruitment** or **redeployment** of a large number of personnel, as well as an intensive training effort (including on poverty focus and other MDG related topics). In 2004 the number of days devoted to training was six times greater than in 2000 and reached an average of 14 days a year.

The Commission is strongly committed to the international agenda on **coordination** of policies and **harmonisation** of procedures, both as a donor and as a coordinator of the EU position in the international arena. In the run up to the Monterrey Conference on Financing for Development in 2002, the EU committed itself in Barcelona to take concrete new steps in this area. Since then the EU launched a pilot initiative in four countries (Morocco, Mozambique, Nicaragua and Vietnam) and took some specific initiatives in the area of health and education. This work builds on good practices such as joint financial agreements, co-financing, delegated corporation, strengthened mechanisms of coordination, specific indicators on donor behaviour or simply pragmatic measures of management such as the harmonisation of costs norms. Within the context of an ad hoc Working Party on Coordination and Harmonisation, the EC is currently working towards a credible and ambitious "EU fast track" to implement the Barcelona commitment. This road map would in turn also contribute to the international coordination and harmonisation efforts undertaken in the context of the Rome High Level Forum.

Good practices and cases of **complementarity** have started to be developed on an ad hoc basis in the field but to date they remain limited. This is even more of a concern where donors tend to concentrate on specific sectors and countries, thereby risking duplication and/or gaps. Questions on donors' added value and division of labour need to be addressed in operational terms. Against this background the EC has produced an EU Donor Atlas summarising information on donor activities and modalities.

EU Donor Atlas

The increased need for enhancing the effectiveness of aid and reducing transaction costs request a qualitative jump in terms of operational complementarity. The EU donor Atlas presents updated information on each EU donor's strategic frameworks and activities. It shows current trends and directions of development and takes stock of related activities over the last decades. It highlights areas and scope for further improvements, and intends to trigger further discussions on donor complementarity.

2.3. Policy coherence for development

The obligation to 'take account of the objectives of Development Co-operation in the EU policies that are likely to affect developing countries' is enshrined in the EC Treaty (art. 178). The new EU Constitution upholds this commitment to coherence in even stronger terms, stating that '*The Union shall* ***ensure consistency*** *between the different areas of its* ***external*** *action and between these and its* ***internal*** *policies* (art. III - 292). In the specific context of development cooperation policy the draft Constitution stipulates that the '*Union's development cooperation policy shall have as its primary objective the reduction and, in the long term, eradication of poverty. The Union shall take account of the objectives of development cooperation in the policies that it implements which are likely to affect developing countries*.' (art. III - 316).

It is generally acknowledged that an effective improvement in the coherence of developed countries' policies would put developing countries in a much better position to achieve the MDGs. The EU, for its part, gives continued attention to the need to ensure that all domestic and external EU policies are consistent with and conducive to agreed international commitments and do not undermine the objectives of EC development cooperation. Certain aspects of the implications of other EU policies on developing countries are regularly assessed, and certain policy measures are consequently adjusted, to strike a better balance between the diverse interests at stake.

Impact Assessments: a tool to improve policy coherence

The decision making process itself within the Commission, which associates Commissioners in charge of all portfolios, including development, already offers a certain degree of guarantee regarding the coherence of new Commission proposals. As part of a comprehensive "Better Regulation" package[130], the Commission has introduced the tool of Impact Assessment, applicable to all major proposals envisaged by its services. It contributes to improved coherence of measures under preparation, as it associates all relevant Commission services to the analysis, and consults potentially affected stakeholders as regards different scenarios for the policy goal to be achieved.

Within the concise framework of this report it is not possible to present an assessment of the coherence of all internal policy fields which have a potential impact on developing countries. These include in particular trade, agriculture, fisheries, migration, environment, food safety, energy, research, information and communication technologies, security, fight against drugs, money laundering, human trafficking, and terrorism. However, specific examples in different areas

130 COM (2002) 278 final /2

show that the EC is seeking to reduce potentially detrimental impact of its policies on developing countries.

- With regard to the **Common Fisheries Policy** (CFP), the coherence issue is particularly relevant in the context of fisheries agreements with developing countries. As part of its CFP reform proposals the Commission issued in December 2002 a Communication on an "Integrated Framework for Fisheries Partnership Agreements with Third Countries". The Commission proposed that EC bilateral fisheries relations involving a financial contribution gradually move from access agreements to partnership agreements with a view to contributing to responsible and sustainable fishing in the mutual interest of both parties. The communication explicitly refers to the need to ensure coherence between the CFP and other EC policies in the external field, in particular development cooperation. The Commission contracted external experts to perform evaluations, impact analyses and monitoring services. These tools will allow systematic and constant monitoring of the impact of the fisheries agreements.

- Since the early 1990s, the EU has embarked on a process of reform of the **Common Agricultural Policy** (CAP) with a view to reducing market imbalances and trade distortion, limiting spending and addressing societal expectations in the areas of environment, rural development and food quality and safety. The speed and scope of this process have been intensified by the reform adopted in June 2003, which constituted a major shift from support to products towards support to producers' income, while further integrating sustainability concerns and limiting expenditures. This will lead to an increased proportion of EU domestic support through minimal trade distorting mechanisms, and hence reduced risk of impact on developing countries.

  In the specific case of **cotton**, the EU adopted in 2004 a reform, which marks a substantial change in the importance and nature of its support mechanism. This will significantly decrease its potential trade distorting effects. The EU is committed to monitoring the impact of its reformed subsidy schemes on cotton production and trade. The EU and African countries also engaged into a partnership encompassing trade and development (Paris, July 2004), with a view to the fair development of the African cotton sector.

- As regards its **trade policy**, the EU has taken important steps to promote the gradual integration of developing countries into the world economy, enhancing their potential for trade and contributing to their development. The most visible of these is the "Everything But Arms" initiative, which fully opens the EU market to imports from the Least Developed Countries

(LDCs). In the broader context of the WTO Doha negotiations, the EU has also supported differential treatment and enhanced trade-related assistance for those developing countries which are weakest in the area of trade, in order to take account of their special needs and constraints. The ongoing Economic Partnership Agreement negotiations between the ACP and the EU are also key instruments for development given their emphasis on promoting regional integration, strengthening regional markets and institutions, promoting sustainable development, promoting diversification and developing supply side capacity to increase exports.

- In the field of **food safety**, the Commission is aware of the difficulties which more stringent EU regulations may impose on exporters of developing countries. Indeed, food safety has become a priority of the European Union, responding to the legitimate concerns of its consumers. Several programmes have been implemented to raise the awareness of public authorities and the private sector in developing countries regarding the trade implications of such measures and to help these states overcome the potential difficulties of complying with EU sanitary and phyto-sanitary (SPS) requirements.

Examples of EC SPS support measures (ACP region)

- The €28m joint EU-ACP Pesticides Initiative Programme (PIP) aims to help with adapting horticultural exports to EU import requirements,
- The €45m framework programme for fisheries aims to improve the access of ACP fisheries products to the EU market by strengthening export health controls and improving production conditions.
- A new €50m instrument for trade capacity building called TRADE.COM, expected to be operational later in 2004, includes a component to assist ACP partners to address compliance with food safety requirements for export into the EU.
- The "Pan-African programme for control of Epizootics" (PACE) contributes to strengthening the capacities of the Veterinary Services in 32 Sub-Saharan countries for the control of the OIE list "A" animal trans-boundary diseases.

3. EC CONTRIBUTION TO THE MDGS 1-7

There is a distinct difference between MDG 1 to 7 and MDG8. While each of the first 7 goals looks at a specific aspect of poverty, the 8th goal is about establishing a true partnership between rich and poor countries. On the latter the EC contribution can be assessed in relatively precise terms, but as MDG 1-7 have to be achieved in developing countries the EC input is by definition indirect. It is generally recognised that attempts to attribute the evolution of MDG 1-7 indicators to particular donor inputs would be artificial and contrary to the practice of ownership

and partnership. Rather than measuring donor performance, this section will therefore identify the specific policies, guidelines and initiatives that the Commission has put in place to assist developing countries achieve MDG 1-7.

One generic element of this assistance is to try to support developing countries in monitoring their own progress towards achieving MDG 1 to 7. However, to date the quality of data (including disaggregation by sex and by regions) available at international and country level remains a major issue of concern.

Improving quality and reliability of data

In 2003 the Commission decided, in addition to work already carried out at country level to support the strengthening of statistical systems, to engage more actively at international level in initiatives to improve data availability and quality. PARIS21 is the main forum that ensures coordination of various international initiatives in this field. The EC agreed to co-finance, together with DFID and the World Bank and in the framework of PARIS21, a study which has illustrated various weaknesses of the current dataset and highlighted possible areas of immediate improvement. In 2003 and 2004 the Commission provided €3m to the UNESCO Institute of Statistics to build up statistical capacity for measuring the education MDG indicators in a number of LDCs, in particular in Sub-Saharan Africa. Another example is the EC support to the Health Metrics Network, whose secretariat is based in the WHO, and which focuses on strengthening health information systems in developing countries. On yet another topic, the EC supports Food Security Information Systems in different countries. For example, a regional programme of €12m (2003) has been identified in Central America (Nicaragua, Honduras, El Salvador, and Guatemala). Another programme of €15m called "Food Security Information for Action" (2004-2006) has been designed with and will be implemented by FAO.

3.1. Goal 1: Eradicate extreme poverty and hunger

Target 1	**Halve, between 1990 and 2015, the proportion of people whose income is less than one dollar a day**

If projected growth remains on track, global poverty rates will fall to 13 percent – less than half the 1990 level. Rapid progress is being made in Asia and a return to pre-transition poverty levels in Eastern Europe and Central Asia may be feasible. But present trends see no alleviation of the burden of poverty in Sub-

Saharan Africa, where more than 360 million people will continue to live on less than $1 a day[131].

Since November 2000, poverty reduction is explicitly stated as the principal aim of Community development co-operation. Poverty, which includes the concept of vulnerability, results from many factors. The Community continues to make an active contribution to the development as well as the implementation of **poverty reduction strategies**. Those strategies integrate the multiple dimensions of poverty and are based on the analysis of needs, constraints and opportunities in individual developing countries.

The Community's development policy concerns all developing countries. Regarding the allocation of resources, the least developed countries and low-income countries should be given priority in an approach which takes into account the needs of people, the commitment and performance of governments and other actors to poverty reduction, and capacity of the latter to absorb aid.

Poverty reduction strategies should also be encouraged in middle-income countries where the proportion of poor people remains high, as it helps to focus the attention of governments and donors on the need to develop pro-poor policies. While making progress on achieving several MDGs many of these countries also show growing inequalities in income and access to social services.

By supporting country poverty reduction strategies, the Commission aims to maximise national ownership and effectiveness of support. This points towards **instruments** that fit most closely within the delivery and accountability systems of the Government concerned and that ensure the involvement of stakeholders such as social partners and other organisations in civil society both in the formal and informal economy. Wherever possible, notably where the fiduciary risk[132] is low or being appropriately reduced, this will increasingly be in the form of budgetary support, supplemented by significant policy dialogue inputs in the fields where the Commission has most to offer.

Budget support to Mozambique

In 2001 Mozambique adopted the *Plano de Acção pela Redução da Pobreza Absoluta* (Plan of Action for the Reduction of Absolute Poverty, PARPA) as its central strategy for poverty reduction. The EC has since then given over €150m in general budget support to support implementation of the PARPA. No automatic link can be drawn between EC budget support and the results of Mozambique's policies. However, the macro-economic framework provided by implementation of the PARPA, to which the EC's budget support has contributed with grant financing

131 Facts and figures mentioned in this introduction (and the similar introductions to the other MDG targets) are all taken from recent MDG related reports by UN agencies.

132 Risk of resources not being properly accounted for, not being used for intended purpose and/or not being utilized as economically, efficiently and effectively as possible (ref. guidelines for budget support).

of about 9% of the budget deficit, has contributed to sustained economic growth (over 7% per annum) and sharply reduced poverty (the share of the population living on less than $1/day is estimated to have fallen from 38% in 1996-97 to 20% in 2002-03).

In the context of poverty eradication, it shall also be mentioned that the World Commission on the Social Dimension of Globalisation proposes that **decent work for all** should become a global goal[133]. The European Commission supports the promotion of this goal in its communication on the social dimension of globalisation[134]. The concept of decent work encompasses employment, social protection, rights at work and social dialogue and is inspired by the ILO strategic objectives.

Target 2	**Halve, between 1990 and 2015, the proportion of people who suffer from hunger**

Worldwide current estimates are that some 800 million people were undernourished at the turn of the century in developing countries. Although there have been reductions in Asia and the Pacific and in Latin America and the Caribbean, numbers continue to rise in Sub-Saharan Africa, in the Near East and North Africa. Civil conflicts, adverse weather, particularly drought but also in many of these countries, the HIV/AIDS pandemic are major contributing factors to this poor performance.

The Commission is engaged in the fight against hunger by means of a comprehensive and broad based policy for sustainable development and poverty reduction at the national level. Where necessary this policy is also extended to regional or sub-national levels, notably in those countries where widespread malnutrition coincides with a positive food balance on the national level. The policy brings the issue of food availability, access to food, responses to food shortages and nutritional problems to the centre of poverty reduction strategies. In addition, it tries to tackle the political dimensions of food insecurity, by promoting good governance, preventing conflict and building peace.

Given the multi-dimensional character of food security and poverty, the EC has overhauled its food security strategy. In line with the 1996 Council Regulation on Food Aid and Food Security, the EC approach integrates food security policy into the broader objectives of sustainable development and the fight against poverty. In this context, food aid is dissociated from the management of

133 Report of the World Commission on the Social Dimension of Globalisation, February 2004, § 280, 492-493, 502-510 and Annexe I

134 COM (2004)383, May 2004. Decent work promotion is also included in the cooperation agreement between the European Commission and the ILO, Exchange of letters, 14.05.2001, OJ, C 165, 23 and is part of the strategic partnership between the two institutions.

agricultural surpluses and is more firmly linked to development concerns. The option of triangular and local purchases of food aid was also introduced[135]. At the international level, the EC calls on other countries to prevent the abuse of food aid in the form of dumping of surpluses.

The new policy is underpinned by a food aid/food security budget line of roughly €450m per year, which currently allows the Commission to assist some 30 particularly vulnerable countries around the globe to overcome problems of temporary food shortages, to manage post-crisis situations, to ensure the link between relief, rehabilitation and development (LRRD) and to address structural food security problems. A wide range of instruments is available to implement this policy, in particular budget support (annual or multi-annual programs to implement economic and sectoral reforms), project support (annual or multi-annual projects and NGO operations), as well as food aid in kind (mainly channelled through government, World Food Programme (WFP) and NGOs).

Food security is also addressed as an overarching objective of development policies, strategies and programmes financed by the Commission from Budget Lines and European Development Fund resources within the EC's Country Support Strategies. Furthermore, ECHO dedicates a sizeable part of its annual budget of roughly €600m to emergency inputs and supplies, including food aid.

EC Food Security Programme

The EC Food Security Programme (FSP) adopts a long-term approach linking food security policy to poverty reduction. In countries where poverty results in insufficient access to food at household level, the FSP provides targeted budget support to key social expenditure programs, which have an important bearing on poverty reduction and food security. The advantages of such budget support include the possibility to promote a pro-poor reform agenda through policy dialogue, while operating within the single framework of the state budget. It also enhances feasibility of PRSP implementation against the background of a tight fiscal environment.

Food Security Programme – Bolivia

A first phase of the programme was initiated in 1996/97. A second phase will commence in 2005. The programme replaced the food aid programme operational until 1993/94 and is thus an early example of the Commission's policy of replacing food aid with financial support for food security interventions. Total funding of the programme comes to €114m. The programme contributes to Government's poverty reduction efforts, by addressing country-specific dimensions of food insecurity at

135 The reform process was legally completed in 1996 with the adoption of Council Regulation N°1292/96 on food-aid policy and food-aid management and special operations in support of food security.

both national and sub-national (municipal) level. The main financial modality of the programme is a foreign exchange facility, which generates counter-value funds ascribed to the national budget for the execution of food-security related public investment programmes (targeted budget support). The implementation of these programmes is based on priorities established in the PRSP and in sector strategies (e.g. agricultural & rural development). The programme is increasingly drawn into the issues of policy dialogue, scope of poverty reduction and public expenditure management.

EC priorities and action on the way toward 2015 – goal 2

- leverage economic growth to boost pro-poor and social spending, especially in those countries where growth went hand-in-hand with increased income inequality (non-inclusive growth, characterized by rising GINI-coefficient).
- promote decent work as part of the poverty reduction strategy.
- strengthen consensus amongst governments and donors that PRSPs constitute a comprehensive development framework; a roadmap for aligning donor assistance with the country's priorities, and a consultation and coordination mechanism, involving also stakeholders and civil society.
- more effective food crisis prevention systems and mechanisms, as well as linking relief, rehabilitation and development.
- better integration of food security objectives into national development strategies implying better monitoring of food insecurity and appropriate response strategies.
- more effective and sustainable use of food aid, based on sound needs assessment and limited exclusively to situations where the cash option is not viable.
- better management of the natural resources (soil, water, marine resources and forests) which are the foundation of food production and the livelihood of the poor.

3.2. Goal 2: Achieve universal primary education

Target 3	**Ensure that, by 2015, children everywhere, boys and girls alike, will be able to complete a full course of primary schooling**

Eight out of ten children in developing countries begin primary school but in many of the poorest countries less than half of them complete their primary schooling. In Sub-Saharan Africa only six out of ten children get to go to school. Some 113 million children are still out of school and an estimated 70 countries are off track in achieving Universal Primary Completion by 2015, most of them in Africa and South Asia.

Since the 2000 World Conference on Education For All (EFA) in Dakar, European Community (EC) policy and actions concerning education in development cooperation have been increasingly **focused on primary education**. This is expressed in the new EC policy defined in 2002[136], which made the MDG2 goal of universal primary completion one of the EC's top priorities. In this context special emphasis is given to gender equality (MDG3). Combating child labour also contributes to efforts towards achieving universal primary education.

The European Commission is implementing this policy through country programmes and participation in international initiatives. In the context of the Country Strategy Papers the EC has promoted fund mobilisation, policy dialogue and selection of pro-poor performance indicators, with explicit emphasis on the education MDGs. Overall, the EC has programmed an estimated €1,3bn in support for the education sector between 2002 and 2007. Education also benefits from general budget support, which is often linked to performance indicators in line with MDG2.

The EC is now working towards increasing its support to primary education through the Education for All Fast-Track Initiative (EFA-FTI). The Commission has been a strong supporter of this initiative since its inception and launch in mid-2002. It was involved in the G8 Task Force, has hosted the first High-level meeting of the FTI Partnership, and made a significant contribution by supporting the coordination of EU Member States' approach to the FTI. In addition, work with Member States on donor harmonisation set the basis for the work of the FTI Working Group on harmonisation. However, the EC has not yet made a firm financial commitment to the FTI.

Monitoring of donor coordination and harmonisation in the field of education

In 2003, the Commission in close collaboration with EU Member States education experts elaborated 10 indicators to monitor donors' progress at country level towards harmonising and aligning their policies and procedures in the field of education. The indicators identify areas where further effort is needed and measure progress over time. The indicators are a tool for the lead agency to facilitate ongoing harmonisation efforts. This EU initiative was welcomed by the EFA-FTI. In 2004, a FTI working group on harmonisation was set up to co-ordinate the implementation of this indicator approach to harmonisation at country level. In several countries (Burkina Faso, Mozambique, Ethiopia, Niger and Vietnam), the education donor group has started to use the indicators, and to make a first analysis of the state of art of donor coordination and harmonisation in education. The initiative will eventually be extended to all FTI countries.

136 Commission communication "Education and training in the context of poverty reduction in developing countries", COM(2002)116, March 2002; Council resolution on "Education and training for poverty reduction", 8958/02 of May 2002 and European Parliament resolution on "Education and training" (June 2003).

Support to education through a sector approach at country level

In recent years, the Commission has increasingly moved from a project approach to a sector approach in education. This approach enables the EC, along with other donors, to engage in a sector policy dialogue with the government and civil society. It also strengthens in-country ownership and good governance. The key features of EC sector support to education can be summarised as follows:

- EC supports 29 Sector Policy Support Programmes (SPSP), two thirds of which under preparation. The majority of these are in the ACP region and in Asia.
- The volume of financing is estimated at over €1bn, of which roughly two thirds is specifically earmarked for basic/primary education, particularly in the ACP region and in Asia.
- Sector budgetary support is the most frequently chosen financing modality in education, especially in Asia.
- In many countries EC has been a catalyst in initiating Sector approaches in education.

EC priorities and action on the way toward 2015 – goal 2

- reinforce the EC support to the Fast-Tack Initiative.
- support efforts by developing countries to ensure a minimum standard of service delivery of primary education and a pro-poor distribution of resources between regions and target groups.
- enhance strategies for achieving gender equality in national education systems (for example as prioritised by NEPAD).
- support specific targeted actions for most affected groups, including orphans, children suffering worst forms of child labour and children with special needs.

3.3. Goal 3: Promote gender equality and empower women

Target 4	**Eliminate gender disparity in primary and secondary education preferably by 2005 and to all levels of education no later than 2015**

The MDG target of achieving gender parity in primary and secondary education by 2005 will not be achieved. Moreover, gains made over the last decade in women's rights in critical areas, such as participation in economic and political decision making and sexual and reproductive rights, continue to be challenged worldwide. The gains remain as fragile as the democratic institutions and procedures that should give them legitimacy and protection.

Gender equality is an essential component of the 2002 EC development policy in education, in particular concerning access to and fairness and quality of education. In this context, education strategies must be supported by gender analysis, including monitoring through sex disaggregated data. This approach is gradually being implemented in the Commission's support to education programmes. Greater participation of women in economic activities and in the workforce also contributes to the empowerment of women. Women's share of non agriculture wage employment is a key MDG indicator of empowerment.

The Beijing Conference, including Platform for Action (1995) and the Beijing plus 5 Review, are the two major events marking the way towards achieving the goal of gender equality. The subsequent 2001 EC Programme of Action for the mainstreaming of gender equality in Community Development Co-operation[137] is firmly rooted in these international agreements and declarations. In 2004, a new Regulation promoting gender equality in development cooperation[138] establishes a comprehensive approach with an explicit focus on the MDGs, both on gender equality as a main political strategy for poverty reduction and on the specific target and indicators of MDG3. At an overall policy level, sufficient work has been done to a large extent. However, there is still a clear gap between policy on the one hand, and the level of funding, programme implementation and actual achievements of gender mainstreaming in country programmes on the other hand. This gap requires systematic attention during the policy dialogue and preparation of contents and allocations to next generation country strategies.

Gender mainstreaming

In recent years the Commission has been mandated to create the conditions for effective integration or mainstreaming towards gender equality in all priority areas of development cooperation. This has given rise to a demand for various capacity building instruments such as manuals and tools for policies, programming and

137 Programme of Action for "*The mainstreaming of gender equality in EC development cooperation*" (COM (2001) 295), June 2001.

138 Regulation (EC) No 806/2004 of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on "*Promoting gender equality in development cooperation*".

project identification purposes to enable the staff to improve the quality of the next generation Country Strategies and of interventions implementation in the area of gender. The establishment of help-desks to support EC staff, training programmes for staff at headquarters and delegations and the creation of a network of gender focal persons, are other examples of recent efforts to improve the quality and effectiveness of gender mainstreaming. Effective implementation of these tools remains however to be seen as they are dependent on work priorities, flexibility and human resources.

Activities funded in 2003 and 2004 under the EC gender budget lines focus solely on the MDG3 with the aim of encouraging the civil society in partner countries to join hands with governments in moving towards the achievements of the MDGs. In order to strengthen the gender equality aspects of all the goals, the EC seeks to link the Beijing Platform for Action, the plus 10 Review in March 2005 and the MDG Review, through joint efforts and collaboration with the EU Member States and the UN system.

Promoting women rights in MEDA countries

Gender questions are addressed through mainstreaming in all aspects of external policy and assistance and are particularly important in the Euro-Mediterranean context where women's rights and access to resources, education and the labour market are not well developed. Women's empowerment featured prominently in the report "Arab Human Development", published by the UNDP in 2002. The Commission's Communication[139], based on this report, further emphasised this dimension. The issue is also being addressed through the Association Agreements and the Action Plans negotiated in the framework of the Neighbourhood Policy.
Beyond mainstreaming of gender issues and the "European Initiative for Democracy and Human Rights", there are also specific projects in the framework of MEDA which aim at improving the conditions of women in the Mediterranean Partner countries, such as "Social integration" (€5m - Morocco); "Cultivation of argantier trees" (€6m - Morocco), "Children at risk" (Egypt); and "Role of Women in the economy" (€5m – regional).

Achieving gender equality – Guatemala

A multi disciplinary network of gender specialists from delegations, government and civil society was set up in 2001 by the EC delegation with the task of helping to improve the gender equality aspects of EC cooperation. The network has

139 Communication 'Reinvigorating *EU actions on Human Rights and democratisation with Mediterranean partners*', COM(2003)294 of May 2003

facilitated identification and utilization of gender specialist competence where required in EC mainstream support to Guatemala. Recently the network has developed into an Alliance between the same partners, however ownership has shifted to the Women's Presidential Secretariat of the government. As a result, there is a heightened awareness of the need to increase budget spending on gender issues and to create new policies and programmes to promote gender equality.

EC priorities and action on the way toward 2015 – goal 3

- through active cooperation with EU Member States and the UN system, ensure systematic mainstreaming of gender equality aspects in all MDGs, by linking them to the 12 critical areas of the Beijing Platform of Action.
- integrate the issues of gender equality in the PRSPs.
- fully integrate gender aspects in the next generation of Country Strategy Papers by using the tools and experiences from the MTR process.
- pursue efforts to mainstream gender in programmes and projects and to reinforce programmes targeted at supporting gender mainstreaming in all areas of cooperation.

3.4. Goal 4: Reduce child mortality

Target 5	**Reduce by two-thirds, between 1990 and 2015, the under-five mortality rate**

The goal to reduce child mortality has been identified as the most difficult MDG to achieve at the current rate of progress. The worst situation is in Sub-Saharan Africa, where, at the current level of progress, child mortality will not be reduced by two-thirds until 150 years later than the date set by the goal. However, in developing countries overall, mortality rates for children under five have dropped by 19 percent in the past two decades.

In March 2002, the Commission adopted a Communication on Health and Poverty Reduction in Developing Countries which establishes an EC policy framework to guide investment in health, AIDS and population in order to attain the goals of the MDGs on health.[140] One element of the Communication relates to the protection of

140 Commission Communication on "*Health and poverty reduction in developing countries*". COM(2002)129, March 2002.

the most vulnerable - including children - from poverty through support for orphans and through the development of equitable and fair health financing mechanisms. The Council Resolution on Health and Poverty was subsequently adopted on 30 May 2002[141] and refers to increasing the volume and improving the delivery of aid. A substantial share of that increase should go to support for social development in developing countries with special emphasis on improving health and education outcomes, many of which are related to child health outcomes.

Most of the support to health aims at equitable health services where child health is a priority. Furthermore, immunisation coverage is one of the most common indicators chosen within the general budget support operations and is also related to the EC support to a country's health services. In addition, the EC provides funds to initiatives to make progress on immunization, supporting amongst others, the WHO, the Global Polio Eradication Initiative, UNICEF, GAVI (Global Alliance for Vaccines and Immunization), AMANET (African Malaria Vaccine Network)

Decreasing child mortality in Mozambique

Between 1997 and 2003, Mozambique has seen a 10% decline in infant mortality, and a 20% decline in under 5 mortality rates. This encouraging trend can be explained by various factors: absolute poverty has dropped, whereby families could improve their nutrition and sanitation; vaccination activities and primary health care for remote communities have been strengthened due to a restructuring of the health system; anti-infectious drug management and supply to health units have improved; patients are treated at the nearest health centres but are if necessary transferred to appropriate health centres.

The EC supports the Mozambican Government in its efforts to improve the health status of Mozambicans. The EC is the main donor to the PRSP of Mozambique, with a total support of €150m for the period 2001 to 2003 and proposed additional funding of €90m for 2004-2005, which is linked to performance indicators including immunisation coverage. In this context, the EC is active in the policy dialogue with the Government and other donors advocating a focus on primary health care in the PRSP and in the health sector. In addition, the EC contributes €55m to the various common funds which finance the health sector's activities, such as the Drug Common Fund used to finance government vaccines, drugs and medical purchases and institutional support to the Pharmaceutical Department of the Ministry of Health.

[141] Council Resolution on "Health and Poverty" of 30 May 2002 - 2429th Council meeting, 8958/02.

There is a strong link between progress on MDG4 and support to MDG5 (improving maternal health has a direct impact on child health and especially neonatal mortality) and MDG6 (two of the main causes of child illness and mortality are HIV/AIDS and malaria). The EC support to education (MDG2) and its involvement on issues related to child labour and children rights (in partnership with ILO) are also key factors in overall child health. Equally, environmental sustainability (MDG7), and in particular access to clean water and sanitation, has a strong impact on child mortality: water related diseases such as diarrhoea and cholera kill around three million people a year in developing countries, the majority of which are children under the age of five.

EC priorities and action on the way toward 2015 – goal 4

- strengthen basic health systems, in particular pro-poor service delivery and development of human resources in the health services; increase equitable access and coverage of essential and effective prevention and treatment services through, for example, the gradual extension of social protection coverage.
- accelerate implementation and integration of efforts regarding the Cairo agenda and the communicable disease agenda.
- mobilise leadership to focus on primary health care in PRSPs, in line with NEPAD efforts.
- strengthen synergies between various disease-oriented interventions which deal with child health (e.g. acute respiratory infections, measles, malaria, diarrhoea).
- prevent disease by reducing pollution loads in water and urban air.
- increase research on prevention of the main childhood killers, namely pneumonia and malaria, notably by means of vaccine development.

3.5. Goal 5: Improve maternal health

Target 6	**Reduce by three-quarters, between 1990 and 2015, the maternal mortality ratio**

Each year 600.000 women and several million new-borns die following delivery and birth-related complications, which are avoidable using existing inexpensive technologies. Despite major achievements in increasing access to contraceptive information and a massive gap remains in ensuring access to reproductive rights and supplies and services which are directly linked to women's health, maternal ill-health and child life-expectancy. The situation is especially critical in low-income countries, whereby Sub-Saharan Africa and Latin America are the worst affected regions.

The EC regards the provision of support for improvements in sexual and reproductive health as a policy priority. In this regard, the Community is committed to the achievement of the goals and objectives of the United Nations' International Conference on Population and Development (ICPD) held in Cairo in 1994, which are directly reflected in the wider EC policy framework[142]. With a focus on providing universal access to reproductive health care and services, the EC attaches particular importance to the issue of maternal health[143]. The Cotonou Agreement explicitly refers to the importance of integrating population issues into development strategies. Furthermore, the Commission works closely with partners implementing the Cairo Programme for Action such as the UN Population Fund, International Planned Parenthood Federation and Marie Stopes International.

On a country level, the EC supports health sector reform and health care delivery approaches that are beneficial for an improved access to basic services, including emergency obstetric services with an annual average of almost €200m (2002-2004). The EC also stresses human resources development which is interlinked with improving the availability of trained health personnel. In addition, the EC grants support to NGOs for community based family health programmes and projects to combat practices harmful to the sexual and reproductive health of women (such as female genital mutilation). The EC is one of the few international bodies that has increased research funding in the area of reproductive health.

In addition, a specific financial envelope of €74m (2003-2006) is available to support actions in this field. Priority areas are promoting comprehensive maternal health programmes, including the provision of quality antenatal care, care during childbirth and post-natal care and expanding the body of skilled birth attendants. The EC's efforts in this area also include the sustained supply, availability and affordability of contraception and protection from sexually transmittable diseases. Special emphasis is placed on the rights of young people in developing countries to improve sexual and reproductive health, reaching out in particular to the poorest populations.

EC support to UNFPA

In 2001 the EC pledged to fill the "decency gap" left by the revised abortion policy of the then new US Administration. The first part of this funding materialised in 2002, with an EDF funded €35m joint EC/ACP/UNFPA/IPPF sexual and reproductive health programme, of which €20m is earmarked for UNFPA. The EC is working on an additional programmed support to UNFPA of €15m, to be

142 Communication "Heal*th and Poverty reduction in Developing Countries*", 2002

143 Regulation (EC) No 1567/2003 of the European Parliament and Council of 15 July 2003, on "*Aid for policies and actions on reproductive and sexual health and rights in developing countries*".

focused on a strategy to improve the supply of essential sexual and reproductive health and rights (SRHR) commodities.
In Asia, the EC supports the Reproductive Health Initiative for Youth in Asia (RHIYA) in Bangladesh, Cambodia, Lao PDR, Nepal, Pakistan, Sri Lanka and Vietnam, implemented by UNFPA. The objective of the programme is to improve the sexual and reproductive health of young people ensuring that they are factually informed on SRHR issues and lead them to adopt responsible attitudes and behaviors and increasing access to and utilization of quality reproductive health services.

EC priorities and action on the way toward 2015 – goal 5

- maintain the international consensus and commitment to the ICPD and the Cairo Plan of Action, particularly in the area of sexual and reproductive health and rights.
- strengthen pro-poor health systems and equitable access, coverage and quality of essential antenatal, delivery and postnatal care services.
- promote local ownership, participation and empowerment in family health and education programmes particularly targeted at women and adolescents.
- increase research on improved tools, intervention and service delivery in reproductive health.

3.6. Goal 6: Combat HIV/AIDS, malaria and other diseases

Target 7	**Have halted by 2015 and begun to reverse the spread of HIV/AIDS**
Target 8	**Have halted by 2015 and begun to reverse the incidence of malaria and other major diseases**

Despite all the progress that has been made, the number of people affected by HIV/AIDS, malaria and other diseases continues to rise. In 2003, almost 3 million people died of AIDS, and there were about 5 million new HIV infections. Sub-Saharan Africa remains the most affected by the pandemic, with particularly high prevalence rates among women. The virus is also spreading rapidly to Asia (with worrying HIV infections especially in heavily-populated India and China) and parts of Eastern Europe.

The European Commission's 2000 Communication on Accelerated action on HIV/AIDS, malaria and tuberculosis in the context of poverty reduction[144] provides the policy framework for the 2001 Programme for Action[145] and a coherent Community response for 2001-2006.[146] In 2003, the EC adopted a Regulation as a financial instrument to help implement the Programme for Action. A new policy document is to be adopted by the Commission by end 2004 to ensure the EC provides an adequate policy response taking into account new developments in a widening policy agenda.

The new policy framework is directed at all external action addressing communicable diseases. In this context, the Commission pursues an approach based on the interlinking continuum of prevention-treatment-care and stressing activities in the areas of capacity building at country and regional level. It supports the development of new medicines, vaccines and therapeutic tools against HIV/AIDS, malaria and tuberculosis tailored to developing countries via global partnerships and through the European and Developing Countries Clinical Trials Partnership (EDCPT).

The promotion of policy coherence is an essential component of this policy. Against the background of the WTO Doha negotiations, trade efforts address affordability of key pharmaceutical products. Research interventions contribute to the development of specific global public goods; external actions enhance regional cooperation and global partnerships, and development policies set up the comprehensive policy framework and contribute to joint efforts to fight communicable diseases.

Due to the re-emerging epidemic in Europe and the neighbouring countries, the Commission has also highlighted the need for immediate action in these regions, through adoption of a separate paper in September 2004.[147]

Annual average EC resources to confront HIV/AIDS, malaria and tuberculosis in third countries have increased threefold compared to the period 1994-2002. Allocations for the period 2003-2006 are close to €1,2bn. At country, regional and inter-regional level, the EC channels substantial funding through various instruments including project, sector and budget support (often linked to policy dialogue and progress on indicators on the three main poverty-related diseases). Additional instruments, such as a budget line on Aid for Poverty Related Diseases, have been put in place to support innovative action at global level and rapid disbursement to selected projects in priority countries. The area of research

144 Commission Communication "*Accelerated Action targeted at major communicable diseases within the context of poverty reduction*", COM(2000)585 of September 2000.

145 Commission Communication "*Programme for Action: Accelerated Action targeted at major communicable diseases within the context of poverty reduction*", COM(2001)96 of February 2001.

146 The Programme for Action is in consistency with the overall health strategies of the 2002 Communication on "*Health and Poverty Reduction in Developing Countries*".

147 These actions and recommendations to partners were endorsed in the "Vilnius Declaration" adopted by participants in the Ministerial Conference "Europe and HIV/AIDS: New Challenges, New Opportunities" (Vilnius, September 2004).

saw a four-fold increase in funds compared to the last period, amounting to €400m for 2002-2006. The EC also moved towards more responsive use of the intra-ACP funds in this area.

EC support to the Global Fund to fight HIV/AIDS, tuberculosis and malaria

The Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria constitutes a new financing mechanism and a global partnership. It has succeeded in mobilizing pledges of US$5,4bn by 2008 for the response to the three diseases.
The EU is the largest donor in the Global Fund. It has delivered 55% of total pledges (€2,8bn, up to 2007). The European Commission is a Board Member of the Global Fund, and has pledged €460m for the period 2001-2006.
The resources for treatment programmes through the Global Fund to Fight AIDS, Tuberculosis and Malaria have generated new prevention programmes, increased access to treatment and greater care for people living with the three diseases in developing countries. Current Global Fund approved projects could bring 400.000 people into treatment programmes reaching a scale that might impact positively on pharmaceutical company manufacturing and pricing strategies in developing countries. In time, the availability and mobilisation of Global Fund resources could also provide an incentive for further pharmaceutical research and development.

EC priorities and action on the way toward 2015 – goal 6

- increase and sustain affordability of essential combination effective therapies for HIV/AIDS, malaria and other diseases; and integrate such therapies in national pharmaceutical policies and comprehensive prevention/treatment strategies.

- increase the investment in R&D of essential preventive, diagnostic and therapeutic tools to control these diseases.
- pursue effective global partnerships and innovative initiatives to combat HIV/AIDS, malaria and tuberculosis with a maximum impact.
- pursue existing programmes and service delivery that are particularly targeted at poor communities and groups worst affected by poverty diseases (women, children and especially orphans).
- improve the use of existing instruments to support the fight against HIV/AIDS, in particular through dialogue and a better coordinated approach at country level.
- strengthen pro-poor and pro-equity health systems and equitable access, coverage and quality of care including treatment for HIV/AIDS, TB and malaria.

3.7. Goal 7: Ensure environmental sustainability

Target 9	**Integrate the principles of sustainable development into country policies and programmes and reverse the loss of environmental resources**
Target 10	**Halve, by 2015, the proportion of people without sustainable access to safe drinking water and the proportion of people without access to basic sanitation**
Target 11	**By 2020, to have achieved a significant improvement in the lives of at least 100 million slum dwellers**

By the end of 2003, 41 countries had made progress towards establishing a national strategy for sustainable development (NSSD), 27 countries had an approved NSSD, and out of these, 23 countries were in the process of implementing the strategy. In addition, 79 countries had components of a sustainable development policy in place.

Progress in sanitation is stalled in many developing regions. 2,6 billion people lack even a simple 'improved' latrine. One person out of six has little choice but to use potentially harmful sources of drinking water.

More than 70% of the least developed countries and of sub-Saharan Africa's urban population lived in slums in 2001. Half of the global population will be living in cities by 2020. Urban growth will be fastest in poor countries particularly in Africa and Asia.

Sustainable development

In February 2002, the Commission adopted a Communication "Towards a Global Partnership for Sustainable Development", building on the June 2001 Göteborg

European Summit conclusions that adopted a strategy for sustainable development dealing with economic, social and environmental policies in a mutually reinforcing way[148]. The EU played a leading role in the WSSD negotiations and pledged to go further than multilaterally agreed commitments in a number of areas. Since 2000, the EC has intensely pursued the integration of environment into its development cooperation. In April 2001 it adopted an Environmental Integration Strategy, which identifies opportunities and key entry points for the integration of the environmental dimension into EC Economic and Development Cooperation.

To enhance the integration of the principles of sustainable development into country policies and programmes the Commission promotes the use of Country Environmental Profiles and Strategic Environmental Assessment in the framework of its CSP process.

Integration or 'mainstreaming' in practice

The Commission developed in 2001 a comprehensive draft Environmental Integration Manual[149] in order to assist staff and partner countries to mainstream environment. The on-line manual includes procedures for policy, programming, and projects and sector notes linked to potential environmental impacts and mitigation measures. It also offers advise on tools such as Country Environmental Profiles (CEPs), Strategic Environmental Assessments (SEAs) at the policy and sector program levels, and Environmental Impact Assessments (EIAs) at the project level. With regard to training, seminars on environmental integration have been held and a further 3-year programme targeting Commission officials in headquarters, in delegations and officials of key ministries such as Finance and Planning in partner countries will start at the beginning of 2005. The programme also includes the establishment of a helpdesk to further assist staff.

Furthermore, in the context of Multilateral Environmental Agreements (climate change, biodiversity, desertification, chemicals etc.) developing countries are taking up an ever greater number of environmental obligations, all requiring international cooperation to address issues of global and regional concern. Development cooperation needs to comply with those commitments. Their incorporation at the programming stage and into project/programme activities to assist developing countries in achieving compliance is however complex and still at an early stage. To facilitate this process the Commission has adopted development-specific Action Plans with regard to both Climate Change[150] and

148 COM (2002)82, and follow up Communication COM (2002)829.

149 http://europa.eu.int/comm/development/body/theme/environment/env_integ/env_integration/index.htm

150 COM(2003)85 on Climate Change in the Context of Development Cooperation.

Biodiversity[151] and plays an active role in shaping the future of the Desertification Convention.

Action Plan for Forest Law Enforcement, Governance and Trade

To stop illegal logging and trade in illegally harvested wood, the Commission, in May 2003, published an EU Action Plan for Forest Law Enforcement, Governance and Trade (FLEGT),[152] setting out a package of measures which link governance reforms in producer countries with the legal framework of the internal EU market. The Action Plan involves a series of voluntary (but binding) partnerships agreements with wood-producing countries and regions. Through these partnerships, the EU and partner countries will set up a licensing scheme to ensure that all timber exports to Europe are legal. The partnerships will also encourage governance reforms in wood-producing countries, particularly to promote greater equity and transparency in association with forest harvesting operations.

EC priorities and action on the way toward 2015 – goal 7: sustainable development

- integrate environmental issues in the political dialogue with partner countries and support these countries in their obligations towards the environmental agreements.
- incorporate sustainable management of natural resources, including biodiversity, in development cooperation programs, and strengthen the focus on environmental and natural resources management issues in PRSPs.
- strengthen mutually reinforcing economic, employment, social and environmental policies both at EU level and internationally.
- carry out Trade Sustainable Impact Assessment for each major trade negotiation and propose flanking measures to enhance positive impacts and mitigate negative impacts.
- enhance corporate social and environmental responsibility both at EU level and internationally.
- pursue efforts to meet the 2010 EU and WSSD targets to stop / reduce the decline in biodiversity (including through adequately considering the links between biodiversity protection and poverty eradication).
- pursue efforts to ensure the sound management of chemicals throughout their life cycle in the EU and at global level.
- pursue efforts to address climate change and implement the United Nations Framework Convention and its Kyoto protocol, for example through mechanisms

151 COM(2001)162 on Biodiversity Action Plan for Economic and Development Cooperation.

152 COM(2003)251 on "Forest Law Enforcement, Governance and Trade, proposal for an EU Action Plan".

such as emissions trading, Joint Implementation and Clean Development Mechanisms.

- co-operate and work further to develop a global framework to address climate change post-2012, based on common but differentiated responsibilities and capabilities of countries.
- capacity for operation and maintenance in the water sector.

Water & Sanitation

There have been a number of crucial landmarks over recent years (The Hague, Bonn, and Kyoto Conferences and Johannesburg WSSD) in the international debate on improving water management and access to water and sanitation, and there is a broad international agreement on what needs to be done. In May 2002 a Council resolution was adopted endorsing the European Commission "Communication on water management in developing countries"[153], which stressed the need to integrate sustainable water management in national and regional development strategies and to support partner countries in developing sustainable solutions. The over-arching policy framework is 'Integrated Water Resources Management' (IWRM), based on a river/groundwater basin approach. IWRM, combined with strong public participation, transparency and accountability, is particularly important for sustainable development and, in the case of trans-boundary waters, for conflict prevention.

Water Initiative & Water Facility

At the World Summit on Sustainable Development (WSSD) in Johannesburg in 2002, the EU launched a Water Initiative to contribute to the achievement of the MDG and WSSD targets for drinking water and sanitation, within the context of an integrated approach to water resources management. The Initiative covers four geographical regions – Africa, Mediterranean, Eastern Europe/Caucasus/Central Asia (EECCA) and Latin America. The key elements of the Initiative are to reinforce political commitment to action and raise the profile of water and sanitation issues in the context of poverty reduction efforts; to promote better water governance arrangements, to improve co-ordination and co-operation in the way that water-related interventions are developed and implemented; to encourage regional and sub-regional co-operation on water management issues, using the integrated water resources management approach, and to catalyse additional funding.

153 COM(2002)132 of March 2002, 'Water Management in Developing Countries Policy And Priorities for EU Development Cooperation'

The €500m ACP-EU Water Facility adopted by the European Council in March 2004 is a response to this latter objective in the ACP region. The ACP-EU Water Facility has been developed as an instrument that can provide the missing link in financing sustainable activities and programmes in the water sector, to leverage other resources (private, development banks, financial institutions, users' contributions, remittances, etc) to finance water and sanitation.
As far as other regions are concerned, €38m have been earmarked from the TACIS Regional Programmes to support the development of the EECCA component of the EU Water Initiative. Also in the Mediterranean and Latin American regions, allocations have been made for future water-related activities.

EC priorities and action on the way towards 2015 – goal 7: water

- develop integrated water resources management and water efficiency plans, including the establishment of legal and institutional frameworks, and produce sector investment programs focusing on the water and sanitation MDGs.
- improve water governance, including through stakeholder consultation; establish appropriate mechanisms of coordination on water issues at national level, and facilitate decentralization of decision making on water and sanitation matters by building local government capacity.
- develop implementation capacity for operation and maintenance in the water sector.

Energy

In recognizing the importance of improving access to energy for the poor, the EU launched the EU Energy Initiative for poverty eradication and sustainable development (EUEI) at the World Summit on Sustainable Development (WSSD). The objective of the EUEI is to contribute to the achievement of all of the MDGs, with particular emphasis on MDG 1 and 7. Access to energy services facilitates economic development and creates income and employment, for example in agriculture, shops and small enterprises. Energy services can improve access to pumped water for drinking and irrigation of gardens and fields. Energy is necessary for education, and is needed to cook nearly all human food. Furthermore, improved energy efficiency and the use of cleaner and renewable sources of energy can help to achieve a more sustainable use of natural resources, such as woodlands and other types of biomass, and reduce emissions, thus protecting the local and the global environment.

In the Conclusions of the General Affairs Council (8566/04), April 2004, the EU Member States confirmed the need to provide adequate financing for the initiative. The Council furthermore recognised that a strengthened involvement of Commission and Member States is needed to respond to the developing countries' priorities as expressed at the November 2003 EUEI 'Energy for Africa' conference in Nairobi, and requested the Commission to take the lead in the follow-up to this conference. In response, the Commission has proposed to set up an Energy Facility, conceptually similar to the already established Water Facility. Furthermore, specific financial support has been made available in the context of the Intelligent Energy-Europe programme.[154]

In addition, the European Commission hosts the secretariat of the Johannesburg Renewable Energy Coalition, which was launched at the WSSD and provides a unique platform for policy co-operation and discussions on renewable energy, i.a. in view of the CSD 2006/07 where climate change and energy for sustainable development are on the agenda.

EC priorities and action on the way towards 2015 – goal 7: energy

- improve energy governance, assisting in creating the conditions for sustainable use of modern energy services.
- assist in leveraging funds for the financing of projects and programmes aimed at increasing access to modern energy services, especially in Sub-Saharan Africa.
- increase coordination with related sectors (rural development, water, education, health) in order to increase sustainability of actions aimed at reaching the MDG.
- strengthen the links between EUEI activities to promote sustainable energy services and major investments in the provision of sustainable energy infrastructures.
- further develop the Johannesburg Renewable Energy Coalition under which the 88 countries that have so far joined the coalition have agreed to set targets and timeframes for increasing the share of renewable energies in their overall energy mix.

4. IMPLEMENTATION OF MDGS 7 & 8 COMMITMENTS

On MDG8 (global partnership for development) and MDG7, goal 9 (environmental sustainability within the EU) the EC performance can be measured relatively precisely. This section of the report looks into the implementation by the EC of its commitments in this area. Analysis will be undertaken indicator by indicator.

154 Through the so-called COOPENER field of this programme €17,4m was made available for 50% cost shared actions with EU Member States in the scope of the EUEI, with an initial geographical focus on Sub-Saharan Africa.

4.1. Goal 7: Ensure environmental sustainability of the EU

Target 9	Integrate the principles of sustainable development into country policies and programmes and reverse the loss of environmental resources

Over the years, the EU has implemented a range of environmental measures aimed at improving and protecting the global environment. These include:

- The recent enlargement of the EU to Central and East European countries has helped new Member States to meet the WSSD Plan of Implementation targets and objectives in various sectors such as social policy, environment and development. Acceding countries have adopted ambitious EU standards and made considerable efforts, independently and with the support of EU funding, to upgrade their environmental infrastructure.

- Internationally, the EU has played a leading role in developing a multilateral response to climate change and implementing the 1997 Kyoto Protocol, under which the EU has to reduce greenhouse gas emissions by 8% between 1990 and the commitment period 2008-2012. The European Climate Change Programme launched in 2000 has been the key vehicle in identifying measures to curb climate change. A major landmark measure is the EU emissions trading scheme, which, when implemented from 2005 onwards, will help reduce greenhouse gas emissions at lower cost to industry.

-The EU has set itself the ambitious objective of halting the decline in bio-diversity in Europe by 2010. The Birds and Habitat Directives are important instruments in that respect. As oceans and soil are crucial reservoirs of biodiversity, the EC is preparing comprehensive soil and marine strategies.

- Sustainable management of resources has also been a priority. Recent work has focused on sustainable consumption and production and the development of a strategy on the sustainable use of natural resources, which will assess the extent to which policy choices are compatible with the overall objective of decoupling growth from environmental degradation. The elaboration of this strategy will build upon a number of closely linked initiatives, such as the Integrated Product Policy[155], the strategy on waste prevention and recycling and the Action Plan on Environmental Technologies.

- The Water Framework Directive was a radical modernisation of the EU's water protection policy, based on the important principle of river basin management, asking authorities to co-operate across political and administrative borders to address all the sources of pollution threatening a river basin, transparently and through public participation. With the EU Water Framework

[155] Policy that seeks to minimise the environmental degradation caused by the manufacturing, use or disposal of products, by looking at all phases of a products' life-cycle and taking action where it is most effective.

Directive, the EU has one of the most advanced water policies in the world and can provide significant experience and expertise. The Water Framework Directive serves as an example of best practice within the context of the EU Water for Life Initiative launched at the World Summit on Sustainable Development in 2002.

- Environment concerns are increasingly taken into account in the policy making process. The overhaul of the Common Agricultural Policy, which decouples subsidies from production levels while introducing cross compliance to good agricultural practices and strengthening agri-environmental measures, will significantly improve the environmental standards of the EU countryside. The reform of Common Fisheries Policy is also a move towards a more sustainable approach to the management of natural resources.

- Protection of human health from environmental threats has been a constant priority for EU environmental policy. The Commission put forward the proposal for a new chemicals policy under which industry will have to provide information on the effects of chemicals on human health and the environment (reversing the burden of proof) as well as on safe ways of handling them. Known as REACH (Registration, Evaluation and Authorisation of Chemicals), the new regulatory system will make a major contribution to improving health and environmental protection while at the same time maintaining the competitiveness of the chemicals industry and fostering innovation.

Indicators for monitoring progress

This EC report offers only limited statistical information on the EU achievements on MDG7. This relates to the fact that the MDG indicators refer to EU rather than EC figures, which shall therefore be appropriately explored in the forthcoming EU synthesis report. However, it also stems from the experience that some of these statistics are indeed difficult to measure (and hence produce unsatisfactory results) or are not calculated in consistent or at sufficiently frequent time series. This latter observation will also have an effect on the EU synthesis report.

Proportion of EU land area covered by forest		
(FOWL - forest and other wooded land)	**1990**	**2000**
EU-15	35,9 %	36,9 %

Source: FAO (assessment is done every ten years)

Ratio of EU area protected to maintain biological diversity to surface area[156]				
	1996	**2000**	**2002**	**2004**
Protected under birds directive	2,5 %	5,3 %	5,5 %	7,5 %

[156] The overlap between the two Directives is estimated at 80%, meaning that the combined total protected area is probably 20% higher than the figure for the Habitats Directive. Work to clarify this is ongoing. Marine areas are included in 1996, 2000, but excluded in the figure for 2002 and 2004.

Protected under habitats directive	4,6 %	11,5 %	12,3 %	12,6 %

Source: European Commission (DG ENV)

Energy use in EU (kg oil equivalent) per €1000 GDP (PPP)				
	1991	**1995**	**2000**	**2002**
EU-15	216	207	193	191*
EU-25		231	211*	209*

Source: Eurostat (* provisional)

Carbon dioxide emissions equivalent in EU (tons per capita)				
	1990	**1995**	**2000**	**2002**
EU-15	11,6	11,1	10,8	10,9
EU-25	11,8	11,0	10,7	10,7

Source: European Environment Agency / Eurostat

Despite of the progress being made, the EU ecological foot print is still too big. Consumption in the EU-15 is over twice the global average. In Western Europe each person consumed the products of nearly 5 hectares yet had only just over 2 hectares available, which results in importation of the output of 3 hectares from the rest of the world. Existing environment legislation needs to be better implemented, and unsustainable trends in some sectors are worsening. Incidents of diseases caused by environmental factors are increasing. Despite some progress on global warming, the EU is at risk of not meeting the Kyoto targets. Most emissions from inland transport (lead, sulphur, CO, NOx, VOC) are declining, however, CO2 emissions remain a worrying exception.

The challenge of the coming years is to speed up the pace of reform and develop balanced policies that will stimulate growth and employment, while also protecting the environment and human health from increasing pressures, to the benefit of current and future generations.

4.2. Goal 8: Develop a global partnership for development

Target 12	**Develop further an open, rule-based, predictable, non-discriminatory trading and financial system (includes a commitment to good governance, development, and poverty reduction – both nationally and internationally)**
Target 13	**Address the special needs of the least developed countries (includes: tariff and quota free access for least developed countries' exports; enhanced programme of debt relief for HIPC and cancellation of official bilateral debt; and more generous ODA for countries committed to poverty reduction)**
Target 14	**Address the special needs of landlocked countries and small island developing States (through the Programme of Action for the Sustainable Development of Small Island Developing States and the outcome of the twenty-second special session of the General Assembly)**
Target 15	**Deal comprehensively with the debt problems of developing countries through national and international measures in order to make debt sustainable in the long term**

Goal 8 targets are defined in an integrated fashion, reflecting the fact that the partnership with developing countries has both financial and trade dimensions. This section of the report looks at EC contributions in the area of financial assistance (ODA), trade and debt sustainability, which are all aimed at reaching the MDG8 targets.

4.2.1. Official Development Assistance

Collectively the European Union contributes more than 50% of the worldwide Official Development Assistance (ODA). More than one fifth of the combined EU aid is managed by the European Commission, which makes it the world's third donor in ODA volume. Over the past few decades, EC ODA has gradually increased. EC disbursements in official development assistance have reached €6,3bn in 2003 which represents a 20% rise as compared with 2000.

As explained in section 2.1 of this report, EC development assistance contributes both directly and indirectly to the reduction and eventual eradication of poverty, in full consistency with the MDG orientations and targets. In this context, the allocation of EC ODA has recently also been linked with some of the specific MDG indicators:

- The share of ODA allocated to Low Income Countries (LICs) and Least Developed Countries (LDCs) has constantly increased, and currently exceeds the DAC average.

- The 35% benchmark of EC ODA targeting social sectors that was set by the European Parliament has been reached as from the year 2003.
- ODA allocations were increasingly targeted at the six EC focal areas, producing particular added value in supporting progress towards the MDGs.
- Specific MDG related initiatives received extensive support, such as the €500m Water Initiative.
- An incremental share of Community assistance was moved towards budget and sector support.

Net ODA by EC (1990-2003), current million € (disbursements)

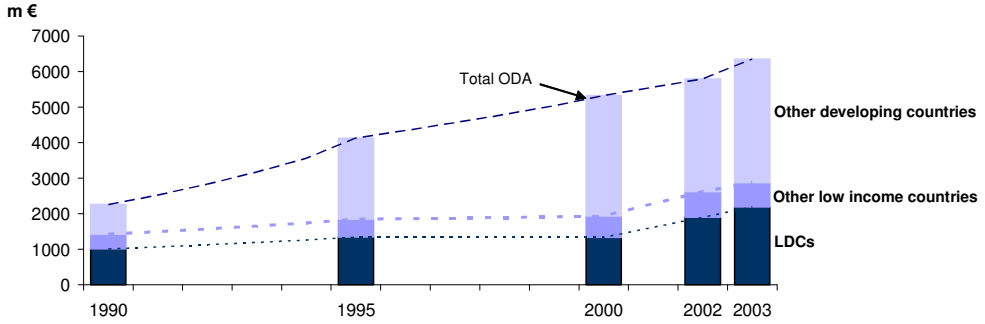

Source: OECD, European Commission for 2002 and 2003

At the International Conference on Financing for Development (FfD) in Mexico in March 2002, the international community adopted the so-called Monterrey Consensus, offering a comprehensive agenda for action. Acting collectively at Monterrey, the Union contributed significantly to the overall positive outcome of the Conference. This contribution is summarised in a series of explicit commitments, adopted at the European Council in Barcelona on 14 March 2002.

The Barcelona Commitments

- Examine the means and timeframe for each EU Member State to reach the UN target of 0,7% ODA of Gross National Income (GNI), with an intermediary target of 0,39% by 2006, by which time the Member States should reach the target of at least 0,33% of GNI individually;
- Improve aid effectiveness through closer coordination and harmonisation, and take concrete steps to this effect before 2004;
- Take measures with regard to untying of aid to Least Developed Countries (LDCs);
- Increase its Trade Related Assistance (TRA);
- Support the identification of relevant Global Public Goods (GPG);
- Explore innovative sources of financing;
- Support reforms of the International Financial Systems and strengthen the voice of developing countries in international economic decision-making; and

- Pursue the efforts to restore debt sustainability in the context of the enhanced Heavily Indebted Poor Countries (HIPC) initiative.

The European Union mandated the Commission to produce annual monitoring reports on the implementation of the Barcelona commitments. The most recent report[157] has shown that the Union remains firmly engaged in the FfD process and is on track for meeting its 2006 interim targets for increase in the volume of Official Development Assistance (as a share of GNI). Some Member States, who have not yet met the UN target of 0,7% ODA/GNI, have chartered new steps and set a timetable for reaching this goal. Other Member States appear to have more difficulties in delivering on their commitments. In conclusion, the report has indicated that the financial gap towards the financing of the MDGs is far from being narrowed, and increased efforts are imperative.

Projected ODA as a % of GNI in 2006

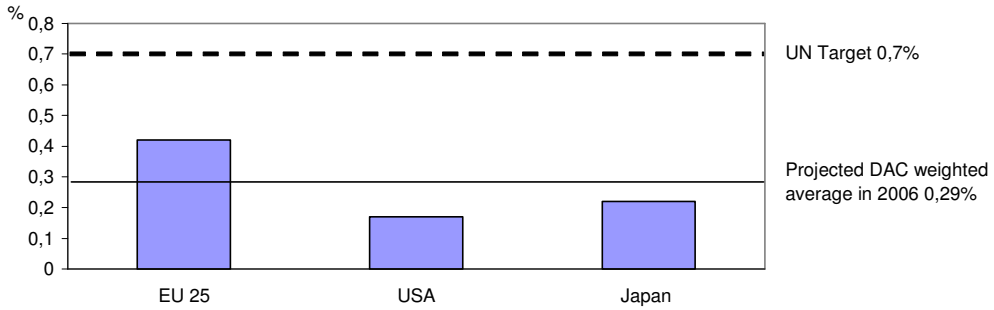

Source: OECD, European Commission

Indicators for monitoring progress

Net ODA provided by EU-15, total and to LDCs, as percentage of gross national income

157 COM(2004)150. Translating the Monterrey Consensus into practice: the contribution by the European Union, March 2004.

	1990	1995	2000	2002	2003
Net ODA (total)	0,44 %	0,37 %	0,32 %	0,35 %	0,35 %*
Net ODA to LDCs	0,15 %	0,09 %	0,09 %	0,10 %	

Source: OECD (*provisional)

Net ODA provided by the EC, total and to LDCs, in current million € (disbursements)					
	1990	**1995**	**2000**	**2002**	**2003**
Net ODA (total)	2.255	4.130	5.330	5.790	6.349
Net ODA to LDCs	1.007	1.344	1.337	1.901	2.194*

Source: OECD, European Commission for 2002 and 2003 (* provisional)

Proportion of EC's total bilateral sector-allocable ODA provided to basic social services (basic education, primary health care, nutrition, safe water and sanitation - commitments)		
	2000-01	**2002-03**
Percentage of EC development assistance (two year average)	11,4 %	13,5 %

Source: European Commission on the basis of EC Annual DAC reporting to the OECD

Proportion of EC's ODA that is untied				
	1995	**2000**	**2002**	**2003**
Percentage of EC ODA fully tied	0 %	0 %	0 %	0 %
Percentage of EC ODA partially untied[158]	82,0 %	70,5 %	68,3 %	66,1 %
Percentage of EC ODA fully untied	18,0 %	29,5 %	31,7 %	33,9 %

Source: European Commission – provisional calculations

EC aid is by definition untied vis-à-vis its Member States as well as the developing countries with which it cooperates. Due to this specific situation, the Commission has no history of OECD/DAC reporting on this indicator. The figures in above table are therefore of a provisional nature and may be refined at a later stage. It shall furthermore be recalled (ref. section 2.2. of this report) that the Commission has presented EU Member States and European Parliament with proposals for further untying of EC aid, beyond the OECD/DAC recommendations, to include

158 Partially untied = untied within EU and vis-à-vis (groups of) partner developing countries with whom the EU has entered into an international agreement (e.g. Cotonou)

nearly all developing and transition countries, with the possibility of full untying to non-EU donor countries on condition of reciprocity.

Proportion of EC's ODA provided to landlocked countries					
	1990	**1995**	**2000**	**2002**	**2003**
Percentage of EC development assistance	20,3 %	20,0 %	14,8 %	16,4 %*	19,4 %*

Source: OECD (* provisional)

Proportion of EC's ODA provided to small island development states					
	1990	**1995**	**2000**	**2002**	**2003**
Percentage of EC development assistance	6,6 %	7,3 %	4,0 %	2,8 %*	2,2 %*

Source: OECD (* provisional)

4.2.2. Trade and development

Trade can contribute positively to the MDGs through its impact on economic growth. It has been estimated that a pro-poor outcome of the current Doha Development Agenda (DDA) could increase global income by up to $291bn, with $159bn of this accruing to developing countries[159] (over 70% of these gains would however come from developing countries' own reforms).

A positive and balanced outcome of the current negotiations, notably with respect to sustainable development (economic, social and environmental), is a key potential contributor to achieving the MDGs. Trade Related Assistance and Special and Differential Treatments under the DDA are, however, a necessity, in particular in favour of the poorest countries, which may not be ready to face the increased competition resulting from market liberalisation. While trade alone cannot solve development problems, openness to trade and support for supply capacity are important elements in any coherent development strategy. The trade dimension should therefore be fully incorporated, for example, in the Poverty Reduction Strategy Papers (PRSPs). Implementation of trade agreements should also be given a greater focus to optimise the contribution of trade policy to all pillars of sustainable development, including poverty reduction. Trade liberalisation should be a means to achieve the ultimate objective of reducing poverty through economic development based on decent work and respect for the environment.

EU trade policy aims to contribute to a more equitable integration of developing countries into the international trading system through coherent action on three levels: multilateral (which remains the key area of EU trade policy), bilateral and unilateral.

159 Global Economic Prospects 2004, World Bank, Washington.

The multilateral level

The European Union was instrumental in placing development at the heart of the Doha Development Agenda and has since been active in seeking a successful outcome to the DDA which is supportive of development. The EU has made bold proposals which were crucial for making progress and reaching a framework agreement in July 2004, notably in the following areas:

Subsidies in the **agricultural sector** and market access are critical to the DDA negotiations, as highlighted by the UN's MDG reports**.** The proposal made by the EU to all WTO Members in May 2004 to eliminate export subsidies by an end date, providing equivalent treatment of other types of export support, has opened the way to the WTO framework agreement of August 2004. Key elements of this agreement are the elimination of export subsidies and export credit over 180 days by an end date to be agreed, as well as the disciplines to be developed on export credits below 180 days, food aid and state trading enterprises, together with a substantial reduction of trade-distorting domestic support, and market access provisions ensuring substantial improvements whilst recognising the need for particular treatment of sensitive and special products.

Having eliminated all forms of export support, provided free market access and significantly reduced trade distorting domestic subsidies in the sector of cotton, the EU also strongly supported addressing the **cotton** issue "ambitiously, expeditiously, and specifically" in the WTO agriculture negotiations.

In the area of **non-agricultural market access**, the EU has proposed to apply a non-linear formula achieving deeper cuts on higher tariffs, as well as sectorial initiatives on products of export interest to developing countries, such as clothing and footwear, to bring tariffs on these products as close as possible to zero.

In the **service** area, the EU has tabled an ambitious offer covering areas of interest to developing countries, including "mode 4" (temporary presence abroad and professional activities of natural persons). The EU consistently called on all WTO Members to make further progress in this potentially important area of growth for developing countries, by tabling improved offers and showing openness to developing country interest.

Through its significant potential to contribute to trade and development, the EU was among the staunchest proponents of launching negotiations on WTO rules on **trade facilitation**, as agreed in the July framework agreement. The negotiations shall also aim at enhancing technical assistance and support for capacity building in this area, a field in which the EU is a leading donor. Vast amounts of time and money are wasted because of outdated customs and border procedures and practices. The cost of such procedures may be 4-5 % of the overall cost of trade transactions, which is about the same as the current average tariff on

trade in industrial goods of industrialised countries. Halving the costs would mean saving €325bn.

After the adoption of the "**Everything But Arms**" initiative in 2001 (see below), the EU called upon other developed WTO Members and advanced developing countries too grant duty- and quota-free access to LDC exports.

The EU also participated actively in the negotiations on **Anti-Dumping** and **Subsidies**. Disciplines on Anti-Dumping proceedings are increasingly important for the trade of developing countries as these countries have become the main target of such proceedings. The proposal tabled by the EU to prohibit capacity enhancing subsidies in the fisheries sector was welcomed by a large number of developing countries.

The EU took every opportunity to make progress in the area of **Special and Differential Treatment** (SDT) as well as **Implementation**, notably by proposing to address, as a matter of priority, the concerns of LDCs and other weak and vulnerable countries in a similar situation.

The EU has played a pro-active role in ensuring better **access to medicines** for people in developing countries.

Affordable medicines

The EU has been at the forefront of efforts to ensure access to essential medicines for developing countries. These efforts were most apparent in the adoption of the Doha Declaration on TRIPs and public health in November 2001, which confirms the right of WTO members to use flexibilities in the TRIPs Agreement, including issuing compulsory licenses on pharmaceutical products for reasons of public health. It also allows LDCs to defer implementation of patent law with respect to pharmaceuticals until 1 January 2016. Further to this decision, the EU played an active role in proposing solutions to address difficulties faced by WTO members with insufficient manufacturing capacity in making effective use of compulsory licensing. The TRIPs Agreement originally authorised the granting of compulsory licenses only if they were "predominantly for the supply of the domestic market". In August 2003, after lengthy and at times difficult negotiations, the WTO General Council adopted the Decision on the Implementation of Paragraph 6 of the Doha Declaration on the TRIPs Agreement and Public Health, allowing for the granting of compulsory licenses also in the case of exports to countries with insufficient manufacturing capacity. The European Commission is now actively participating in the work to transpose the 30 August Decision in an amendment to Article 31 of the TRIPs Agreement. The EC is finalising a draft Regulation to implement this decision to be directly applicable in the EU. The EC also attaches great importance to ensuring that the Doha Declaration is not undermined either in the formal amendment of the TRIPs Agreement, through bilateral trade agreements, or through national legislation. Furthermore, the EU has strongly encouraged the pharmaceutical industry to adopt a policy of tiered pricing in order to supply the

developing world with medicines at the lowest possible price. For such a policy to be viable, there must be protection against trade diversion of tiered priced medicines to OECD markets. The EU has responded to this need by adopting Regulation 953/2003 (on 26 May 2003) which prohibits the (re)-import into the EU of pharmaceutical products identified as "tiered priced products"[160]. The EC is strongly supporting advocacy that can contribute to a further lowering of prices.

Following the setback at Cancun the EU made a series of proposals to improve the **functioning and the transparency** of the WTO, which would favour all voices, including developing countries', to be heard in a more consistent fashion. In the short term, the EU suggested focusing on a few organisational improvements that could be introduced more easily - improving the conduct and management of Ministerial Conferences, facilitating full participation and establishing an advisory group to prepare work on behalf of members.

The EC also aims at reinforcing the mutual supportiveness between trade and **environment policies**, where the development dimension is increasingly important. For example, the liberalisation of trade in environmental goods and services has the potential to facilitate all countries' access to environmental technologies, for example in the water and renewable energy sectors, thereby contributing to MDG7. Technical assistance on trade and environment should support developing countries' efforts to satisfy the environmental requirements of developed countries' markets while addressing their own environmental problems.

With a view to improving people's access to safe water, sanitation and clean energy, the EC has launched an initiative to amend the OECD disciplines on export credits with a view to allowing export credit agencies to grant a more favourable treatment to projects related to water or renewable energies. This is expected to be the subject of negotiations in 2004 and 2005 in the OECD

Finally, the EU has supported the **reform of the International Financial System** to combat abuses of financial globalization, strengthen the voice of developing countries in the decision-making of the Bretton-Woods institutions and enhance the coherence between the UN, International Financial Institutions and the WTO.

The bilateral level

Since the entry into force of the Lomé Convention in 1975, the EU applies a preferential trade regime to ACP countries, with tariff reductions that go far beyond GSP preferences and that today grants duty-free treatment for some 99% of ACP exports. In June 2000 the EU signed the Cotonou Agreement with the 78 ACP countries based on three pillars: political co-operation, development co-

160 This protection is granted on the condition that the products are made available either with a price cut of 75% off the average 'ex factory' price in OECD countries, or at the cost of production plus 15%.

operation and economic and trade co-operation[161]. This includes progressively removing barriers to trade and enhancing co-operation in all trade relevant areas. The new arrangements, called Economic Partnership Agreements (EPAs), will go beyond the traditional approach of trade preferences. EPAs are not classical free trade negotiations but are instruments for development. The aim is further to establish a joint body ('Observatoire') under each EPA to develop dialogue and partnership on sustainable development issues. Thus they will combine market access with tackling bottlenecks in all areas relevant for trade and link up with development cooperation focussing on capacity- and supply side constraints. Most importantly, they will be based on, and seek to reinforce, regional integration structures within the ACP.

Economic Partnership Agreements

The EPA negotiations were launched in September 2002. Following one year of discussions at the all-ACP level, negotiations at the regional level were opened in October 2003 with the first of 6 ACP regions. Since September 2004 negotiations with all 6 ACP regions have been launched. The new trading arrangements are expected to enter into force by 1 January 2008 at the latest. Meanwhile, Article 36 of the Cotonou Agreement maintains the non-reciprocal trade preferences that were applied under the Fourth Lomé Convention.

In addition to the EPAs, the EU has established preferential market access through a number of bilateral trade agreements with countries such as South Africa, Mexico, Chile and others. On a regional scale, negotiations with Mercosur are ongoing. With its poorer neighbours in the Mediterranean region the EU has engaged in the so-called Barcelona Process aiming at the establishment of a Euro-Mediterranean Free Trade Area by 2010. The network of bilateral Association Agreements between the EU and Med countries necessary for this endeavour is now almost complete[162].

The unilateral level

[161] Article 34 states that "economic and trade co-operation shall aim at fostering the smooth and gradual integration of the ACP States in to the world economy, with due regard for their political choices and development priorities, thereby promoting their sustainable development and contributing to poverty eradication in the ACP countries".

[162] The Association Agreements confirm and strengthen the existing provisions on duty-free access to the EU in industrial goods originating in MED countries and foresee the progressive and reciprocal liberalisation of trade in agricultural goods, as well as fisheries and processed agricultural products. For their part, MED countries will progressively dismantle their tariffs on imports of EU industrial goods largely over a period of 12 years.

In addition to the multilateral level, the EU has, for many years, operated unilateral preferential market access schemes under the Generalised System of Preferences (GSP) to provide developing countries with an added advantage on its market This system, which covers 178 independent countries and territories, provides access at zero rates for half the products covered and tariff reductions for the rest. The GSP also provides further preferential access to countries which respect Core Labour Standards and those which make special efforts to protect the environment or combat the drugs trade. The reasoning behind these special incentive clauses is that for development to be sustainable it needs to be socially equitable and respect the environment. At the same time illegal trading in general, and drugs trading in particular, hinders development. Apart from the obvious difficulties caused by criminalising production, the rents from such trade are captured by a very small portion of the population and thus are not conducive to pro-poor growth.

A new GSP scheme for the period 2006-2015 is currently being defined. The objective of the revision will be to ensure stable, predictable and straightforward access for developing countries to the EU market, while targeting it at countries most in need of support and providing incentives to follow a sustainable path to development, in compliance with the interpretation of the Enabling Clause in the recent case brought by India against the existing scheme.[163]

Everything But Arms

In 2001 the EU established a specific scheme for Least Developed Countries, called Everything But Arms (EBA). This scheme ensures quota and tariff free access to the EU market for all products but arms from the 50 LDCs[164] (although transitional periods exist for rice, bananas and sugar[165]). EBA is the most significant preference scheme for LDCs and is instituted for an unlimited time period. Across the board preferences, such as granted with EBA, should enable a greater use of preferences by beneficiary countries, as they are administratively simpler, and should make an enhanced contribution to development in these

163 Appellate Body WT/DS 246/14

164 While all LDCs are eligible under the EBA scheme, it is of particular importance to the Asian LDCs (Bangladesh, Bhutan, Cambodia, Laos, Maldives, Nepal) and Afghanistan and Yemen as the other LDCs are also covered by Cotonou. Furthermore, the possibility of regional cumulation for rules of origin under the scheme supports regional integration in ASEAN and SAARC.

165 These will be phased out by 2006 (for bananas) and 2009 (for rice and sugar)

countries, as they do not distort production or trade decisions, as product specific preferences have sometimes done.

Trade flows

The extent to which the EU market is open to developing country partners is best judged by actual trade flows. In this context the EU is clearly the world's number one destination for developing countries' exports. Imports from developing countries have experienced steady growth over the past decade, but have levelled off over the past two years, as have all imports, due to the global economic situation. In 2003, the EU's imports from developing countries amounted to 47% of its total imports and around 66% of its agricultural imports came from the developing world (more than €48bn in value)[166].

Developing countries' share in EU imports (2003)

166 Source : Eurostat (Comext)

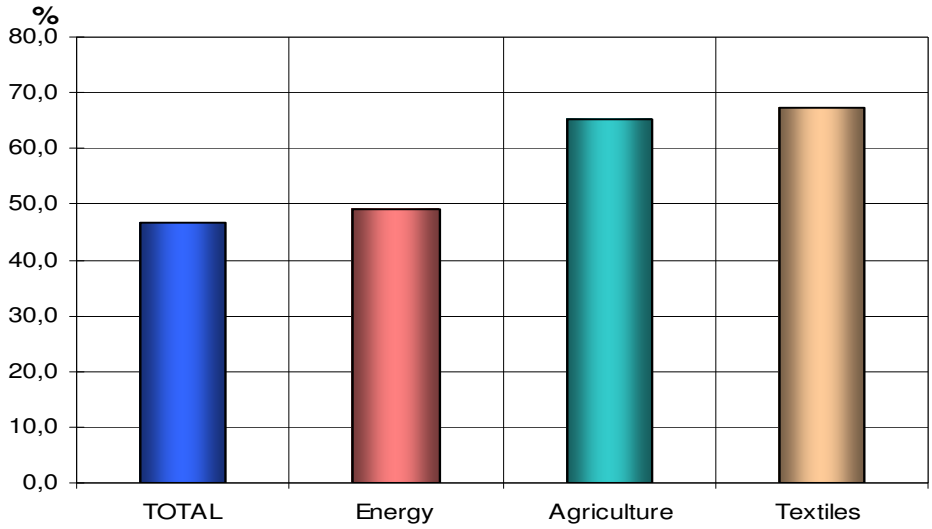

Source: Eurostat (COMEXT, COMTRADE)

EU imports from developing countries (1994-2003), in million €

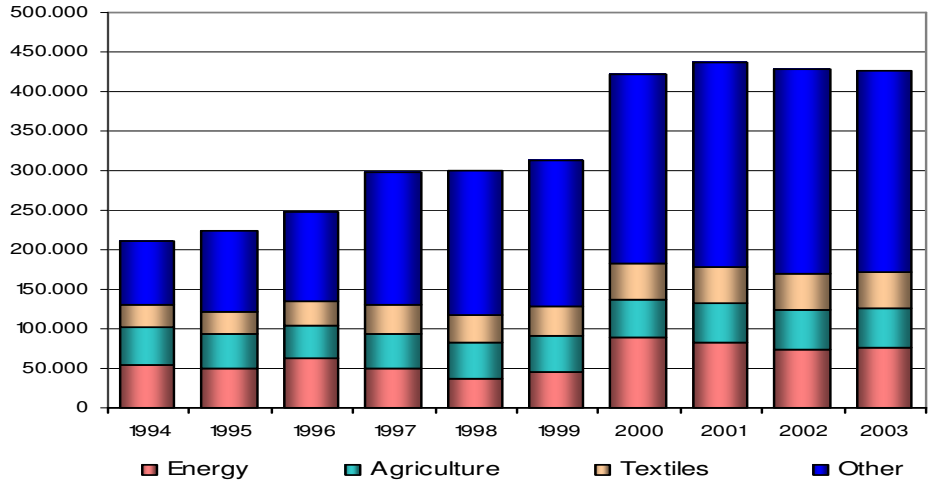

Source: Eurostat (COMEXT, COMTRADE)

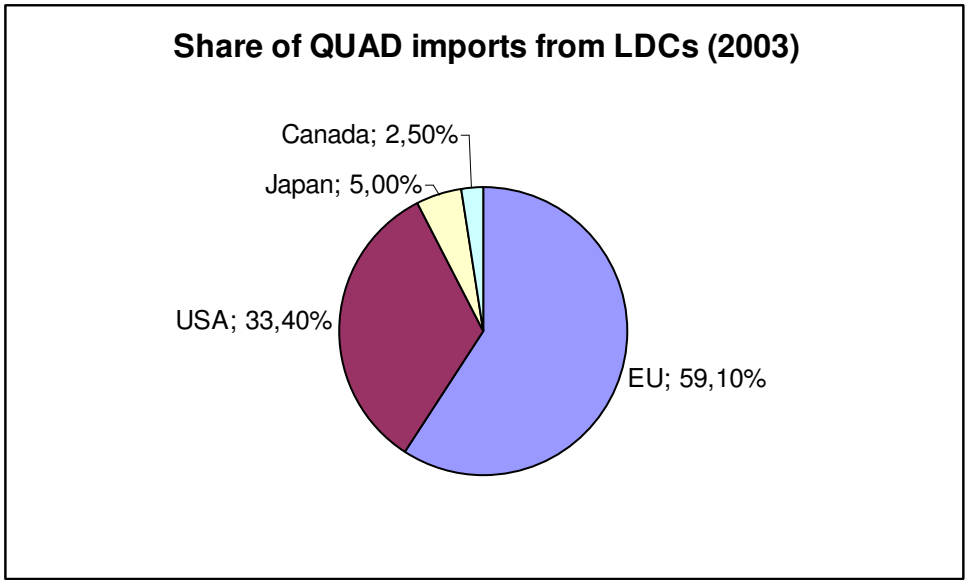

Source: Eurostat (COMEXT, COMTRADE)

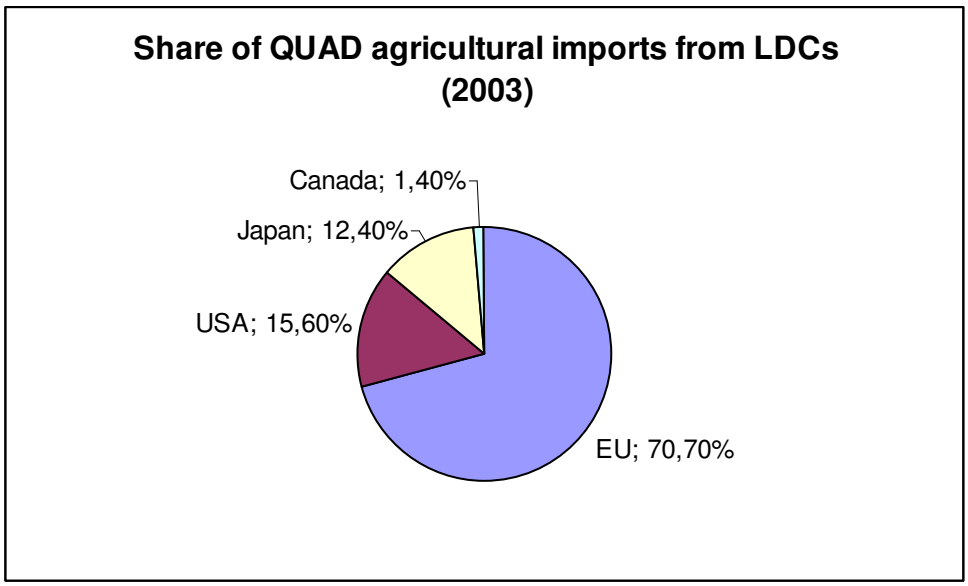

Source: Eurostat (COMEXT, COMTRADE)

Among developed countries, the EU is the most important market for developing countries in general and for LDCs in particular. For instance, the combined QUAD[167] imports from LDCs show that the EU's shares are 71% for agricultural products and 59% for all imports (amounting to €12,6bn in 2003).

EU figures indicate that between 98% and 99% of imports from ACP countries were offered duty-free treatment during the past few years. Imports from the small number of remaining LDCs outside the ACP framework enter the EU market under the GSP/Everything But Arms scheme. Over the past years, the share of imports from LDCs entering duty-free has increased. The two schemes taken together have the effect that more than 97% of imports from LDCs enter the EU duty-free.

Indicators for measuring progress

The following aggregated figures on duty free imports from developing countries into the EU were calculated by the World Trade Organisation (WTO), the International Trade Centre (ITC) and UNCTAD.

Proportion of total EU imports from developing countries and LDCs, admitted free of duties			
	1996	**2000**	**2002**
Developing countries			
- excluding arms	44,6 %	62,2 %	67,5 %
- excluding arms and oil	35,4 %	55,2 %	63,0 %
LDCs			
- excluding arms	94,4 %	97,8 %	97,2 %
- excluding arms and oil	94,0 %	97,5 %	96,7 %

There is an ongoing discussion on how best to indicate the level of protection. The above MDG indicator is one option. A more meaningful overall trade restrictiveness index was recently developed by the World Bank and the IMF. This index incorporates MFN tariffs, NTBs (Non-Tariff Barriers), domestic agricultural support and trade preferences granted. The index found that the EU is the most open major trading partner to exports from developing countries and LDCs.[168]

In this context, textiles and clothing is an important sector for developing countries. The EU has favourable schemes in place for developing countries in this area: no tariffs and quotas are imposed on the LDCs and more advanced developing countries benefit from duty reductions under the GSP scheme. At the multilateral level, the textile sector has been progressively liberalised and all remaining quotas will be phased out by 1 January 2005.

167 EU, USA, Japan and Canada

168 Global Monitoring Report 2004 by the World Bank and IMF.

It is difficult and can indeed be misleading to speak in general terms of indicators such as average tariffs on products for they do not capture the diversity of the EU preferences granted to the different groups of developing countries[169]. Calculating average tariffs is moreover part of an ongoing academic debate. As a result, the EU does not produce any figures on average tariffs. As average tariffs have, however, been chosen as one of the indicators considered to be representative, the following figures compiled by the OECD/WTO are presented below.

Average tariffs imposed by the EU on agricultural, clothing and textiles from developing countries			
	1996	**2000**	**2002**
Textile products			
- developing countries (excl. LDCs)	6,9 %	6,2 %	5,4 %
- LDCs	0	0	0,2 %
Clothing products			
- developing countries (excl. LDCs)	10,6 %	10,2 %	9,6 %
- LDCs	0	0	0,9 %
Agricultural products			
- developing countries (excl. LDCs)	13,4 %	11,7 %	11,1 %
- LDCs	3,3 %	3,0 %	2,2 %

Source: WTO, ITC, UNCTAD

Trade related assistance

Market access is a necessary, but not sufficient condition to secure increased trade. The importance of trade related assistance and capacity building was clearly recognised by the Commission in its Communication on trade and development.
The EU has significantly stepped up its trade-related assistance in the past years and will continue to pursue these efforts. The Doha Database reveals that the European Union (EC and Member States) is by far the largest donor for Trade Related Assistance providing nearly 50% of funding worldwide. In the period 1996-2000, the support for trade related projects amounted to a value of around €640m. After Doha the EC committed €2,8bn in the period 2001-2004 for Trade Related Assistance with an average of €700m annually. The EU is also the main donor in the area of multilateral trade related technical activities. In the Integrated Framework it acts as facilitator for several beneficiary LDCs. The EU funds more than 50% of the budget of the IF Trust Fund and the Doha Trust Fund (providing technical assistance to enhance the negotiating capacity of developing countries).

169 Moreover, much depends on the methodology chosen (for example, simple averages versus trade weighted averages).

Furthermore, the recent launch of an on-line help desk assists exporters from developing countries to access more easily the EU market.[170]

Proportion of EC's sector allocable ODA provided to help build trade capacity	
2001	**2002**
14,5 %	11,9 %

Source: WTO-OECD Trade Capacity Building Database

Agricultural subsidies

The EU is aware that, as regards domestic support to the agricultural sector, subsidies that encourage production can have a distorting effect on world markets, since they can lead to increased production and exports. The EU has engaged in a substantial reform process of Common Agricultural Policy (CAP) (see paragraph 2.3), which results in a drastic change of the nature of its support to the agricultural sector

The changing nature of agricultural support in the EU has been evident on **export refunds**, one of the most visibly trade distorting instruments. The proportion of the EU's farm budget spent on export refunds is down from 30% in 1990 to less than 8% in 2002 (corresponding to €8-10bn in 1990-92 and around €3bn in 2002). Finally, overall agricultural expenditure has been reduced, despite the increased size of the agricultural sector due to the accession of ten new Member States, resulting in a corresponding reduction in the relative importance of agricultural support compared to GDP.

In the discharge resolution for the 2001 financial year, the European Parliament called for an evaluation of all export refund schemes and their impact on world hunger, as well as corresponding increase in food aid. The Commission took the commitment to carry out this study under the title "Impact of export subsidies on world hunger".

Total Support Estimate

This report uses the agreed OECD figure of "Total Support Estimate" (TSE, an estimate of gross public support to the whole agricultural sector) as an indicator of policy progress in this area. However, this indicator is not a measure of the potential impact of agricultural subsidies on international trade and developing countries markets. It includes not just subsidies to farmers but wider public expenditures for the agricultural sector, like research, vocational training,

[170] http://export-help.cec.eu.int

veterinary and phytosanitary measures, some rural infrastructure, etc. It also includes an estimate of the non-monetary transfers from domestic consumers to producers resulting from border protection. It would therefore be misleading to use these data as approximations of trade distortive subsidies granted to farmers.
The impact of various support measures on the world market can be very different depending on their nature. OECD work indicates that decoupled payments, for example, have only 15% of the distorting effect of market price support. A mix of indicators, rather than the mere use of TSE, would be needed to give an overview of progress[171].

As a result of successive reforms of the Common Agricultural Policy, the composition of the EU TSE has profoundly changed over time. At the same time, the EU TSE as a percentage of GDP decreased from 2,68% during the period 1986-88 to 1,27% during 2001-2003. It will further decrease with the latest reform of EU agricultural policies. All of these changes serve to reduce the distorting effect of EU internal policy on world markets and thus reduce the potential negative impact on farmers in developing countries.

EU domestic agricultural support (TSE) as % of GDP				
1990	**1996**	**2000**	**2002**	**2003**
2,2 %	1,7 %	1,3 %	1,2 %	1,3 %

Source: OECD

4.2.3. Debt

The Highly Indebted Poor Countries (HIPC) Initiative was proposed by the World Bank and the IMF in 1996 as a co-ordinated approach to bring down poor countries' external debt to a sustainable level. The initiative involves both bilateral and multilateral public creditors as well as commercial creditors. In 1999 the Initiative was revised and strengthened and, in the same year, endorsed by the G7 summit in Cologne, Germany. The enhanced version of HIPC was put in place in September 1999[172].

The HIPC initiative has multiple dimensions emphasising debt relief but linking it to poverty reduction, structural adjustment and social policy reform, in particular the health and education sectors. There are currently 42 countries that are

171 OECD (2003) Workshop on Improving Indicators of Support for Agricultural Policy Evaluation Paris 30 June 1st July 2003, Background and issues paper.

172 Major modifications introduced by the enhanced HIPC regarded eligibility criteria (a lower NPV debt-to export target 150 percent and debt-to-revenue target to 250 per cent with lower threshold for the latter 30 percent export-to-GDP, and 15 percent revenue-to-GDP), earlier assistance, link timing of completion point with implementation of structural reforms.

potentially eligible for HIPC support, the majority of which are located in Sub-Saharan Africa. By September 2004, 27 countries had actually entered the initiative and reached '*decision point'* – being thus eligible for the receipt of interim relief. Among these, 14 countries have reached '*completion point'*, making them eligible for irrevocable relief. The last country having reached decision point was the Democratic Republic of Congo (DRC) in 2003.

The most recent total cost estimate of debt relief assistance under the HIPC initiative amounts to US$ 54,5bn for the countries[173] currently covered by the World Bank, changing only a little from last year's estimates. The costs are almost equally divided between bilateral and multilateral creditors.

EC contribution to HIPC

The EC has always been deeply committed to the HIPC initiative. So far, the EC has pledged more than €1,6bn to the initiative: €680m, as a creditor, on its own claims, and €934m as the most important donor to the HIPC Trust Fund.
In addition to these amounts the Commission has supported HIPC eligible countries in the clearance of their arrears to the EC, and in some exceptional cases also to other multilateral institutions.
The Commission has participated also to the international debates on debt issues with two studies, one on the use of HIPC funds in beneficiary countries and a second on the perspectives "Beyond HIPC".

Recent evidence shows that post-completion point countries have higher debt to exports ratios than the current HIPC target of 150%, indicating that a gap between the stated objectives of the initiative and its implementation still persists. The solution of monitoring only new lending activity, while being an essential activity to ensure long term debt sustainability, does not seem to solve the problem in the case of existing debt distressed countries.

The moving of the sunset clause of the HIPC initiative to end 2006 does provide the opportunity for some eligible **post conflict countries** to build the necessary track record to enter the initiative, but shall not stop the international community from searching alternative options for those countries that will remain excluded at the expiry of the sunset clause.

Considering the above elements some countries have recently proposed a **100% debt cancellation** for HIPC graduates and/or for all low income countries. Against this option it could be argued that the current debt relief initiative has already affected the allocation of aid in a way which is not compatible with lessons learnt on aid effectiveness. Example: in terms of relief per capita the HIPC country benefiting the most of the initiative is Guyana (769 USD/capita) which ranks 92 in

[173] Includes Liberia, Somalia and Sudan, but excludes Angola, Kenya, Lao PDR, Vietnam and Yemen. The potential costs of additional assistance at completion point (topping up), recently estimated at approximately US$ 1,1bn are also excluded.

the 2001 Human development Index, whereas Niger, ranking 174 in the same HDI, gets only 48 USD per capita relief. While debt relief provides a predictable flow of resources in the medium term with a limited set of conditions, it is not a panacea, and does not, in itself, create resources, reduce poverty or promote development.

Indicators for monitoring progress

Debt relief provided under HIPC initiative, in million €					
	2000	**2001**	**2002**	**2003**	**Total**
Commitments	1.082	0	60	460	1.602
Disbursements	410	350	180	209	1149

Source: European Commission

Debt relief provided under HIPC initiative as percentage of ODA				
	2000	**2001**	**2002**	**2003**
Disbursements	8 %	5 %	3 %	3 %

Source: European Commission

5. PRIORITIES AND ACTION ON THE WAY TOWARDS 2015

The MDGs can still be achieved. 11 more years remain until the 2015 deadline. To use this time effectively we do, however, need a quantum leap in scale and ambition, both in terms of resources and policies. If this is to become a reality, 2005 is the critical year, and the UN stocktaking event the critical opportunity, and possibly the last occasion, to get back on track and to start making tangible progress towards reaching our objectives.

Decisive action is needed from both developing and developed countries. The MDGs are a global project. They are the most comprehensive and challenging case for multilateralism in the world today. Global partnership assumes that **developing countries** fulfil their commitment to reallocating and mobilizing more domestic resources, reforming institutions to suit national priorities, and adopting effective nationally owned economic and social policies that can provide the necessary impetus to economic growth. **Developed countries** and the international community face the responsibility of increasing and improving development assistance, of concluding a new development-oriented trade round, embracing wider and deeper debt relief, and fostering technology transfers[174].

The EU is fully aware of both the magnitude and the urgency of the task ahead. It has committed itself to strengthening its leadership role in the fight against global poverty. With regard to the two major dimensions of MDG8,

[174] UNGA (A/59/282) Implementation of the United Nations Millennium Declaration, Report of the Secretary-General, 27 August 2004, page 11.

finance and **trade,** the EU will explore possibilities to further increase its contribution to the global partnership. In terms of geographical priorities, the EU has expressed deep concern over the lack of progress on the MDGs in **Sub-Saharan Africa**, and is committed to examining options for additional action to bring the development process forward[175].

The EU synthesis report due to be presented in April 2005 will elaborate in more detail on the actions required, and will elaborate on specific proposals in this respect. At this stage it would not be appropriate to establish an exhaustive list, however, the agenda for EU action could involve the following elements:

(1) Finance for Development

> *Most estimates suggest that roughly €50bn a year in additional ODA will be required to achieve the MDGs*[176]
>
> *The EU will intensify its efforts to fulfil the commitments undertaken in Monterrey, including through the exploration of innovative sources of financing*[177]

EC priorities and actions in this area will be elaborated in the context of the **follow up** to the **Monterrey** International Conference on Financing for Development and the EU commitments taken in this framework ('**Barcelona commitments**'). They may include the following:

- Increase of the volume of ODA – for instance through the definition of new interim targets for the period beyond 2006, or a fixed calendar of gradual increases – in view of reaching the 0,7% ODA/GNI objective as soon as possible.
- Improve aid effectiveness, by making it more predictable and stable, through a reduction of the transaction and negotiation costs and through innovative ways of delivering the required resources[178]. In a similar vein, reforming conditionality may become an additional priority.
- Establish new forms of taxation, e.g. carbon tax, tax on aviation fuel, currency transaction tax. Consider implementation of new mechanisms such as the International Finance Facility (IFF), which does not produce additional ODA, but effectively frontloads the disbursement of expected future increases of ODA.

---

175 Conclusions General Affairs and External Relations Council (GAERC), June 2004

176 Global Monitoring Report 2004: Policies and Actions for Achieving the Millennium Development Goals and Related Outcomes, June 2004, World Bank, page 167.

177 Conclusions General Affairs and External Relations Council (GAERC), June 2004

178 These issues will be addressed in an Action Plan, under preparation by the EU Ad Hoc Working Party on Coordination and Harmonisation.

- Consider new options to address the debt crisis, both within and beyond the HIPC initiative.

(2) Policy coherence for Development

> *'We believe that globalisation could and should be a force for a brighter future for all people. Unfortunately today's globalisation falls short of this promise and actually is morally wrong and politically unsustainable' (President Halonen)*[179]
>
> *'There is no future in globalisation that destroys the social and environmental balances, crushes the weak and denies human rights' (President Chirac)*[180]

More finance and improved aid delivery are undeniably important. However, in order to allow the developing world to reach the MDGs by the year 2015, more conditions should be fulfilled and efforts to work towards fairer globalisation should be intensified[181]. Sustainable economic growth, a clean environment, better infrastructure, a conducive business climate, investment in human resources, promotion of decent work for all, and good governance are some of the key drivers for development. EU policies should facilitate the efforts of developing countries in these and other areas, both through direct support, and by ensuring that the external effects of domestic EU policies contribute to (rather than undermine or contradict) the development objectives of these countries.

In this context, priorities and actions for EC include:

- Work towards a development friendly and sustainable outcome of trade negotiations at the bilateral and multilateral level, notably the EU-ACP Economic Partnership Agreements and the Doha Development Agenda;
- Decrease substantially the level of trade distortion related to its support measures to the agricultural sector, in the context of the implementation of the 2003/04 Common Agricultural Policy (CAP) reforms;
- Ensure implementation of the 2002 Common Fisheries Policy (CFP) reform proposals, by effectively shifting from access fisheries agreement to partnership fisheries agreements;
- Address globalisation by improving policy coherence and governance both at global, regional and national level and by strengthening its social dimension;

---

179 Statement at the presentation of 'A Fair Globalisation: Implementing the Millennium Declaration', World Commission on the Social Dimension of Globalisation, 20 September 2004, New York.

180 Id.

181 COM(2004)383 of May 2004 'The social dimension of globalisation - the EU's policy contribution on extending the benefits to all'.

- Support institutional and regulatory reforms which lead to sustainable formal job creation, effective labour markets and redistribution mechanisms including social protection;
- Increase quantity and quality of trade related assistance, including SPS related programmes;
- Promote better involvement of non-state actors, respect for core labour standards and promotion of social dialogue;
- Exploit the synergies between migration and development (remittances, brain gain, migration management, temporary labour migration (including through 'mode 4'[182]), to make migration a positive factor for development;
- Strengthen the voice of developing countries in global governance, including through short term organisational improvements to the functioning of the WTO.

(3) Focus on Africa

> *Unless things improve, it will take Sub-Saharan Africa until 2129 to achieve universal primary education, until 2147 to halve extreme poverty and until 2165 to cut child mortality by two-thirds*[183].

Sub-Saharan Africa lags far behind other parts of the world in trying to reach the MDGs. This calls for special and additional action, in conjunction with existing initiatives. The **African Union / NEPAD agenda** provides a common framework for new initiatives in this region. The establishment of effective and democratic pan African institutions such as the African Commission and the Pan African Parliament, and the integration of the NEPAD programme into the African Union (AU), have created a promising structure for African governance.

While building on the important work being done by, inter alia, the G8 and its Africa Action Plan, by the Commission for Africa, the Africa Partnership Forum, and by the African Regional Economic Communities the EC shall consider proposing that, in the framework of the UN 2005 Major Event, the EU, in partnership with the African Union, launches a **new initiative on Africa**, with the objective of giving a decisive push forward to the AU/NEPAD agenda.

The initiative could have a political, trade and development dimension. In line with EC development policy orientations and AU/NEPAD priorities it could in particular look at areas such as peace and security, governance (including African Peer Review Mechanism), infrastructure, agriculture, water, health and education.

The implementation of the initiative requires building bridges between the existing frameworks for cooperation with the EU (Cotonou Agreement, MEDA

---

182 Addressed in context of DDA negotiations, dealing with temporary presence abroad and professional activities of natural persons

183 The Human Development Report 2003 Millennium Development Goals: A compact among nations to end human poverty, p. 33

Agreements, TDCA with South Africa). It shall be supported by concerted efforts to establish a conducive economic and trade regime.

6. CONCLUSION

Over the coming months, the European Commission will prepare, in close dialogue with the EU Member States, proposals for an EU contribution to the MDG stocktaking event. The level of our ambition can only be high. The EU claims leadership which, in turn, requires political courage and commitment. The EU has expressed the will to make a difference. This implies that we bridge the gap between theory and practice and that we back up our words with resources and action.

The EU synthesis report shall give an answer to the question of how to finance the MDGs, and how funding can be channelled and used more effectively to accelerate impact. It shall look into new actions on other policy areas captured by MDG8, such as policy coherence, trade and debt sustainability. Finally, the EC shall consider using the UN 2005 Major Event platform for the launching of a major new EU initiative on Africa.

Anything less is not an option.

ÖSSZEFOGLALÓK

GÖMBÖS Ervin: „ENSZ60 – alkalom a megújulásra”

A megnyitó előadás első része az ENSZ 60. évfordulója kapcsán rövid elemzést adott az ENSZ helyzetéről. Kiemelve, hogy az ENSZ fő tevékenységi területei fontosak minden nemzet számára, és sokféleképp befolyásolják az egyszerű emberek életét az egész világon. Az ENSZ napirendjén rengeteg feladat szerepel: a béke és biztonság megvalósítása, küzdelem a szegénység ellen, a humanitárius kötelezettségek teljesítése, a fejlődés előmozdítása, a nemzetközi jog és az emberi jogok kiterjesztése, és partnerség a civil társadalom széles rétegeivel. Ezek a kérdések tükrözik a nemzetközi ügyek változó természetét és növekvő bonyolultságát. Az ENSZ hatvanéves történetében ritkán fordultak elő olyan szörnyű előrejelzések a jövőjét illetően, mint napjainkban. Az ENSZ megerősödve kerülhet ki ebből, ha pontosan felmérik, mi történt, gondolkodnak azon, hogy milyen Világszervezetet akarnak a jövőben, és elkezdik a szükséges változtatásokat.

Az előadás második része az ENSZ Társaságok Világszövetségét mutatja be. A WFUNA sokban hasonlít más nem kormányközi szervezetekhez, de több sajátos vonása is van. A legfontosabb az, hogy "létezésének jogalapja" az ENSZ-hez kapcsolódik. Ezt tükrözi az is, hogy az ENSZ Közgyűlés 41. ülésszaka A41/680 sz. határozata felkéri a tagállamokat, hogy a nemzeti ENSZ-társaságok anyagi és erkölcsi támogatásával erősítsék a Világszövetséget, így is járulnak hozzá az ENSZ-tagsággal járó feladataik végrehajtásához. Majd a Magyar ENSZ Társaság és hagyományos programjának, az ENSZ-AKADÉMIÁNAK a bemutatása következett.

BOROS Jenő: Magyarország nemzetközi fejlesztési stratégiája és összefüggései

Az előadás arról szólt, hogy milyen gyakorlati lépések, intézményi átalakulások történtek Külügyminisztériumban annak érdekében, hogy a közelmúltban Európai Uniós taggá vált Magyarország az újrafogalmazott nemzetközi irányú fejlesztési politikáját megvalósítsa, mi jellemzi fejlesztési politikánkat és milyen eredményeket értünk el eddig a fejlesztési programok megvalósítása során. A fejlesztés általános célja a szegénység csökkentése, a demokratikus átalakulás, a béke és biztonság előmozdítása, a stabil és fenntartható fejlődés feltételeinek megteremtése, a szegény országok felzárkóztatása. Az EU-ban a fejlődő, szegény országok megsegítése az Unió egyik legfontosabb alapelvére, a szolidaritásra épül. Napjainkban az Európai Unió a legnagyobb donor a világon. A magyar kormány

2001-ben fogadta el a nemzetközi fejlesztési együttműködési politika kialakítására vonatkozó koncepcióját. Ennek alapján kezdődött el a NEFE-t,- ahogyan mi rövidítjük a nemzetközi fejlesztési együttműködést - működtető jogi szabályozás megteremtése és a szükséges intézmények kiépítése.

SZENTES Tamás: Fejlődés és segélyezési politika a felgyorsult globalizáció és regionalizálódás korában

Az elmúlt évtizedekben lényeges változások történtek a világgazdaságban, mint amilyen a rendszer-váltás Kelet-Európában, az információs és kommunikációs technológiák forradalma, a TNC-k („multik") hálózati tevékenységének kiterjedése, a liberalizációs hullám, és mindezeknek köszönhetően a globalizációs és regionalizálódás felgyorsulása – a nemzetközi fejlődés-szakadék további mélyülése mellett, amely a globalizálódó terrorizmus hátterét adja. Következésképpen, megváltoztak a nemzeti fejlődés főbb meghatározó tényezői is, megnőtt a humán és a szellemi tőkének, a K+F kapacitásoknak és az információs szolgáltatásoknak a szerepe, új technológiák és új dinamikus szektorok jöttek létre, a TNC-k stratégiái és az állam szerepe is módosult, stb. Új veszélyek és új lehetőségek jelentek meg a Dél számára, amely mindinkább differenciálódott. A fejlesztési együttműködés politikáját részben a humanitárius szolidaritás, részben az önérdek figyelembevétele és a nemzetközi nyomás, a fenyegetések és a kötelezettségek motiválják. A fejlesztési együttműködés orientációjának és formáinak így szelektíveknek kell lenniük, és a segélyezés lehetőleg multilateralizmusra és komplementaritásokra épüljön.

SIMAI Mihály: Az ENSZ és a globális fejlődési folyamat (visszatekintés és kilátások)

Az ENSZ rendszer szerepe a fejlődés elméletének és gyakorlatának előmozdításában, egyszerre történelmi tanulság és fontos tényező a jövő formálásában. A Világszervezet mandátuma e téren az alapokmányra épül, amelyik a történelemben először tette az emberek jólétének kérdését a multilaterális együttműködés egyik központi témájává. A fejlesztési évtizedek bevezetése, a fejlesztéstervezés elmélete és gyakorlata, különböző intézmények, mint például a UNDP alapítása, a humanitárius segítség hálózatának kiépítése, a különböző stratégiai konferenciák szervezése számos fontos globális témában a főbb részei az ENSZ történetének a fejlődés előmozdításában. A Millenniumi Fejlesztési Célok különösen fontossá váltak a XXI. században. Meghatározták azokat a feladatokat, amelyek megvalósítása globális támogatást igényel. Új súlypontokat alakítottak ki az ENSZ tevékenysége számára a fejlődés előmozdításában.

Minden problémája ellenére az ENSZ képesnek bizonyult a fejlődés feltételeinek komplex kezelésére, és hálózatába integrálta a foglalkoztatottság növelésének, a szegénység csökkentésének, a növekedés eredményei igazságosabb elosztásának, az egyenlőtlenségek csökkentésének, a világegészségügynek, a nők és gyermekek helyzete javításának és a környezetvédelemnek bonyolult kérdéseit.

SINGH Manbir: India fejlesztési politikája

Az emberiség legtöbb problémája ma a fejlesztés elmaradásából és az ebből származó gazdasági lehetőségek szűkösségéből ered. A mai konfliktusok egy része a nélkülözésből, és abból következik, hogy az emberek nem férnek hozzá az oktatáshoz, az egészségügyhöz, lakáshoz, élelemhez és kereső foglalkozáshoz. Ennek a háttérnek a tudatában érdemes megnézni, hogy egy több mint egymilliárd lakosú ország hogyan emelkedik a szabad világba a kolonializmus és az azt követő fejletlenség történelme után, arra törekedve, hogy emelje népeinek az életszínvonalát, lehetővé téve, hogy élvezzék egy elfogadható életszínvonal előnyeit.

India fejlődése a függetlenség első negyven évében lassú, de kiegyensúlyozott volt. India szakmai tapasztalatokat szerzett és elfogadható infrastruktúrára épített ki a fejlődés felgyorsítása érdekében. A jelenlegi kormány által folytatott liberális és előremutató gazdaságpolitikának a célja India integrálása a globális kereskedelmi rendszerbe. Kétségtelen, hogy az indiai gazdaság gyorsabb ütemben növekszik, és jó állapotban van a lehetőségei megvalósításához.

PETIT Bernard: Az Európai Bizottság hozzájárulása a Millenniumi Fejlesztési Célokhoz

A nemzetközi közösség 2000-ben állapodott meg először egy sor, a szegénység csökkentését célzó egyetemes fejlesztési célkitűzésben, a Millenniumi Fejlesztési Célokban, amelyek az Európai Bizottság fejlesztési együttműködési stratégiájának és tevékenységének a keretévé váltak.

Ennek alapján a Tanács felkérte a Bizottságot egy összevont EU-jelentés összeállítására a 2005. szeptemberi ENSZ Csúcstalálkozóra, amelyben rávilágít a tagállamok és a Bizottság hozzájárulására a Millenniumi Fejlesztési Célok végrehajtáshoz, továbbá javaslatokat tesz arra vonatkozóan, hogyan lehet felgyorsítani a Célok elérését.

Négy elem alapvetően fontos a Bizottság jelentésében: az ODA (Hivatalos Fejlesztési Segítségnyújtás) jelentős növelése, a hatékonyság fokozása (összehangolás, összeegyeztetés, következetesség), új eszközök kifejlesztése, a kereskedelem liberalizálása.

O'NEILL Helen: A Millenniumi Fejlesztési Célok és a három C: az ENSZ és az EU fejlesztési célkitűzéseinek néhány minőségi és mennyiségi vonatkozása

A dolgozat első része a nyolc Millenniumi Fejlesztési Cél eredetét és tartalmát írja le, amelyek szerint 2015-re a szegénységet felére csökkentik, és javítják a világ legszegényebb embereinek életét. A Célokat 2000-ben, az ENSZ Millenniumi Csúcstalálkozóján a tagállamok fogadták el. A dolgozat azt sugallja, hogy számos fejlődő országban, különösen a Szub-Szaharai Afrikában kicsi a valószínűsége annak, hogy a célokat elérjék. Míg az első hét cél a fejlődő országokra irányul, a nyolcadik azt kéri az iparilag fejlett országoktól, hogy növeljék a hivatalos fejlesztési segélyeket. A dolgozat második része az EU tagállamok által tett ígéreteket vizsgálja: milyen mennyiségben növelték hivatalos fejlesztési segélyüket, valamint milyen minőségben tesznek eleget a három C-nek (coordination, complementarity and coherence – koordináció, kiegészítés és összhang).

DAKIN Loyd: politikai menedékjog-keresők és menekültek: egy fejlesztési kihívás

A politikai menedékjog-keresők és menekültek azok a személyek, akik arra kényszerülnek, hogy elmeneküljenek otthonukból üldözés, vagy az üldözéstől való indokolt félelem következtében, az etnikai hovatartozásuk, a nemzetiségük, vallási vagy politikai nézeteik, vagy egy társadalmi csoporthoz való tartozásuk miatt. Nagyon gyakran a konfliktusok eredeti okai és az emberi jogok megsértése - amelyek arra kényszerítik az embereket, hogy szaladjanak az életükért – olyan problémákhoz kapcsolódnak, mint a szegénység, egyenlőtlenség, diszkrimináció és verseny a szűkös erőforrásokért. Ezek a problémák gyakran fejlődési természetűek. He ezeket a problémákat méltányosan és hatékonyan kezelik, akkor számos menekülésre késztető állapot csökkenthető vagy meg is akadályozható. A menekülésre késztető állapot megoldása gyakran ugyanúgy a fejlődéshez kapcsolódik, mert a helyzet megkívánja a lerombolt gazdaság és infrastruktúra újjáépítését, valamint új megélhetés megteremtését. Ezért alapvetően fontos, hogy a menekültek szükségleteit mind a fogadó országokban, mind a hazájukban – amikor a feltételek megengedik az önkéntes hazatérést – beépítik a fejlesztési tervekbe és programokba. A politikai menedékjog-keresők, a menekültek és visszatérők figyelembevétele a fejlesztési tervekben lehetővé teszi számukra, hogy emberi képességeiket teljes mértékben kifejlesszék a saját szükségleteik kielégítése révén, pozitívan hozzájárulva új vagy korábbi közösségükhöz és újjáépítve életüket.

KADLEČIKOVA Maria: A FAO és a nemzetközi fejlesztési együttműködés

Az ENSZ Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezete (FAO) 60. születésnapját ünnepli. Azzal a céllal alapították, hogy megszabadítsa az emberiséget az éhínségtől. Jóllehet a világ ma bőséges élelmiszerkészletekkel rendelkezek, mégis 852 millió alultáplált ember van, főleg a fejlődő országokban. A mezőgazdasági szektortól azt várják, hogy minél több terményt, hőst és halat, valamint rostanyagot termeljen. A becslések szerint a világ népessége hat milliárdról kilenc milliárdra nő az elkövetkező 30 évben. A természeti erőforrások fenntartható használata szerint kell táplálnunk őket, a földet és a vizet, az erdőt és az óceánokat érintetlenül hagyva a jövő generációi szükségletei kielégítése érdekében. Ezért a FAO lépéseket tesz egy hosszú távú reformfolyamat elkezdésére. Amennyiben a tagállamok megerősítik, a FAO jobb válaszokat ad mond a fejlett, mind a fejlődő országok elvárásaira. A FAO egy semleges fórum kell, hogy legyen globális élelmiszer és mezőgazdasági egyezmények megtárgyalására, és segíti az országokat az élelmiszer-szabványok betartásában. A FAO újraértékeli prioritásait, hogy olyan kérdésekkel is foglalkozzon, mint az olyan vándorló kártékony állatok, mint a sáskák, guelea madarak (magevő afrikai szövőmadarak – a szerk.) és az amerikai sereghernyók, amelyek nagy számban vándorolnak a határok figyelembevétele nélkül, elpusztítják a terményeket, farmerek millióit fosztják meg élelmiszerellátásuktól és megélhetésüktől. A fokozott gyakoriságú mezőgazdasági vészhelyzetek igazolják a koordinált és hatékony nemzetközi reakció fontosságát szárazságok, árvizek, hurrikánok és cunamik esetében.

A FAO reformokat hajt végre a kapacitásépítés terén is, fokozva a tréningeket és az intézményeket megerősítő tevékenységét. Nemcsak a hagyományos északi segély erőforrásokra épít, hanem a Dél-Dél együttműködési programokat is bővíti, kihasználva a fejlődő országokban létező lényeges mezőgazdasági tapasztalatok szakmai és társadalmi-gazdasági vonatkozásait.

ULSHOEFER Petra: Az ILO hozzájárulása a tisztességes globalizációhoz a Méltányos Munka Programja révén

A Millenniumi Nyilatkozat arra szólít fel, hogy a globalizáció a világon mindenki számára pozitív erővé váljon. Az ILO által vezetett, a Globalizáció Szociális Dimenziójával Foglalkozó Világbizottság" jelentése erre a felhívásra válaszol, amikor utat mutat a *tisztességes globalizáció* felé. A tisztességes globalizációnak otthon kell kezdődnie. Az ILO számára ez annak az elismerését jelenti, hogy a szabad, jogos, biztonságos és emberhez méltó feltételek közt végzett méltányos és termelékeny munka elengedhetetlen a nemzeti fejlesztési célok eléréséhez. Következésképp a társadalmi és gazdasági fejlődésnek a törvényesség és az emberi jogok talaján kéz a kézben kell haladnia a kulcsfontosságú szereplők hatékony részvételével, ideértve a munkavállalók és a munkáltatók szervezeteit is. Az ILO elősegíti a méltányos munkát, mint a nemzeti fejlesztési tervek fontos elemét,

országprogramjaink pedig a térségben az ILO tudását, eszközeit és pártfogását tripartit tagjaink szolgálatába állítják, hogy megvalósuljon ez a program.

SIMAI Mihály: Fejlődéselméletek és realitások

A világgazdaságban a dekolonizáció nyomán megszületett új (vagy újjászületett államok) jövőjével kapcsolatos, a társadalmi és gazdasági átalakulással foglalkozó "fejlődés elméletek" az elmaradottság okaira és következményeire ajánlanak válaszokat. A jövőre vonatkozóan általános és specifikus célokat igyekeznek meghatározni, magyarázatokat és feltételeket ajánlanak, ösztönzőket és korlátokat jelölnek meg, s különböző tudományágakra támaszkodnak. Különböző társadalomtudományi iskolákat és irányzatokat képviselnek. A kor jelentős társadalomtudósai, közgazdászai, szociológusai, politikai tudományokkal foglalkozó kutatói, és antropológusai tartoztak a "fejlődéstudományok" címen megindult tudományterületek korai művelői közé a XX. század közepe óta Magyarországon is jelentős kutatómunka folyik. A fejlődéselméletek hozzájárultak számos gyakorlati probléma megoldásához is. A XXI. században a fejlődés feltételein számos új tényező befolyásolja. Ezek között a leglényegesebb a globalizáció. A fejlődő országok differenciálódása nyomán egyes országok képesek voltak gyorsabb előrelépésre, mások lejjebb csúsztak. A világkapitalizmus egyetemessé válása nyomán új érdek és értékviszonyok alakultak ki, amelyek jelentős mértékben befolyásolják a fejlődő országok jövőjét.

BASSA Zoltán: A Távol-Kelet fejlődő országai

A távol-keleti országok között fejlettségbeli szintjüket tekintve, igen nagyok az eltérések. A nemzetközi fejlesztési segélyekre leginkább az indokínai szubrégió országai vannak rászorulva. A (polgár)háborúk örökségeként az infrastruktúra színvonala gyenge. A terjedő HIV-AIDS és más fertőző betegségek, valamint a drog- és emberkereskedelem ma is súlyos kihívást jelentenek. Az 1997-98-as pénzügyi válság a térség fejlettebb és nyitottabb gazdaságait érintette érzékenyebben, Indonézia kivételével azonban viszonylag gyorsan talpra álltak. Kínában a regionális különbségek, a vidéki lakosság városba áramlása, illetve a jövőben a gabonaellátás jelent nehézségeket. A térség legjelentősebb segélyezője Japán. A nemzetközi szervezetek közül az ENSZ mellett az Ázsiai Fejlesztési Bank finanszírozza a legnagyobb fejlesztési projekteket. A 90-es évek során a térség egyes országai, illetve Kína normalizálták kapcsolataikat, amely lehetőséget teremtett a regionális együttműködésre is.

FARKAS Péter: A fejlődő országok főbb térségei és ezek sajátosságai
(továbbá rövid gondolatok Afrikáról és a Közel-Keletről)

A fejezet először a fejlődő országok főbb csoportjait ismerteti, a nemzetközi munkamegosztásban elfoglalt helyüket, fejlettségüket helyezve előtérbe. Szó esik e országcsoport megnevezésének terminológiai sokszínűségéről, ami értékítéletekre is visszavezethető. A fejezet bemutatja azokat a világgazdasági mechanizmusokat, amelyek (az egy főre jutó jövedelmükben is megmutatkozó) gyorsuló differenciálódásukhoz vezet. Végül Afrika és a Közel-Kelet gazdasági helyzetéről esik szó. Afrika esetében a kontinens marginalizálódásának okain túl a sajátos helyzetű régióit, országcsoportjait is ismertetjük. A Közel-Kelet kapcsán kiderül, hogy a térség korábbi olajjövedelme a nyolcvanas évek második felében a korábbi felére csökkent, ami jelentős mértékben magyarázza a fundamentalizmus erősödését. (Latin-Amerika, továbbá Dél- és Kelet-Ázsia helyzetét részletesebben a következő fejezet tárgyalja.)

SIMAI Mihály: A szegénység globális problémái és a fejlesztési együttműködés

A szegények és a gazdagok közötti szakadék világméretekben hatalmas. A korábbi évszázadokban a nem voltak ilyen hatalmas különbségek és szakadékok államok között a jövedelem és vagyonmegoszlás, a gazdaság a tudomány és a technika fejlettségét illetően. A XXI. század elejére annak ellenére súlyos globális problémák és lényeges kihívásként maradt a szegénység, hogy egyes országokban nem jelentéktelen eredmények születtek a nyomor legrosszabb formáinak mérséklésében. A világ több térségében, például a rendszerváltó országokban nőtt is a szegények száma és aránya. A statisztikai adatok szerint a világ szegényei közül kb. 1 milliárd falun él. Különösen súlyos probléma a gyermek-szegénység. A fejlődő világban a következő két-három évtizedben a falusi szegénység azonban egyre nagyobb tömegben "települ át" a városokba. A múltbeli nemzetközi tapasztalatok szerint a piaci viszonyok csak bizonyos feltételek mellett képesek elősegíteni a szegénység csökkentését. Ezek közé tartozik például a gazdasági növekedés és a népesség növekedésének harmonizálása, a gyors és tartós gazdasági növekedés, a magas szintű és növekvő a kereslet a munkaerő iránt. A szegénység elleni küzdelemnek fontos mérföldkövei voltak az ENSZ keretei között 1995. márciusában, Koppenhágában szervezett, a világ szociális problémáival foglalkozó globális csúcstalálkozó és az ENSZ millenniumi közgyűlése 2000-ben. Az itt elfogadott Millenniumi Fejlesztési Program egyik központi célja a szegénység legrosszabb formáinak csökkentése.

KISS Judit: A világkereskedelem, a nemzetközi pénzügyek és a fejlődő országok

Az előadás a legfrissebb statisztikai adatok tükrében vizsgálja a fejlődő országok külkereskedelmi és pénzügyi helyzetét, különös tekintettel ezen országok világkereskedelmi szerepére, kereskedelmi forgalmuk alakulására, eladósodottságára és segélyezésére. A fejlődő országok világgazdasági helyzetét jól érzékelteti, hogy a világnépesség 85%-át felölelő országcsoport a világ GDP-jének közel felét termelte 2003-ban, ugyanakkor a világ áru- és szolgáltatásexportjának csak 26,6%-át adta, és a külföldi közvetlen befektetések 20%-át fogadta. Míg a fejlődő országok árukereskedelmi egyenlege 2003-ban 246 milliárd dollárnyi többlettel zárt, addig szolgáltatáskereskedelmük 62 milliárd dolláros hiánnyal. Bár a fejlődő országok folyó fizetési mérlege 2000 óta pozitív, tőke- és pénzügyi mérlegük 2003-ban 178 milliárd dolláros hiánnyal zárt. 2724 milliárd dolláros adósságállományukat csak kismértékben tudja enyhíteni a 69 milliárd dollárnyi segélynyújtás. Kérdés, hogy a WTO Dohai Fordulóján igényelt speciális és differenciált kezelés mennyiben fogja elősegíteni a fejlődő országok világgazdasági pozíciójának javulását.

FODOR Erika: A nemzetközi és magyar humanitárius segélypolitika alakulása. Aktualitások a délkelet-ázsiai szökőár katasztrófa kapcsán

A nemzetközi kapcsolatokban az elmúlt években a humanitárius tevékenység szerepe növekedett. Egyre nagyobb összegeket fordítunk humanitárius célokra a katasztrófák számának, súlyosságának növekedése miatt. Az OECD DAC statisztika által nyilvántartott ún. Official Humanitarian Aid (OHA) 1990-2000 között a teljes ODA 5,63 %-áról 10,5 %-ra nőtt és ez a növekedés folyamatos.

A magyar humanitárius tevékenység az EU tagság óta jelentősen átalakult, mivel így tudunk bekapcsolódni az ECHO munkájába. A magyar Külügyminisztérium koordinálja a hazai kormányzati és civil humanitárius együttműködést és a nemzetközi donorkoordinációban való részvételünket. Ez különösen segítette hatékony részvételünket a cunami okozta nemzetközi segítségnyújtásban. A magyar kormányzati segítségnyújtás és felajánlás a kötött segélynyújtási felajánlással együtt 4260 millió forint, a társadalmi adakozás összege pedig 1500 millió forint volt.

SIMAI Mihály: A civil társadalom és a fejlődési folyamat

A civil társadalom politikai fontosságának jelenlegi koncepciója a liberális demokrácia angolszász elméletében gyökerezik. Ez az elmélet igen lényegesnek tekinti egy meghatározott típusú politikai társadalom kialakítását, amelyik az állampolgári jogokra, a részvételre alapozott demokratikus képviseletre és a jog

szabályaira épül. Ez sokkal több, mint a különböző érdekek és célok alapján szerveződött társadalmi csoportok tevékenysége. Sajnos a magyar gyakorlatban is erre szűkítik sokan a civil társadalom lényegét. A civil szervezetek hozzájárulása a fejlődéshez az e területen érvényesülő befolyásukra épül. Gyakran legitimáló szerepet töltenek be a hivatalnokok és a társadalom viszonyában. A civil szervezetek szerepet játszhatnak abban, hogy a társadalom bizonyos csoportjai aktív szerepet vállaljanak a közéletben. A fejlődésben játszott sokoldalú szerepük különösen a humanitárius segélynyújtás terén nélkülözhetetlen. Jelentős anyagi eszközöket és önkéntes munkát biztosítanak gyakran igen nehéz helyzetekben. A nem kormányközi szervezetek globális méretekben megosztottak, ami megnehezíti a multilaterális szervezetekben szerepük formális intézményesítését.

SIMAI Mihály: Az egyházak és a XXI. század világának szociális kihívásai

A tanulmány a vallási testületekkel, szervezeteik, intézményeik szerepével foglalkozik az emberiség közös gondjai értelmezésének s különösen a világ szociális problémái menedzselésének folyamatában. A vallások értékrendjének pozitív elemei, éppúgy, mint az emberiség vallási megosztottságának következményei évezredek óta befolyásolták a történelem menetét. Az egyházak, különösen a nagyobb és jelentősebb közösségek a múltban is igyekeztek kiépíteni azokat a nemzetközi intézményeket, amelyek révén aktív szerepet játszhatnak a számukra lényeges területeken és kérdésekben, képesek befolyásolni és összehangolni követőik közösségeit. Ezek az intézmények mindenekelőtt hiteles és megfelelő tekintélyű politikaformáló testületeket jelentenek, amelyek képesek hosszú távú stratégiák kimunkálására és végrehajtások előmozdítására. Egyre több egyház alakított ki sajátos diplomáciai szervezetet is, amelyik a nemzetközi szervezetekben folytatandó tevékenységet, s a kormányokkal folytatott párbeszédet hivatott előmozdítani. Az egyházak jövője a XXI. században nemcsak munkájuk lelki aspektusaitól vagy értékrendjük vonzóerejétől függ, hanem attól a szereptől, amelyet az emberi szenvedés, a nélkülözés mérséklésében játszanak s készségüktől ennek megfelelő társadalompolitikák támogatására. A hívők jelentős tömegei világméretekben szegénynek tekintettek közé tartoznak. Még jelentősebb azok száma követőik között, akik a legsebezhetőbbek a globális változások társadalmi következményei nyomán.

SURÁNYI Sándor: Nemzetközi fejlesztési együttműködés Afrikában

Afrika fejlődésére vonatkozólag az 1970-es évekre jellemző lelkesedést stagnálás és kiábrándultság váltotta fel. A kontinens teljesen kimaradt a globális gazdaságból és periféria jellege tovább fokozódott. Az un. fejlesztési segélyek korábbi rendszere nem volt eredményes, a szakadék

növekedése, az eladósodás és a belső differenciálódás tovább fokozódott. Az utóbbi néhány évre azonban óvatos optimizmus jellemző. Az ENSZ Millenniumi Nyilatkozata külön fejezetben foglalkozott Afrikával és a fejlett országok mindinkább érzékelik felelősségüket a kontinens országainak nyújtott gazdasági segítség terén. Ennek olyan területekre kell koncentrálódni, mint a demokrácia megszilárdítása, regionális és szubregionális mechanizmusok kiépítése a konfliktusok megelőzésére, nem utolsó sorban pedig a politikai stabilitás megteremtése. Szükség van a felhalmozódott adósság eltörlésére és a hivatalos segélyek célszerűbb felhasználására éppúgy, mint a piacra jutási feltételek javítására, valamint az AIDS és más fertőző betegségek terjedésének a megakadályozására. Mindez természetesen nem mehet végbe sikeresen az afrikai országok aktív közreműködése, az együttműködés új formáinak kidolgozása nélkül. Ebben a folyamatban az USA és a fejlett világ más országai és szervezetei mellett az Európai Unió is aktív szerepet játszik.

GROOT Adrie de: Multilaterális fejlesztési programok (UNIDO)

Az előadás bemutatja az UNIDO-t, az ENSZ egyik szakosított intézményét, és vázolja a nemzetközi fejlesztési együttműködés három fő prioritását: „kereskedelmi kapacitásépítés", „a szegénység csökkentése produktív tevékenység keresztül" és „az energia és környezet". Majd megmagyarázza, hogy az UNIDO hogyan tevékenykedik a fejlődő országokban projektek és integrált programok révén, hangsúlyozva más nemzetközi szervezetekkel és helyi partnerekkel való együttműködés fontosságát mindenegyes lényeges területen a fejlesztési kérdések átfogó és hatékony módon történő kezelése érdekében. Az UNIDO támogatja ezt a gyakorlati modellt az ENSZ-en belüli fokozott együttműködés érdekében az ENSZ széles körű reformjáról szóló vitákban.

JAKAB Péter: Magyarország részvétele a fejlesztési segítségnyújtásban

Az előadás bemutatta a magyar Nemzetközi Fejlesztési Együttműködési (NEFE) Program nemzetközi hátterét, így elsősorban az Európai Unióhoz, mint a globális szinten a hivatalos fejlesztési segítségnyújtás több mint felét biztosító legnagyobb donorközösséghez való magyar csatlakozásból adódó feladatokat és lehetőségeket, az OECD Fejlesztési Támogatási Bizottságának (DAC) irányelveit, az ENSZ Millenniumi Fejlesztési Céljait és az Európai Unió tagállamainak ezek teljesítéséhez kapcsolódó kötelezettségvállalásait. Ismertette a magyar NEFE Program jogi és intézményi hátterét: a 82/2003 (07.06.) Korm. rend. kiegészítette a Külügyminiszter feladat- és hatáskörét a NEFE tevékenység koordinálásával és irányításával, a 2121/2003 (06.06.) Korm. hat. létrehozta a Külügyminiszter

elnökletével működő, NEFE stratégiát kialakító Tárcaközi Bizottságot, amelynek munkáját Tárcaközi Szakértői Munkacsoport segíti. A Társadalmi Tanácsadó Testület szerepe az államigazgatáson kívüli társadalmi csoportok véleményének megjelenítése a magyar NEFE politika formálásában. A Külügyminisztériumban NEFE Munkabizottság működik, amely a konkrét projektek támogatására tesz javaslatot. A Külügyminisztérium évente beszámolót készít az Országgyűlés Külügyi- és Költségvetési Bizottságának. A magyar NEFE Program kialakításában fontos szerepe volt a kapacitásépítésnek, amiben a UNDP, az ODACE és az EU Task Force nyújtott segítséget a Külügyminisztériumnak. Az előadás bemutatta a magyar NEFE program partnerországait és együttműködési területeit, melyek közül kiemelkedik a rendszerváltással és az EU-integrációval összefüggő magyar tapasztalatok átadása. Részletesen tárgyalta a projektek finanszírozási hátterét, a 2003-as és 2004-es év eredményeit, valamint kitért a magyar NEFE előtt álló feladatokra és kihívásokra, hangsúlyozva a NEFE oktatás bevezetésének és a társadalmi tudatosság növelésének fontosságát.

ABSTRACTS

GÖMBÖS Ervin: „UN60 – A Time for Renewal"

In his opening address the lecturer gave a brief account on the status of the United Nations at its 60th Anniversary. He emphasized that the major activities of the UN are important for every nations, and in many ways influence the lives of everyone all around the world. The agenda of the UN is very rich, it includes the maintenance of peace and security, struggle against poverty, implementation of humanitarian obligations, promotion of development, expansion of international law and human rights, and partnership with the wide strata of the civil society. These issues reflect the changing nature and increasing complexity of international affairs. In the 60 years' history of the UN, we could very seldom hear such horrible forecasts about its future as we do today. The UN can come out of this situation strengthened, if it is exactly evaluated what has happened, and states think about what kind of World Organization they want in the future, and start working on the implementation of changes.

In the second part of the lecture the World Federation of the United Nations Associations (WFUNA) was introduced. WFUNA in many ways very similar to other international NGOs, but is has several particular characteristics as well. The most important one is that the „basis of its existence" is related to the UN. It is reflected by the fact that the UN General Assembly at its 41st session adopted a resolution (A41/680) requesting Member States to support national UN Associations, this way contributing to the strengthening of WFUNA and to the execution of tasks stemming from their membership. In the end the UNA of Hungary and its traditional programme, the UN ACADEMY was introduced briefly.

BOROS Jenő: Hungary's International Development Strategy and its Context

The lecture gave a brief overview about the institutional changes in the Hungarian Foreign Ministry after the country became an EU-member in order to realize its reformulated international development policy, what characterizes this policy and so far what has been achieved during the course of implementing development programs. The overall purpose of development is to decrease poverty, and to promote democratic changes, as well as peace and security, and the establishment of conditions for stable and sustainable development, and the empowerment of poor countries. The assistance to least developed countries is based on one of the most important principle of the EU, that is solidarity. Nowadays the EU is the biggest donor in the world. In 2001 the Hungarian Government elaborated a

framework for its international development cooperation policy. Based on this, the development of the legal regulations and the establishment of the necessary institutions have started.

SZENTES Tamás: Development and development assistance policy in the era of accelerating globalisation and regionalisation

In the last few decades substantial changes took place in the world economy, such as the system change in Eastern Europe, revolution in information and communication technologies, expansion of networking activities of TNCs, a wave of liberalisation, and due to the above, acceleration of globalisation and regionalisation, along with further deepening of the international development gap, which gives a background for globalising terrorism. Consequently, the major determinants of national development have also changed, the role of human and intellectual capital, R&D capacities and information services increased, new technologies and new dynamic sectors emerged, the strategies of TNCs and the role of the state accordingly modified, etc. New dangers appeared and new opportunities have opened for the countries of the South, which increasingly differentiated. Development cooperation policies are motivated partly by humanitarian solidarity, and partly by consideration of self-interest, as well as by international pressure, threats and obligations. Orientation and forms of development cooperation should be selective accordingly, and assistance should preferably be based on multilateralism and complementarities.

SIMAI Mihály: The UN and the Global Development Process (Retrospect and prospects)

The role of the UN system in Development Thinking and Practice is at once a history of the ideas and realities of international development, and an important factor in shaping the future of the development process. The mandate of the UN in development is from its charter, which at the very first time in human history made human welfare a central task of multilateral cooperation. The „development decades" the ideas and practices of development planning, the establishment of different institutions, like the UNDP, the progress in the field of humanitarian assistance, the organization of strategic global conferences on a number of crucially important global issues are all parts of the history of the World Organization in activities aiming at the promotion of development. The Millennium Development Goals became particularly important for the 21st century. They are setting agendas define the issues that need global political support. They have been playing a crucial role in the reintroduction and the refocusing of the development agenda. Despite its difficulties, the UN was able to build a holistic vision of what development should be by incorporating and

integrating into its work important issues such as employment, poverty reduction, fairer distribution of the benefits of growth, equality of men and women, child development, social justice, and environmental sustainability.

SINGH Manbir: Development Policy of India

Most of the problems confronting mankind today stem from lack of development and the resultant paucity of economic opportunities. Some of today's conflicts flow out of a perceived sense of deprivation, inaccessibility to education, health, shelter, food and gainful employment. In this background, it is interesting to see how a country of more than a billion strong emerging into a free world after a history of colonialism and consequent underdevelopment seeks to raise the living standards of its people and give them the benefits of a reasonable standard of living.

India's development in the first 40 years of its independence has been slow but steady. India has built up technical expertise as well as reasonable infrastructure to accelerate its development. From 1990 to 2004 the growth rate has been round 6 percent. With the kind of liberal and forward looking economic policies that are now being pursued by the Government aimed at integrating India in the globalised trading system, there is no doubt that the Indian economy will develop at a faster pace is well set to realize its potential.

PETIT Bernard: "EC Contribution towards the MDGs"

For the first time in 2000 the international community agreed on a set of universal development objectives aimed at poverty reduction, the MDGs, which become the framework for the European Commission's strategies and action on development cooperation.

Against this background, the Commission has been invited by the Council to prepare a consolidated EU report for the UN event of September 2005 in order to highlight the contribution of Member States and the Commission to achieve the MDGs but also to make proposals on the way forward in order to accelerate progress towards MDGs.

Four elements are crucial in the report of the Commission: increasing significantly ODA, increasing efficiency (harmonisation, alignment, coherence), develop new instruments, trade liberalisation.

O'NEILL Helen: The MDGs and the Three Cs: Some Quantitative and Qualitative Aspects of UN and EU Development Goals

This paper begins by describing the origins and content of the eight

Millennium Development Goals (MDGs) - designed to halve poverty and improve the lives of the world's poorest people by 2015 – which were accepted by the UN member states at the UN Millennium Summit in 2000. The paper suggests that there is little likelihood of reaching the goals in many developing countries (DCs) especially in sub-Saharan Africa. While the first seven goals are aimed at DCs, the eighth calls on action by industrialised countries especially in relation to increasing their official development assistance (ODA). The second part of the paper examines the promises made by EU member states in relation to increasing the quantity of their ODA as well as its quality as measured by the extent to which the three Cs (coordination, complementarity and coherence) are being practiced by the EU donors.

DAKIN Loyd: Asylum-seekers and Refugees: A Development Challenge

Asylum-seekers and refugees are persons who are forced to flee their home countries due to persecution, or the reasonable fear of persecution, because of their ethnicity, nationality, religion, political views, or social group. Very often the root-causes of the conflicts and human right abuses which force people to run for their lives are linked to problems such as poverty, inequity, discrimination and competition over scarce resources. These problems are often developmental in nature. If these problems are effectively and fairly addressed, then the causes of many refugee situations can be mitigated or even prevented. Equally, solutions to refugee situations are often development related because they require the rebuilding of destroyed economies and infrastructure as well as the creation of new livelihoods. It is therefore essential that the needs of refugees both in the countries that receive them and in their home countries, when conditions permit their voluntary return, are incorporated into development plans and programmes. The inclusion of asylum-seekers, refugees and returnees into development plans will allow them to achieve their full human potential by meeting their own needs, contributing positively to their new or former communities and rebuilding their lives.

KADLEČIKOVA Maria: FAO and the International Development Cooperation

The Food and Agriculture Organization (FAO) of the United Nations (UN) is celebrating its 60th anniversary. It was founded with the aim of ensuring humanity's freedom from hunger. Yet, although the world now has abundant food supplies, there are still 852 million under-nourished people, mainly in developing countries. The agriculture sector is still called upon to produce more and more

crops, meat and fish as well as fibers. It is expected that the World's population will grow from six to nine billion over the next 30 years. We must feed it in ways that make sustainable use of natural resources, leaving land and water, forest and oceans intact to meet the needs of future generations. Therefore, steps are now being taken to begin a far-reaching process of reforms in FAO. If endorsed by member countries, FAO will thus respond better to the high expectations of developed as well as developing countries. FAO should represent a neutral forum to negotiate food and agricultural agreements of global concern and helping countries apply the food standards. FAO is revisiting its priorities and in order to address such an issues as migratory pests like locusts, guelea birds and army worms, which move in great number without respect for borders, destroying the crops and leaving millions of farmers deprived of their food supplies and livelihoods. Increasingly frequent agricultural emergencies have shown the importance of coordinating and effective international response to periodic droughts and floods, hurricanes and tsunamis.

FAO will also be reforming on capacity building, through increasing its training and institution strengthening activities. It will draw not only on the traditional sources of assistance from the North but also expand its South-South cooperation programme, tapping into the substantial pool of expertise in technical and socio-economic aspects of agriculture that now exists in developing countries.

ULSHOEFER Petra: ILO's contribution to a fair globalization through the Decent Work agenda

The Millennium Declaration calls for globalization to become a "positive force for all the world's people". The report of the World Commission on the Social Dimension of Globalization, which was spearheaded by the ILO, responds to this by setting out the path towards a *fair globalization*. Fair globalization should start at home. For the ILO, this involves recognition that decent and productive work "in conditions of freedom, equity, security and human dignity" is crucial for the achievement of national development goals. Consequently, social and economic progress must go hand in hand, based on the rule of law and human rights, with the effective participation and representation of the key interest groups, including workers' and employers' organisations. The ILO promotes Decent Work as a key component of national development policies, and our country programmes in this region put ILO's knowledge, instruments and advocacy at the service of our tripartite constituents to advance this agenda.

SIMAI Mihály: Development Theories and Realities

Development theories, which have been „born" in the process of decolonization, are offering answers to the causes and consequences of backwardness and to the main social, political and economic conditions of introducing change in stagnant societies. These theories are representing different schools of thought in social sciences and integrate many disciplines.

Many important scholars belong into the field of development studies. Hungary has been also playing an important role in the progress of the discipline. Development studies contributed to the solution of many practical problems. In the 21st century the development process is influenced by a number of changes. One of the most important among them is the process of globalization. There have been major changes in the social and economic conditions of sustainable development, mainly due to the differentiation of the developing countries. The acceleration of the development process is a crucially important condition of the solution of social problems. This cannot be achieved without the radical improvement of the conditions of international cooperation.

BASSA Zoltán: Developing countries of the Far East

There are large differences between the development level of the Far Eastern countries. Indo-Chinese countries depend heavily on development assistance. Underdeveloped infrastructure is a legacy of earlier (civil) wars. HIV-AIDS and other infectious diseases as well as drug and human trafficking constitute a difficult challenge for each country. The 1997-98 financial crisis have affected the more developed and open economies of the Far Eastern region. These countries have recovered by now, except for Indonesia. In China, regional disparities, migration from rural to urban areas and the future of grain supply are the main problems. The most important donor country in development assistance is Japan. Besides the UN, the Asian Development Bank runs the largest development projects. During the 1990s, the countries of the region, including China have improved their mutual relations making regional co-operation more possible than ever.

FARKAS Peter: Main Regions of the Developing Countries and their Characteristics
(Additionally, short reflections on Africa and the Near East)

The chapter reviews first the main groups of the developing countries, focusing on their place in the international division of labour and the level of their development. The multicolored terminology of this group of countries, that reflects value judgment as well, is also mentioned. The chapter introduces those mechanisms of the world economy that led to their increasing differentiation,

reflected in their per capita income as well. Finally the economy of Africa and the Near East is presented. In the case of Africa, not only the reasons of the marginalisation are introduced, but the regions and country groups of special situation. As the Near East is concerned, the oil income of the region in the second half of the 80"ies decreased on the half of the previous period that gives a good explanation for the strengthening of the fundamentalism. (The situation in Latin-America and South- and East-Asia is discussed in detail in the following chapter.)

SIMAI Mihály: Global problems of Poverty and Development Cooperation

There is a wide global gap between the poor and the rich. This gap was not so wide during the past centuries between countries in the distribution of income and wealth, in the development of science and technology, in the level of economic development. Poverty remained a major global problem, in spite of the fact, that some countries have been able to mitigate the worst forms of misery. In many parts of the world, including the transition countries there has been an increase in the number and proportion of the poor. According to the statistics, from among the poor people, about one billion live in the countryside. Child poverty is a particularly important and difficult problem. In the developing world, rural poverty will be gradually transferred to the cities due to internal migration. According to past experiences poverty can be mitigated in market system only by the creation of specific conditions. These include the acceleration of economic growth and its sustainability, the harmonization of population growth with economic development, large and lasting demand for labor, land reforms, etc. The Copenhagen Social Summit and the Millennium Summit in 2000 have been important milestones in the struggle against poverty in the UN. The Millennium Development Goals anticipated the reduction of the worst forms of poverty by 50 percent until 2015.

KISS Judit: World trade, financial affairs and the developing countries

On the basis of the most recent statistical data the lecture analyses the trade and financial situation of the developing countries, with special regard to their position in world trade, indebtedness and financial support granted to them. The world economic position of the developing countries is expressed by the fact that with an 85% share of world population, they produced less than half of world GDP in 2003, gave only 26.6% of world exports and received 20% of foreign direct investments. While their foreign trade balance on goods was positive in 2003 (USD 246 billion), the balance on services was negative (USD 62 billion). Though their balance on current account has been positive since 2000, their capital and financial account had a deficit of USD 178 billion in 2003. The USD 2724 billion external

debts of the developing countries could only slightly be counterbalanced by the USD 69 billion inflow of official development assistance in 2003. It is questionable whether the special and differentiated treatment provided for the developing countries at the Doha WTO-round would really improve their world economic position.

FODOR Erika: The initiation of international and Hungarian humanitarian aid policy. Actualities regarding the Southeast Asian tsunami disaster.

The importance of humanitarian aid activity in international relations has significantly increased during the last years. An increasing proportion of funds is channeled for humanitarian purposes due to the ever growing number and severity of natural disasters. The statistics revealed as *Official Humanitarian Aid* (OHA) by the OECD DAC has during the period of 1990-2000 grown from 5,63% of the total Official Development Assistance to 10,5% and this increase is continuous.

The Hungarian humanitarian aid activity since Hungary's accession to the European Union has exceedingly been transformed in order to successfully connect to the work of the community's ECHO. The Hungarian Ministry of Foreign Affairs coordinates the governmental and civilian humanitarian aid cooperation and oversees the country's participation in the international humanitarian aid community. This has particularly assisted to the success of Hungary's role in the international relief assistance in the wake of the Southeast Asian tsunami of 2004. The contribution of the Hungarian government - including the offer for the extension of tied aid - has summed a total of HUF 4260 million, whilst the amount of money gained from charity counted HUF 1500 million.

SIMAI Mihály: Civil Society and the Development Process

In current analysis of civil society in poor, emergent, transitional and industrialized societies, one can discern two underlying understandings of the term - the political and the sociological conceptions. The political conception of civil society is rooted in the Anglo-American tradition of liberal-democratic theory which identifies civic institutions and political activity as an essential component of the emergence of a particular type of political society based on the principles of citizenship, rights, democratic representation and the rule of law. The contribution made by civil society to development is essentially concerned with the means by which organized interests seek to influence and engage in the process. They usually help to strengthen state legitimacy and relations of trust between public officials and ordinary citizens. Civil society organizations can play a role in mobilizing particular constituencies to participate more fully in politics and public affairs. They are playing a very

important role in the development process in different areas. The role of NGOs in humanitarian assistance is indispensable. They are transferring important resources and offering voluntary work in difficult situations.

SIMAI Mihály: Churches and the Social Challenges of the 21st Century's World

The paper is dealing with the role of church organizations in the interpretation and management of global problems, mainly of the social problems. Religions, through the positive role of their value system and also their role in division among people have influenced history during the past thousand years. The larger churches built those institutions also in the past by which they could play an active role in international life in areas, important for them, in order to harmonize and influence their constituencies. These institutions have been credible and influential bodies, capable also to elaborate longer term strategies and promote their implementation. More and more churches developed specific bodies for international diplomacy and for cooperation in multilateral agencies. The future of churches in the 21st century will depend to a great extent on their effective role in helping the solution of the main social problems of the world, including the mitigation of poverty and inequalities. Most of their followers belong into the category of poor and vulnerable people.

SURÁNYI Sándor: International Developmental Cooperation in Africa

The ambition and enthusiasm characterized by the development prospects of Africa in the 1970s had been replaced by stagnation and disillusion. The continent has completely been left out from the global process of development and its periphery position has been deepening. The earlier system of development aid failed to fulfill the expectations, the gap and internal differentiation had been growing. But the last couple of years raise cautious optimism in this regard. The Millennium Declaration of the United Nations paid special attention to the development of the African countries and the responsibility of the developed world is increasingly felt in the field of development assistance. It should be concentrated to such areas as the strengthening of the democracy, development of regional and sub-regional mechanisms to prevent internal conflicts and to establish political stability. It can't be pursued without the cancellation of debts, improving the market access, rational utilization of assistance, eradication of extreme poverty and the prevention of AIDS and other epidemics. But it should be stressed, that all of this is impossible without the active cooperation of the African states

and the elaboration of new forms of cooperation. Besides the USA and other countries and institutions of the developed world the European Union also takes active role in this process.

GROOT Adrie de: Multilateral Development Programmes (UNIDO)

The lecture presents UNIDO as one of the specialized agencies of the United Nations, and outlines its three main priority areas for international development cooperation: **"**Trade Capacity Building"; "Poverty Reduction through Productive Activities", and "Energy and Environment". It then explains how UNIDO works in developing countries, through projects and integrated programmes, emphasizing the importance of cooperation with other international organizations and local partners in each priority area, in order to address development issues in a comprehensive and effective manner. UNIDO is promoting this practical model for increased cooperation within the UN as part of the current UN wide reform discussions.

JAKAB Péter: Hungary's Participation in the Development Assistance

The presentation described the international background of the Hungarian International Development Cooperation (IDC) Programme, with a special emphasis on the tasks and opportunities brought about by the Hungarian accession to the European Union, the largest donor community in the world. It also outlined the principles of the OECD Development Assistance Committee (DAC), the Millennium Development Goals and the commitments of the EU member states regarding these objectives. The legal and institutional background of the Hungarian ODA (Official Development Assistance) Programme was described in detail: Government Decree 82/2003 (07.06.) modified the responsibilities and competence of the Minister of Foreign Affairs with the IDC activities, Government Decision 2121/2003 (06.06.) established the IDC Interdepartmental Committee (IDC IC), presided by the Minister of Foreign Affairs. IDC IC is assisted by the Interdepartmental Expert Group. The role of the Civil Advisory Board is to present the different opinions of various groups of society in the formation of the Hungarian ODA policy. The IDC Committee in the MoFA prepares the decisions on the support of the development projects. The MoFA submits reports to the Foreign Affairs Committee and Budget Committee of the Parliament annually. Capacity building formed an important part of the establishment of the IDC Programme, supported by UNDP, ODACE and the EU Task Force. The partner countries and fields of cooperation were also presented, underlining the importance of knowledge transfer and technical assistance regarding Hungarian experience in transition management and the accession process. The financial resources of the programme, the achievements of 2003 and 2004 as well as future tasks and

challenges, especially the planned introduction of international development education (DevEd) studies in Hungary and raising public awareness in order to build a strong constituency for IDC were also discussed.

A SZERZŐK

BASSA Zoltán

Bassa Zoltán 1992. óta dolgozik a Világgazdasági Kutatóintézet Ázsia Kutató Központjában. Tudományos munkatárs. Legfontosabb kutatási területei: a távol-keleti országok gazdasági fejlődése, a világgazdaságban betöltött szerepük, kapcsolataik az Európai Unióval és Magyarországgal. Vendégkutatóként dolgozott a japán Yokohamai Állami Egyetemen, a japán Chuo Egyetemen, a Koreai Fejlesztési Intézet (KDI) továbbképző intézetében és a Vietnami Társadalomtudományi Központ Közgazdasági Intézetében. A Budapesti Gazdasági Főiskolán és a Corvinus Egyetemen tartott előadásokat a távol-keleti térség egyes országairól. A Magyar-Japán Baráti Társaság főtitkára.

BOROS Jenő

Iskolai végzettség: 1975-ben a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, nemzetközi kapcsolatok szakán cum laude szerzett diplomát.
Nyelvismerete: cseh, német, szlovák, angol, orosz
Munkahelyek: 2002. - helyettes államtitkár (Közép és Kelet-Európa, konzuli ügyek, regionális együttműködés); 2001-től külszolgálatra való felkészülés a KÜM I. Területi Főosztályán; 1998-2000. - a Külügyminisztérium Diplomáciai Információs Főosztályának vezetője; 1993-1998. - a Magyar Köztársaság nagykövete a Szlovák Köztársaságban; 1990-1993. a Magyar Köztársaság szlovákiai főkonzulja; 1989-1990. - a stuttgarti magyar intézet és főkonzulátus létrehozásával megbízva; 1984-1988. a pozsonyi főkonzulátus helyettes vezetője; 1976-1981. - a prágai nagykövetségen sajtóattasé; 1975-től a Külügyminisztériumban dolgozik.

DAKIN Lloyd

DAKIN Lloyd a UNHCR regionális képviselője Budapesten. Magyarországért, Lengyelországért, a Szlovákiáért és Szlovéniáért felelős. 1980-ban kezdett dolgozni a UNHCR-nál Thaiföldön. Dakin úr korábban dolgozott Pakisztánban, Tanzániában és a genfi Központban. Mielőtt a jelenlegi beosztásába került, az UNHCR képviselője volt Örményországban. Dakin úr nemzetközi kapcsolatokból szerzett egyetemi diplomát.

FARKAS Péter

Farkas Péter kandidátus, az MTA Világgazdasági Kutatóintézetének tudományos főmunkatársa. A hetvenes és nyolcvanas években elsősorban a fejlődő országok világgazdasági helyzetével és differenciálódásával foglalkozott. A kilencvenes évektől a világgazdaság közép- és hosszú távú folyamatait és a kapitalizmus globalizációs korszakának jellemzőit tanulmányozta, erről könyvet jelentetett meg, amely több egyetemen és főiskolán oktatási anyag. Vizsgálta még a külföldi tőkeberuházások hatását a kutatás-fejlesztésre és az innovációra Magyarországon, továbbá a K+F világméretű diffúziójával kapcsolatos elméletek és a gyakorlat ellentmondásait. Egyéb kutatási témái: gazdaságelméletek az állam és a piac szerepéről; a fejlődéselméletek és a gazdasági valóság a fejlődő országokban; az állami gazdaságpolitika szerepe Írország gazdasági sikereiben; a nemzetközi pénzügyi rendszer dimenzióinak két évszázada és a jelenlegi pénzügyi luftballon; a fejlődő országok adósságproblémái, stb.

FODOR Erika

Egyetem: Budapesti Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok Szak, diploma 1973.; Doktori disszertáció MKKE, Világgazdaság Tanszék, 1976.; Francia École Nationale d'Administration (ENA) 2001.; *Munkakörök:* 2002. novembertől szakmai főtanácsadó, Külügyminisztérium, Budapest, Nemzetközi Fejlesztési Együttműködési Főosztály; 2002. november - 1999. szeptember vezető-főtanácsos, Külügyminisztérium, Arab és Afrikai Országok Főosztálya; 2000. március Európai Unió DG Development + DG External Relations, 1 hónapos tanulmányút; 1999-1994. főosztályvezető-helyettes, Külügyminisztérium, Arab és Afrikai Országok Főosztálya; 1994-1990. Algéria, Magyar Nagykövetség, II. oszt. tanácsos; korábban főosztályvezető-helyettes, Külügyminisztérium, Arab és Afrikai Országok Főosztály, illetve MSZMP KB Külügyi Osztály, Afrika referens; 1978-1986. Magyar Külügyi Intézet, tudományos munkatárs; 1973–1977. Hazafias Népfront Nemzetközi Osztály, arab és afrikai referens.

Tudományos tevékenység: tudományos publikációk, felsőfokú oktatásban, Észak-Dél témakörben szeminárium-vezetés, szakértői munka nemzetközi szervezetek programjaiban, részvétel nemzetközi konferenciákon. Munkanyelvek: francia, angol, német, orosz

GÖMBÖS Ervin

Matematika-fizika szakon, majd nemzetközi politikai tudományból szerzett egyetemi diplomát Budapesten. Ez utóbbiból később kandidátusi fokozatot is kapott. A Nemzetközi Üzleti Főiskola (IBS) információs technológia tanára.

Korábban az Informatika tanszék vezetője (1998-2003.). 1991-2002. között, mint az IBS egyik alapítója, oktatási főigazgató-helyettes volt. Az IBS szorosan együttműködik az angliai Oxford Brookes Egyetemmel. Azelőtt a Központi Statisztikai Hivatalban dolgozott (1967-1991.), ahol az utolsó tíz évben főosztályvezető (és statisztikai főtanácsos) volt. 1971-1976. között az ENSZ Statisztikai Hivatalának munkatársa New Yorkban.

A Magyar ENSZ Társaság főtitkára 1981. óta. Különböző tisztségeket töltött és tölt be az ENSZ Társaságok Világszövetségénél (alelnök 1983-87., 1991-95., végrehajtó bizottság tagja 1987-91., 1995-). Számos nemzetközi szakmai szervezet tagja (Nemzetközi Statisztikai Intézet, European Foundation for Management Development, European Foundation for Entrepreneurship Research stb.) Számos nemzetközi konferencián vett részt és adott elő mind Európában, mind azon kívül (USA, Kanada, Japán, Kína, Kuba, Izrael, Szingapúr stb.) Két könyv szerzője: Informatika és hatalom, 1984., Nine Studies on the Hungarian Economy, 1991.), számos további társszerzője. Mintegy ötven tanulmánya jelent meg az informatika és nemzetközi kapcsolatok terén.

GROOT Adrie de

Adrie de Groot holland állampolgár, 1982. óta az UNIDO-nál dolgozik különféle beosztásokban. Elektromérnöki és közgazdasági diplomája van. Jelenleg többek között a donor országokkal való kapcsolatokért felelős, valamint az UNIDO programok és projektek finanszírozásának mobilizálásáért.

JAKAB Péter

1998-ban a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen szerzett külügyi szakértői diplomát. Az Eötvös Loránd Tudományegyetemen PhD hallgatóként az interkulturális kommunikáció és oktatás összefüggéseit vizsgálta, doktori értekezésének védésére 2005-ben kerül sor.
1999. szeptemberétől 2003. júniusáig az Oktatási Minisztérium Nemzetközi Programok Osztályának munkatársa, 2001. januárjától vezetője. A Minisztérium nemzetközi oktatási programjaiért felelős osztály vezetőjeként feladata elsősorban a Phare programok, továbbá az EQUAL közösségi kezdeményezés projektjeinek tervezése és megvalósításuk ellenőrzése volt, valamint ellátta az Európai Bizottsággal és a nemzetközi szervetekkel (UNESCO, OECD, Európa Tanács) folytatott együttműködésből és rendszeres kapcsolattartásból adódó feladatokat. 2003. júliusától a Külügyminisztérium Nemzetközi Fejlesztési Együttműködési Főosztályán osztályvezető, 2004. januárjától főosztályvezető-helyettes. Közreműködik a magyar nemzetközi fejlesztési együttműködési program kialakításában, a

projektek tervezésében és végrehajtásuk ellenőrzésében, valamint a humanitárius segélyezés szervezésében. 1996-tól összesen nyolc alkalommal vett részt az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet, valamint az Európai Unió választási felügyelőjeként a választások lebonyolításában, illetve ellenőrzésében Bosznia-Hercegovinában, Koszovóban és Etiópiában, 1998-ban humanitárius segélyprogram munkatársaként dolgozott Albániában.

KADLEČIKOVA Maria

*Végzettség***:** 1972: mezőgazdasági master fokozat, Szlovák Agráregyetem, Nyitra; 1976: PhD. menedzsment elméletből, Szlovák Agráregyetem, Nyitra; 1982: egyetemi oktató, menedzsment elméletből , Szlovák Agráregyetem, Nyitra.
Munkahelyek: 2005. január - FAO képviselő Moldovában; 2004. február - FAO képviselő Grúziában; 2003. november - FAO képviselő Örményországban; 2002. november 3.: FAO szub-regionális képviselő Közép-Kelet-Európában; 2002. óta a Szlovák Agrártudományi Akadémia választott tagja; 2001-2002: a Szlovák Köztársaság miniszterelnök-helyettese, Pozsony; 1998- 2001: a Szlovák Nemzeti Tanács Mezőgazdasági Bizottságának elnöke, Pozsony; 1998: a FAO Mezőgazdasági Bizottsága végrehajtó bizottságának alelnöke; 1997-1998: Agroinstitute igazgatója, Nyitra; 1997: a FAO Mezőgazdasági Bizottsága alelnöke; 1996-1997: a FAO Pénzügyi Bizottságának a tagja; 1995: a FAO Konferencia alelnöke; 1994: a FAO Tanács alelnöke; 1993-1997: a Szlovák Köztársaság állandó FAO képviselője, Róma; 1972-1993: egyetemi oktató, rektor-helyettes, Szlovák Agráregyetem, Nyitra.
Nyelvtudás: szlovák, angol, olasz, orosz, magyar

KISS Judit

KISS Judit egyetemi tanulmányait a budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen végezte, majd 1986-ban megszerezte a közgazdaságtudományok kandidátusa fokozatot, 2004-ben pedig a Magyar Tudományos Akadémia doktora címet. 1973 óta az MTA Világgazdasági Kutatóintézetének tudományos munkatársa, jelenleg kutatási igazgatója. 1985 és 1989 között a Dar es Salaam-i (Tanzánia) Egyetem vendégoktatója, 1998 óta a Debreceni Egyetem címzetes docense, jelenleg az International Business School és a Kaposvári Egyetem oktatója. 1998-ban Széchenyi professzori ösztöndíjban részesült. Tanácsadói és/vagy kutatási tevékenységet folytatott különböző EU-intézmények (ACE, ECOFIN, ECOSOC), a holland Külügyminisztérium, az ILO, a KPMG, az UNCTAD, az UNIDO, az UNITAR és a Világbank számára. Több mint 250 publikációja jelent meg magyarul és idegen nyelveken és számos nemzetközi konferencián tartott előadást.

Főbb kutatási területei: az EU közös agrárpolitikája, a kelet- és közép-európai országok mezőgazdaságának átalakulása, a WTO és a fejlődő országok problematikája.

O'NEILL Helen

Helen O'Neill asszony professzor emeritus a University College Dublin Fejlődési Tanulmányok Központjában, amelynek alapító iagazgatója volt. Ezen az egyetemen szerezte meg kereskedelmi bachelor fokozatát, majd egyetemi és PhD. fokozatot közgazdaságtanból a montreali (Kanada) McGill Egyetemen. 1993. és 1999. között az EADI elnöke volt, 2000. és 2002. között pedig a Kanadai Tanulmányok Társaságé Írországban. Alapító tagja és a Tanács tagja a brit és ír Fejlődési Tanulmányok Társaságnál. Az Ír Kormány Fejlesztési Együttműködési Tanácsadó Testületének elnöke volt, tagja az Ír Segély Tanácsadó Testületnek, és a brüsszeli (EU) Fejlesztési Főigazgatóság Fejlesztési Külső Tanácsadó Csoportjának. Vendégprofesszor a Zambiai Egyetemen, a Világbank Intézetben és a Budapesti Corvinus Egyetemen 1997. óta. Nemrég vendégprofesszor lett a Trinity College Dublinban és a Dublini Közigazgatási Intézetben. Számos megbízatása volt nemzetközi szervezetektől (beleértve a Világbankot és az UNIDO-t) több mint egy tucat afrikai országban és a kaukázusi régióban. Szakértőként dolgozott a brüsszeli Gazdasági és Szociális Tanácsnál a nemzetközi kapcsolatok és a regionális fejlesztés számos kérdésében, valamint konzultánsként a Fejlesztési Főigazgatóságon. Számos publikációja jelent meg a fejlődés és a nemzetközi kapcsolatok tárgyköreiben, és a világ mind az öt kontinensén tartott egyetemi előadásokat, mint vendég. A közelmúltban nevezték ki a Nemzetközi Tudományos Tanács által létrehozott új Fejlődő Országok Bizottsága tagjának.

PETIT Bernard

Felsőfokú végzettség **:** 1972, PhD, Paris University : specializáció: európai gazdaság; 1967 Diploma, Department for European Studies, Law Facility, University of Paris; 1966. Diploma, Graduate School of Business Management.
*Jelenlegi pozíció: i*gazgató, Európai Bizottság, Fejlesztési Főigazgatóság, Fejlesztéspolitikai és Szektorális Kérdések Igazgatóság.
Munkakörök: 1971. - részt vesz a Bizottság által először szervezett külső versenyen (állami pénzügyek), a Fejlesztési Főigazgatóság Pénzügyi osztályán ügyintéző; 1975. – főelőadó, a Fejlesztési Főigazgatóság Pénzügyi és Igazgatási Igazgatósága

igazgatójának asszisztense, felelős a Bizottság fejlesztési pénzügyi politikájával kapcsolatos valamennyi kérdésért; 1981. – Cheysson úr kabinetjében különmegbízott; 1982. – a Fejlesztési Főigazgatóság Pénzügyi Szolgálatának vezetője; 1984. – Általános Ügyek Programozási Egysége vezetője – Pénzügyi Bizottság – tárgyaló fél a Lomé III és Lomé IV egyezményeknél (pénzügyi rész); 1990-94. – a Programozási Osztály vezetője, struktúraváltás; 1994-98. – Jövőkutató osztály vezetője, programozás, makroökonomiai reformok; 1998-2000. – a Fejlesztési Együttműködési Igazgatóság vezetője és a Cotonou Egyezmény Tárgyalásaival foglalkozó munkacsoport vezetője; Nyelvismeret: francia (anyanyelv), angol, valamint spanyol és olasz értési szinten; Publikációk: számos cikk és beszéd a fejlődés általános kérdéseiről.

SIMAI Mihály

Simai Mihály professzor, a MTA rendes tagja. Jelenleg a Magyar Tudományos Akadémia Világgazdasági Kutatóintézetének kutató professzora és a Budapesti Corvinus Egyetem tanára. Az ENSZ keretében dolgozott Genfben, New Yorkban és Bejrútban. Több fontos ENSZ-bizottság elnöke vagy alelnöke volt. Több éven át elnöke volt az ENSZ Egyetem Tanácsának, Tokióban és igazgatója az ENSZ Egyetem Gazdaságfejlesztési Világintézetének, Helsinkiben. Tanácsadóként dolgozott az ENSZ Transznacionális Központjában, az UNIDO-ban, az UNCTAD, a UNITAR, az UNESCO és az ILO keretében különböző években. Tanácsadója volt az Egyházak Világtanácsának. Több külföldi egyetemen tanított. 1976-82 között az ENSZ Társaságok Világszövetségének elnöke volt, jelenleg a WFUNA Tiszteletbeli Elnöke és a Magyar ENSZ Társaság elnöke. 284 tudományos tanulmánya és 39 könyve jelent meg magyarul, angolul, franciául, spanyolul, oroszul, valamint arab, koreai és japán nyelven.

SINGH Manbir

Egyetemi végzettség: közgazdász (posztgraduális diploma); *Állomáshelyek: m*ásodtitkár, Indiai Nagykövetség, Teherán; főkonzul-helyettes, Indiai Főkonzulátus, Toronto; titkárhelyettes, Külső Tájékoztatási Osztály, Külügyminisztérium; tanácsos, Indiai Nagykövetség, Moszkva; Tanácsos, Állandó ENSZ Képviselet, Genf; miniszter, Indiai Nagykövetség, Abu Dhabi; protokollfőnök, Külügyminisztérium, New Delhi; jelenleg budapesti indiai nagykövet.

SZENTES Tamás

Szül. 1933, Dunakeszi. Egyetemi diploma: 1955, egyetemi doktorátus: 1959, Marx Károly Közgazd.tud. Egyetem. Kandidátusi cím: 1964, akadémiai doktori fokozat: 1974. MTA levelező tagja: 1993-tól, rendes tagja 1998-tól. Munkahelyek: 1955-1962: szerkesztő-lektor, Közgazd. és Jogi Könyvkiadó; 1962-1967: egyetemi adjunktus, M.K. Közg.tud. E.; 1967-1971: tanszékvez. Prof., University of Dar es Salaam, Tanzánia; 1971-1985: docens, majd 1974-től egy. Tanár, M.K.Közgazd.tud. E.; 1985-1989: tud. ig., Társadalomtud. Intézet és részidős egy. tanár; 1989-2002: főállású egy. tanár, BKÁE; 2002-től Professor Emeritus, Budapesti Corvinus Egy. Számos külföldi egyetemen oktatott, többek között vendégprof.-ként a kaliforniai UCLA-n, és vagy három évtizeden át részt vett az ENSZ több intézményének (ILO, UNCTAD, UNESCO, UNU, UNRISD, stb.) szakértői bizottságaiban és nemzetközi tud. társaságok (IPSA, IPRA, IEA, EADI) munkájában, valamint tud. folyóiratok szerk. bizottságaiban. 18 tud. könyvnek szerzője, további 38-nak társszerzője, és több, mint 200 tanulmány, illetve cikk szerzője. (Ezek nagy része angolul, sőt több közülük franciául, spanyolul, németül, portugálul, egyesek hollandul, arabul, oroszul, japánul és lengyelül is megjelent.) Kitüntetései: „Munka Érdemrend" ezüst fokozata: 1971, arany fokozata: 1981, Állami Díj: 1985, Arany János közalapítványi díj: 1998, Magyar Köztársaság Érdemre4nd Középkeresztje a Csillaggal": 2003.

SURÁNYI Sándor

A szerző évtizedek óta foglalkozik a fejlődő országok fejlesztési problémáival. 1960-ban végzett a Közgazdaságtudományi Egyetem pénzügyi szakán, ezt követően a Szövetkezeti Kutató Intézetben dolgozott kutatóként, ahol a fejlődő országok mezőgazdaságával és a szövetkezeti mozgalommal foglalkozott. Ezt követően az MTA Afro-Ázsiai Kutató Központjában dolgozott, 1970-óta pedig a Közgazdasági (ma Corvinus) Egyetem világgazdasági tanszékén tanít (docensi, majd egyetemei tanári beosztásban. Doktori disszertációját is a fejlődő országok szövetkezeti mozgalmáról írta. 1975-ben szerzett kandidátusi fokozatot, 1994-ben habilitált, 1995-ben pedig megszerezte a Közgazdaságtudományok doktora címet. Több könyve és számos cikke jelent meg. Az utóbbi években tevékenységének középpontjába a világgazdaság és fejlődő országok fejlődési problémáinak elemzése mellett mindinkább a fejlődés fenntarthatóságának problémája került. Hosszabb időt töltött külföldön vendégprofesszorként, ezen a téren szorosabb szálak fűzik Indiához és Afrikához. 8 évet töltött az Addisz Ababa-i Egyetem közgazdasági tanszékén vendégprofesszorként.

ULSHOEFER Petra

Iskolai végzettség: University of Bonn, Németország – Szociológia és társadalmi antropológia „Master of Art" fokozat; Műszaki Egyetem, Berlin, Németország – posztgraduális képzés: vidékfejlesztés; University of Bielefeld, Németország – posztgraduális képzés: társadalomfejlődés és fejlődés-tervezés; *Szakmai tapasztalat:* Koordinátor, antropológiai kutatási projekt: Közép Amerika ültetvényrendszerének vállalkozási stratégiája és munkafeltételei. Tanársegéd a Bielefeld-i Egyetem Társadalomfejlesztési és Tervezésfejlesztési Karán. Tanácsadó és gender szakértő az ILO Lima-i Regionális Irodájában és a Santiago-i Szubregionális Irodában, Latin Amerikában. Szenior szakértő az ILO Genfi Központjának nemi egyenlőséggel foglalkozó főosztályán. 2002. szeptemberéből az ILO Közép- és Kelet Európai Szubregionális Irodájának igazgatója Budapesten.

THE AUTHORS

BASSA Zoltán

Zoltán BASSA has been working in the Asia Research Centre of the Institute for World Economics of the Hungarian Academy of Sciences since 1992. He is now a Research Fellow. His main fields of research are the economic development of Far Eastern countries, their role in the world economy and their relations with the European Union and Hungary. He worked as a guest researcher at Yokohama National University and Chuo University (Japan), KDI School of Public Policy and Global Management (South Korea), Institute for Economics of the National Center for Social Sciences (Vietnam). Taught Far Eastern economies at the Budapest Business School and the Corvinus University of Budapest. He is general secretary of the Hungary-Japan Friendship Society.

BOROS Jenő

Education: 1975. MA (honours) in international relations at the Budapest University of Economic Sciences
Languages: Czech, German, Slovak, English, Russian
Positions: 2002 – Deputy State Secretary, Ministry for Foreign Affairs, Hungary (supervises Middle and East-Europe, consular affairs, regional cooperation); From 2001 - preparation for diplomatic service in the Regional Department I. in the Foreign Ministry; 1998-2000. – Head of the Department for Diplomatic Information in the Foreign Ministry; 1993-1998. – Hungarian Ambassador in Slovakia; 1990-1993. Hungarian Consul General in Slovakia; 1989-1990. – manages the establishment of the Hungarian Institute and Consulate General in Stuttgart, Germany; 1984-1988. Deputy Consul General in Bratislava, Slovakia; 1976-1981. – Press Attaché at the Hungarian Embassy in Prague; From 1975 he works for the Hungarian Ministry for Foreign Affairs.

DAKIN Lloyd

Lloyd Dakin is the Regional Representative of UNHCR based in Budapest responsible for Hungary, Poland, the Slovak Republic and Slovenia. He joined UNHCR in 1980 in Thailand. Mr. Dakin has previously served with UNHCR in Pakistan, Tanzania and at its Headquarters in Geneva. His assignment prior to coming to his current post was as UNHCR's Representative in Armenia. Mr. Dakin has an MA in International Administration. He is married with two children.

FARKAS Peter

Peter Farkas with a Ph.D. (Master of Art) degree is the senior research fellow of the Institute for World Economics of the Hungarian Academy of Sciences. His research area was, in the 70"ies and 80"ies, the situation of the developing countries in the world economy and their differentiation. From the 90s on he studied the short and long term processes of the world economy and the characteristics of the globalization period of the capitalism, and wrote a book about these problems. This book is used as a literature at several universities and high schools. He studied furthermore the effect of foreign investments on R&D and innovation, and the contradiction between the theory and practice in the field of international diffusion of R&D. Additional research areas: economic theory on the role of the state and the market, development theories and the economic reality in the developing countries, the role of the state economic policy in the Irish economic successes, two centuries of the dimensions of the international financial system and the recent financial balloon, debt problems of the developing countries, etc.

FODOR Erika

1969-73. Studies and Diploma at University of Economics, Faculty of International Relations, Budapest; 1976. - PhD. in world economy, specialised in the developing countries (University of Economics, Budapest); *Positions:* 2003 - senior adviser, Department for International Development Cooperation, Ministry of Foreign Affairs (M.F.A.); 2002. - adviser, senior counsellor, Department for International Development Cooperation, M.F.A.; 1999. - senior counsellor, M.F.A., developing countries (multinational approach, EU relations); 1994-99. deputy head, Department for Middle East and Africa, M.F.A.; 1990-94. counsellor at the Hungarian Embassy in Algir; 1990. - deputy head, Department for Arabic and African Countries, M.F.A.; 1989. counsellor, Strategic Planning for Developing Countries, M.F.A.; 1986-89. desk officier for African countries, Department of Foreign Relations, Central Committee of the Hungarian Socialist Worker's Party; 1978-85. senior researcher at the Hungarian Institute of International Relations (M.F.A.) specialised in the African and Arabic countries; 1973-77. desk officer for developing countries, Department of International Relations, National Committee of the Hungarian People's Patriotic Front + associated research-worker at the Institute of World Economy; Author of numerous studies, conference papers, published in various scientific journals and publications; *Working languages*: French, English, German, Russian.

GÖMBÖS Ervin

He received his MSc degree in mathematics & physics (later in international political sciences) and his PhD. in international political sciences in Budapest. He is a professor of information technology at the International Business School in Budapest (IBS). Earlier he was the Head of the Department for Informatics (1998-2003). Between 1991-2002, as one of the founders of IBS, he was its Deputy Head (Studies). The School works in close co-operation with Oxford Brookes University in England. Before he worked for the Hungarian Central Statistical Office (1967-91) in the last ten years there as Head of Department (senior statistical counsellor), and for the United Nations Statistical Office in New York (1971-76).

Secretary-General of the United Nations Association of Hungary since 1981. He held various positions in the World Federation of United Nations Associations (Vice-President 1983-87, 1991-95, member of the Executive Committee 1987-91, 1995-). Member of several international professional associations: International Statistical Institute, European Foundation for Management Development, European Foundation for Entrepreneurship Research etc. Attended and lectured at many international conferences both in Europe and outside Europe (USA, Canada, Japan, China, Cuba, Israel, Singapore etc.) Author of two books (Informatics and Power, 1984; Nine Studies on the Hungarian Economy, 1991), co-author of many others. Published some 50 studies on informatics, economics and international relations.

GROOT Adrie de

Adrie de Groot, a citizen of the Netherlands, has been working in UNIDO in various functions since 1982. He has degrees in Electronic Engineering and Business Administration, and is currently responsible inter-alia for contacts with donor countries and mobilizing finance for UNIDO's programmes and projects.

JAKAB Péter

Péter Jakab was born in Budapest, on 12 December 1969. He received an MA in International Relations at the Budapest University of Economic Sciences in 1998 and completed his PhD studies and research on the relation between intercultural communication and education at Eötvös Loránd University, Budapest in 2005.

From September 1999 until June 2003 he worked in the Ministry of Education, at the Department of International Programmes, first as Project Manager, then from January 2001 as Head of Section. In this position he was responsible for the coordination of international programmes, including the projects supported by the Phare programme and the EQUAL Community Initiative. He was working together with various institutions of the European Union and several international organizations, e.g. the Council of Europe, OECD, UNESCO,

etc. Since July 2003 he has worked at the Department of International Development Cooperation of the Ministry of Foreign Affairs, first as Head of Unit, then from January 2004 as Deputy Director General. In his current position he is responsible for the planning, implementation, monitoring and evaluation of projects financed by the Hungarian International Development Cooperation Programme as well as the management of humanitarian assistance programmes.

Since 1996 he has completed eight missions as an International Polling Supervisor or Observer of the OSCE (Organization for Security and Co-operation in Europe) and the European Union in Bosnia and Herzegovina, Kosovo and Ethiopia, where he participated in the organisation and supervision of elections. In 1998 he worked in a humanitarian aid programme in Albania.

KADLEČIKOVA Maria

*Education***:** 1972: MA in Agricultural Economics, Slovak Agricultural University, Nitra; 1976: PhD in Theory of Management, Slovak Agriculture University, Nitra; 1982: Associated Professor, Theory of Management, Slovak Agricultural University, Nitra;
Career: January 2005 - FAO Representative in Moldova; February 2004 - FAO Representative in Georgia; November 2003 - FAO Representative in Armenia; 3 November 2002: FAO Sub-regional Representative for Central and Eastern Europe; Since 2002: Elected Member of the Slovak Academy of Agricultural Sciences; 2001-2002: Deputy Prime Minister of the Slovak Republic, Bratislava; 1998- 2001: Chairperson of the Agricultural Committee, Slovak National Council, Bratislava; 1998: Vice-chairperson of the Executive Committee of the FAO Commission for Agriculture; 1997-1998: Director of the Agroinstitute, Nitra; 1997: Vice-chairperson of the FAO Agricultural Committee; 1996-1997: Member of the FAO Finance Committee; 1995: Vice-chairperson of the FAO Conference; 1994: Vice-chairperson of the FAO Council; 1993-1997: Permanent Representative of the Slovak Republic to FAO, Rome; 1972-1993: Lecturer, Associated Professor and Vice-rector of the Slovak Agriculture University, Nitra.
Languages: Slovak, English, Italian, Russian, Hungarian

KISS Judit

Dr. Judit Kiss, following her graduation from the Budapest University of Economics, obtained her degree of C.Sc. in economics in 1986 and her Doctor of the Hungarian Academy of Sciences in 2004. She has been researcher at the Institute for World Economics since 1973, where she also fulfils the post of research director. Between 1985 and 1989 she was visiting professor at the University of Dar es Salaam (Tanzania), since 1998 she has been associate professor at Debrecen University, and she is teaching at the International Business

School and at Kaposvár University. In 1998 she was awarded a Széchenyi professorship. She has carried out counselling and/or research activities for the following institutions: EU ACE, ECOFIN, ECOSOC; and also ILO, KPMG, the Ministry of Foreign Affairs of the Netherlands, UNCTAD, UNIDO, UNITAR and the World Bank. She has published over 250 works in Hungarian and various foreign languages and has given lectures at numerous international conferences. Her main research areas are: the Common Agricultural Policy of the EU, the agrarian transformation of the Central and East European countries, the WTO and the developing countries.

O'NEILL Helen

Helen O'Neill is Professor Emeritus in the Centre for Development Studies in University College Dublin where she was its founding-Director. She obtained her BComm degree at that university and her Masters and PhD degrees in Economics at McGill University, Montreal, Canada. She was President of EADI from 1993 to 1999 and President of the Association of Canadian Studies in Ireland from 2000 to 2002. She was also a founding member and a Council member of the Development Studies Association of Britain and Ireland. She was chair of the Irish government's Advisory Committee on Development Cooperation, a member of its Irish Aid Advisory Committee, and of the Development Correspondents Group of DG Development in Brussels. She has been a Visiting Professor in the University of Zambia, in the World Bank Institute and has been a Visiting Professor in Corvinus University, Budapest since 1997. She is currently also a visiting professor in Trinity College Dublin and in the Institute of Public Administration Dublin. She has carried out assignments for international organisations (including the World Bank and UNIDO) in over a dozen African countries and in the trans-Caucasus region. She has acted as expert to the Economic and Social Committee in Brussels on a wide range of issues in international relations and regional development and acted as a consultant to DG Development. She has published widely on topics in development and international relations and given guest lectures in universities in all five continents of the world. She has recently been appointed a member of a new Committee on Developing Countries set up by the International Council of Science (ICSU).

PETIT Bernard

Third level Education : 1972 - PhD, Paris University : specialisation : European economy ; 1967 - Degree, Department for European Studies, Law Facility, University of Paris; 1966 - Diploma, Graduate School of Business Management;
Current position: Director of "Development Policy and Sectoral Questions" Directorate at Directorate General for Development, European Commission/
Career: 1971 - Feed at the first external competition organised by the Commission (option public finance); Administrator at the DG Development - financial division; 1975 - Principal Administrator, Assistant of the Director of the Directorate « Finance/Administration » at the DG Development, charged with all issues related to the Commission's financial policy in the field of development; 1981 - Détaché at the cabinet of Mr. Cheysson; 1982 - Leader of the Financing Service at the DG Development; 1984 - Leader of the Programming General Issues Unit - Financial Committee; Negotiator at the Lomé III an Lomé IV Conventions(financial part); 1990-94 - Leader of the Programming Division, structural adjustment; 1994-98 - Leader of the Prospective Division, programming, macroeconomical reforms, 1998-2000 - Director of the « Development Cooperation » Directorate and Leader of the Task Force « Negotiation of the Cotonou Agreement »; *Language skills:* French (mother tongue), English (written, oral) and Spanish, Italian (understood);
Publications: Numerous articles and speeches about the general issues of development

SIMAI Mihály

Prof. Simai is a member of the Hungarian Academy of Sciences. Currently he is working in the Institute for World Economics of the Hungarian Academy of Sciences as a Research Professor. He is also a Professor at the Corvinus University of Budapest. He served in the UN system in Geneva, New York and Beirut and chaired different UN committees. He has been the President of the Council of the United Nations University in Tokyo and Director of the World Institute for Development of the United Nations University in Helsinki. He has been working as a consultant for the UN Center on Transnational Corporations, UNIDO, UNCTAD, UNDP, UNITAR, UNESCO, ILO in different years. He has been an adviser to the World Council of Churches. Between 1976-82 he had been the President of the World Federation of United Nations Associations and he is now a Honorary President. He is also the President of the United Nations Association of Hungary. He has published so far 284 scientific articles and 39 books in Hungarian, English, French, Spanish, Russian, Arabic, Korean and Japanese.

SINGH Manbir

Educational Qualification: Post Graduate (Economics); *Postings:* Second Secretary, Embassy of India, Tehran; Deputy Consul General, Consulate General of India, Toronto; Deputy Secretary, External Publicity Division, Ministry of External Affairs; Counsellor, Embassy of India, Moscow; Counsellor, Permanent Mission of India, Geneva; Minister, Embassy of India, Abu Dhabi; Chief of Protocol, Ministry of External Affairs, New Delhi; Right now he is the Ambassador of India to Hungary.

SZENTES Tamás

Born in 1933, Dunakeszi, Hungary. In 1955 MA, in 1959 doctorate at the Karl Marx Univ. of Economics, Budapest. In 1964: "Candidacy", in 1974 „Academic doctorate" of the Hungarian Academy. In 1993: elected „correspondant member", since 1998 full „ordinary" member of the Hungarian Academy. Employment: 1955-1962: editor, Publisher of Economics & Law, Budapest; 1962-1967 Associate Professor at K.M. University of Econ. Sc., Budapest, : 1967-1971: Professor and Head of Economics, Univ. of Dar es Salaam, Tanzania; 1971-1985: Professor, K.M. Univ. of Econ. Sc., and research professor of the Center for Afro-Asian Research; 1985-1989: research director, Inst. of Social Science and univ. prof., K.M. Univ., 1989-2002 full-time prof., since 2002 Professor Emeritus, Corvinus Univ. of Budapest. Lectured at great many foreign universities, in 1994 and 1996 visiting prof. at UCLA, for decades acted in expert groups of UN bodies (ILO, UNCTAD, UNESCO, UNU, UNRISD, etc.), international scientific associations (IPSA, IPRA, IEA, EADI), and editorial boards. Author of 18 and co-author of 38 books, published more than 200 research papers. (Many of these books and papers were published also in English and some of them in French, Spanish, German, Dutch, Portuguese, Arabic, Russian and Polish). Awards: 1971: „Silver Medal", 1981: „Golden Medal of Labour", 1985: „State Prize", from the President of Hungary; 1998: „Arany János Prize", Hungarian Academy of Sciences; 2003: „Central Cross with Star of the Medal of Hungarian Republic.

SURÁNYI Sándor

The author has spent decades in studying and teaching the development problems of the developing countries. Following the graduation at the Budapest University of Economic Sciences, specialized in international finance, he started to work at the Cooperative Research Institute as research worker in the field of development of the agriculture and cooperative movement in the 3rd world. Further jobs: research worker of the Afro-Asian Research Center at the Hungarian Academy of Sciences, since the year 1970 associate professor, later full professor at the Budapest

University of Economic Sciences (now: Corvinus University). In 1975 he earned the Candidate of Economic Sciences, and in 1994 Doctor of Sciences of the Hungarian Academy of Sciences. He has published several books and numerous scientific articles. In the past several years at the center of his research and teaching activity was the problem of sustainability of development. He spent several years as visiting professor at different universities abroad. He maintains strong relations with different Indian universities and spent eight years as visiting professor at the Addis Ababa University, Ethiopia.

ULSHOEFER Petra

Education: M.A. in Sociology and Social Anthropology, University of Bonn, Germany; Postgraduate studies on Rural Development at the Technical University in Berlin, Germany, and in Development Sociology and Development Planning, University of Bielefeld, Germany.
Professional: Coordinator, anthropological research project on entrepreneurial strategies and working conditions in the plantation system in Central America.
Assistant Professor, Department of Development Sociology and Development Planning University of Bielefeld.
Project Coordinator, ILO/DANIDA sub-regional projects on (Rural) Women Worker's Education in Central America and the Dominican Republic.
Regional Adviser and Regional Gender Specialist for Latin America, based in the ILO's Regional Office in Lima and in the Subregional Office in Santiago.
Senior Specialist, Bureau for Gender Equality at ILO headquarters in Geneva.
September 2002- Director of Subregional Office for Central and Eastern Europe of the International Labour Organiation in Budapest.

A HUN-IDA KHT.

A HUN-IDA Magyar-Nemzetközi Fejlesztési Segítségnyújtási Kht. 2001-ben non-profit társaságként jött létre, azzal a céllal, hogy aktívan bekapcsolódjon a nemzetközi fejlesztési együttműködés folyamatába, beleértve a határon túli magyarság fejlesztési programjait is. Jelenleg a HUN-IDA a Magyar Köztársaság Külügyminisztériuma nemzetközi fejlesztési tevékenységének Végrehajtó Szakintézménye.

A HUN-IDA, mint a Magyar Köztársaság Külügyminisztériumának végrehajtó szerve:

- Kétoldalú (bilaterális) fejlesztési projektek végrehajtása. Szakmai segítségnyújtási projektek végrehajtása főleg az intézményi kapacitásnövelés területén, felhasználva azt az átfogó tudást és tapasztalatot, amelyet Magyarország piacgazdasággá való átalakulása során szerzett;
- A NEFE célországokban megvalósuló projektek lebonyolító szervezeteinek kiválasztására irányuló pályáztatások lebonyolítása. A Külügyminisztérium által kiválasztott nyertes projektek végrehajtásának monitorozása és értékelése;
- Globális fejlesztési, nevelési illetve tudatosságébresztő programok megvalósítása és népszerűsítése.

A HUN-IDA küldetése:

A HUN-IDA küldetése, hogy Magyarország nemzetközi fejlesztési együttműködési törekvéseit aktívan támogassa és megfeleljen a legmagasabb fokú szakmai és morális elvárásoknak.

A HUN-IDA legfontosabb célkitűzései:

1. A magyar társadalom szemléletformálása, tudatosságának és felelősségének erősítése a nemzetközi fejlesztések terén.
2. A magyar szakértelem legszélesebb körű bevonása a hazai szakértők, vállalkozók, oktatási és kutatási intézetek és a civil szektor nemzetközi fejlesztési projektekbe történő aktív bekapcsolása révén.
3. A magyar politikai és gazdasági átalakulás tapasztalatainak és tanulságainak megosztása a partner országok érintett szervezeteivel, intézményeivel.

Mely területeken szerzett átfogó tapasztalatokat és tudást a HUN-IDA?

- Demokrácia építése, „good governance”
- Gazdasági átalakulás, privatizáció
- Bankszektor és államháztartás
- Energia
- Intézményi kapacitásfejlesztés (köz- illetve magánszféra)
- Minőség ellenőrzés és biztosítás
- Infrastruktúra
- Mezőgazdaság
- Felsővezető képzés
- Média kapcsolatok
- Non-profit menedzsment
- Globális (fejlesztési) nevelés

Kedvezményezett országok

- Albánia
- Algéria
- Örményország
- Bosznia-Hercegovina
- Kína
- Horvátország
- Grúzia
- Irán
- Irak
- Kirgizisztán
- Laosz
- Macedónia
- Moldova
- Mongólia
- Nigéria
- Palesztin Nemzeti Hatóság
- Románia
- Szerbia és Montenegró
- Vietnám

A MAGYAR ENSZ TÁRSASÁG KIADVÁNYAI

1. Az Egyesült Nemzetek Alapokmánya és a Nemzetközi Bíróság Alapszabálya;
2. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata;
3. Az Emberi Jogok Nemzetközi Törvénye;
4. Az ENSZ-ről röviden (1990);
5. Az ENSZ tevékenységének fókuszában (1989);
6. Egyezmény a gyermek jogairól;(UNICEF MNB kiadványa);
7. Fegyverkezés és leszerelés (1990);
8. 25 év az ENSZ-ben (1982);
9. Az ENSZ napjainkban (Kossuth kiadóval közösen) (1985);
10. Hazánk és az ENSZ (1985);
11. Az Egyesült Nemzetek egy jobb világért (1987);
12. Az emberi jogok ma Magyarországon (1989);
13. Koalíció az ENSZ támogatására (1989);
14. Dr. Antall József miniszterelnök beszéde az ENSZ Közgyűlés 46. Ülésszakán (1991);
15. Alapvető tények az Egyesült Nemzetekről (1991);
16. Egyezmény a nőkkel szemben alkalmazott hátrányos megkülönböztetések (diszkrimináció) minden formájának kiküszöböléséről; (Magyar Nők Szövetségével közösen) (1991);
17. Környezet és fejlesztés (1992);
18. A Magyar ENSZ Társaság alapszabálya (1989);
19. Az ENSZ és a demokrácia (1992);
20. Boutros Boutros-Ghali: Békeprogram (1992);
21. ENSZ-Akadémia – 1993;
22. A riói konferencia és a teendők utána (1993);
23. Az 50 éves ENSZ, A világszervezet jelentős eredményei 50 pontban (1995);
24. Boutros Boutros-Ghali: Fejlesztési program (1995);
25. Tisovszky János: Az ENSZ és a békefenntartás (1997);
26. Kép és valóság, Kérdések és válaszok az ENSZ-ről (1997);
27. Az ENSZ-család és Magyarország (ENSZ-akadémia, 1997);
28. A Magyar ENSZ Társaság alapszabálya (1998);
29. Alapvető tények az ENSZ-ről (2000).
30. Kofi A. Annan, az ENSZ főtitkára: 'Mi a népek' –az ENSZ szerepe a 21. században (2000)
31. ENSZ Millenniumi Nyilatkozat (2000)
32. Az ENSZ és a NATO (2002)
33. Az ENSZ és az EU együttműködése (2003)

Megjegyzés: **a még raktáron lévő kiadványok térítésmentesen beszerezhetők a Magyar ENSZ Társaságtól (1062, Budapest, Andrássy út 124. Telefon: 331-2124, Fax: 472-0840, E-mail: menszt@menszt.hu, Honlap: www.menszt.hu)**